

Nr 100

Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1974/75, m. m.; given den 26 april 1974.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

CARL GUSTAF

G. E. STRÄNG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas den ekonomiska politiken mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen.

Det förslag till riksstat för budgetåret 1974/75 som lades fram i årets statsverksproposition kompletteras med hänsyn till senare inträffade förändringar rörande såväl inkomst- som utgiftssidan av budgeten. I samband därmed redovisas en förnyad beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår. Denna ger vid handen att totalbudgetunderskottet skulle öka med ca 540 milj. kr. i förhållande till beräkningarna i årets statsverksproposition. Sålunda förutses nu ett underskott på ca 8 910 milj. kr. För budgetåret 1974/75 beräknades i statsverkspropositionen ett underskott på ca 6 595 milj. kr. De nya beräkningarna visar ett underskott på ca 9 590 milj. kr.

I särskilda bilagor redovisas bl. a. en nationalbudget för år 1974 samt en långtidsbudget för budgetåren 1974/75—1978/79.

Utdrag av protokollet över finansärenden hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 26 april 1974.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena ANDERSSON, statsråden STRÄNG, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT, SIGURDSEN, GUSTAFSSON, ZACHRISSON, LEIJON, HJELM-WALLÉN.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter.

Jag anhåller nu att få anmäla en *reviderad finansplan* och till *komplettering av riksstatsförslaget för nästa budgetår* underställa Kungl. Maj:ts prövning en förnyad beräkning av statsinkomsterna m. m. samt ett slutligt förslag till investeringsplan för budgetåret 1974/75 och vissa andra frågor som sammanhänger därmed.

REVIDERAD FINANSPLAN 1974

1 Den internationella utvecklingen

Den ekonomiska utvecklingen i OECD-länderna kännetecknades under år 1973 av en mycket snabb produktionstillväxt. Bruttonationalprodukten ökade sålunda med i genomsnitt 5,5 % i Västeuropa. I Förenta staterna och Canada var ökningen inte mindre än drygt 6 % och i Japan inemot 11 %. Högkonjunkturen medförde också en rekordartad ökning av den internationella handeln, som växte med nära 15 % i volym.

Styrkan i expansionen får till stor del tillskrivas det förhållandet att man från mitten av år 1972 hade en sammanfallande högkonjunktur i flertalet industriländer. Under senare delen av år 1973 dämpades emellertid produktionstillväxten påtagligt i nästan samtliga större industriländer. Dämpningen berodde i första hand på att produktionskapaciteten blev fullt utnyttjad. Men den återspeglade också en avsaktning av efterfrågetillväxten, bl. a. till följd av att den ekonomiska politiken i många länder efter hand gavs en mera restriktiv inriktning. Denna inriktning av politiken motiverades inte minst av en strävan att begränsa de utomordentligt snabba prisstegringarna. Främst kom dessa till uttryck på råvarumarknaderna och även i övrigt i den internationella handeln. Även stegringstakten i den inhemska prisnivån i industriländerna tilltog emellertid kraftigt. Konsumentpriserna ökade med mer än 10 %

i en rad länder. Särskilt framträdande var utvecklingen i Japan, där priserna steg med inemot 20 % under år 1973.

En ny faktor i den internationella ekonomiska bilden är sedan hösten 1973 de dramatiska förändringarna på den internationella oljemarknaden vad gäller såväl tillförsel som priser. När läget på den internationella oljemarknaden — i varje fall vad gäller tillförseln — numera förefaller att ha stabiliserat sig kan man konstatera att oljepriser på nuvarande nivå ändrar förutsättningarna för den fortsatta ekonomiska utvecklingen i industriländerna. Innebörden härav är bl. a. att de under hösten 1973 förhållandevis optimistiska förväntningarna för den internationella konjunkturutvecklingen år 1974 fått revideras ned.

Beträffande utvecklingen av oljetillförseln under vinterhalvåret 1973 —1974 kan konstateras att restriktionerna för försörjningen successivt mjukats upp. Man torde t. v. kunna räkna med en förhållandevis problemfri tillförselsituation för OECD-länderna under resten av 1974. Den knapphet på oljeprodukter som rått i flertalet industriländer under vintern har, såvitt nu kan bedömas, inte medfört någon nämnvärd begränsning för produktionen. Bristen har kunnat mötas med olika konsumtionsbegränsande åtgärder med sikte på främst hushållens konsumtion samt genom omdispositioner vid vidareförädlingen av råolja till förmån för industrins behov. Allt eftersom tillförselsituationen förbättrats har dessa restriktioner avvecklats i flertalet länder.

Även om man inte kan bortse från möjligheten att leveransstörningar åter kan uppträda på oljemarknaden, är det f. n. de kraftiga prisstegringarna på oljeprodukter, som kan väntas få återverkningar på den fortsatta internationella ekonomiska utvecklingen. De höjningar som skedde i oktober och december 1973 innebär en uppgång i priset på råolja skeppad till Västeuropa för de stora oljebolagens räkning med ca 160 %. För de mindre, nationella bolagen har prisstegringen i vissa fall varit ännu mera markerad. De oljeexporterande ländernas samarbetsorganisation, OPEC, har nu beslutat att fastställa oljepriserna kvartalsvis. För andra kvartalet i år kvarstår de priser som bestämdes i slutet av december 1973. Det är dock en öppen fråga vilken prisnivå — högre eller lägre än den nuvarande — som kommer att gälla efter halvårsskiftet 1974.

Vid antagandet att oljepriserna andra halvåret 1974 ligger kvar på nuvarande höga nivå samt att tillförseln i volym blir ungefär oförändrad jämfört med 1973, kan OECD-ländernas samlade importkostnader för olja år 1974 förutses öka med ca 50 miljarder dollar. För de icke-oljeproducerande utvecklingsländerna kan motsvarande merkostnad uppskattas till drygt 10 miljarder dollar. Man kan samtidigt förvänta att den mycket stora inkomstökningen för OPEC-länderna kommer att föra med sig en kraftigt ökad import till dessa länder. Även vid ett antagande om att OPEC-länderna skulle öka sin import under år 1974 med

50 % skulle de emellertid endast behöva utnyttja ca 10 % av sitt inkomststillskott för att finansiera den ökade importen. En kraftig obalans i handeln för OECD-området måste sålunda förutses för 1974, även vid optimistiska antaganden om oljeländernas importförmåga.

Med de här angivna förutsättningarna skulle de kraftiga oljeprishöjningarna medföra ett klart bortfall i effektiv efterfrågan i världsekonomin 1974, i det fall detta inte kompenseras i en eller annan form. För Västeuropa och Japan skulle bortfallet motsvara inemot 2 % av den samlade efterfrågan, medan motsvarande siffra för Förenta staterna uppgår till inte fullt 1 %. För industriländerna kommer försämringen i deras samlade bytesbalans troligen att till stor del kunna täckas genom kapitalåterflöde från oljeländerna. Hur detta återflöde kommer att fördelas på enskilda länder, liksom hur det kan komma att påverka den effektiva efterfrågan via de internationella kreditmarknaderna är dock svårt att närmare förutse. De icke-oljeproducerande utvecklingsländernas möjligheter att finansiera de stegrade kostnaderna för oljeimporten genom ökad export eller internationell upplåning torde däremot vara begränsade. Deras efterfrågan på industriprodukter kommer därmed sannolikt att dämpas i den mån de inte kan dra fördel av de kraftiga prisstegringar som inträffat även på andra råvaror än olja.

De höjda oljepriserna har ytterligare påskyndat den redan höga prisstegringstakten i industriländerna. För OECD-länderna väntas oljeprishöjningarna bidra med 2 à 3 procentenheter till prisuppgången. Det är ännu oklart hur effekterna av de höjda oljepriserna kommer att fördela sig mellan de olika sektorerna i samhället. Det är möjligt att hushållen drar ner sparkvoten och på detta sätt — i varje fall övergångsvis — kompensrar ett förväntat bortfall i efterfrågan. De höjda oljepriserna kan vidare väntas på sikt dra med sig betydande investeringar i alternativa energikällor. Det är dock knappast sannolikt att sådana investeringar eller förutsedbara omdispositioner från hushållens sida redan i år skulle innebära en efterfrågeökning i industriländerna som är tillräckligt stor för att helt kompensera effekterna av de höjda oljepriserna. Tillväxttakten i industriländerna kommer därför också att bli avhängig av i vilken utsträckning den ekonomiska politiken bidrar till att hålla efterfrågan uppe. Hänsyn till den yttre balansen och de starka prisstegringarna kan komma att leda till en försiktig hållning då det gäller utformningen av den ekonomiska politiken.

Mot slutet av år 1973 präglades, som jag tidigare nämnt, den ekonomiska utvecklingen i OECD-området av en klart dämpad produktions- tillväxt jämfört med tidigare under året. Bostadsbyggandet och den privata konsumtionen utgjorde därvid återhållande element i efterfrågeutvecklingen. Vidare hade den ekonomiska politiken i ett antal länder givits en mera restriktiv inriktning. Häremot stod i flera länder en fortsatt relativt expansiv utveckling av företagens investeringar.

För 1974 kan man nu räkna med en viss dämpning av produktions-tillväxten i flertalet industriländer utöver vad som tidigare förutsetts. Totalproduktionens ökning i OECD-länderna torde, enligt vad som nu kan bedömas, komma att stanna vid drygt 2 %. De västeuropeiska länderna väntas visa en något högre tillväxt än Förenta staterna. Den totala tillväxten under 1974 och än mer utvecklingen under loppet av året är emellertid mycket svår att ange. Det kan sålunda nämnas att i de internationella ekonomiska samarbetsorganisationerna råder olika uppfattningar härom.

I anpassningsprocessen till de nya förutsättningar som de högre oljepriserna innebär kan den privata konsumtionen men i vissa länder även näringslivets investeringar verka återhållande på den internationella ekonomiska utvecklingen. Bostadsbyggandet förutses på flera håll dessutom visa en kraftig tillbakagång. Efter hand torde dock en återhämtning kunna förutses för den privata konsumtionen. Även näringslivets investeringar kan väntas komma att successivt återta en mer expansiv utveckling bl. a. mot bakgrund av det i många industribranscher synnerligen höga kapacitetsutnyttjandet under den senaste högkonjunkturen. En mera markerad återhämtning kan emellertid dröja in på 1975.

Parallellt med den relativt dämpade ekonomiska utvecklingen i OECD-länderna 1974 kan den internationella handeln förutses visa en mer måttlig tillväxt än under 1973. Framför allt gäller detta handeln mellan industriländerna. En förutsedd kraftig uppgång i OPEC-ländernas import bidrar dock till att världshandeln ändå kan väntas öka med 6 à 7 % i volym 1974.

Betydelsefulla förändringar i jämviktsskapande riktning ägde under år 1973 rum i vissa av de större ländernas bytesbalanser. I Förenta staterna förstärktes bytesbalansen med ca 10 miljarder dollar medan den i Japan försämrades med 6,5 miljarder dollar. Denna utveckling återspeglas även på de internationella valutamarknaderna, där dollarn efter hand stärktes från sommaren 1973. Detta bidrog till att skapa lugnare förhållanden på valutamarknaderna.

Utvecklingen på valutamarknaderna har vidare lett till att flertalet viktigare valutor numera flyter i förhållande till varandra. Ett undantag utgörs av de valutor som ingår i det europeiska valutasamarbetet, som inleddes i mars 1973. I detta samarbete deltar numera Västtyskland, Belgien, Danmark, Nederländerna samt Norge och Sverige. Ett väsentligt syfte från svensk sida har varit och är att genom detta samarbete upprätthålla ett någorlunda fast värde för den svenska kronan i förhållande till flera av våra viktigaste handelspartners.

Utvecklingen på de internationella valutamarknaderna kommer i hög grad att påverkas av oljeprishöjningarna. Man kan räkna med att OECD-länderna kommer att få vidkännas ett underskott i sin samlade bytesbalans av storleksordningen 40 miljarder dollar. Endast något en-

staka OECD-land beräknas uppvisa överskott i sin bytesbalans under år 1974. Särskilt bekymmersam torde utvecklingen bli för de länder som redan tidigare hade svaga bytesbalanser. De oljeexporterande ländernas starkt ökade valutaintäkter kommer sannolikt att i väsentlig omfattning placeras på kapitalmarknaderna i den industrialiserade delen av världen, främst i Förenta staterna och Västtyskland och på den s. k. eurovalutamarknaden. Andra länder har sedan i sin tur möjlighet att ta upp lån på dessa marknader. Det finns emellertid inte någon garanti för att kapitalåterflödet fördelas tillräckligt snabbt och i tillräcklig omfattning till de länder som drabbats värst av oljeprishöjningarna.

Särskilda finansieringsproblem kan beräknas uppkomma för flera av de icke oljeproducerande utvecklingsländerna. Förslag till åtgärder, särskilt inriktade på dessa länders problem, övervägs f. n. i olika internationella sammanhang.

Det finns sålunda behov av arrangemang som kan underlätta omfördelningen av de medel som är tillgängliga för att finansiera bytesbalansunderskott. Sverige har därför ställt sig positivt till ett förslag att den internationella valutafonden skall ges en mer aktiv roll i lösningen av dessa omfördelningsproblem. Detta förslag innebär att en särskild lånemöjlighet skapas i valutafonden för länder som ställs inför akuta likviditetsproblem till följd av oljeprisstegringarna. Valutafondens upplåning avses därvid i möjlig utsträckning ske i de oljeproducerande överskottsländerna.

Även utsikterna för en reform av det internationella valutasystemet enligt tidigare avsedda riktlinjer har radikalt förändrats genom oljekrisen. Arbetet på reformen bedrevs under år 1973 intensivt inom den s. k. 20-kommittén med sikte på att nå fram till en allomfattande reformplan, som skulle kunna antas vid valutafondens årsmöte hösten 1974. Ambitionerna har nu fått sänkas. Intresset är i stället närmast knutet till att genomföra vissa partiella reformer av praktisk betydelse med sikte på att bidra till en lösning av de akuta problem i det internationella monetära samarbetet som uppstått på grund av osäkerheten om oljeprishöjningarnas finansiella återverkningar. Dessa frågor avser bl. a. värderingen av de speciella dragningsrätterna (SDR) samt regler att tillämpas vid flytande växelkurser med syfte att undvika överdrivna kursrörelser samt konkurrerande växelkursförändringar.

En viktig delreform med tanke på valutafondens löpande verksamhet och på det framtida reformarbetet gäller fondens institutionella utformning. Vid 20-kommitténs möte i januari 1974 uppnåddes enighet om att en ny ministerkommitté med liknande sammansättning som 20-kommittén borde bildas inom ramen för valutafonden. Den är tänkt som en föregångare till ett framtida, permanent ministerråd. Detta nya organ skall ha till uppgift att regelbundet 3 à 4 gånger om året sammanträda för att noggrant gå igenom utvecklingen på främst det interna-

tionella monetära området. Ministerrådet skall därvid också ta de initiativ till reformer av valutasystemet som utvecklingen påkallar. På detta sätt kommer arbetet på en valutareform att fortsätta men få en mera gradvis och pragmatisk karaktär.

2 Den ekonomiska utvecklingen under 1973

Vid ingången av år 1973 bedömdes den ekonomiska utvecklingen i Sverige under det då framförliggande året bli relativt expansiv. Med hänsyn till den väntade kraftiga efterfrågeökningen i de för vår export mest betydelsefulla avnämjarländerna jämte en gynnsam kostnadsutveckling förutsågs en kraftig expansion av exporten. Men även den inhemska efterfrågan kunde väntas visa en gynnsam utveckling. Sålunda förutsågs betydande ökningsar av såväl näringslivets fasta investeringar som av lagerinvesteringarna. De investeringsstimulerande åtgärder som regeringen föreslagit hösten 1972 kunde väntas verksamt bidra till en sådan utveckling.

Även den privata konsumtionen förutsågs öka kraftigt under 1973. Hushållens disponibla inkomster kunde nämligen beräknas öka förhållandevis snabbt på grund av bl. a. sänkningen av den statliga inkomstskatten fr. o. m. den 1 januari 1973 och den i huvudsak oförändrade kommunala utdebiteringen. Till grund för bedömningen om den privata konsumtionens utveckling låg också en förutsättning om en i stort sett oförändrad sparkvot mellan 1972 och 1973. Den nedgång i den privata konsumtionen som skedde 1971 hade till en betydande del sin förklaring i en kraftig höjning av hushållssparandet. 1972 minskade sparkvoten något, men låg fortfarande kvar på en hög nivå. Mot bakgrund härav förutsågs ingen återgång till den låga nivån före 1971, men inte heller någon ytterligare stegring utöver den höga nivå som fortfarande gällde 1972.

Med dessa bedömningar kunde — sammantaget — en relativt expansiv konjunkturutveckling förväntas under 1973. Därmed skulle kapacitetsutnyttjandet öka och arbetslösheten efter hand minska. Såväl handels- som bytesbalans borde med hänsyn till den snabbt växande exporten förbättras ytterligare.

Utvecklingen under de första månaderna av året förstärkte intrycket av en uppgång i konjunkturen. I den reviderade finansplanen kunde jag konstatera att såväl exportframgångarna som utsikterna för den samlade investeringsverksamheten gav anledning till smärre positiva justeringar i prognosen för den ekonomiska utvecklingen under 1973.

Fram mot sommaren 1973 kunde emellertid konstateras att de siffror över arbetslösheten som då förelåg inte uppvisade någon påtaglig nedgång. Samtidigt var det uppenbart att den inhemska efterfrågan ännu inte var så stark att den förmådde accelerera effekterna av stimulans-

åtgärderna som beslutats i december 1972. Regeringen beslutade därför om en utökning av beredskapsarbetena med 500 milj. kr. samt att vissa statliga byggnadsprojekt skulle tidigareläggas.

Det framstod efter hand som alltmera klart att det främst var utvecklingen för den privata konsumtionen som visade ett svagare förlopp än vad som utifrån tidigare erfarenheter hade förefallit rimligt att anta. Under höstmånaderna 1973 visade statistiken ganska klart att hushållssektorns efterfrågan under de dittills gångna månaderna av året inte hade ökat så mycket att det föreföll troligt att prognosen över tillväxten för den privata konsumtionen för året som helhet skulle komma att infrias. Samtidigt visade de kommunala investeringarna en något svagare utveckling än vad som hade förutsetts. Den utländska efterfrågan på svenska varor var däremot ännu starkare än vad som antagits i den reviderade finansplanen och i vissa branscher var det endast bristen på produktionskapacitet som hindrade exportökningarna att bli ändå större. Som en följd härav hade också lagerhållningen av färdigvaror successivt dragits ned i stora delar av exportindustrin och det föreföll inte längre sannolikt att den totala lagerhållningen i ekonomin skulle komma att öka under 1973.

Mot bakgrund av främst den oväntat svaga konsumtionstillväxten under första halvåret bedömde regeringen i oktober det som möjligt att förstärka den inhemska efterfrågan på vissa angelägna områden. Visserligen hade efterfrågan på arbetskraft börjat växa ganska klart ungefär från halvårsskiftet, men några stora minskningar av arbetslösheten hade ännu inte registrerats. Samtidigt var prisstegringstakten i Sverige lägre än i de flesta OECD-länder. Regeringens förslag om ekonomisk-politiska åtgärder innefattade ett ökat stöd till hushållens privata konsumtion, en förstärkning av den offentliga konsumtionen, ökade statliga investeringar och utvidgade bidrag till de kommunala investeringarna. För att begränsa effekterna av stigande priser och hyror för i första hand barnfamiljer med lägre inkomster föreslogs dels fortsatt prisstopp på viktiga baslivsmedel, dels förbättrade bostadstillägg. Sammanlagt beräknades utgifterna för regeringens förslag uppgå till ca 2,5 miljarder kr. De expansiva effekterna av dessa åtgärder kom emellertid endast till en mindre del att verka före årsskiftet 1973—1974.

Utvecklingen på arbetsmarknaden förbättrades emellertid successivt mot slutet av 1973. Arbetskraftsefterfrågan fortsatte att stiga och arbetslösheten minskade säsongsgrensat i en accelererande takt. Antalet obesatta platser steg med 12 % under tredje och med nästan 35 % under fjärde kvartalet jämfört med motsvarande kvartal 1972. Ökningen hade framför allt ägt rum inom industrin, där antalet lediga platser under fjärde kvartalet 1973 var 66 % fler än motsvarande kvartal 1972. Antalet vid arbetsförmedlingarna registrerade arbetslösa var under fjärde kvartalet 1973 ca 11 % lägre än under motsvarande tid 1972. Det ge-

nomsnittliga antalet sysselsatta beräknas ha ökat med ungefär 40 000 mellan andra halvåret 1972 och 1973. Genom att arbetsmarknadsläget var svagare under första halvåret 1973 blev sysselsättningsökningen mellan helåren 1972 och 1973 mindre. Sysselsättningsökningen under 1973 är i huvudsak hänförlig till den kvinnliga arbetskraften. Det totala antalet arbetade timmar minskade dock något som en följd av bl. a. kvarvarande uttag av arbetstidsförkortning.

Den snabba förbättringen av sysselsättningsläget återspeglar en kraftig produktionsökning inom industrin, en ökning som accelererade mot slutet av året. Exportutvecklingen var mycket expansiv för såväl råvaror som färdigvaror.

Enligt de reviderade — men alltså preliminära — uppgifter som nu föreligger om utvecklingen under 1973 ökade BNP mätt från produktionssidan med 3 % i volym, eller 1 procentenhet långsammare än enligt de tidigare kalkylerna. Enligt likaledes reviderade beräkningar, men mätt från användningssidan, skulle BNP ha ökat med endast 1,7 % 1973. De i årets finansplan redovisade kalkylerna angav här 2,9 %. Som jag framhöll redan då brukar beräkningarna från produktionssidan i regel resultera i något högre BNP-stegringar än motsvarande från användningssidan. I de preliminära kalkyler som redovisades i finansplanen var skillnaden i BNP-tillväxt mellan de båda beräkningsmetoderna då ca 1 procentenhet, en betydligt större skillnad än enligt tidigare erfarenheter. Denna skillnad har nu blivit ändå större. Redan i januari redovisade jag mina betänkligheter vad gäller beräkningarna av nationalproduktionen från användningssidan. Det förefaller som om den beräkningsmetodik som används, kanske framför allt när det gäller att få fram volymutvecklingen, leder till mera osäkra resultat under perioder när prisstegringarna är stora. Särskilt tycks detta gälla beräkningarna av lagerförändringarna. Alldeles bortsett från de metoder som används i de alternativa produktionsberäkningarna är det av andra skäl mycket mera sannolikt att BNP-tillväxten skulle ha varit ca 3 % än 1,7 %. Förändringen i antal arbetade timmar har nämligen för 1973 beräknats till -0,5 %. Med utgångspunkt i erfarenheter från tidigare, liknande konjunkturlägen bör produktivitetsökningen ha uppgått till åtminstone i storleksordningen 3,5 à 4 %. BNP-ökningen borde alltså med detta synsätt ha uppgått till minst 3 %. Det förefaller inte sannolikt att produktiviteten 1973 skulle ha ökat med endast ca 2 %, vilket skulle vara konsekvensen av en BNP-tillväxt på 1,7 %. Jag finner det således rimligt att t. v. utgå ifrån att BNP ökade med ca 3 % 1973. Orsakerna till den stora differensen i resultatet av beräkningarna av BNP enligt de nämnda metoderna måste emellertid klarläggas. Kungl. Maj:t har tidigare i dag gett statistiska centralbyrån i uppdrag att utreda här berörda förhållanden.

Tabell 1. Produktionsutvecklingen 1972—1973

	Volymförändring i procent från föregående år	
	1972	1973
<i>Bruttonationalprodukt från produktionssidan</i>	3,2	3,0
varuproduktion	+3,1	+4,5
därav: industri	+2,8	+7,4
tjänster	+3,0	+2,3
därav: privata tjänster	+2,5	+2,2
offentlig sektor	+4,1	+2,5

I tabell 1 redovisas tillväxten av bruttonationalprodukten för åren 1972 och 1973, enligt statistiska centralbyråns beräkningar från produktionssidan. Av tabellen framgår att tillväxttakten 1973 främst beror på den stegrade varuproduktionen. Särskilt framträdande är därvidlag den stora ökningen för industriproduktionen. Det sammanhänger självfallet med den goda konjunktur som rådde i industrin under 1973.

Enligt de nu tillgängliga beräkningarna från användningssidan minskade bruttoinvesteringarna med 2,5 % 1973. Förklaringen härtill skulle vara den svaga utvecklingen för de offentliga investeringarna och bostadsinvesteringarna. De statliga myndigheternas och affärsverkens bruttoinvesteringar skulle ha minskat med 3,2 % och de kommunala med 8,9 %. För både de statliga och de kommunala investeringarna innebär de här redovisade siffrorna en nedjustering från de preliminära kalkyler som förelåg vid årsskiftet 1973—1974. För investeringar i bostäder innebär den redovisade minskningen på 3,8 % dock en mindre upprevidering. Beräkningarna av näringslivets investeringar visar på en uppgång under 1973 med 1,6 %. För industrin skulle ökningen vara väsentligt högre, eller ca 8 %.

Lagerinvesteringarna har påverkat efterfrågan starkt negativt under 1973. De senaste utförda beräkningarna innebär att lagerhållningen skulle dragits ned med ca 2,8 miljarder kr. 1973, räknat i löpande priser. Det är förmodligen på denna punkt som BNP-beräkningarna från användningssidan är som mest osäkra. Det förefaller osannolikt att en sådan omfattande minskning av lagren skulle ha inträffat. Med hänsyn främst till lagerutvecklingen i exportindustrin har dock sannolikt en viss nedgång ägt rum. I de preliminära beräkningar som redovisades i januari räknades med en neddragning av lagren i ungefär halva den omfattning som nu redovisas.

Den privata konsumtionen beräknas ha ökat med 1,7 % i volym 1973 — en nedjustering med 0,6 procentenheter sedan i januari — samtidigt som de reallt disponibla inkomsterna steg med 4,1 %. Det innebär att hushållssparandet 1973 återigen ökade markant, efter den smärre rekyl som uppkom 1972 efter fördubblingen mellan 1970 och 1971. Med

Tabell 2. Betalningsbalans 1970—1973 (milj. kr.)

	1970	1971	1972	1973
Handelsbalans	—965	2 050	3 080	6 560
Tjänstebalans inkl. transfere- ringar m. m.	—400	—960	—1 800	—1 610
Bytesbalans	—1 365	1 090	1 280	4 950
Kapitalbalans	1 120	580	690	—1 510
Restpost	640	—465	280	450
Valutareservens förändring	÷ 395	÷ 1 205	÷ 2 250	÷ 3 890

tanke på den stora upplagringen av disponibla inkomster från åren 1971 och 1972 var sparkvotens utveckling under 1973 högst oväntad. Utvecklingen av detaljhandelns totala omsättning under 1973 pekar emellertid på att den privata konsumtionen kan ha ökat snabbare än vad som framkommit i nationalräkenskaperna.

Tillväxten för den offentliga konsumtionen har nedreviderats, från 2,7 % till 1,9 %.

Vad gäller utrikeshandeln är underlaget för beräkningarna säkrare. Exporten av varor utgjorde för 1973 som helhet den utan jämförelse mest expansiva efterfrågekomponenten i den svenska ekonomin. Exportvolymen steg med 15,2 %, vilket tillsammans med kraftiga prisstegringar, i synnerhet på råvarorna, medförde att exportvärdet i löpande priser blev ca 27 % högre än 1972. Den mycket kraftiga volymuppgången 1973 är koncentrerad till första halvåret; mellan de båda halvåren 1973 var exportvolymen ungefär oförändrad bl. a. till följd av bristande kapacitet i den råvaruexporterande industrin. Importökningen 1973 blev väsentligt mindre, 6,6 % i volym, som en följd främst av den svaga inhemska efterfrågan. Handelsbalansens överskott 1973 steg därmed till inemot 6,6 miljarder kr., dvs. en förstärkning med inte mindre än ca 3,5 miljarder kr. jämfört med 1972. Underskottet i tjänsteutbytet med utlandet blev något mindre än 1972 till följd av bl. a. en stor ökning i sjöfartsnettot och en minskning i underskottet på resevalutaposten. Härigenom kom överskottet i bytesbalansen att öka med ca 3,7 miljarder kr., eller till drygt 4,9 miljarder kr. Valutareservens ökning blev emellertid mindre, ca 3 890 milj. kr., till följd av en omsvängning i negativ riktning av kapitalbalansen. Denna utveckling förklaras bl. a. av en minskad långfristig upplåning i utlandet.

Konsumentpriserna steg med 7,6 % under loppet av 1973. Denna stegringstakt var en av de lägsta inom OECD-området. Prisstegringen i Sverige bestämdes i stor utsträckning av den internationella prisutvecklingen, särskilt på oljeprodukter där ökningen under 1973 enligt konsumentprisindex uppgick till drygt 40 %. För livsmedel däremot var prisstegringstakten påtagligt lägre än den genomsnittliga ökningen av konsumentprisindex, vilket särskilt har betydelse för barnfamiljernas standard.

Sammanfattningsvis kan konstateras att den ekonomiska utvecklingen under 1973 präglades av en mycket stark efterfrågan på svenska exportprodukter och en — även om man bortser från lager — förhållandevis svag inhemsk efterfrågan. Denna förstärktes emellertid successivt under året, med stöd av insatta ekonomisk-politiska åtgärder. Efterfrågeförstärkningen under loppet av året avspeglas på ett tydligt sätt på arbetsmarknaden. Från ungefär halvårsskiftet ökade efterfrågan på arbetskraft påtagligt samtidigt som arbetslösheten säsongrensat minskade i ett allt snabbare tempo mot slutet av året. Näringslivets investeringar ökade kraftigt. Priserna steg mindre än i de flesta andra länder och utrikesbalansen förstärktes högst avsevärt.

Mot slutet av året inleddes i samband med oljekrisen en period med osäkerhet om energiförsörjningen i landet.

3 Den ekonomiska politiken 1974

3.1 Inledning

Bedömningarna av den ekonomiska utvecklingen och politiken under 1974 som jag redovisade i årets finansplan präglades starkt av oljekrisen. Den genuina osäkerheten om den framtida utvecklingen gjorde det inte meningsfullt att redovisa en sedvanlig nationalbudget eller att ange den önskvärda inriktningen av den ekonomiska politiken. Genom riksdagsbesluten i december 1973 (prop. 1973: 165, FiU 1973: 40, rskr 1973: 344) hade den ekonomiska politiken givits en klart expansiv inriktning. I det nya läget var det nödvändigt att inrikta politiken på en hög beredskap för att med olika åtgärder möta en splittrad konjunkturutveckling med inslag såväl av bristfenomen och inflation som av vikande efterfrågan. Jag angav emellertid att det var regeringens avsikt att informera riksdagen om inträffade förändringar i vårt försörjningsläge och framlägga därav betingade förslag.

Några veckor senare hade läget klarnat i vissa avseenden. Försörjningsläget var mindre oroväckande än tidigare och näringslivet tycktes kunna upprätthålla produktionen utan egentliga störningar. Vidare hade avtalsuppgörelse för 1974 träffats mellan LO och SAF. I det läget ansåg regeringen det motiverat att föreslå riksdagen vissa expansiva ekonomisk-politiska åtgärder (prop. 1974: 25). Dessa förslag godkändes av riksdagen vartill riksdagen även beslöt om en tidsbegränsad sänkning av mervärdesskatten (FiU 1974: 1, rskr 1974: 41).

Det kan nu vara anledning att, när den gångna vinterns oljeförsörjningskris synes vara förbi, kort rekapitulera händelseförloppet och motiven för de olika åtgärderna.

Den avgörande utgångspunkten för politiken, så som den utformades vid årsskiftet 1973—1974, var prognoser om ett tillförselbortfall för perioden december—februari med för bensin 14 %, för eldningsolja

22 % och för tjock eldningsolja 24 %. För tiden efter prognosperioden var utsikterna ovissa men en ytterligare försämring av försörjningsläget kunde inte uteslutas. Mot denna bakgrund beslutades om ransonerings av petroleumprodukter och elkraft. Åtgärderna inriktades på att såvitt möjligt bevara sysselsättning och produktion. Ett särskilt stöd till företagsutbildning infördes för att uppehålla sysselsättningen. För bensin fick vi ett betydande tillförselbortfall under november och december 1973. Försörjningsläget beträffande bensin förbättrades successivt under januari på grund av bl. a. minskad förbrukning och ökad import. Den mot bakgrund av leveransprognoserna beslutade bensinransoneringen kunde därför snabbt hävas. För den tunna resp. tjocka eldningsoljan blev däremot bortfallet under perioden december—februari betydande. Främst till följd av den exceptionellt milda vintern men också tack vare stora frivilliga besparingar kunde emellertid även dessa ransonerings successivt hävas. Försörjningsläget är f. n. acceptabelt framför allt på grund av att förbrukningen är lägre än tidigare beräknat.

Oljekrisen visade hur sårbara de moderna industristaterna är för störningar i energitillförseln. Visserligen kom försörjningssituationen att snabbt förbättras varigenom industriländernas produktion i allt väsentligt kunde hållas intakt men erfarenheterna har dock understrukit energiförsörjningens betydelse för hela vårt samhälle. Mot denna bakgrund måste vi inrikta strävandena på att kunna möta kortsiktiga störningar i energitillförseln och samtidigt utforma en försörjningspolitik i ett längre tidsperspektiv. Ett omfattande utredningsarbete har i vårt land initierats och intensifierats inom bl. a. den energipolitiska delegationen, energirådet och flera offentliga utredningar. Förslag till konkreta åtgärder för att förbättra vår försörjningstrygghet på energiområdet kommer att successivt redovisas. Erfarenheterna understryker också vikten av en för framtiden ansvarsfull hushållning med energin.

I och med att försörjningsaspekten på oljekrisen kunde skjutas i bakgrunden — och därmed också risken för allvarliga produktionsstörningar — framstod i stället de kraftiga prisstegringarna för oljeprodukter som det dominerande problemet. Den direkta effekten av dessa kunde uppskattas motsvara ca 2 % på konsumentprisindex. Den köpkraftsindragning som härigenom åstadkoms skulle — sedd som en isolerad händelse — få en dämpande effekt på konsumtionen och därmed på tillväxten i vår ekonomi om den inte motvägdes av expansiva åtgärder.

Motsvarande effekter förväntades i vår omvärld. Alla bedömningar som gjordes i början av året tydde på en betydande dämpning av den ekonomiska aktiviteten. Tillväxtprognoserna inom hela OECD-området reviderades ned och för första halvåret 1974 nämndes tillväxttal kring 0 % eller endast obetydligt däröver i flera länder.

Det var mot denna ännu mycket osäkra bakgrund, som konjunkturinstitutet publicerade en bedömning av den ekonomiska utvecklingen i Sverige under år 1974. I sin huvudkalkyl räknade institutet med en tillväxt av BNP på 2,9 %. Arbetslösheten skulle stiga samtidigt som prisstegringstakten skulle ligga mellan 10 och 11 %. Under förutsättning att övriga omständigheter medgav det, tydde kalkylerna på att det fanns utrymme för ytterligare ekonomiska stimulansåtgärder.

Med hänsyn bl. a. till att vårt utgångsläge i fråga om betalningsbalans och valutarenserv var tillfredsställande föreslog regeringen sådana stimulansåtgärder (prop. 1974: 25). Åtgärderna gavs en klart fördelningspolitisk inriktning genom direkta bidrag till vissa grupper — barnfamiljer och pensionärer — samt genom prisdämpande och prissänkande åtgärder i fråga om livsmedel och bostadsbyggande. Regeringen bedömde att en stimulans på ca 3 miljarder kr. skulle vara lämplig.

Under januari 1974 hade de ekonomiska bedömningarna gjorts mot en bakgrund av pågående ransoneringar och en allmän oro om försörjningsläget. Redan under loppet av februari började emellertid läget ljusna. Det visade sig också att t. ex. arbetslöshetssiffrorna liksom i januari fortsatte att sjunka avsevärt jämfört med 1973. Antalet lediga platser steg på motsvarande sätt.

I syfte att uppnå en bredare parlamentarisk bas för den ekonomiska politiken ansåg sig regeringen emellertid böra acceptera att stimulansens omfattning utvidgades till ca 4 miljarder kr. Utvidgningen skedde genom att till regeringens mer fördelningspolitiskt betonade förslag fogades en till 5 1/2 månader begränsad generell sänkning av mervärdesskatten från 15 % till 12 %. Härigenom blev det möjligt att samla en bred majoritet i riksdagen kring den ekonomiska politiken.

3.2 Konjunkturutveckling och ekonomisk politik 1974

Den del av år 1974 som nu kan överblickas visar att utvecklingen präglats av en acceleration av det ekonomiska uppsvinget. Redan innan effekterna av det av riksdagen i mars 1974 beslutade stimulanspaketet hunnit göra sig kännbara, kan man konstatera att sysselsättningen ökat kraftigt månad för månad. Samtidigt har likaledes månad för månad antalet lediga platser ökat kraftigt. Vi kan i dag också konstatera att arbetslösheten är väsentligt lägre än för ett år sedan. Antalet lediga platser överstiger nu antalet hos arbetsförmedlingen anmälda arbetslösa.

Den internationella utvecklingen innehåller, som jag tidigare berört, alltjämt betydande osäkerhetsmoment men trots detta finns det starka skäl att räkna med att 1974 blir ett gott år för Sverige och dess ekonomi. Drivkraften i utvecklingen blir i år inte bara exporten utan också den inhemska efterfrågan. Den privata konsumtionen och näringslivets investeringar ökar starkt. Även den offentliga konsumtionen och de offentliga investeringarna accelererar. Bostadsbyggandet beräknas däremot

vika. Tillväxten i den svenska ekonomin som en helhet beräknas i nationalbudgeten uppgå till ca 4,5 %.

Den svenska industrin hade, som tidigare nämnts, stora exportframgångar under 1973. Exportökningen på drygt 15 % i volym innebar ökade marknadsandelar och i många fall var bristande kapacitet det enda hindret för ytterligare ökad export. Innevarande år accentueras denna kapacitetsbrist. Fullt eller i det närmaste fullt kapacitetsutnyttjande rapporteras från stora delar av vår exportindustri. Likväl kan man räkna med en ökning av den totala exporten på 6 à 7 % i volym. Exporten av färdigvaror beräknas växa med ca 9 %, vilket skulle innebära att de svenska företagen ytterligare ökar sina marknadsandelar. Orderläget är mycket gott inom exportindustrin som helhet och orderingången har fortsatt att öka.

Detta återspeglar den ökade konkurrenskraft som svensk industri uppnått under senare år. Bl. a. torde arbetskostnaden per produktenhet i Sverige ha utvecklats gynnsammare än i en stor del av våra konkurrentländer.

Samtidigt har prisutvecklingen för den svenska exporten varit och fortsätter att vara starkt uppåtgående. Särskilt har detta gällt skogsindustriprodukter men också för järn och stål har kraftigt ökade exportpriser kunnat noteras. I löpande priser skulle exporten således öka med ca 25 % under 1974.

En konsekvens av de svenska företagens stora exportframgångar och av de snabba prisstegringarna var att företagens vinster ökade kraftigt 1973 och väntas öka ytterligare 1974. Den goda vinstkonjunkturen har möjliggjort för företagen att konsolidera sig och öka sin självfinansieringsgrad. Samtidigt som detta i och för sig är positivt med hänsyn till den stimulans det kan innebära för företagens investeringar, finns det anledning att beakta de fördelningspolitiska konsekvenserna av denna utveckling. Jag återkommer i det följande till denna fråga.

Ett av huvudmålen för den ekonomiska politiken har under flera år varit att stärka den svenska industrins produktionsförmåga. Detta har skett genom att med olika medel stimulera företagens investeringar. Sålunda har under senare år investeringsfonderna i princip varit fritt tillgängliga, kreditpolitiken har varit mycket lätt och särskilda avdrag har medgivits för investeringar i byggnader och maskiner. Industrins investeringar har bl. a. härigenom ökat kontinuerligt sedan 1968. För 1973 ligger investeringsnivån i fasta priser drygt 25 % över 1968 och väntas nu öka med ytterligare inemot 10 % 1974. Maskininvesteringarna beräknas i år öka med ca 9 % och byggnadsinvesteringarna med ca 12 %. Den kraftiga uppgången av industrins byggnadsinvesteringar är särskilt tillfredsställande eftersom den torde återspegla — i högre grad än maskininvesteringarnas utveckling — en direkt utbyggnad av industrins produktionskapacitet. Härutöver kan uppgången i industrins byggnadsinves-

teringar till en del uppväga nedgången i övriga byggnadsinvesteringar.

Den förutsedda, fortsatta uppgången i industrins investeringar är naturlig mot bakgrund av att man i flertalet exportbranscher ligger vid eller nära taket för produktionskapaciteten. I förlängningen ligger emellertid också förutsättningar att hålla sysselsättningen inom industrin på en hög nivå, vilket ligger i linje med regeringens sysselsättningspolitiska strävanden.

Som tidigare nämnts minskade företagen under 1973, tvärtemot förväntningarna, sina lager mycket kraftigt. Den kraftiga nedgången i lagerinvesteringarna, som skett efter två år med svag lagerutveckling, skulle tala för en kraftig lageruppbyggnad i år. Alla uppgifter tyder nämligen på att företagens lager såväl av råvaror och halvfabrikat som av färdigvaror är nere på en ovanligt låg nivå. Med hänsyn till den troliga prisutvecklingen på råvarumarknaden och till den starka efterfrågan på industrins färdigvaror bedömer jag emellertid att lageruppbyggnaden blir förhållandevis begränsad.

En stark expansion förutses däremot för den privata konsumtionen. Hushållens disponibla inkomster påverkas i uppåtgående riktning av ett flertal faktorer. Årets löncrörelse i kombination med bl. a. en beräknad sysselsättningsökning ger en ökning av lönesumman med ca 12 %. Härtill kommer effekten av folkpensionsavgiftens borttagande den 1 januari 1974, höjningen av barnbidragen den 1 januari 1974 och det extra tillskottet till barnbidraget i april samt ökade pensionstillskott och extra standardtillägg till folkpensionärer. I samma riktning verkar de omfattande förbättringarna inom social- och arbetslöshetsförsäkringarna som trädde i kraft vid årsskiftet 1973—1974. Vidare påverkas de realt disponibla inkomsterna av ökade livsmedelssubventioner den 1 april och den 1 juli 1974 samt av den temporära sänkningen av mervärdesskatten under tiden den 1 april—den 15 september 1974. Hushållens disponibla inkomster beräknas sålunda stiga med ca 15 %. Samtidigt beräknas dock konsumentpriserna — trots insatta prisstopp på vissa varor — öka med mellan 9 och 10 %. Hushållens realt disponibla inkomster skulle sålunda komma att stiga med mer än 5 %.

Denna mycket höga ökningstakt — snabbare än BNP:s tillväxt — torde emellertid knappast komma att omsättas i en motsvarande konsumtionsökning. De förflutna åren under 1970-talet har visat hur ökning i hushållens sparkvot dragit ned en annars möjlig konsumtionsökning. Tidigare erfarenheter om hushållens sparbeteende har kastats över ända. Det är därför svårt att med någon större säkerhet uttala sig om hur hushållen kommer att reagera inför den kraftiga ökningen av sina disponibla inkomster. Det kan också finnas skäl att crinra att varje procentenhets förändring av sparkvoten innebär en förändring i den totala efterfrågan med drygt 1 miljard kr. eller ca 0,5 % av BNP. Övervägande skäl talar dock enligt min mening för att en del av de

ökade inkomsterna kommer att resultera i en viss ytterligare höjning av sparkvoten. Denna förutsätts således stiga från 7,5 % år 1973 till ca 8 % innevarande år. Denna nivå skulle motsvara den högsta som noterats på de senaste 20 åren.

Vid detta antagande om sparkvotens utveckling skulle ökningen i den privata konsumtionen ändå uppgå till 4,5 %, dvs. samma ökningstakt som BNP. Detta innebär att de svenska hushållen under 1974 kommer att — trots kraftiga prisstegringar — kunna höja sin standard i snabba takt än de kunnat göra på ett decennium samtidigt som deras sparande för framtiden kan fortsätta att öka. Med hänsyn till de reservationer som ändå måste göras om sparkvotens utveckling finner jag dock anledning understryka vikten av att kontinuerligt följa upp den privata konsumtionens utveckling. Härigenom skapas förutsättningar att snabbt sätta in de åtgärder — i restriktiv eller expansiv riktning — som kan bli nödvändiga för att kontrollera den samlade efterfrågans utveckling.

För efterfrågan i övrigt förutses inte samma snabba tillväxt som för exporten och den privata konsumtionen. Således beräknas bostadsbyggandets volym fortsätta att sjunka medan de offentliga investeringarna ökar i endast långsam takt. Den offentliga konsumtionen — såväl statlig som kommunal — beräknas dock accelerera sin ökningstakt jämfört med 1973. Ökningen beräknas till ca 3 %.

Mot bakgrund av den expansion som nu kan förutses för den totala efterfrågan i vår ekonomi är det naturligt att situationen på arbetsmarknaden kommer att präglas av en kraftigt ökad efterfrågan. Detta har också kommit till uttryck i tillgänglig statistik. Under första kvartalet i år var sålunda 66 000 fler personer sysselsatta än ett år tidigare och 110 000 fler än under motsvarande period högkonjunkturåret 1970. Det är framför allt inom tillverkningsindustrin som sysselsättningen ökat — drygt 50 000 personer på ett år — medan den däremot visat en vikande eller stagnerande tendens inom byggnadsverksamheten och servicenäringsarna. Inom den offentliga sektorn har sysselsättningen ökat med inemot 40 000 under samma tid. Den ökade sysselsättningen har främst berört kvinnorna.

Jämsides med den ökade sysselsättningen har även antalet obesatta platser ökat kraftigt. Antalet ligger nu drygt 50 % högre än förra året; inom industrin är antalet lediga platser i det närmaste dubbelt så stort. Till drygt 60 % är den ökade efterfrågan koncentrerad till Götaland även om praktiskt taget alla län i landet redovisar väsentligt fler lediga platser än förra året.

På allt fler håll blir det också svårare att tillgodose behovet av arbetskraft. I den senaste konjunkturbarometern redovisar mer än halva industrin brist på yrkesarbetare. Ett ökande antal företag redovisar också brist på arbetskraft som det främsta hindret för att öka produktionen.

Parallellt med att efterfrågan på arbetskraft ökat har också arbetslösheten minskat. Antalet arbetslösa enligt arbetskraftsundersökningarna låg under första kvartalet i år ca 18 000 lägre än under motsvarande tid förra året. Trots att arbetslösheten minskat påtagligt under senare tid är antalet arbetslösa i absoluta tal fortfarande relativt högt. Att detta i hög grad hänger samman med den starka tillströmningen till arbetsmarknaden av nya grupper — ofta med särskilda begränsningar i sitt arbetskraftsutbud — framgår inte minst av de låga arbetslöshetstal som redovisas för dem som är mer etablerade på arbetsmarknaden och därför tillhör arbetslöshetskassorna. Antalet arbetslösa i procent av medlemmarna har inte sedan mitten av 1960-talet legat så lågt som nu. Detta gäller även i absoluta tal för antalet arbetslösa försäkrade män. Att antalet registrerade arbetslösa som inte tillhör kassorna ökar hänger i hög grad samman med olika åtgärder som vidtagits för att bygga ut och effektivisera arbetsmarknadspolitiken, bl. a. uppsökande verksamhet. Vidare kan nämnas att bland de oförsäkrade arbetslösa också inräknas ca 13 000 personer som fr. o. m. den 1 januari får ta del av det nya kontanta stödet vid arbetslöshet.

Den starka inhemska efterfrågan som väntas komma att prägla år 1974 påverkar naturligtvis bedömningen av importutvecklingen. Vi har att förutse en snabb ökning av importen mätt i volym eller med ca 9 %. Av en ännu större betydelse är emellertid de mycket kraftiga prisstegringarna som inte enbart avser oljeimporten utan även andra varugrupper, främst inom råvarusektorn. Importpriserna beräknas således stiga med inemot 30 %. Härigenom skulle den svenska importens värde stiga från drygt 46 miljarder kr. år 1973 till inemot 65 miljarder kr. år 1974 eller med sammanlagt mellan 18 och 19 miljarder kr.

En sådan importutveckling innebär en dramatisk förändring av vår handels- och bytesbalans. Trots en fortsatt god exportutveckling och trots att också priserna på den svenska exporten väntas öka kraftigt beräknas överskottet i handelsbalansen minska från 6,6 miljarder kr. till ca 1,7 miljarder kr. Överskottet i bytesbalansen på i runt tal 5 miljarder kr. skulle förbytas i ett underskott på inemot 1 miljard kr.

Man kan således konstatera att vi nu, trots en kraftig exportexpansion och trots snabba exportprisstegringar, åter befinner oss i en situation med ett underskott i bytesbalansen. Denna utveckling kan emellertid till största delen återföras på vad som hänt med oljepriserna. Som jag redovisat i det föregående kommer sannolikt också samtliga andra OECD-länder att till följd av oljeprishöjningarna åtminstone på kort sikt få acceptera underskott i sina bytesbalanser. För vissa länder blir underskotten mycket stora.

Varken OECD-området som en helhet eller vårt land kan naturligtvis acceptera ett på längre sikt varaktigt underskott i bytesbalansen. Med hänsyn till vår i utgångsläget förhållandevis goda valuta-reserv —

som byggts upp under den gångna treårsperioden — föranleder vår försämrade bytesbalans emellertid inga omedelbara, drastiska åtgärder. Vi har tvärtom kunnat kosta på oss att, som nästan enda land i Väst-europa, stimulera efterfrågan och sysselsättningen.

Det internationella läget karakteriseras emellertid av en stor labilitet. Osäkerheten om hur och var oljeländerna kommer att placera sina stora inkomstöverskott är betydande. I denna situation ökar risken för spekulativa kapitalrörelser. I själva verket har Sverige redan fått uppleva hur snabbt sådana rörelser kan utvecklas. Under mindre än två veckor i slutet av mars minskade riksbankens innehav av valutor med ca 1.8 miljarder kr. eller med ca 15 %. För att möta denna utveckling höjde riksbanken i samråd med regeringen sitt diskonto från 5 till 6 %. Samtidigt höjdes de för affärsbankerna gällande kassakvoterna från 1 till 5 %. Den penningpolitiska åtstramningen fick önskad effekt och valutaläget har åter stabiliserats.

En annan källa till oro när det gäller utvecklingen under år 1974 är priserna. Som jag tidigare redovisat beräknas importpriserna stiga med inemot 30 %. Konsumentpriserna skulle stiga med 9 à 10 %. Av konsumentprisstegringen kan i runt tal hälften återföras på ett direkt genomslag av de stegrade importpriserna. Genom olika indirekta effekter förklarar de ökade importpriserna även en betydande del av den övriga prisstegringen. Även om en prisstegring av denna storleksordning är den högsta som noterats sedan Korea-kriget kan man också konstatera att en sådan prisutveckling ligger i underkant på vad som genomsnittligt förväntas inom OECD-området.

Mot bakgrund av den utveckling som jag här redovisat för 1974 finns det anledning att diskutera den ekonomiska politikens fortsatta inriktning. De uppgifter som i första hand måste angripas är:

De kraftiga prisstegringarna måste bekämpas och deras verkningar såvitt möjligt begränsas.

En bättre balans mellan tillgång och efterfrågan måste åstadkommas på arbetsmarknaden.

En skärpt vaksamhet får ägnas vår externa balans. Bytesbalansens utveckling måste hållas under kontroll.

Genom att ta itu med dessa uppgifter kan vi lättare realisera den ekonomiska politikens långsiktiga mål — full sysselsättning, ekonomiska framsteg och större välfärd, jämnare inkomstfördelning, rimlig prisutveckling, regional balans och jämvikt i vår utrikesbalans.

Om vi skall lyckas med dessa uppgifter krävs i första hand att den totala efterfrågan i vår ekonomi hålls inom de ramar som sätts av vår egen produktionskapacitet och av omsorgen om vår internationella konkurrenskraft. Det finns nämligen risk för att om efterfrågan utvecklas väsentligt snabbare än vad jag här angett — t. ex. genom en mycket snabbare ökning av den privata konsumtionen eller av lagerinvestering-

arna — så kommer prisstegringarna att accelerera och bytesbalansen att ytterligare försämrats. Politiken måste därför vara beredd att ingripa i stabiliserande riktning om situationen kräver det.

Vad gäller prisutvecklingen är den, som nämnts, till övervägande del en följd av den internationella prisuppgången. Från denna har vi små möjligheter att skydda oss. Dels ökar nämligen importpriserna, dels sker en indirekt återverkan på kostnadsutvecklingen inom hemmamarknadsnäringarna. Större delen av den senare prisstegringen återspeglar att produktivitetsutvecklingen inom dessa näringar, inte minst på tjänsteområdet, är långsammare än för de konkurrensutsatta delarna inom industrin. Denna prisutveckling måste vi i huvudsak acceptera som en naturlig konsekvens av den solidariska lönepolitiken.

Inom ramen för dessa förutsättningar har emellertid regeringen med olika åtgärder sökt begränsa prisstegringarnas omfattning och verkningar. Jag vill här erinra om prisstoppet på baslivsmedel, vissa byggnadsmaterial samt trävaror. Prisövervakningen har förstärkts. En temporär effekt får också den tillfälliga sänkningen av mervärdesskatten. För bostadsbyggandet har införts en temporär kompensation för mervärdesskatten. Vidare har regeringen t. v. uppskjutit höjningen av paritetstalen för 1974 varigenom kostnadsutvecklingen på bostadsområdet begränsas. Verkningarna av inträffade prisstegringar på bostadsområdet har också mildrats väsentligt genom förbättrade bostadsbidrag till barnfamiljer och genom införande av bostadsbidrag till ensamstående och familjer utan barn. Även bostadstilläggens konstruktion medverkar till att dämpa effekten av inträffade hyreshöjningar. De särskilda tilläggen till barnbidragen och folkpensionerna under april i år har även de till effekt att mildra prisstegringarnas verkningar för dessa befolkningsgrupper.

Jag vill i detta sammanhang särskilt peka på de insatser som görs på livsmedelsområdet. Prisstoppet på livsmedel omfattar numera inemot 40 % av hushållens livsmedelskonsumtion. För merparten av dessa livsmedel har priserna hållits oförändrade under perioden december 1972 —mars 1974. Den 1 april i år genomfördes en prissänkning från denna nivå genom ökade statssubventioner till jordbruket. Enligt den nu träffade överenskommelsen med jordbrukets organisationer skall jordbruket den 1 juli 1974 bl. a. tillföras 625 milj. kr., vilka skulle finansieras genom prisstegringar på nu prisstoppade baslivsmedel. Jag har tidigare föreslagit (prop. 1974: 25) att 300 milj. kr. skulle avsättas för att möta dessa prisstegringar. Regeringen föreslår nu att detta belopp räknas upp till 625 milj. kr. så att priserna på de nu aktuella baslivsmedlen skall kunna hållas oförändrade även efter den 1 juli 1974. Förslag i ämnet kommer senare denna dag att redovisas av chefen för jordbruksdepartementet. Vid bifall till regeringens förslag kommer livsmedelssubventionerna över statsbudgeten budgetåret 1974/75 att uppgå till sammanlagt 2 125 milj. kr.

Regeringen kommer även fortsättningsvis att följa prisutvecklingen med uppmärksamhet och vidta erforderliga åtgärder för att förhindra oskäligen prisstegringar.

Jag har tidigare redovisat den kraftiga förbättringen som inträffat på arbetsmarknaden med stigande sysselsättning och minskande arbetslöshet. Bakom det förhållandet att antalet lediga platser ökar starkt samtidigt som antalet arbetssökande enligt statistiken allttjämt är högt döljer sig allt större problem att anpassa efterfrågan och utbud till varandra. Som framhålls i direktiven till den nyligen tillsatta sysselsättningsutredningen finns det bland de arbetslösa samt bland personer i beredskapsarbeten, skyddat arbete etc. en stor del som endast kan ta arbete under vissa bestämda förutsättningar i fråga om arbetets art, arbetstidens förläggning, arbetsplatsens geografiska läge m. m. Vidare består allttjämt en traditionell syn på männens och kvinnornas yrkesval.

Det finns flera skäl att särskilt uppmärksamma behovet av åtgärder för att bättre anpassa efterfrågan och utbud till varandra. Den framtida utvecklingen av ekonomi och sysselsättning förutsätter att industrins expansion inte hämmas av brist på arbetskraft. Från både sociala och samhällsekonomiska utgångspunkter är det väsentligt att de ökade ambitionerna i fråga om ökad kvinnlig förvärvsverksamhet och sysselsättning för äldre och svårplacerade tar sig uttryck i placeringar i arbeten på den reguljära arbetsmarknaden. Under de senaste årens diskussioner kring arbetsmarknadsfrågorna har ofta framhållits, att personer i beredskapsarbete och skyddat arbete snarast borde beredas anställning i öppna marknaden. Denna synpunkt bör även beaktas när invandrarfrågorna bedöms. Jag förutsätter att företagen nu är beredda att jämka sina krav efter arbetstagarnas förutsättningar och att anpassa arbetstider och övriga arbetsförhållanden så att bl. a. fler äldre och handikappade kan få arbete i öppna marknaden. Jag vill i sammanhanget erinra om de möjligheter företagen har att få statsbidrag för lönekostnaderna vid anställning av handikappade i halvskyddat arbete.

Den nyligen utvidgade försöksverksamheten med särskilda insatser för kvinnlig sysselsättning, förstärkningen av arbetsförmedlingarna med särskild inriktning på de arbetssökande kvinnornas svårigheter och de ca 4 500 anpassningsgruppernas arbete är ett uttryck för denna strävan att öka möjligheterna till arbete i öppna marknaden för nytillträdande på arbetsmarknaden, äldre och handikappade.

Den ökade efterfrågan på arbetskraft innebär också att på arbetsmarknaden inträdande ungdom får ökade möjligheter att snabbt finna sysselsättning. Denna utveckling understöds av särskilda arbetsmarknadsinsatser. Det bör således finnas goda förutsättningar att nu fortsätta att nedbringa arbetslösheten för ungdomen. De arbetsmarknadspolitiska åtgärder, som under senare år satts in för att underlätta för ungdom att få anställning, har visat sig få god effekt. Fortsatta insatser på

detta område är motiverade på grund av de speciella omständigheter som möter ungdomen då de för första gången går ut på arbetsmarknaden.

Varje år sker ett stort antal byten av anställningar på arbetsmarknaden. Enligt vissa studier skulle detta sålunda gälla ungefär var tredje sysselsatt. Till en del är dessa byten förenade med flyttning från en ort till en annan. Det ingår som ett led i arbetsmarknadspolitiken att underlätta flyttningen för dem som vill söka arbete på annan ort. Härigenom kan också efterfrågan på arbetskraft inom regioner där det f. n. råder brist bättre tillgodoses samtidigt som arbetslösheten inom andra områden kan reduceras.

Även den yrkesmässiga rörligheten måste tillmätas stor betydelse. Insatserna inom omskolningsverksamheten har härvid särskild betydelse. Utvecklingen inom byggnadsbranschen illustrerar på ett intressant sätt hur man härigenom lyckats reducera arbetslöshetsproblemen i betydande mån trots den ganska kraftigt minskade verksamheten och sysselsättningen. Under första kvartalet i år minskade sysselsättningen för byggnadsarbetare visserligen med 17 000 personer i förhållande till 1973 men genom att byggarbetskraften totalt minskade ännu snabbare, med 26 000 personer, kunde arbetslösheten minska med 9 000 eller ca 32 %. Denna utveckling är resultatet av en kraftig överströmning från den vikande byggnadssektorn till den expansiva industrin och utgör ett talande exempel på en snabb omställning till ändrade strukturella förutsättningar. Den förutsedda utvecklingen på byggarbetsmarknaden förutsätter såväl fortsatta omställningsåtgärder som särskilda insatser för att stödja sysselsättningen.

I rådande läge, där bristen på arbetskraft utgör ett allt större problem för industrins produktionsförmåga, är det enligt regeringens uppfattning av stor vikt att arbetsmarknadsmyndigheterna har sin uppmärksamhet riktad mot de överhettningstendenser som kan uppstå på olika delar av arbetsmarknaden. Inte minst mot denna bakgrund är det av vikt att genom olika åtgärder fortsätta att underlätta den geografiska och yrkesmässiga anpassningen till den existerande arbetskraftsefterfrågan. Arbetsförmedlingarna, som under året fått en betydande personalförstärkning, spelar i detta sammanhang en viktig roll.

Samtidigt är det av vikt att fortsätta den politik som inriktats på en regional utjämning av sysselsättningstillfällena. Inom ramen för gällande regionalpolitiska beslut sker en fortgående utbyggnad av näringslivet i främst skogslänen. Således har hittills under innevarande budgetår beslut om lokaliseringsstöd fattats till projekt om sammanlagt drygt 1,1 miljard kr. Sysselsättningseffekten av dessa investeringar har beräknats till minst 3 800 årsarbetskrafter. Härutöver kommer den kraftiga satsning på Norrbotten som tillkomsten av Stålverk 80 utgör.

En annan aspekt på den ansträngda arbetsmarknadssituationen är

den effekt den får på lönebildningen. Enligt nationalbudgetens bedömning skulle löneglidningen i år komma att uppgå till ca 3,5 % för hela ekonomin. Detta får ses mot bakgrund av den starka bristen på yrkesarbetare och den goda vinstkonjunkturen som främst exportföretagen nu upplever. Det är emellertid angeläget att löneglidningen inte späder på kostnadsinflationen eller river upp den utjämningsprofil som avtalsuppgörelsen har.

Jag har tidigare berört att företagens ur vissa aspekter tillfredsställande vinstutveckling också måste bedömas från fördelningspolitisk synpunkt. Det kan inte vara tillfredsställande att de av konjunkturen och prisstegringarna framkallade kraftiga vinsterna skall användas till ökade utdelningar till aktieägarna. Det måste i stället ligga i såväl företagens som samhällets intresse att de ökade vinsterna används till en investeringsökning. Härvid är det skäligt att en del av investeringarna kommer de anställda vid berörda företag direkt tillgodo. Mot denna bakgrund föreslår jag att aktiebolag och ekonomiska föreningar som redovisar vinst för verksamhetsåret 1974 skall avsätta en del av sin vinst före skatt till särskilda arbetsmiljöfonder. Avsättningarna skall deponeras på räntelösa konton i riksbanken. Fondbehållningen får användas för investeringar i sociala anordningar och i arbetsmiljön vid resp. företag. En förutsättning bör därvid vara att investeringen syftar till en förbättring av arbetsmiljön utöver vad som föreskrivs av tillsynsmyndigheterna samt att den tillstyrks av en majoritet av arbetstagarnas företrädare i företagsnämnden. I fråga om arbetsmiljöinvesteringar bör samråd ske med skyddskommittén. Jag beräknar att inemot 1 miljard kr. kommer att avsättas till arbetsmiljöfonder. Detta belopp bör ses mot bakgrund av att företagens sammanlagda skattepliktiga inkomster för innevarande verksamhetsår kan beräknas komma att uppgå till drygt 4 miljarder kr. Medel som inte använts för godkända investeringar senast år 1980 skall återföras till beskattning. Förslag härom anmäls senare denna dag.

I det föregående har jag understrukt vikten av en balanserad efterfrågeutveckling i vår ekonomi, där uppmärksamheten särskilt måste riktas mot överhettningstendenser. I detta sammanhang är den statliga budgetpolitiken av särskilt intresse.

I årets finansplan redovisade jag ett underskott på statsbudgeten för budgetåret 1973/74 på ca 8,4 miljarder kr. och för budgetåret 1974/75 på ca 6,6 miljarder kr. Sedan dess har bl. a. uppgörelse träffats om ökade statstjänarlöner och beslut fattats om ekonomisk-politiska stimulansåtgärder. Vidare har inkomstantagandet för 1974 justerats upp. Budgetunderskottet kan därför nu beräknas till 8,9 miljarder kr. för innevarande och till 9,6 miljarder kr. för nästkommande budgetår.

Jag har i det föregående förordat att livsmedelssubventionerna skall ökas med 325 milj. kr. utöver vad som tidigare beräknats. Jag anser emellertid inte, med hänsyn till den gjorda ekonomiska bedömningen, att en ytterligare budgetförsvagning kan accepteras. De ökade utgifterna

måste balanseras med ökade statsinkomster. Jag kommer därför senare denna dag att föreslå en skärpning av spritbeskattningen. Den för finansieringen av de ökade livsmedelssubventionerna skärpta spritskatten beräknas jämnt balansera de ökade utgifterna på 325 milj. kr. för budgetåret 1974/75.

I årets finansplan föreslog regeringen att anslagen till utvecklingsbistånd skulle ökas med 35 % eller med ca 540 milj. kr. Jag förklarade att regeringen skulle återkomma till frågan om hur enprocentmålet skulle uppnås.

Ett uppnående av enprocentmålet budgetåret 1974/75 skulle kräva att anslagen räknades upp med ytterligare ca 500 milj. kr. till ca 2,6 miljarder kr. En utgiftsökning av denna storleksordning kan inte accepteras utan kompenserande inkomstförstärkning. Av betydelse i sammanhanget är också de valutamässiga aspekterna. De kraftigt ökade oljepriserna innebär en stor belastning på vår utrikesbalans. Som jag tidigare redovisat kommer vår bytesbalans för 1974 åter att redovisa ett inte obetydligt underskott. Risk finns för att bytesbalansen ytterligare försvagas om den inhemska efterfrågan utvecklas starkare. Det kan i sammanhanget erinras om att den redan föreslagna svenska ökningen av biståndet med 35 % vid en internationell jämförelse framstår som mycket betydande. Sverige kommer också, möjligen tillsammans med ytterligare något land, att vara ensamt om att uppnå det av Förenta nationerna angivna biståndsmålet på biståndsbetalningar motsvarande 0,7 % av BNP år 1975. Mot denna bakgrund har regeringen stannat för att inte föreslå någon ytterligare ökning av biståndsanslagen för budgetåret 1974/75.

För närvarande pågår i Förenta nationerna en extra generalförsamling om råvaror och utvecklingsproblem. Därvid diskuteras råvaruproblemen i stort samt möjligheten att genom särskilda finansiella insatser stödja de länder som särskilt drabbats av oljekrisen. Sverige stödjer dessa strävanden. Om man når fram till en lösning får Sverige vara berett att solidariskt tillsammans med andra länder göra sin insats. Regeringen kommer, om så är påkallat, att återkomma till riksdagen med förslag om finansieringen av en sådan insats.

Under alla förhållanden avser regeringen att i 1975 års statsverksproposition föreslå de anslag som erfordras för att enprocentmålet skall uppnås budgetåret 1975/76.

Som jag tidigare nämnt anser regeringen att en ytterligare försämring av budgetsaldot, vid nu förutsedd konjunkturutveckling, inte kan accepteras. Vissa kostnadskrävande reformer som påverkar budgetåret 1974/75 är emellertid aktuella. Det är regeringens avsikt att förelägga årets riksdag propositioner med anledning av skatteutredningens och pensionsålderskommitténs redovisade förslag. Vidare kommer den kommunal-ekonomiska utredningen att redovisa förslag beträffande storlek och utformning av bl. a. statsbidragen för kommunernas kostnader för social

hemhjälp och familjedaghem för tiden efter 1974. Regeringen har också aviserat sin avsikt att till årets höstriksdag lägga fram förslag beträffande den framtida bostadspolitiken. Även andra utgiftskrävande förslag kan aktualiseras för budgetåret 1974/75.

En ytterligare ökad statlig upplåning skulle ställa kreditpolitiken inför alltför stora krav och innebära att utrymme inte kunde lämnas för näringslivets och kommunernas upplåningsbehov. Inflytandet från omvärlden har redan kommit att ställa krav på en skärpt penningpolitik. Skulle finanspolitiken försvagas kommer kraven på kreditpolitiken att öka än mera.

Såväl skatteutredningen som pensionsålderskommittén har föreslagit att de av utredningarna presenterade reformerna skall finansieras med ökade avgifter för arbetsgivarna. Finansieringsformen för andra reformer har ännu inte närmare prövats. Jag utgår emellertid, som sagt, ifrån att dessa reformer kommer att genomföras på ett sådant sätt att någon väsentlig merbelastning inte uppstår budgetåret 1974/75. Man bör i detta sammanhang också beakta de statsfinansiella perspektiven för de närmaste budgetåren.

Då avsikten är att skatte- och pensionsreformerna skall finansieras genom arbetsgivareavgifter eller socialavgifter eller en kombination av dessa är det angeläget att arbetsmarknadens parter får möjligheter att bedöma dessa konsekvenser inför 1975 års avtalsförhandling.

Med hänsyn till att förberedelserna för avtalsrörelsen påbörjas innan riksdagen samlas till sin höstsession, är det angeläget att riksdagen redan nu bereds möjlighet att tillkännage sin inställning i denna finansieringsfråga. Regeringen har för avsikt att inom kort ta upp överläggningar med arbetsmarknadens parter om dessa frågor, varefter regeringen avser att inbjuda de politiska partierna till överläggningar i samma ämne. Jag utgår således från att riksdagen redan under vårsessionen tar ståndpunkt i fråga om att finansiera reformerna på främst skattepolitikens och pensioneringens områden med motsvarande inkomstökningar.

Ett sådant ställningstagande måste göras oberoende av ett eventuellt snare uppkommande behov av konjunkturpolitiskt betingade åtgärder och ha sin utgångspunkt i en finansieringspolitik för staten som kan långsiktigt försvaras. Ett eventuellt behov av stimulansåtgärder kan inte motivera att man undandrar sig ansvaret för finansieringen av angelägna permanenta reformer.

3.3 Försörjningsbalans och bytesbalans

I årets finansplan bedömdes det inte som meningsfullt att presentera någon försörjningsbalans eller bytesbalans med hänsyn till den osäkerhet som då rådde om försörjningen av oljeprodukter för det framförliggande året. Förutsättningarna är, som jag tidigare berört, i dag annorlunda.

I försörjningsbalansen sammanfattas den produktionstillväxt och resursanvändning som beräknas för år 1974. Enligt den nu föreliggande nationalbudgeten beräknas bruttonationalprodukten under år 1974 komma att öka med 4,5 %.

De fasta investeringarna väntas visa en kraftig uppgång inom näringslivet och även de statliga investeringarna kan förväntas öka förhållandevis starkt. Bostadsbyggandet antas komma att fortsätta att minska i omfattning och även för de kommunala investeringarna torde en viss nedgång vara att vänta. Sammantaget skulle omfånget i volym av de totala fasta investeringarna bli i stort sett oförändrat i förhållande till 1973. Därvid förutses en betydande uppgång av maskininvesteringarna medan byggnadsinvesteringarna bedöms minska.

Näringslivets investeringar förutses öka med 6 %. För industrins del räknar jag med en investeringsökning med drygt 9,5 %, varvid byggnadsinvesteringarna tvärtemot vad som gällt under de senaste åren väntas öka något snabbare än maskininvesteringarna. Särskilt kraftiga ökning av investeringarna under 1974 förväntas inom verkstadsindustrin. Väsentliga faktorer bakom antagandet om den stora ökningen i industriinvesteringarna 1974 är dels det höga kapacitetsutnyttjandet inom särskilt exportindustrin, dels den höga lönsamheten som f. n. råder i industrin. Handels investeringar väntas visa en fortsatt minskning 1974.

Tabell 3. Försörjningsbalans för 1974

	Milj. kr. 1973	Förändring 1973—1974	
		Milj. kr. i 1973 års priser	Procentuell volymför- ändring
<i>Tillgång</i>			
Bruttonationalprodukt	217 615	9 795	4,5
Import	46 300	4 260	9,0
Summa tillgång	263 915	14 055	5,5
<i>Efterfrågan</i>			
Bruttoinvestering	47 020	— 50	0,0
näringsliv	21 020	1 255	6,0
därav: industri	9 690	940	9,5
statliga myndigheter och affärsverk	5 815	330	5,5
kommuner	10 015	— 250	— 2,5
bostäder	10 170	— 1 385	— 13,5
Lagerförändring	— 2 790	3 490	..
Privat konsumtion	115 100	5 410	4,5
Öffentlig konsumtion	51 990	1 560	3,0
Tjänstenetto	— 425	305	..
Export	53 020	3 340	6,5
Summa efterfrågan	263 915	14 055	5,5

Anm. Som redovisats i det föregående är beräkningarna av försörjningsbalansens olika poster 1973 behäftade med stor osäkerhet. Beräkningarna har dock ansetts kunna användas som utgångspunkt för utvecklingen under 1974.

De statliga myndigheternas och affärsverkens investeringar beräknas öka med ca 5,5 %. Det är i stor utsträckning affärsverken som svarar för denna relativt kraftiga tillväxt.

Kommunernas investeringar torde fortsätta att minska även 1974, men i betydligt mindre omfattning än 1973. Den minskade investeringsvolymen sammanhänger i väsentlig utsträckning med att följdinvesteringar till bostadsbyggandet minskar. Kommunernas byggnads- och anläggningsverksamhet avtar sålunda något, medan däremot maskininvesteringarna förutses öka mycket kraftigt.

En beräknad fortsatt nedgång i antalet påbörjade lägenheter leder till minskad volym på investeringarna i *bostäder*. Totalt för 1974 förutses en minskning med 13,5 % jämfört med 1973. Antalet påbörjade lägenheter uppskattas i nationalbudgeten till 73 000, varav 45 000 i småhus. Effekten av den tillfälliga kompensationen med anknytning till mervärdeskatten för bostäder färdigställda 1974 och 1975 samt påbörjade före utgången av 1974 har därvid inkluderats. Antalet färdigställda lägenheter 1974 har beräknats till drygt 82 000.

Enligt de som jag tidigare angivit osäkra uppgifterna från nationalräkenskaperna minskade lagren under 1973 med ca 2 800 milj. kr. Under 1974 kan en omsvängning till lageruppbyggnad förutses. *Lagerinvesteringarna* väntas komma att uppgå till ungefär 700 milj. kr., vilket skulle innebära en omsvängning med ca 3 500 milj. kr. från 1973.

En starkt bidragande orsak till den väntade förhållandevis höga tillväxten i bruttonationalprodukten 1974 är en antagen kraftig ökning i hushållens konsumtionsefterfrågan. Ökningen av de realt disponibla inkomsterna har uppskattats till inemot 5,5 %. Genom att det finns trögheter i anpassningen mellan inkomstökningar och stegrad konsumtionsefterfrågan har en viss ytterligare ökning i sparkvoten antagits komma till stånd. Med de förutsättningar som härvidlag gjorts skulle den *privata konsumtionen* öka med ca 4,5 % i volym 1974.

Konsumentpriserna väntas 1974 öka med 9 à 10 %. Denna snabba stegringstakt beror i första hand på de mycket kraftiga prisstegringar som kan förutses för importen och i synnerhet importen av oljeprodukter.

Den *offentliga konsumtionen* beräknas öka med ca 3 % och med ungefär lika stark ökningstakt för statlig och kommunal konsumtion.

De mycket snabba prisstegringarna i den internationella handeln med råvaror tillsammans med en fortsatt prisuppgång för färdigvaror, kan väntas leda till en kraftig försämring av Sveriges bytesförhållande 1974. Totalt beräknas importpriserna under 1974 ligga inemot 30 % högre än 1973, samtidigt som motsvarande ökning i exportpriserna beräknas bli under 20 %. Vidare har antagits att efterfrågetillväxten i de för vår export viktiga avnämrländerna blir måttlig under 1974. Med hänsyn också till kapacitetsbegränsningar inom vissa delar av export-

industrin och en förstärkt inhemsk efterfrågan kan exportökningen i volym 1974 väntas bli avsevärt lägre än 1973, samtidigt som importen ökar snabbare.

Den svenska *exporten* väntas öka med ca 6,5 % 1974. Härvid har förutsatts fortsatta marknadsandelsvinster för färdigvaruexporten. Främst till följd av brist på kapacitet och begränsade möjligheter till ytterligare lageravveckling antas däremot råvaruexporten komma att minska något under 1974.

Importen kan väntas stiga med drygt 9 % i volym. Den i förhållande till exporten snabbare ökningstakten förklaras av en uppgång i den inhemska efterfrågan och till en icke oväsentlig del av omsvängningen i lagerinvesteringarna. Importinnehållet i dessa är mycket högt.

Handelsbalansens överskott kommer vid den här beskrivna utvecklingen av utrikeshandeln att reduceras mycket kraftigt i förhållande till 1973 och uppgå till ca 1,7 miljarder kr.

Kostnadsstegringar till följd av höga bunkerpriser ger ett ungefär oförändrat *sjöfartsnetto* 1974.

Turistnettot som undergick en viss förbättring 1973 kan väntas komma att ånyo försvagas. Förändringen är bl. a. betingad av de snabba prisstegringarna utomlands.

Transfereringarna fortsätter att visa ökade underskott, främst till följd av biståndet till utvecklingsländerna.

Sammantaget skulle därmed *bytesbalansen* för 1974 visa ett underskott på ca 800 milj. kr. Det är en försvagning med ca 5,8 miljarder kr. i förhållande till 1973.

3.4 Budgetpolitiken

Den beskrivning av budgetutvecklingen under innevarande budgetår som gavs i årets finansplan är till sina huvuddrag fortfarande aktuell. Under innevarande budgetår ökar utgifterna avsevärt snabbare än in-

Tabell 4. Bytesbalans 1972—1974
(Milj. kr.)

	1972	1973	1974 (prognos)
Export	41 750	53 020	66 565
Import	38 620	46 300	64 680
Korrigerig av handelsstatistiken	—50	—160	—150
Handelsbalans	3 080	6 560	1 735
Sjöfartsnetto	2 445	2 835	2 850
Turistnetto	—2 400	—2 275	—2 650
Övriga tjänster, netto	—925	—1 225	—1 500
Transfereringar	—1 720	—1 745	—2 050
Korrigeringspost	800	800	800
Bytesbalans	1 280	4 950	—815

komsterna varför underskottet på statsbudgeten blir väsentligt större än för budgetåret 1972/73 eller inemot 9 miljarder kr. (tabell 5). Jämfört med statsverkspropositionen har inkomsterna uppjusterats något samtidigt som utgifterna beräknas bli drygt 700 milj. kr. högre. För budgetåret 1974/75 kommer totalbudgeten enligt de bedömningar som nu kan göras att uppvisa ett underskott om drygt 9,5 miljarder kr.

Tabell 5. Totalbudgeten 1972/73—1974/75 (milj. kr.)

	1972/73 Utfall	1973/74		1974/75	
		Stv. prop. 1974	Ny beräk- ning	Stv. prop. 1974	Ny beräk- ning
Inkomster	54 513	62 777	62 976	71 489	71 992
Utgifter	60 718	71 150	71 888	78 084	81 584
Saldo	—6 205	—8 373	—8 912	—6 595	—9 592

Inkomsterna för *innevarande budgetår* påverkas bl. a. av det antagande som görs om den allmänna förtjänstökningen hos löntagarna under 1974. Riksrevisionsverket har i sina beräkningar över statens inkomster utgått från att inkomst av tjänst för fysiska personer ökar med över 11 % 1974, dvs. med drygt två procentenheter mer än vad som antogs i statsverkspropositionen. Den information om bl. a. ingångna löneavtal på lokal nivå som kommit fram sedan verket avlämnat sina inkomstberäkningar motiverar enligt min uppfattning en uppräknings med ytterligare en procentenhet. Den sammanlagda ökningen av lönesumman skulle således uppgå till 12 %, varvid jag utgått ifrån att sysselsättningen ökar med 1 %. Vidare räknar jag liksom riksrevisionsverket med att löneökningarna för 1974 utbetalas i sådan tid att motsvarande skattebetalningar hinner ske under innevarande budgetår. Att statsinkomsterna trots ett väsentligt högre inkomstantagande för 1974 endast kan antas bli några hundratal milj. kr. större än enligt statsverkspropositionen förklaras i första hand av den tillfälliga sänkningen av mervärdesskatten fr. o. m. den 1 april 1974 samt av den temporära kompensationen för mervärdesskatt på bostadsbyggande (prop. 1974: 25, FiU 1974: 1, rskr 1974: 41).

Utgifterna för budgetåret 1973/74 förutses som tidigare nämnts bli drygt 700 milj. kr. högre än vad som antogs i statsverkspropositionen. Bakom utgiftsökningen mellan de två beräkningstillfällena ligger förutom höjda statstjänarlöner den omfattande medelstildelning som skett på tilläggsstat. I finansplanen räknade jag med en förbrukning av beviljade reservations- och investeringsanslag om 750 milj. kr. Enligt de bedömningar som nu kan göras kommer däremot anslagsbehållningarna snarast att öka något under innevarande budgetår.

Inkomsterna för *budgetåret 1974/75* har räknats upp med ca 500

milj. kr. jämfört med beräkningarna i statsverkspropositionen. Bakom denna uppjustering ligger i första hand den nu antagna snabbare lönesummetillväxten för 1974. Vad gäller kalenderåret 1975 räknar jag likasom i januari schablonmässigt med en ökning av lönesumman om 7 %. Att ökningen av statsinkomsterna trots det högre lönesummeantagandet för 1974 inte blir än mer påtaglig förklaras i första hand av de temporära lättnader i mervärdebeskattningen som antogs av riksdagen i mars 1974.

Utgifterna för budgetåret 1974/75 förutses bli 3,5 miljarder kr. högre än vad som antogs i finansplanen. Härav utgörs den övervägande delen av höjda statstjänarlöner samt ökade kostnader för livsmedelssubventioner. Bland övriga utgiftsökningar jämfört med statsverkspropositionen kan nämnas teckning av aktier i Statsföretag AB för finansieringen av det nya stålverket i Luleå samt ett förutsett högre underskott på riksgäldsfonden.

Budgetpolitikens inriktning har under såväl det förra som det innevarande budgetåret utövat en klart expansiv inverkan på samhälls ekonomin. De statliga inkomstöverföringarna till andra sektorer har ökat i påtagligt snabb takt medan däremot statens utgifter för konsumtion och investeringar visat en mera dämpad utveckling. Inkomstökningarna har inte utvecklats i takt med de ökade utgiftsåtagandena. Det budgetunderskott som enligt de nya kalkylerna förutses för innevarande budgetår — ca 9 miljarder kr. — innebär jämfört med budgetåret 1972/73 en ökning om ca 3 miljarder kr. och jämfört med budgetåret 1971/72 med ca 5,5 miljarder kr. Även uttryckt i procent av bruttonationalprodukten måste underskottet för innevarande budgetår sägas vara betydande. För budgetåret 1974/75 förutses, som nämnts, en ytterligare ökning.

Föreliggande budgetförslag för budgetåret 1974/75 innebär i sin nuvarande form ett fullföljande av den expansiva ekonomiska politik som förts under de senaste åren. Ett framträdande drag i utgiftsutvecklingen är liksom under de föregående budgetåren att inkomstöverföringarna till andra sektorer växer snabbare än statens egen efterfrågan på varor och tjänster. Som jag tidigare berört förestår vidare vissa reformer som berör såväl budgetens inkomst- som utgiftssida för budgetåret 1974/75. Dessa har emellertid inte beaktats vid beräkningarna av budgetsaldot för budgetåret 1974/75.

4 De statsfinansiella perspektiven på längre sikt

För att ge ett underlag för bedömningarna av budgetutvecklingen på längre sikt utförs årligen beräkningar för de fyra budgetår som följer efter det närmast framförliggande. I år omfattar dessa beräkningar, som sammanfattningsvis benämns långtidsbudgeten, perioden 1975/76—

1978/79. De detaljerade resultaten redovisas i bilaga 2 till denna proposition.

Långtidsbudgeten baseras på uppgifter som lämnas av myndigheterna i samband med de årliga anslagsframställningarna, i vissa fall dock kompletterade efter det att statsverkspropositionen framlagts. Den slutliga utformningen av långtidsbudgeten sker inom finansdepartementet efter samråd med resp. fackdepartement.

Beräkningarna avser endast den över statsbudgeten finansierade verksamheten, varför affärsverkens driftutgifter och andra utgifter för de statliga bolagen än tillskott av kapital inte ingår. Detsamma gäller en stor del av socialförsäkringssystemet, bl. a. AP-fondens utgifter och inkomster.

I långtidsbudgeten kartläggs de konsekvenser på utgiftssidan som följer av statsmakternas redan fattade beslut och gjorda åtaganden. På inkomstsidan görs en framskrivning med utgångspunkt i gällande skatteregler och avgiftsnormer. Långtidsbudgeten bör således varken uppfattas som en plan för den framtida budgetpolitiken eller som en prognos över budgetutvecklingen. Dess syfte är begränsat till att i första hand endast ange de inteckningar i det framtida resursutrymmet som gjorts genom de redan fattade besluten.

Jag vill understryka att dessa beräkningsprinciper inte är liktydiga med en oförändrad standard eller med oförändrade resursinsatser. I flera fall har statsmakterna gjort preciserade utfästelser om en successivt ökad standard eller ökade utgifter. Detta gäller exempelvis standardgarantin till folkpensionärerna och åtagandet om ett ökat bistånd till u-länderna. I de fall sådana utfästelser gjorts om framtida standardhöjningar har dessa medräknats i långtidsbudgetens utgiftsberäkningar.

På de områden där tidsbegränsade åtaganden eller program föreligger har utgifterna antagits falla bort i och med att programperioden löper ut. I det stora flertalet fall finns emellertid inte preciserade utfästelser om en ökad standard eller tidsbegränsningar av gjorda åtaganden. Utgiftsbedömningarna har då i allmänhet gjorts med utgångspunkt i att verksamheten skall fortgå i oförändrad omfattning. Vid dessa beräkningar har viss hänsyn tagits till en förväntad produktivitetstegring. I denna framskrivning av verksamheten ligger dock ingen värdering av att den skall eller bör fortsätta, utan förfaringssättet är en konsekvens av de beräkningsmetoder som tillämpas i långtidsbudgeten.

Den kraftigt förhöjda prisnivån på oljeprodukter som inträffat under vinterhalvåret 1973—1974 har infört en ny faktor i den ekonomiska utvecklingen. Det kan inte uteslutas att de härav förorsakade förändringarna i de relativa priserna kommer — om de blir bestående — att få återverkningar på såväl konsumtionsmönstret som produktionsfördelningen liksom på den externa balansen. Det är emellertid ännu för tidigt att ha någon bestämd uppfattning om dessa förhållanden kom-

mer att medföra att den utvecklingsbild som tecknats i fjolårets avstämning och framskrivning av 1970 års långtidsutredning behöver revideras. De resultat som redovisades i denna har således legat till grund för de förutsättningar om samhällsekonomin som kommit till användning även i den nu föreliggande långtidsbudgeten.

De beräkningsprinciper som gäller för långtidsbudgeten leder naturligen till att de utgiftsökningar man kommer fram till för perioden 1974/75—1978/79 blir lägre än de som faktiskt realiserats för den närmast bakomliggande femårsperioden 1968/69—1972/73. De totala utgifterna i fasta priser kan för denna passerade period beräknas ha stigit med i genomsnitt 4,8 % om året. För långtidsbudgetperioden har utgifterna beräknats öka med i genomsnitt 1,8 % om året. I löpande priser har utgifterna stigit med 11,8 % årligen 1968/69—1972/73 att jämföra med beräknade 5,1 % under den framförliggande perioden. I utgiftsökningarna för den passerade perioden ingår emellertid effekterna av den betydande reformverksamhet som bedrivits under dessa år. I konsekvens med beräkningsprinciperna görs däremot inte något försök att beräkna effekterna av de nya beslut som kan komma att fattas under den framförliggande perioden.

I tabell 6 redovisas utvecklingen av statsutgifterna i fasta priser fördelade på olika ändamålsgrupper. Av tabellen framgår att utvecklingsbiståndet uppvisar den snabbaste ökningen. Även ändamålsgruppen folkpensioner och sjukförsäkring m. m., bostäder och stöd till barnfamiljer växer snabbare än genomsnittet. Vissa utgiftskategorier inom den s. k. övriggruppen ökar också snabbt, däribland räntekostnaderna för den statliga upplåningen.

De relativt sett snabba ökningarna av folkpensionerna och stödet till barnfamiljerna är en direkt följd av de målsättningar och utfästelser som gäller för dessa områden. Att stödet till bostadsbyggandet ökar under perioden trots att kalkylen bygger på en förutsättning om ett relativt oförändrat bostadsbyggande är en beräkningsmässig konsekvens av antagandet om fasta priser och oförändrade partitetstal under långtidsbudgetperioden.

En klar olikhet framträder mellan de olika realekonomiska utgiftstyperna. Utgifterna för de statliga transfereringarna väntas växa betydligt snabbare än statens egen efterfrågan på varor och tjänster. Denna utvecklingsbild ligger väl i linje med de tendenser som präglat de senaste årens utveckling. Transfereringsposterna innehåller bl. a. utvecklingsbiståndet, skattebidragen till kommunerna och folkpensionerna. Investeringsutgifterna beräknas sjunka något under perioden, vilket i stor utsträckning förklaras av den beräkningsteknik som tillämpas i långtidsbudgeten. Konsumtionsutgifterna däremot förutses uppvisa en svag ökning varvid en klar skillnad finns mellan de mycket begränsade stegringarna i den rent statliga konsumtionen och de relativt sett snabbare ökningarna av driftbidragen till kommunerna.

Den bild av budgetutvecklingen som kommer fram ur årets långtidsbudget överensstämmer totalt sett rätt väl med motsvarande bild i de närmast föregående årens långtidsbudgetar. På utgiftssidan innebär detta att redan ett fullföljande av tidigare åtaganden kommer att ställa anspråk på fortsatt ökade statsutgifter under hela den aktuella perioden. Till följd av beräkningstekniken kommer däremot själva ökningstak-

Tabell 6. Statsutgifternas utveckling för olika ändamålsgrupper
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69— 1972/73	Anslag 1974/75	Genomsnittlig procentuell förändring 1974/75— 1978/79
Folkpensioner, sjukförsäkring m. m.	+ 6,3	15 881	+ 3,1
Utbildning och forskning	+ 1,7	11 222	+ 1,0
Totalförsvär	+ 1,6	8 840	+ 1,1
Kommunikationer och energiförsörjning	+ 1,5	6 765	+ 1,1
Stöd till barnfamiljer	+ 8,7	5 195	+ 2,6
Arbetsmarknad och regional- politik	+ 12,2	4 620	+ 2,0
Skattebidrag till kommuner	+ 7,8	3 959	+ 1,8
Bostäder	+ 11,9	3 532	+ 4,6
Hälsa-, sjuk- och socialvård	+ 3,2	3 144	+ 0,9
Rättsväsende	+ 7,5	3 026	+ 0,3
Internationellt utvecklingsbistånd m. m.	+ 20,8	2 229	+ 6,2
Övrigt	+ 4,1	13 171	+ 1,2
Totala utgifter	+ 4,8	81 584	+ 1,8

ten i utgiftsutvecklingen att nedgå under perioden, samtidigt som tillväxten i statsinkomsterna blir relativt konstant vilket medför en successiv förstärkning av budgetsaldot. Den nu föreliggande förstärkningen är av ungefär samma storlek som under föregående år.

I två betydelsefulla avseenden skiljer sig dock de nu presenterade beräkningarna från utvecklingen enligt de närmast föregående långtidsbudgetarna. För det första präglas utgångsåret 1974/75 av ett väsentligt större utgiftsöverskott än under tidigare år och för det andra har i högre grad än tidigare stora resurskrävande reformer aviserats utan att de statsfinansiella effekterna härav kunnat beaktas i den nu föreliggande långtidsbudgeten.

Som framgår av tabell 7 beräknas underskottet för budgetåret 1974/75 uppgå till ca 9,5 miljarder kr. Detta innebär att utgångsårets budgetunderskott denna gång är ca 4 miljarder kr. större än vad som var fallet i föregående års långtidsbudget.

Erfarenheterna från de tidigare långtidsbudgetarna har givit vid handen att man i varje fall för det första året i långtidsbudgeten brukar kunna göra en relativt säker bedömning av de resursanspråk som följer av redan gjorda åtaganden. Såsom framgår av tabell 7 har utgiftsöver-

skottet för budgetåret 1975/76 enligt långtidsbudgeten beräknats till ca 8,5 miljarder kr. Detta innebär sålunda att även om man skulle lyckas begränsa utgiftsökningen till att enbart avse ett fullföljande av redan gjorda åtaganden så kommer budgetsaldot att ligga kvar på en historiskt sett utomordentligt hög nivå.

Som tidigare framhölls måste man dessutom beakta att långtidsbudgeten i år i större utsträckning än vad som är vanligt inte kunnat ta hänsyn till kostnadskonsekvenserna av redan aviserade reformer eftersom dessa ännu inte fått sin slutgiltiga utformning. Regeringen har således aviserat sin avsikt att lägga fram propositioner med utgångspunkt i pensionsålderskommitténs och skatteutredningens förslag. En utgångspunkt är emellertid därvid att dessa reformer skall finansieras med motsvarande intäkter. Utredningarna har för sin del beräknat att detta skulle kräva en höjning av olika arbetsgivaravgifter med 3,9 % år 1975 och 1,65 % år 1976. Vidare har inga medel beräknats för reformer på bostadsområdet samtidigt som kompensationen för mervärdeskatten på bostäder beräkningstekniskt antagits upphöra med utgången av år 1975. De framtida statsbidragsbestämmelserna för den sociala

Tabell 7. Budgetsaldots utveckling 1973/74–1975/76
(Milj. kr., löpande priser)

	1973/74	1974/75	1975/76
Inkomster	62 976	71 992	78 829
Utgifter	71 888	81 584	87 380
Saldo	–8 912	–9 592	–8 551

hemhjälp, de kommunala familjedaghemmen samt den sociala färdtjänsten övervägs av den kommunalekonomiska utredningen med sikte på att förslag skall kunna föreläggas årets höstriksdag. Härjämte kan nämnas föreliggande eller väntade förslag bl. a. inom utbildningsområdet. Om dessa förslag skall genomföras enligt de föreliggande planerna utan ytterligare inkomstförstärkningar och om man tar hänsyn till de utgiftsökningar som brukar bli resultatet även av ett restriktivt budgetarbete, så kommer det saldo som tidigare presenterades för 1975/76 sannolikt att försämrats betydligt.

Som framgår av följande tablå har de statliga budgetunderskotten under senare år kommit upp till en i förhållande till bruttonationalprodukten mycket hög nivå.

Det statliga budgetunderskottet i procent av BNP i löpande priser

1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74 (prel.)	1974/75 (beräknat)
0,2	0,3	1,3	2,2	1,8	2,4	1,5	1,9	3,0	3,8	3,7

Detta har i sin tur medfört att finansieringen av dessa statliga utgiftsöverskott ställt snabbt växande anspråk på kreditmarknaden. Den statliga upplåningen har på bara några år flerdubblats. Den har således ökat från 2,6 miljarder kr. kalenderåret 1971 till drygt 6 miljarder kr. åren 1972 och 1973. För år 1974 beräknas nu en ny kraftig försämring av budgetsaldot. Underskottet skulle nämligen öka med ca 5 miljarder kr. till sammanlagt ca 11 miljarder kr.

Det har emellertid ibland hävdats att man även bör se det statliga budgetsaldot i samband med det kommunala budgetsaldot och det sparande som sker inom allmänna pensionsfonden. Man kan då konstatera att summan av det statliga och det kommunala budgetsaldot under de senaste åren understigit AP-fondens tillväxt med 3 à 4 miljarder kr. om året. I princip har således ett motsvarande belopp varit tillgängligt för utlåning till övriga sektorer i ekonomin, då främst bostads- och industrisektorerna. För kalenderåret 1974 förutses däremot att detta samlade budgetunderskott för stat och kommun kommer att överstiga AP-fondens tillväxt med ca 0,5 miljarder kr. Denna utveckling, som nästan helt förklaras av det statliga budgetunderskottets ökning, innebär en omsvängning mellan 1973 och 1974 på ca 4 miljarder kr. eller ca 2 % av BNP. Den bild som framträdde vid en isolerad betraktelse av det statliga budgetsaldot kvarstår således även vid en sådan mera vidgad bedömning.

Finansieringen av de statliga budgetunderskotten måste ske med ett ständigt iakttagande av kraven på en bibehållen samhällsekonomisk balans såväl i vår interna ekonomi som i förhållande till utlandet. Man kan självfallet inte utesluta att hänsynen till dessa överordnade mål för den ekonomiska politiken på sikt kan komma att ställa ökade krav på en sådan finansiering av dessa statliga budgetunderskott att likviditeten inte ytterligare ökar i ekonomin. Om man inte i ett sådant läge kan undvika att den statliga upplåningen får likviditetsskapande eller andra icke önskade effekter på kreditmarknaden måste det statliga budgetunderskottet nedbringas till den nivå som då bedöms förenlig med samhällsekonomisk balans.

Nu har det visserligen hävdats att den vikande utvecklingen på bostadsbyggandets område successivt skulle lämna ett ökat utrymme på kapitalmarknaden för andra låntagarkategorier. Genom de snabba kostnadsstegringarna och genom den snabbt stigande andelen egna hem har emellertid bostadsinvesteringarna räknade i löpande priser fortsatt att stiga kraftigt, vilket då medfört ett motsvarande ökat finansieringsbehov. Kapitalmarknaden har i endast begränsad utsträckning kunnat tillgodose detta, vilket bl. a. den under senare år betydande stocken av oavlyftade byggnadskreditiv varit ett tecken på.

Den kommunala ekonomin har vidare utvecklats gynnsamt under såväl 1972 som 1973, vilket bl. a. tagit sig uttryck i en något minskad

upplåning mellan 1972 och 1973. Man har nu anledning räkna med ett något större utgiftstryck inom denna sektor vilket kan leda till ökade anspråk på kreditmarknaderna. Den höga investeringstakten inom industrin leder även i det långa loppet till att motsvarande krav kommer att resas från denna sektor.

Samtidigt kan man konstatera att den svenska kapitalmarknaden tillväxer i en relativt måttlig takt till följd av bl. a. den nu långsammare tillväxten inom den allmänna pensionsfonden. De allra senaste årens kraftigt ökade hushållssparande är visserligen en ny faktor i utvecklingen, men den betydande instabiliteten i detta medför att man inte ännu så länge kan lägga dess existens till grund för en mera optimistisk bedömning av kapitalmarknadens framtid.

Med beaktande av finansieringsanspråken från andra sektorer i ekonomin och med hänsyn till osäkerheten i bedömningen av den ekonomiska utvecklingen i framtiden vill jag inte utesluta att krav kommer att ställas på en relativt snabb återgång till ett i förhållande till BNP mera begränsat budgetunderskott. Styrkan i detta krav blir självklart beroende på hur utvecklingen kommer att gestalta sig.

5 Avslutning

Inledningen av år 1974 präglades av den starka oro som orsakats av oljekrisen. Vi kan nu konstatera att den svenska ekonomins växtkraft knappast påverkades av oljekrisen. Utvecklingen hittills under 1974 har präglats av stark expansion och vi kan nu räkna med en god tillväxt i vår ekonomi också för året som en helhet, en tillväxt i nivå med vad vi uppnådde under det expansiva 1960-talet.

Sysselsättningen ökar kraftigt och arbetslösheten minskar stadigt. Industriproduktionen närmar sig i flera branscher kapacitetstaket. Orderläge och orderingång är goda. Exporten fortsätter att öka tillfredsställande och vår industri ökar sina marknadsandelar på världsmarknaden. Hushållens standard kan öka snabbare än på mycket länge samtidigt som sparandet också kan fortsätta att öka. Den offentliga servicen kan fortsätta att byggas ut på angelägna områden.

Problemen finner vi på tre områden — prisutvecklingen, obalansen på arbetsmarknaden och bytesbalansen.

Den starka prisstegring vi haft under senare tid härrör till väsentlig del från vår omvärld. Även om vi vid en internationell jämförelse kan betrakta vår prisstegring som förhållandevis moderat så får den återverkningar av negativ beskaffenhet på många håll. Våra ansträngningar att hålla prisutvecklingen under kontroll måste således få en framstående plats inom den ekonomiska politikens ram. Genom att koncentrera insatserna på att dämpa prisstegringen på baslivsmedel och bo-

städer avser regeringen att ge prispolitiken en social- och fördelningspolitisk profil. Denna politik följs upp genom direkta stödinsatser till de mest behövande befolkningsgrupperna — barnfamiljer och pensionärer.

Problemet på arbetsmarknaden så som det nu framträder utgörs främst av bristen på balans. Således redovisar statistiken ett visserligen sjunkande men dock fortfarande avsevärt antal arbetslösa. Samtidigt upplever vi en efterfrågekonjunktur — i första hand på exportsidan, men också på hemmamarknaden — som kommer att ställa oss inför begränsningar i produktionsökningen. Vi kan avläsa detta inte bara i den rent fysiska begränsningen i produktionsutrustningen utan också i form av brist på arbetskraft. Förklaringen till denna motstridande situation ligger i att den lediga arbetskraften vare sig ortsmässigt eller yrkesmässigt passar till efterfrågan och de lediga platserna. Det positiva i denna utveckling är att arbetstillfällena nu ökar för sådana grupper som kvinnor, äldre och handikappade. Vår strävan att anpassa arbetsplatserna till arbetskraften och vice versa kan realiseras genom en positiv medverkan av parterna på arbetsmarknaden samt en aktiv och följsam kombination av arbetsmarknads-, närings- och regionalpolitik. Även i högkonjunkturen och med en på sina håll otillfredsställd efterfrågan på arbetskraft får arbetsmarknadspolitikerna en lika framträdande roll. Jag vill också framhålla de möjligheter regionalpolitiken erbjuder företagen att förlägga produktionen till områden där det fortfarande finns en stor arbetslöshet.

Den speciella vinstkonjunkturen för i första hand våra exportnäringsringar kan befaras få den konsekvensen att den markerar och förstärker förmögenhetsökningen hos en begränsad grupp av medborgare. Detta kan som en naturlig konsekvens leda till oro på arbetsmarknaden och svårigheter att för framtiden genomföra en samlad och helheten omspännande avtalsrörelse. De centrala avtalsuppgörelser som under senare decennium blivit praxis i vårt land har från samhällets och arbetsfredens synpunkt haft sina stora fördelar. De nu för främst vissa exportnäringsringar snabbt stigande vinsterna bör ifrån här angivna och andra överväganden komma även de anställda inom berörda näringar till godo. Detta bör lämpligen ske genom att företagen i det extraordinära vinstläget får göra avsättningar för investering i bättre arbetsmiljö. Förslag härom framlägges samtidigt med denna finansplan.

Oljeprishöjningarna innebär att de senaste årens kraftiga överskott i vår bytesbalans nu förbyts i ett underskott. Med hänsyn till den osäkerhet som präglar den internationella utvecklingen på valutaområdet, ställer detta ökade krav på den ekonomiska politiken. Genom att vi de gångna åren kraftigt byggt upp vår valutareserv är emellertid vårt utgångsläge gott när det gäller att möta kommande påfrestningar.

De risker som ligger framför oss synes i första hand vara att en alltför stark efterfrågan skall accelerera prisstegringstakten och ytterligare för-

sämra bytesbalansen. I ett sådant läge är det angeläget att staten inte ökar sin efterfrågan på ett sådant sätt att den samhällsekonomiska balansen bringas i fara. Detta skulle i så fall ställa krav på en kraftig åtstramning av kreditpolitiken på bekostnad av främst näringslivet och kommunerna. Mot denna bakgrund bör finanspolitiken icke tillåtas att försvagas. Därför föreslår regeringen att nya utgiftsåtaganden för budgetåret 1974/75 i allt väsentligt skall kompenseras med motsvarande inkomstförstärkningar.

Utvecklingen för nästföljande budgetår — 1975/76 — har belysts i årets långtidsbudget. Enbart ett fullföljande av av riksdagen redan beslutade åtaganden leder till ett budgetunderskott på ca 8,5 miljarder kr. Reformen som innebär betydande åtaganden har emellertid aviserats, bl. a. på beskattningens, pensioneringens och bostadspolitikens områden. Ytterligare andra reformer kan aktualiseras och erfarenhetsmässigt avslöjar budgetprocessen ett antal mycket angelägna utgiftsönskemål. Mot denna bakgrund ter sig utvecklingen inför 1975/76 bekymmersam. Jag har nyss nämnt att regeringen anser att nya utgiftsåtaganden för budgetåret 1974/75 i allt väsentligt måste balanseras av motsvarande inkomstförstärkningar. Såvitt nu kan bedömas torde läget för budgetåret 1975/76 ställa minst samma anspråk på finanspolitikens styrka, varför någon budgetförsvagning knappast kan tolereras. Det innebär att takten i reformernas genomförande får bli beroende av möjligheterna att göra besparingar i bestående program eller att skaffa erforderliga inkomstförstärkningar.

En restriktiv finanspolitik erfordras också om ett utrymme skall kunna skapas på kapitalmarknaden för den nödvändiga kommunala utgifts-expansionen. Regeringen anser att den övrenskommelse som träffades mellan kommunförbunden och regeringen om en kontrollerad kommunal skatteutveckling åren 1973 och 1974 varit lyckosam. Det är enligt min mening önskvärt att den kommunala utdebiteringen också under kommande år utvecklas i dämpad takt. Samtidigt har kommunerna ett behov att öka sina utgifter om de skall kunna tillgodose angelägna servicebehov. En viss ökning av den kommunala upplåningen kan under dessa förutsättningar te sig naturlig. Detta kräver en sådan kreditpolitik att kommunernas behov på kapitalmarknaden kan tillgodoses.

Ett annat långsiktigt problem avser bytesbalansen. Trots den mycket goda utveckling som karakteriserade 1973 har oljeprishöjningarna inneburit att vi i år åter får räkna med ett underskott i bytesbalansen. Den fortsatta ökningen av u-landsbiståndet samt en beräknad fortsatt försämring av tjänste- och turistnettot innebär risker för en framtida ytterligare försvagning av bytesbalansen, om inte exporten i löpande priser åter kan expandera snabbare än importen. Jag har tidigare angett att det inte är acceptabelt att under en längre tidsperiod acceptera ett underskott i vår bytesbalans. Siktet måste således ställas in på att successivt

i takt med att de yttre förutsättningarna är vid handen, återställa vår externa balans och bibehålla vår konkurrenskraft med omvärlden.

Sammanfattningsvis bör en väl utnyttjad produktionskapacitet, en stark observans och kontroll över prisutvecklingen samt en finans- och penningpolitik som verkar i stabiliserande syfte ge oss en god chans att under 1974 dels uppehålla vår internationella konkurrenskraft, dels garantera en god ekonomisk tillväxt med en önskvärd industriell investeringsexpansion och dels, slutligen, möjliggöra en god standardhöjning för landets medborgare.

SÄRSKILDA FRÅGOR

Totalbudgetens utgiftsanslag budgetåren 1973/74 och 1974/75

I statsverkspropositionen beräknade jag totalbudgetens utgiftsanslag, dvs. bortsett från förändringar av reservationsmedelsbehållningarna och i dispositionen av rörliga krediter, till 68 718 milj. kr. för *budgetåret 1973/74*. Häre ingick de i prop. 1973: 2 upptagna anslagen på tilläggsstat, om vilka riksdagen har fattat beslut. Riksdagen har sedermera beslutat om vissa ekonomisk-politiska åtgärder som bl. a. innebar att ytterligare medel för innevarande budgetår om 720 milj. kr. anvisats på tilläggsstat (FiU 1974: 1, rskr 1974: 41). Beloppet avsåg utbetalningar av ett extra tillägg till barnbidrag och ett extra pensionstillägg i april 1974. Riksdagens beslut om vissa ekonomisk-politiska åtgärder omfattade vidare ökade livsmedelssubventioner fr. o. m. den 1 april 1974. För att finansiera dessa ökade subventioner har riksdagen på tilläggsstat anvisat 674 milj. kr. (JoU 1974: 9, rskr 1974: 98). Till utgången av mars 1974 har härutöver begärts anslag på tilläggsstat till ett sammanlagt belopp om 407 milj. kr. (prop. 1974: 69 och 85). Bland större anslag kan nämnas 248 milj. kr. till vissa energibesparande åtgärder, 75 milj. kr. till sysselsättningsskapande åtgärder för arbetslösa och särskilda åtgärder för arbetsanpassning samt 49 milj. kr. till FN-styrkors verksamhet utomlands. Sammantaget uppgår de här angivna tilläggsanslagen till ca 1.8 miljarder kr.

Riksrevisionsverket har med skrivelse den 28 mars 1974 överlämnat en approximativ beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår (bilaga 3). Verket har beräknat de totala statsutgifterna, exkl. förändringar av reservationsmedelsbehållningar och i dispositionen av rörliga krediter, till 71 738 milj. kr. Detta är ett högre belopp än de utgiftsanslag som upptagits i statsverkspropositionen jämte tilläggsstater. Skillnaden förklaras av beräknade merutgifter på förslagsanslag bl. a. som en följd av nya löncavtal för statstjänstemän avseende år 1974. Beräkningarna bygger främst på uppgifter som riksrevisionsverket inhämtat

från myndigheterna. Verkets beräkning i denna del kan jag ansluta mig till.

För *budgetåret 1974/75* upptogs de totala statsutgifterna, exkl. förändringar i reservationsmedelsbehållningar och i dispositionen av rörliga krediter, i statsverkspropositionen till 76 784 milj. kr. I propositioner vilka förelagts årets riksdag före den 1 april 1974 och riksdagsbeslut fram till nämnda dag har upptagits anslag som innebär en utgiftsökning i förhållande härtill med ca 655 milj. kr. Bland större anslagsökningar kan nämnas 175 milj. kr. till teckning av aktier i Statsföretag AB, 30 milj. kr. till produktionsbidrag för dagstidningar samt 30 milj. kr. till åtgärder för intensifierad skogsvård i norra Sverige. Højningen av diskontot den 2 april samt det nu förutsedda högre budgetunderskottet för budgetåret 1974/75 medför vidare att det beräknade underskottet på riksgäldsfonden bör justeras upp med 300 milj. kr.

Bland ovan nämnda utgiftsökningar ingår inte de förslag ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område som senare denna dag kommer att framläggas av chefen för jordbruksdepartementet (prop. 1974: 122). Detsamma gäller de højningar av statstjänarlönerna 1974 som i prop. 1974: 120 föreslås bli finansierade över anslaget Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m. Inkluderas prop. 1974: 120 samt prop. 1974: 122 i vad avser prisreglerande åtgärder på jordbrukets område uppgår utgiftsökningen i förhållande till riksstaten till 3 500 milj. kr.

Jag har låtit upprätta en specifikation av anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen (bilaga 6). Specifikationen täcker perioden fram till mars månads utgång 1974. I syfte att få en så rättvisande bild som möjligt av statsutgifternas utveckling har härutöver även de anslagsökningar som angetts ovan med anledning av prop. 1974: 120 och 1974: 122 lagts in.

På grundval av dessa uppgifter beräknar jag utgiftsanslagen på totalbudgeten för budgetåret 1974/75 till 80 284 milj. kr.

Förslag och beslut efter den 31 mars 1974 — utöver prop. 1974: 120 och 1974: 122 i vad avser prisreglerande åtgärder på jordbrukets område — torde få beaktas av riksdagens vederbörande utskott.

Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1974/75

Anslagen till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1974/75 var i årets statsverksproposition i viss omfattning upptagna med beräknade belopp beroende på att motsvarande investeringsanslag inte begärts definitivt.

Jag får nu anmäla de definitiva anslagsförslagen samt förslagen om ytterligare investeringar utöver de i statsverkspropositionen beräknade.

Under *statens allmänna fastighetsfond* har till Civilförsvär: Anskaffning av anläggningar definitivt begärts (prop. 1974: 75) samma belopp.

8,2 milj. kr., som beräknades i statsverkspropositionen. Avskrivningsanslaget bör föras upp med 4,1 milj. kr.

Under samma rubrik har definitivt begärts (prop. 1974: 34) 210 milj. kr. för byggnadsarbeten inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde, samma belopp som beräknades i statsverkspropositionen. Avskrivningsanslaget bör föras upp med 105 milj. kr.

Under *statens utlåningsfonder* har till studiemedelsfonden i prop. 1974: 14 definitivt begärts samma anslag som i statsverkspropositionen. Anslaget bör skrivas av helt och avskrivningsanslaget föras upp med oförändrat 447 milj. kr.

I prop. 1974: 54 begärs 30 milj. kr. under *fonden för statens aktier* till teckning av aktier i Svenska utvecklingsaktiebolaget. Aktierna föreslås tecknade till 20 % överkurs, varför avskrivningsanslaget bör föras upp med 5 milj. kr.

Beräkning av anslagsbehållningarnas utveckling

I årets statsverksproposition beräknades medelsbehållningarna på reservations- och investeringsanslag minska med 750 milj. kr. under *budgetåret 1973/74*. Beräkningen anslöt sig nära till de prognoser som myndigheterna då gjorde. Riksrevisionsverket har sedermera inhämtat nya uppgifter rörande myndigheternas bedömning av anslagsbehållningarnas utveckling. I sin beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår har riksrevisionsverket bedömt att anslagsbehållningarna kommer att minska med ca 65 milj. kr. Jag räknar efter samråd med berörda departementschefer med en uppbyggnad av anslagsbehållningarna om 50 milj. kr.

Tabell 8. Beräknade förändringar i anslagsbehållningarna budgetåren 1973/74 och 1974/75
(Milj. kr.; ökning +, minskning —)

	Anslags- behållning 30.6.73	Beräknad förändring 30.6.73—30.6.74			Beräknad förändring 30.6.74—30.6.75	
		Stv.prop. 1974	Riksrev.- verket	Dep.- chefen	Stv.prop. 1974	Dep.- chefen
Driftbudgeten (exkl. avskrivningar)	3 859	— 135	+ 317	— 320	— 550	— 550
Totalbudgeten	2 256	— 615	— 381	— 270	— 550	— 550
Summa	6 115	— 750	— 64	+ 50	— 1 100	— 1 100

För *budgetåret 1974/75* förutsåg jag i statsverkspropositionen en förbrukning av reservationsmedel om 1 100 milj. kr. Jag finner ingen anledning att frångå denna bedömning.

Beräkning av dispositionen av rörliga krediter

Budgetutfallet och därmed statens upplåningsbehov påverkas av förändringar i dispositionen av rörliga krediter hos riksgäldskontoret, vilka enligt riksdagens beslut ställts till förfogande för vissa myndigheter och bolag. I statsverkspropositionen antogs det disponerade beloppet av rörliga krediter komma att öka med 300 milj. kr. under *budgetåret 1973/74*. Riksrevisionsverket har i sin skrivelse den 28 mars 1974 förutsett en ökning av det disponerade beloppet med ca 400 milj. kr. Härav utgör 300 milj. kr. rörliga krediter för oljeköp och för clearing av oljeprodukter. Behovet av kredit för dessa ändamål kan till viss del komma att reduceras av medel från den särskilda clearingavgiften (prop. 1974: 21, FöU 1974: 11, rskr 1974: 44). Efter samråd med chefen för handelsdepartementet beräknar jag kreditbehovet för dessa ändamål till 100 milj. kr. Vid en samlad bedömning finner jag det sannolikt att dispositionen av rörliga krediter kommer att öka med 200 milj. kr.

För *budgetåret 1974/75* förutsåg jag i statsverkspropositionen en ökning av de ianspråktaga beloppen om 200 milj. kr. Jag finner ingen anledning att frånga denna bedömning.

Totalbudgetens inkomster budgetåren 1973/74 och 1974/75 samt investeringsplan för budgetåret 1974/75

Riksrevisionsverket har med särskilda skrivelser den 28 och 29 mars 1974 lämnat bl. a. en beräkning av utfallet av budgetens inkomster under budgetåret 1973/74 samt en förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1974/75. För en närmare redogörelse för dessa beräkningar får jag hänvisa till verkets skrivelser (bilagorna 3 och 4).

Avgörande för beräkningen av statsinkomsternas utveckling är de antaganden som görs om inkomstutvecklingen i samhället under prognosperioden. Riksrevisionsverket har i sina beräkningar utgått från ett antagande om att lönesumman ökar med ca 11 % under år 1974. I det inkomstbegrepp som utgör utgångspunkten för beräkningarna, nämligen inkomst av tjänst, ingår även pensioner. Dessa beräknas öka snabbare än lönerna varför verket uppskattat ökningen av inkomst av tjänst till mellan 11,5 % och 12 %. Jämfört med de antaganden jag redovisade i statsverkspropositionen innebär detta en uppjustering om ca två procentenheter. Bland annat den information om ingångna löneavtal på lokal nivå avseende år 1974 som kommit fram sedan verket avlämnat sina skrivelser motiverar enligt min uppfattning en ytterligare uppjustering med en procentenhet. Denna uppräknings ligger i linje med de lönesummeantaganden som presenterats av konjunkturinstitutet. Vad gäller år 1975 utgår jag i likhet med riksrevisionsverket från en schablonmässig ökning av lönesumman på 7 %.

Beträffande aktiebolagens taxerade inkomster har riksrevisionsverket

antagit att dessa ökar med 15 % under år 1974 och 10 % under år 1975. Jag finner i detta sammanhang inte anledning att frånga verkets bedömning.

Med utgångspunkt i de angivna förutsättningarna beräknar jag inkomsterna under titeln *skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m.* till 22 800 milj. kr. för budgetåret 1973/74, vilket är 200 milj. kr. mer än vad som angavs i årets finansplan och 100 milj. kr. mer än enligt riksrevisionsverkets kalkyler. Härvid förutsätts att huvudparten av löneökningarna för år 1974 utbetalas i sådan tid att motsvarande skatteinbetalningar registreras på innevarande budgetår. För budgetåret 1974/75 beräknar jag inkomsterna under denna titel till 29 800 milj. kr., vilket är 1 700 milj. kr. mer än vad som upptogs i statsverkspropositionen och 600 milj. kr. mer än enligt riksrevisionsverkets beräkningar.

Beräkningen av inkomsterna på inkomstskatttiteln baseras på förutsättningen om oförändrat procenttal, dvs. 100, för uttagande av preliminär skatt för budgetåret 1974/75. Enligt förordningen (1947: 576) om statlig inkomstskatt skall varje år bestämmas med vilka procenttal av grundbeloppen den statliga inkomstskatten skall ingå i preliminärskatten för kommande budgetår. Procenttalet för den första hälften av budgetåret 1974/75 skall vara detsamma som under innevarande budgetårs senare hälft. I förordningen (1973: 402) om storleken av statlig inkomstskatt som ingår i preliminär skatt för budgetåret 1973/74 har detta procenttal satts till 100 för budgetåret 1973/74. För tiden den 1 juli—den 31 december 1974 blir alltså uttagsprocenten densamma. Jag föreslår att uttagsprocenten även för tiden den 1 januari—den 30 juni 1975 fastställs till 100.

Inkomsterna under inkomstiteln *mervärdeskatt* har av riksrevisionsverket beräknats till 13 650 milj. kr. för budgetåret 1973/74 och 13 885 milj. kr. för budgetåret 1974/75. Detta är 500 milj. kr. resp. 1 665 milj. kr. mindre än vad som angavs i statsverkspropositionen.

Den av mig antagna högre lönesummeökningen 1974 innebär att inkomsterna av mervärdeskatt bör räknas upp med ytterligare 100 milj. kr. för budgetåret 1974/75. Av skäl som jag återkommer till i det följande bör härutöver mervärdeskatteinkomsterna för budgetåret 1974/75 uppjusteras med ytterligare 45 milj. kr. Sammantaget förutses sålunda inkomsterna under inkomstskatttiteln mervärdeskatt komma att uppgå till 14 030 milj. kr. under budgetåret 1974/75. För budgetåret 1973/74 bör inkomsterna av mervärdeskatt räknas upp med 50 milj. kr. till 13 700 milj. kr.

Den jämfört med finansplanen påtagliga nedjusteringen av statens mervärdeskatteinkomster sammanhänger främst med den temporära sänkningen av mervärdeskatten från 15 % till 12 % av gällande beskattningsvärde under perioden från den 1 april till den 15 september 1974.

Med verkan fr. o. m. 1974 års början har vidare antagits ett system med kompensation för mervärdeskatt på bostadsbyggande vilket likaledes innebär ett bortfall av statsinkomster under denna inkomstskatttitel.

Inkomsttiteln *skatt på sprit* har av riksrevisionsverket upptagits till 2 525 milj. kr. för budgetåret 1974/75. Jag kommer senare denna dag att föreslå en höjning av den s. k. grundavgiften med 5 öre för varje hel volymprocent alkohol. Avgiftshöjningen, som beräknas öka statsinkomsterna med totalt 325 milj. kr., är avsedd att bidra till finansieringen av prisstoppet på vissa livsmedel. Mot denna bakgrund justerar jag upp inkomsterna under inkomsttiteln *skatt på sprit* med 280 milj. kr. för budgetåret 1974/75. Resterande 45 milj. kr. kan väntas inflyta i form av ökad mervärdeskatt.

Jag övergår nu till att redovisa i vilka fall jag har funnit skäl att frånga riksrevisionsverkets beräkningar beträffande de inkomstposter som tas upp under rubriken inkomster av statens kapitalfonder.

Riksrevisionsverkets beräkningar av affärsverkens inkomster bygger bl. a. på att postverket, televerket och statens järnvägar skall inleverera hela sitt överskott, dvs. även den del som överstiger de för dessa verk fastställda avkastningskraven. Efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet förordar jag dock med hänsyn till de omständigheter som varit rådande under senare år att denna del av förräntningen utnyttjas för att konsolidera berörda verks ekonomi i syfte att långsiktigt vara till gagn för verksamheten.

Således föreslår jag extra avskrivningar, utöver de fastställda, för postverket, televerket och statens järnvägar med 22, 142,7 resp. 40 milj. kr. för budgetåret 1973/74. Dessa extra avskrivningar påverkar genom gällande redovisningssystem statsinkomsterna för såväl budgetåret 1973/74 som budgetåret 1974/75. Jag beräknar inkomsterna från *postverkets fond* för budgetåret 1973/74 till 16,5 milj. kr. resp. för budgetåret 1974/75 till 5,5 milj. kr. mindre än enligt riksrevisionsverkets beräkningar. För *televerkets fond* blir beloppen 107 resp. 35,7 milj. kr. mindre än vad som angetts av riksrevisionsverket. För statens järnvägars del medför den extra avskrivningen att inkomsterna från fonden minskar med 30 milj. kr. för budgetåret 1973/74 resp. 10 milj. kr. för budgetåret 1974/75. Härutöver har jag efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet räknat ned inkomsterna med ytterligare 5 milj. kr. för budgetåret 1974/75. För *statens järnvägars fond* innebär detta att inkomsterna tas upp med 100 milj. kr. för budgetåret 1973/74 och med 35 milj. kr. för budgetåret 1974/75.

Efter samråd med chefen för handelsdepartementet tar jag upp inkomsterna under *fonden för beredskapslagring* till 79 250 000 kr. för budgetåret 1974/75 vilket är 6 650 000 kr. mindre än enligt verkets beräkningar. Nedräkningen avser minskade ränteeinkäster på överstyrelsens för ekonomiskt försvar delfond.

Inkl. de av mig förordade avvikelserna uppgår totalbudgetens inkomster enligt de förnyade inkomstberäkningarna till 62 976 milj. kr. för budgetåret 1973/74 och till 71 992 milj. kr. för budgetåret 1974/75 (tabell 9). Detta är 199 milj. kr. resp. 503 milj. kr. mer än vad som angavs i statsverkspropositionen. Bakom dessa förändringar jämfört med finansplanen ligger i första hand höjningen av lönesummeantagandet för 1974 som verkar i uppdragande riktning resp. de sänkningar av mervärdebeskattningen som antogs av riksdagen i mars 1974 som verkar i neddragande riktning.

Min beräkning av de enskilda inkomstitlarna på driftbudgeten för budgetåret 1974/75 framgår av specifikationen i bilaga 5.

Jag har i det föregående redogjort för förändringarna i förhållande till statsverkspropositionen i fråga om begärda investeringsanslag för budgetåret 1974/75. De begärda investeringsanslagen uppgår nu till 8 750 milj. kr. De för finansiering av dessa investeringar beräknade

Tabell 9. Inkomster på totalbudgeten budgetåren 1972/73—1973/74
(Milj. kr.)

	1972/73 Utfall	1973/74		1974/75		Förändring från	
		Stv.prop. 1974	Ny beräk- ning	Stv.prop. 1974	Ny beräk- ning	Utfall 1972/73 till ny beräkn. 1973/74	Ny beräkn. 1973/74 till ny beräkn. 1974/75
Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt social- försäkringsavgifter	18 266	22 600	22 800	28 100	29 800	+ 4 534	- 7 000
Automobilskatte- medel	3 450	3 603	3 665	3 668	3 545	+ 215	- 120
Allmän arbetsgivar- avgift	3 086	4 600	4 600	5 190	5 190	+ 1 514	+ 590
Tullmedel	979	905	1 000	995	1 090	+ 21	+ 90
Mervärdeskatt	13 096	14 050	13 700	15 550	14 030	+ 604	+ 330
Övriga tullar och acciser	7 700	8 473	8 536	8 996	9 262	+ 836	+ 726
Statens affärsverks- fonder	814	977	966	847	810	+ 152	- 156
Övriga inkomster på driftbudgeten	5 255	5 594	5 690	6 058	6 169	+ 435	+ 479
Beräknad övrig finansiering	1 867	1 975	2 019	2 085	2 096	+ 152	+ 77
Summa	54 513	62 777	62 976	71 489	71 992	+ 8 463	+ 9 016

avskrivningsmedlen som bör anvisas på driftbudgeten uppgår till 1 023 milj. kr. De medel som inom resp. kapitalfond är tillgängliga för finansiering av investeringarna, dvs. avskrivningsmedel och övriga kapitalmedel inom fonderna, beräknar jag till 2 070 milj. kr. På grundval härav beräknar jag investeringsbemyndigandena till 5 657 milj. kr. Kapitalbudgetens utgifter och dessas finansiering framgår av tabell 10.

Tabell 10. Kapitalbudgetens utgifter och finansiering budgetåret 1974/75

Fond	Investerings- anslag	Finansiering			
		Avskrivning inom fonderna	Övriga kapitalmedel inom fonderna	Avskrivning från driftbudgeten	Investerings- bemyndi- gande
I. Affärsverksfonderna	3 067 601 000	1 674 300 000	19 002 000	31 804 000	1 342 495 000
II. Statens allmänna fastighetsfond	693 081 000	58 346 000	10 001 000	244 493 000	380 241 000
III. Försvarets fastighets- fond	272 711 000	29 440 000	17 000 000	177 741 000	48 530 000
IV. Statens utlånings- fonder	3 767 205 000	—	—	447 730 000	3 319 475 000
V. Fonden för låne- understöd	332 067 000	—	71 160 000	46 543 000	214 364 000
VI. Fonden för statens aktier	225 000 000	—	—	5 000 000	220 000 000
VII. Fonden för förlag till statsverket	80 040 000	—	55 000 000	—	25 040 000
VIII. Fonden för bered- skapslagring	46 000 000	—	—	—	46 000 000
IX. Diverse kapital- fonder	265 902 000	134 870 000	750 000	69 202 000	61 080 000
Summa kr.	8 749 607 000	1 896 956 000	172 913 000	1 022 513 000	5 657 225 000
Avgår kapitalåterbetalning:					
Oreglerade kapitalmedelsförluster					1 000 000
Övrig kapitalåterbetalning					26 724 000
Lånemedel					5 629 501 000

Tabell 11. Totalbudgeten budgetåren 1972/73—1974/75

(Milj. kr.)

	1972/73 Utfall	1973/74		1974/75		Förändring från	
		Stv.prop. 1974	Ny beräk- ning	Stv.prop. 1974	Ny beräk- ning	Utfall 1972/73 till ny beräkn. 1973/74	Ny beräkn. 1973/74 till ny beräkn. 1974/75
Inkomster	54 513	62 777	62 976	71 489	71 992	+ 8 463	+ 9 016
varav:							
inkomster på drift- budgeten	52 646	60 802	60 957	69 404	69 896	+ 8 311	+ 8 939
övrig finansiering	1 867	1 975	2 019	2 085	2 096	+ 152	+ 77
Utgifter	60 718	71 150	71 888	78 084	81 584	+ 11 170	+ 9 696
varav:							
driftbudgeten (exkl. förändr. i behåll- ningar på reserva- tionsanslag)	54 175	61 781	63 404	68 269	71 534	+ 9 229	+ 8 130
investeringsanslag	8 336	8 319	8 334	8 515	8 750	— 2	+ 416
förändring i anslags- behållningar	-1 317	750	-50	1 100	1 100	+ 1 267	+ 1 150
förändring i disposi- tionen av rörliga krediter	- 476	300	200	200	200	+ 676	—
Totalbudgetsaldo	-6 205	-8 373	-8 912	-6 595	-9 592	-2 707	- 680

Jag har låtit upprätta förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1974/75 med specifikation av de i planen angivna investeringsbemyndigandena (bilaga 7).

Beräkning av totalbudgeten för budgetåren 1973/74 och 1974/75

Med beaktande av vad jag anfört i det föregående beräknar jag totalbudgeten för budgetåren 1973/74 och 1974/75 enligt tabell 11.

Beräkningarna ger ett underskott i totalbudgeten på ca 8 910 milj. kr. för budgetåret 1973/74 och ett underskott på ca 9 590 milj. kr. för budgetåret 1974/75. Underskottet för budgetåret 1973/74 är ca 540 milj. kr. större än det som angavs i finansplanen. För budgetåret 1974/75 beräknades tidigare ett underskott på ca 6 595 milj. kr.

Till statsrådsprotokollet i detta ärende torde få fogas som

Bilaga 1: Nationalbudget för år 1974

Bilaga 2: Långtidsbudget för perioden 1974/75—1978/79

Bilaga 3: Riksrevisionsverkets approximativa beräkning av budgetutfallet för 1973/74

Bilaga 4: Riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för budgetåret 1974/75

Bilaga 5: Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1974/75

Bilaga 6: Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen för budgetåret 1974/75

Bilaga 7: Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1974/75

Bilaga 8: Förändringar i riksstatsförslaget för budgetåret 1974/75 sedan statsverkspropositionen

Hemställan

Under återopande av vad jag har anfört hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som jag har förordat i det föregående,
2. till *Avskrivning av nya kapitalinvesteringar* för budgetåret 1974/75 anvisa följande reservationsanslag, nämligen

Statens allmänna fastighetsfond

Försvarsdepartementet:

Civildéforsvar: Anskaffning av anläggningar 4 100 000

Utbildningsdepartementet:

Byggnadsarbeten inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde 105 000 000

Statens utlåningsfonder

Utbildningsdepartementet:

Studiemedelsfonden 447 000 000**Fonden för statens aktier**

Industridepartementet:

Teckning av aktier i Svenska utvecklingsaktiebolaget 5 000 000

3. godkänna min beräkning av förändringarna i anslagsbehållningarna för budgetåret 1974/75,
4. godkänna min beräkning av förändringarna i dispositionen av rörliga krediter för budgetåret 1974/75,
5. besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. förordningen (1947: 576) om statlig inkomstskatt, skall för budgetåret 1974/75 ingå i preliminär skatt med 100 % av grundbeloppet,
6. godkänna min beräkning av driftbudgetens inkomster för budgetåret 1974/75 enligt den vid detta protokoll fogade specifikationen,
7. godkänna förslaget till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1974/75,
8. på kapitalbudgeten beräkna den mot investeringsplanen svarande inkomstiteln *Lånemedel* till 5 629 501 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Nationalbudget för år 1974

NATIONALBUDGET 1974

Inledning

Nationalbudgeten 1974 som härmed läggs fram är utarbetad inom finansdepartementets ekonomiska avdelning och konjunkturinstitutet. Nationalbudgeten bygger på material som erhållits från fackdepartement och olika verk och institutioner. Vidare har utredningsrådet hörts. Dess ledamöter bär dock ej något ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Kapitlen 3 Utrikeshandeln, 6 De enskilda konsumenternas ekonomi, 7 Investeringarna och 9 Kreditmarknaden har helt sammanställts inom konjunkturinstitutet. Institutet har även sammanställt avsnitten om gruvor, mineralbrott och tillverkningsindustri samt skogsbruk i kapitel 4. Ansvar för bedömningen av Sveriges ekonomi 1974 — med undantag för de avsnitt eller punkter där konjunkturinstitutet uttryckligen åberopas — vilar på finansdepartementets ekonomiska avdelning där arbetet med nationalbudgeten letts av tf planeringschefen Carl Johan Åberg.

Av ett bihang som följer efter kapitel 9 framgår även i tablåform vilka kapitel och avsnitt som sammanställts inom ekonomiska avdelningen resp. konjunkturinstitutet. Vidare redovisas prognostal för olika delsektorer enligt ekonomiska avdelningens och konjunkturinstitutets bedömningar.

1 Sammanfattande översikt

1.1 Den ekonomiska utvecklingen under 1973

Till följd av en oväntat svag ökning av den inhemska efterfrågan utvecklades inte den svenska ekonomin under 1973 enligt samma mönster som i andra industriländer i västvärlden. För vissa av efterfrågekomponenterna, i synnerhet den privata konsumtionen, var den svaga tillväxten inte förutsedd. I kontrast till den matta inhemska efterfrågan stod en mycket stark efterfrågan på svenska exportprodukter.

Enligt de reviderade, men fortfarande preliminära, beräkningar från produktionssidan som nu föreligger ökade bruttonationalprodukten (BNP) med 3 % i volym 1972—1973. De reviderade beräkningarna av bruttonationalprodukten från användningssidan visar emellertid en volymtillväxt på endast 1,7 %. För båda beräkningssätten innebär de nu reviderade siffrorna en lägre tillväxttakt än vad som angavs i de preliminära kalkylerna vid årsskiftet 1973/1974. I regel brukar tillväxttacken av bruttonationalprodukten bli något högre i de beräkningar som görs från produktionssidan. Redan i de ovannämnda preliminära kalkylerna för 1973 var emellertid skillnaden mellan de båda beräkningsmetoderna (1,1 procentenhet) betydligt större än enligt tidigare erfarenhet. Denna skillnad har nu blivit ännu större (1,3 procentenheter) och tillväxten räknad från produktionssidan är nästan dubbelt så stor som motsvarande tal från användningssidan.

Flera skäl talar för att man t. v. bör fästa större tilltro till resultatet av BNP-beräkningen från produktionssidan. För 1973 har förändringen i antalet arbetade timmar beräknats till $-0,5\%$. Erfarenheter från tidigare liknande konjunkturlägen leder fram till att produktivitetsoökningen 1973 rimligen bör ha varit minst 3,5 à 4 %. BNP-tillväxten borde således med detta synsätt ha varit åtminstone 3 %. En BNP-ökning på drygt 1,5 % skulle innebära att ökningen i produktiviteten endast skulle uppgå till ca 2 %. En så låg stegringstakt för produktiviteten 1973 förefaller osannolik. En omständighet som särskilt kan ha påverkat beräkningarna från användningssidan kan vara svårigheten att på ett korrekt sätt översätta utvecklingen i löpande priser till en volymutveckling under en period då prisstegringarna varit osedvanligt stora. Den bristande överensstämmelse som alltid finns mellan de priser som faktiskt uttagits och de som noteras i de olika indexserierna kan ha blivit särskilt stor 1973. Det är möjligt att detta blivit fallet vid deflateringen av lagerstockarna. På grund av dessas storlek kan redan små fel få en betydande effekt på beräkningen av förändringen i lager mellan olika år. Lagerinvesteringarna och därmed även BNP-tillväxten i volym kan ha blivit för lågt angivna. Utvecklingen av den samlade detaljhandelsomsättning-

en låter även antyda att den privata konsumtionens tillväxt kan vara underskattad i nationalräkenskaperna.

Sammanfattningsvis synes det därför finnas anledning att t. v. fästa större avseende vid BNP-bereäkningen från produktionssidan. I tabell 1 redovisas utvecklingen av produktionsvolymen för vissa näringsgrenar 1973. Varuproduktionen ökade något snabbare än bruttonationalprodukten. Särskilt snabbt ökade industriproduktionen, bl. a. till följd av den starka exportefterfrågan.

Tabell 1: 1 Produktionsutvecklingen 1972–1973
Procentuell volymförändring från föregående år

	1972	1973
Jordbruk	0,6	–5,2
Skogsbruk	–5,7	4,6
Industri	2,8	7,4
El-, gas- och vattenverk	7,2	12,7
Byggnadsindustri	6,0	–4,8
Summa varuproduktion	3,1	4,5
Varuhandel	2,8	2,7
Samfärdsel	6,2	3,5
Privata tjänster	1,4	1,6
Offentliga tjänster	4,1	2,5
Summa tjänsteproduktion	3,0	2,3
Bruttonationalprodukt från produktionssidan	3,2	3,0

En översiktlig redovisning av resursanvändningen 1973 skall ges i det följande. Den måste emellertid omgärdas med de reservationer som tidigare nämnts, med innebörd att beräkningarna av utvecklingen för vissa efterfrågekomponenter med all sannolikhet innehåller påtagliga underskattningar.

Den totala inhemska efterfrågan skulle enligt dessa beräkningar ha minskat något mellan 1972 och 1973. I väsentlig utsträckning förklaras detta av en beräknad lagerneddragning på ca 2,8 miljarder kr. i löpande priser och ca 1,9 miljarder kr. räknat i 1968 års priser. Det finns emellertid anledning att behandla dessa uppgifter med stor försiktighet. Som tidigare framhölls har man anledning förmoda att de speciellt snabba prisstegringarna medför risker för att omfattningen av lagerneddragningarna överdrivs. Att en lagerminskning totalt sett skulle ha inträffat förefaller dock troligt, främst med hänsyn till kraftiga lagerneddragningar i exportindustrin särskilt under första halvåret 1973. Det är också möjligt att en lagerpåfyllnad av främst råvaror till en del har fördröjts till följd av leveranssvårigheter eller som en följd av spekulationer i kommande prissänkningar.

Den slutliga inhemska efterfrågan, dvs. summan av konsumtion och investeringar exkl. lager ökade under 1973 med knappt 1 %. Utvecklingen under loppet av året förefaller att ha varit mycket ojämn.

Efterfrågeutvecklingen under 1973 blev väsentligt mer dämpad än vad som förutsågs i den reviderade nationalbudgeten 1973. Till väsentlig del kan detta återföras på en svag ökningstakt av den privata konsumtionen och en nedgång i lagerhållningen. För bostadsbyggandet innebär den förändring 1972—1973 som nu registrerats, —3,8 %, att investeringarna för detta ändamål blev något högre än vad som förutsågs i den reviderade nationalbudgeten för 1973. Även för de kommunala investeringarna förutsågs en nedgång i volymen. De beräkningar som nu föreligger visar emellertid på en betydligt kraftigare minskning, eller med 8,9 %. Hela den nu registrerade minskningen avser investeringar i byggnader och anläggningar och torde till stor del kunna förklaras av bostadsbyggandets utveckling. De statliga myndigheternas och affärsverkens investeringar har minskat med 3,2 %. Näringslivets investeringar har däremot utvecklats mer gynnsamt. De privata bruttoinvesteringarna ökade med 2,5 %, varvid industrins investeringar ökade särskilt starkt, eller med 8 %. För industrin kan man notera särskilt snabba stegringstakter för maskininvesteringarna under andra halvåret 1973. Till följd av minskade offentliga investeringar och en nedgång i bostadsbyggandet kom emellertid de samlade fasta bruttoinvesteringarna i samhället att visa en nedgång på 2,5 %.

I den reviderade nationalbudgeten för 1973 räknade man med en ganska betydande ökning (4,5 %) av den privata konsumtionen under 1973. Man hade anledning att räkna med en ganska kraftig stegring av de disponibla inkomsterna till följd av bl. a. sänkningen av den statliga inkomstskatten från årsskiftet 1972/1973 och en i stort sett oförändrad kommunal utdebitering. De beräkningar av den privata konsumtionen som nu föreligger visar på en ökning med endast 1,7 % 1973. En snabbare stegring kunde observeras först mot slutet av året. De reellt disponibla inkomsterna steg emellertid som beräknat kraftigt eller med 4,1 % mellan 1972 och 1973. Sparkvoten skulle sålunda åter ha stigit kraftigt. Man kan visserligen inte på nuvarande preliminära beräkningsstadium utesluta att den privata konsumtionens reala utveckling kan vara underskattad, men det kan också tänkas att de kraftiga förskjutningarna i disponibelinkomsternas sammansättning mellan 1972 och 1973 kan ha medverkat till denna snabba ökning av sparandet. Ett visst stöd för en sådan hypotes får man av förhållandet att sparkvoten ökade även under 1971, ett år då liknande förskjutningar inträffade.

Den offentliga konsumtionen beräknas nu ha ökat med 1,9 % i volym 1972—1973, eller 0,8 procentenheter långsammare än vad som framkom i de preliminära beräkningarna i januari 1974. Nedrevideringen gäller nästan helt den statliga konsumtionen.

Prisstegringarna under 1973 blev kraftigare än vad som hade förutsatts. Konsumentpriserna ökade sålunda under loppet av året med 7,6 %. Vid en internationell jämförelse framstår emellertid denna ökningstakt

som måttlig. De stora importprisstegringarna medverkade i hög grad till att konsumentpriserna steg så snabbt. Särskilt gäller detta under fjärde kvartalet då priserna på oljeprodukter steg kraftigt. De kraftiga ökningarna i de internationella jordbrukspriserna fick däremot endast begränsade verkningar på konsumentprisutvecklingen i Sverige till följd av jordbruksregleringssystemets utformning. Prisstegringarna på vissa baslivsmedel har också hållits tillbaka genom prisstopp och direkta budgetsubventioner.

På arbetsmarknaden som under första halvåret 1973 präglades av en fortsatt svag efterfrågan på arbetskraft och en fortfarande relativt hög arbetslöshet skedde en klar omsvängning ungefär vid halvårsskiftet. Antalet obesatta platser började stiga markant och var under fjärde kvartalet 35 % fler än under motsvarande period 1972. Antalet arbetslösa sjönk samtidigt, och i ett mot slutet av året accelererande tempo. Det genomsnittliga antalet sysselsatta beräknas ha ökat med ca 40 000 mellan andra halvåret 1972 och 1973. Mellan helåret 1972 och 1973 blev emellertid denna ökning bara drygt hälften, eller ca 23 000, till följd av det svagare arbetsmarknadsläget under första halvåret 1973. Nästan hela sysselsättningsökningen avser kvinnor. Genom bl. a. kvarvarande uttag av arbetstidsförkortning och ett mindre antal arbetsdagar 1973 kom det totala antalet arbetade timmar att sjunka något mellan 1972 och 1973.

Exporten av varor utgjorde den utan jämförelse mest expansiva efterfrågekomponenten i den svenska ekonomin under 1973. Exportvolymen steg med 15,2 %, vilket tillsammans med kraftiga prisstegringar, i synnerhet vad gäller råvaror, medförde att exportvärdet i löpande priser blev 27 % större än 1972. Den kraftiga volymuppgången i exporten inträffade i sin helhet redan första halvåret 1973; mellan första och andra halvåret var exportvolymen ungefär oförändrad. Anledningen härtill var dels att stora delar av exportindustrin snabbt nådde kapacitetstaket, dels att lagerneddragningarna var koncentrerade till första halvåret. Till en del dämpades också exporten av färdigvaror under andra halvåret till följd av en avtagande tillväxttakt i den utländska efterfrågan. Vad gäller färdigvaror kan det vara av intresse att notera en ökad marknadsandel för de svenska exportprodukterna under 1973. En möjlig förklaring härtill kan vara att den svenska exportindustrin ännu i början av 1973 hade en i jämförelse med konkurrentländerna god leveranskapacitet. I den fas av snabbt stigande internationell efterfrågan som präglade åtminstone första halvåret 1973 var leveranskapacitet och korta leveranstider troligen viktiga konkurrensfaktorer.

Till följd av den svaga inhemska efterfrågan begränsades importens volymökning till 6,6 %. Prisökningarna för importen — mer än 12 % — blev emellertid ännu kraftigare än för exporten, varför bytesvillkoren försämrades. Genom den än mer olikartade volymutvecklingen kom

emellertid handelsbalansens överskott att förstärkas med inte mindre än **3,6 miljarder kr. mellan 1972 och 1973**. Överskottet på handelsbalansen blev därmed 6,7 miljarder kr.

De förskjutningar som inträffade på tjänste- och transfereringsbalanserna blev totalt sett små och gick i en för bytesbalansen gynnsam riktning. Sjöfartsnettot ökade kraftigt och tvärtemot utvecklingen under senare år noterades en viss minskning i underskottet i resevalutaposten. Överskottet i bytesbalansen kom härigenom att bli ca 3,7 miljarder kr. större än 1972, eller drygt 4,9 miljarder kr.

Sammanfattningsvis kan konstateras att den ekonomiska utvecklingen under 1973 präglades av en mycket stark efterfrågan på svenska exportprodukter och en svag inhemsk efterfrågan. Denna visade emellertid en klar förstärkning mot slutet av året, ett förhållande som tydligt kom till uttryck i den mycket snabba förbättringen av arbetsmarknadsläget. Utvecklingsmönstret är likartat för de samlade investeringarna i näringslivet, där den tilltagande investeringsverksamheten underbyggdes av den under 1973 kraftigt ökade likviditeten. Starkt bidragande till denna likviditetsökning var den mycket gynnsamma vinstutvecklingen i framför allt exportföretagen. Prisutvecklingen i Sverige var jämfört med de flesta andra industriländer förhållandevis gynnsam. Händelserna på oljemarknaden mot slutet av året förefaller inte ha fått några mer omfattande återverkningar på produktionsmöjligheterna i ekonomin kring årsskiftet 1973/1974.

1.2 Utvecklingen inom olika områden 1974

I det följande redovisas ett sammandrag av de bedömningar av utvecklingen inom olika områden som presenteras i kapitlen 2—8. Vissa alternativa bedömningar redovisas i avsnitt 1.3.

Det internationella läget

De förändringar som inträffat på den internationella oljemarknaden sedan oktober 1973 har skapat stora svårigheter att bedöma den internationella utvecklingen under 1974. Visserligen förefaller läget vad gäller oljetillförseln att ha stabiliserat sig, men man synes ha anledning räkna med att den drastiskt höjda oljeprisnivån ändrat förutsättningarna för den fortsatta ekonomiska utvecklingen. En följd härav är bl. a. att de ännu under hösten 1973 tämligen ljusa utsikterna för den internationella konjunkturutvecklingen 1974 nu dämpats.

De oljeshöjningar som företogs under fjärde kvartalet 1973 innebär att importpriset på råolja i Västeuropa stigit med ca 160 %. OPEC-länderna beslöt vidare att i fortsättningen fastställa oljepriserna kvartal för kvartal. För tiden efter halvårsskiftet 1974 är det fortfarande ovisst vilken prisnivå som kommer att gälla.

Vid ett antagande om att oljepriserna även andra halvåret 1974 ligger kvar på nu gällande, höga nivå skulle OECD-ländernas samlade importkostnader för olja öka med ungefär 50 miljarder dollar 1974. Motsvarande merkostnad för de icke-oljeproducerande utvecklingsländerna skulle uppgå till drygt 10 miljarder dollar.

Man kan utgå från att det betydande inkomsttillskott för OPEC-länderna kommer att leda till en kraftigt ökad import i dessa länder, men t. o. m. vid en exempelvis 50-procentig volymtillväxt i denna import 1974 skulle kalkylmässigt endast ca 10 % av inkomstökningen förbrukas. Vid angivna förutsättningar beträffande oljepriserna skulle därför ett markant bortfall i effektiv efterfrågan i världsekonomin bli följden, i det fall inte detta kompenseras på något sätt. I Västeuropa och Japan skulle bortfallet bli inemot 2 % av den samlade utgiftssumman, medan det för Förenta staterna skulle bli ungefär hälften så stort.

De höjda oljepriserna kommer i första hand att yttra sig i en kraftig försämring i de oljeimporterande ländernas bytesbalanser samt i ett tillskott till stegringen av den allmänna prisnivån. Under antagande om oförändrade oljepriser andra halvåret 1974 kan detta tillskott beräknas öka konsumentprisernas stegringstakt i OECD-länderna med 2 à 3 procentenheter. Olika övervärtringsaktioner mellan löntagare och företagare kan bli följden härav varför anpassningen till de högre oljepriserna kan bli relativt utdragen. Det är också möjligt att hushållen i industriländerna drar ner sparkvoten och därigenom — i varje fall övergångsvis — kompenserar ett eljest förväntat bortfall i effektiv efterfrågan. Vidare kan den drastiska höjningen av oljepriserna väntas ge upphov till ökade investeringar i alternativa energikällor. En annan motverkande faktor som måste tas med i bedömningen är den påverkan på investeringsefterfrågan som kan komma via de internationella kreditmarknaderna i samband med det kapitalåterflöde till industriländerna från oljeländerna som med all sannolikhet är att förutse.

Att en sänkning av hushållens sparkvot, investeringar i alternativa energikällor eller effekter via de internationella kapitalmarknaderna totalt sett skulle ge ett efterfrågetillskott i industriländerna som skulle vara tillräckligt för att kompensera effekterna av de höjda oljepriserna, förefaller emellertid mindre troligt. Den ekonomiska utvecklingen i OECD-länderna 1974 kommer under sådana omständigheter även att bero på i vad mån den ekonomiska politiken kan väntas bidra till att hålla efterfrågan uppe. Omsorg om den externa balansen liksom hänsyn till de kraftiga inhemska prisstegringarna har dock hittills medfört en försiktig hållning till stimulansåtgärder i flertalet OECD-länder.

Mot bakgrund härav torde man för 1974 få räkna med en viss dämpning i produktionstillväxten i flertalet OECD-länder utöver den som förutsågs redan under hösten 1973. Omfattningen av dämpningen liksom dess tidsmässiga inplacering är emellertid svår att ange, men för

1974 torde totalproduktionens ökning i de västeuropeiska länderna stanna vid ca 2,5 % mot ca 1,5 % i Förenta staterna. I den anpassningsprocess till de nya förutsättningar som de högre oljepriserna innebär väntas i första hand den privata konsumtionen verka återhållande på den internationella ekonomiska utvecklingen. Bostadsbyggandet kan därutöver väntas visa en kraftig tillbakagång i flera länder. Den privata konsumtionen kan emellertid efter hand komma att återhämta sig, samtidigt som näringslivets investeringar — framför allt i Förenta staterna men även i vissa västeuropeiska länder — kan förutses bibehålla en förhållandevis expansiv utveckling motiverad bl. a. av det i många industrisektorer mycket höga kapacitetsutnyttjandet under den senaste högkonjunkturen. Sammantaget kan därvid utvecklingen i den amerikanska ekonomin väntas uppvisa en mer markerad förstärkning under loppet av 1974, varför den fasförskjutning som under senare år rått i förhållande till konjunkturutvecklingen i Västeuropa kan komma att återinträda första halvåret 1975.

Jämsides med dämpningen i produktionstillväxten i OECD-länderna från 1973 till 1974 kan den internationella handeln förutses visa en mer måttlig tillväxt. Främst gäller detta handeln mellan industriländerna. En emotsedd kraftig uppgång i OPEC-ländernas import bidrar dock till att världshandeln likväl kan väntas uppvisa en förhållandevis god expansion 1974 eller med 6 à 7 % i volym.

Utrikeshandeln

En tilltagande importökning och en fortsatt betydande exportökning förutses för den svenska utrikeshandeln under 1974. Den osäkerhet som vidlåder bedömningen av den internationella konjunkturutvecklingen präglar även uppskattningen av exportutvecklingen. Mot bakgrund av den bedömning av det internationella läget som återfinns i kapitel 2 har exportens volymtillväxt uppskattats till ca 6 %. Exporten av råvaror väntas dock minska 4 % främst till följd av brist på kapacitet och en upphörande lageravveckling hos producenterna. Färdigvaruexporten kommer således att svara för det expansiva inslaget. Den svenska färdigvaruexporten erövrade marknadsandelar 1973. Förklaringen torde bl. a. ligga i att den svenska industrin vid ingången av 1973 hade en viss ledig kapacitet och kunde erbjuda relativt korta leveranstider. Även 1974 förutses ökningen av marknadsandelarna fortsätta. För färdigvaruexporten uppskattas volymökningen till 9 %. Det kan nämnas att för verkstadsprodukterna var orderingången vid årets början fortsatt hög och orderstockarna stora. Volymökningen för verkstadsexporten har antagits uppgå till 8,5 %.

Den tilltagande inflationstakten i världsekonomin återspeglar sig även i starkt stigande priser på de svenska exportvarorna. Mest utpräglat är detta för råvarorna för vilka priserna antagits stiga med 36 %.

Det är 1973 års höga noteringspriser som nu slår igenom i leveranserna. Men också för färdigvarorna väntas snabba prisstegringar, ca 13 % 1974.

Av den totala ökningen av exportvärdet 1974 om 13 miljarder kr. svarar volymökningen för 3 miljarder kr. medan 10 miljarder kr. utgör effekter av högre priser.

Den förutsedda förstärkningen av den inhemska efterfrågan 1974 leder till att tillväxten av importvolymen har antagits stiga från 6,6 % 1973 till 10,6 % 1974. Som följd av att den inhemska efterfrågetillväxten bärs upp av utvecklingen inom den privata konsumtionen och lagerinvesteringarna riktas importefterfrågan i hög grad mot verkstadsprodukter.

Den ovan nämnda accelerationen i den internationella prisstegringen ger utslag också i den svenska importen. Av den beräknade ökningen av importvärdet på ca 19 miljarder kr. 1974 utgör prisstegringarna inte mindre än 13 miljarder kr. De ökade priserna på råolja och raffinerade produkter svarar för drygt hälften härav.

Sammantaget leder den ovan angivna utvecklingen till en försämring av handelsbalansen med ca 5,5 miljarder kr. 1974. Med hänsyn till det gynnsamma utgångsläget skulle dock handelsbalansen visa ett visst överskott även 1974, drygt 1 miljard kr. Bytesförhållandet försämrars dock kraftigt 1974.

De förväntade förändringarna på tjänste- och transfereringssidan medför att bytesbalansen 1974 uppvisar ett underskott om ca 1 600 miljarder kr., vilket innebär en omkastning i negativ riktning om ca 6,5 miljarder kr. från 1973.

Produktionen

Den totala produktionen i samhället, mätt från produktionssidan, beräknas ha ökat med 3 % i volym 1972—1973. Inom industrin var ökningen väsentligt snabbare, medan produktionsminskningar inom jordbrukssektorn och byggnadssektorn drog ned totalproduktionens tillväxttakt.

1974 väntas den totala tillväxttakten bli avsevärt snabbare än 1973. För industrins del förutses ungefär samma snabba produktionsökning, ca 7,5 %, som 1972—1973. Exportefterfrågan väntas tillväxa långsammare under 1974 samtidigt som den inhemska efterfrågan väntas utvecklas betydligt kraftigare än under 1973. Inom gruvsektorn torde produktionsvolymen öka med 10 % 1973—1974. Även järn- och stålverkens produktion väntas tillväxa i snabb takt. Från 1973 till 1974 beräknas produktionsökningen uppgå till ca 12 %. Inom verkstadsindustrin förutses produktionsvolymen stiga med 8 %, medan skogsindustriernas tillväxttakt till följd av ett mycket högt kapacitetsutnyttjande blir lägre än 1973.

Den svaga utvecklingen inom byggnads- och anläggningsverksamheten väntas fortsätta under 1974. Byggnadssektorns produktionsvolym skulle sålunda minska med 3,5 % från 1973 till 1974. På tjänstesidan väntas den privata tjänsteproduktionen öka med 4,5 % i volym 1973—1974, vilket framför allt kan återföras på den relativt kraftiga ökningen av den privata konsumtionen som förutses för 1974. Därmed skulle bruttonationalprodukten från produktionssidan öka med ca 4,5 % 1973—1974.

Arbetsmarknaden

Enligt bedömningen av utvecklingen på arbetsmarknaden beräknas utbudet av arbetskraft öka med omkring 18 000 personer eller 0,5 % från 1973 till 1974. Ökningen av antalet kvinnor i arbetskraften kalkyleras till ca 21 000 medan antalet män väntas minska med omkring 3 000. Till följd av en fortsatt trendmässig minskning i medelarbets-tiden beräknas det totala arbetskraftsutbudet 1974 uttryckt i timmar bli endast obetydligt större än 1973.

Beträffande efterfrågan på arbetskraft tyder de näringsgrensvisa produktions- och produktivitetsprognoserna på en ökning med 0,5 % räknat i timmar 1973—1974. Detta innebär att det totala arbetskraftsbehovet mätt i personer skulle öka med omkring 33 000 från 1973 till 1974. Inom industrin och den offentliga sektorn väntas en ökning på 17 000 resp. 31 000 personer. Sysselsättningsökningen inom den privata tjänstesektorn beräknas bli endast ett par tusen mindre än ökningen inom industrin medan antalet sysselsatta inom jord- och skogsbruket samt byggnadsverksamheten väntas minska.

Arbetskraftsutbudets och arbetskraftsefterfrågans förväntade utveckling 1973—1974 indikerar en minskning av andelen arbetslösa från ungefär 2,5 % till 2 % av arbetskraften.

De enskilda konsumenternas ekonomi

Den avtalsmässiga löncökningen för 1974 torde totalt komma att uppgå till 7,4 %. Med antagande om en förhållandevis stor löneglidning, 3,5 %, samt en väsentlig förbättring av sysselsättningen har den totala lönesumman beräknats öka med 12 %. Den förbättrade konjunkturen leder även till inte oväsentliga ökningar av de enskilda företagarnas inkomster och kapitalinkomsterna.

Beslutade förbättringar av inkomstöverföringarna till hushållen medför att dessa ökar med drygt 30 % under 1974. Reformen som innebär förbättringar av bl. a. arbetslöshetsförsäkring, sjukförsäkring, barnbidrag och bostadstillägg har genomförts. Tillsammans med effekterna av folkpensionsavgiftens borttagande och övriga här gjorda förutsättningar medför detta att hushållens disponibla inkomster förutses öka drygt 15 % eller 19 miljarder kr.

Prisutsikterna för 1974 påverkas i betydande grad av den internationella prisstegringen. Genomslaget från de internationellt bestämda priserna uppgår till 4,6 procentenheter. Oljeprishöjningen svarar för knappt hälften härav. De betydande lönekostnadsstegringarna 1974 jämte eftersläpning av importkostnadernas höjning under 1973 torde medföra att de prisstegringsfaktorer som redovisas i den s. k. restfaktorn kommer att svara för 3,5 procentenheters uppgång. Vissa höjningar av bostadskostnaderna medför vidare öknings i konsumentprisindex. Sammantaget beräknas konsumentprisindex enligt konjunkturinstitutets bedömning öka med 10,7 % under loppet av 1974. En jämförelse mellan genomsnittslägena 1973 och 1974 ger dock en något lägre ökningstakt, delvis som följd av den tidsbegränsade momssänkningen. Hela den privata konsumtionens prisstegringar mellan genomsnittet för 1973 och 1974 beräknas bli 9,4 %.

De reala disponibla inkomsterna skulle med dessa antaganden öka 5,3 %. Sparkvoten är denna gång osedvanligt svårbedömd. Här har dock förutsatts att hushållen inte omedelbart kommer att använda hela sin kraftigt förstärkta köpkraft för konsumtion. Sparkvoten har förutsatts stiga 0,5 procentenheter i jämförelse med 1973. Därmed skulle sparkvoten uppgå till 8 % 1974. Konsumtionen, mätt i volym, skulle därmed öka med 4,7 %, vilket trots det ökade sparandet ändå innebär en ovanligt kraftig förbättring av hushållens privata konsumtionsstandard.

Investeringarna

De totala fasta investeringarna förutses bli av samma omfattning 1974 som 1973. För byggnadsinvesteringarna fortgår nedgången från 1973. Minskningen antas uppgå till 5,5 %. För maskininvesteringarnas del är dock bilden klart positiv med en tillväxt om 8,5 %. De expansiva inslagen härrör främst från industrin och de statliga affärsverken. Industriinvesteringarna har ökat under hela 1970-talet och ligger nu på en nivå som överstiger 1970 års med närmare 25 %. Det förhållandet att industrins byggnadsinvesteringar ökar kraftigt 1974 kan tyda på en förskjutning i investeringsinriktning mot ett större inslag av kapacitetsutvidgande investeringar. Sammantaget ökar industriinvesteringarna med 9,5 %.

Inom de statliga affärsverken är det främst vattenfallsverkets samt luftfartsverkets byggnadsinvesteringar som ökar. De totala investeringarna inom statliga affärsverk och myndigheter beräknas tillväxa med 5,5 %.

Medan maskininvesteringarna ökar inom praktiskt taget samtliga näringsgrenar är den nedåtriktade tendensen klar vad gäller byggnadsinvesteringarna. En bidragande orsak är den väntade minskningen av bostadsbyggandet med 13,5 %. Igångsättningen beräknas till 73 000 lägenheter varvid effekterna på bostadsbyggandet av den till mervärde-

skatten relaterade tillfälliga kompensationen beaktats. Av igångsättningen utgör småhusen 45 000. Flerfamiljshusbyggandet minskar kraftigt.

De kommunala investeringarna är till inte oväsentlig del följdinvesteringar till bostadsbyggandet. Bl. a. av denna orsak förutses de kommunala byggnads- och anläggningsinvesteringarna minska. Nedgång för de totala kommunala investeringarna beräknas uppgå till 2,5 %.

Enkätmaterialen för handel m. m. tyder på en fortsatt investeringsminskning 1974, hänförlig till byggnadssidan.

Som framhållits tidigare är osäkerheten om lagerförändringarnas storlek 1973 avsevärd. För 1974 förefaller det rimligt att räkna med en viss lageruppbyggnad. Konjunkturinstitutet har bedömt denna lageruppbyggnad till ca 2,2 miljarder kr. i 1973 års priser. Omslaget i lagerinvesteringarna skulle därmed uppgå till ca 5 miljarder kr. Volymmässigt motsvarar detta ett bidrag till bruttonationalproduktens tillväxt på drygt 2 procentenheter. Den totala kapitalbildningen, dvs. summan av lagerinvesteringarna och de fasta investeringarna skulle därmed öka med 9,5 % 1974.

Den offentliga verksamheten

Den offentliga sektorns direkta efterfrågan i form av konsumtion och investeringar har under de två senaste åren vuxit i något långsammare takt än bruttonationalprodukten, räknat i fasta priser. Detsamma synes komma att gälla för 1974, då den offentliga efterfrågan väntas öka med drygt 1,5 %. Denna relativt dämpade utveckling kan i stor utsträckning hänföras till de kommunala investeringarna. Den offentliga konsumtionen, som under 1972 och 1973 ökat med knappt 1,5 resp. knappt 2 % i volym, väntas under 1974 öka med ca 3 %. Ökningen torde bli ungefär lika stor inom den statliga som inom den kommunala verksamheten.

Utvecklingen av den offentliga sektorns inkomster, utgifter och finansiella sparande präglas under 1974 av starkt ökande underskott för den statliga sektorn, fortsatta överskott för socialförsäkringssektorn och ungefärlig balans inom den kommunala sektorn. Utgifterna inom den statliga sektorn har beräknats öka mycket kraftigt — över 26 % i löpande priser — under 1974, främst beroende på stora transfereringsökningar. Det statliga budgetunderskottet har för kalenderåret 1974 uppskattats till 11 miljarder kr. Det finansiella sparandet har för samma tid beräknats till —6,7 miljarder kr., vilket innebär en försvagning med 3,3 miljarder kr. sedan 1973.

Även socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter ökar kraftigt 1974 genom omläggningen till beskattade förmåner vid sjukdom, arbetslöshet m. m. Sektorns finansiella sparande väntas uppgå till 11,2 miljarder kr. 1974, vilket innebär en ökning med ca 1 miljard kr. sedan 1973.

Kommunernas finansiella läge har sedan 1971 förbättrats mycket påtagligt. Både 1972 och 1973 uppkom finansiella överskott på närmare 0,5 miljarder kr. enligt nationalräkenskapernas uppgifter. För 1974 förutses nu en viss försvagning i den finansiella situationen, något som närmast kan betraktas som en normalisering; det beräknade underskottet uppgår till mindre än 0,2 miljarder kr. Beräkningarna av kommunernas olika inkomst- och utgiftsposter visar på en i stort sett trendmässigt normal utveckling under 1974.

1.3 Sammanfattande bedömning för 1974

Flera omständigheter gör det ekonomiska läget mera svårbedömt än vanligt. En sådan omständighet är osäkerheten om den statistiska bilden för 1973. Skillnaden mellan beräkningarna från användnings- resp. produktionssidan är större än vad den varit tidigare. Tillväxttakten i den svenska ekonomin under 1973 är enligt de produktionsstatistiska beräkningarna nära nog dubbelt så stor som enligt användningsberäkningarna. Detta medför att redan själva utgångsläget för bedömningarna framstår som mera osäkert än vanligt.

Vidare har hushållssektorns utgiftsbenägenhet uppvisat flera oberäkneliga kastningar under senare år. De ökningar av hushållens sparbenägenhet som kunnat statistiskt registreras under de båda åren 1971 och 1973 har vardera representerat ett efterfrågebortfall motsvarande mer än 1 % av bruttonationalprodukten.

Enligt konjunkturinstitutets bedömning kommer sparkvoten att uppvisa en viss, fortsatt uppgång mellan 1973 och 1974. Anledning synes inte föreligga att frångå denna prognos. Samtidigt måste man emellertid omgärda en bedömning av detta slag med en mycket stor osäkerhetsmarginal. Kunskaperna om vad som orsakat de senaste årens snabba förändringar i sparkvoten är ofullständiga och osäkerheten i bedömningen för 1974 måste betecknas som mycket stor.

Den viktigaste anledningen till osäkerheten i bedömningen av den ekonomiska utvecklingen utgör dock verkningarna av oljekrisen och av de kraftigt förhöjda råvarupriserna. Osäkerheten gäller såväl frågan om den fortsatta utvecklingen på oljemarknaden och på de övriga råvarumarknaderna som frågan om effekterna härav på vår egen ekonomi och på de övriga västeuropeiska ekonomierna.

Det framstår nu som helt ovedersägligt att de farhågor som man omkring årsskiftet på en del håll hyste om att oljekrisen skulle leda till en snabb och omfattande recession inte kommit att realiseras. Tvärtom har utvecklingen i Sverige under de hittills passerade delarna av 1974 — såvitt denna kan bedömas av nu tillgänglig statistik — kommit att kännetecknas av ett fortsatt uppsving i den ekonomiska aktiviteten. Exporten fortsätter att visa en gynnsam utveckling, industrins order-

läge har fortsatt att förbättras, den privata konsumtionen förefaller — med undantag för vissa av oljekrisen direkt påverkade områden — att ha skjutit fart och läget på arbetsmarknaden har undergått en kraftig förbättring.

Det förefaller således som om den förbättring av konjunkturläget som man kunde se tecken på i vårt land under hösten 1973 i varje fall hittills fortsatt i stort sett opåverkad av oljekrisen såväl vad gäller den inhemska utvecklingen som exportefterfrågan. Detta förhållande får emellertid helt självklart inte tas till intäkt för att en sådan utveckling kommer att känneteckna hela den återstående delen av 1974. Man har visserligen anledning att räkna med att de strax före årsskiftet 1973/1974 annonserade oljeprishöjningarna redan fått ett i fråga om de direkta effekterna fullt genomslag hos konsumenterna i vårt land. Men det fulla betalningsmässiga genomslaget på den externa balansen synes ännu inte ha kommit till stånd — varken i Sverige eller i de övriga OECD-länderna.

En fråga av central betydelse för bedömningen av utvecklingen under 1974 är hur den ekonomiska politiken i våra avnämrländer kommer att påverkas av de successivt växande handelsbalansunderskott som kan bli följderna av de förhöjda oljepriserna. Om den ekonomiska politiken läggs om i en alltmer restriktiv riktning, kan den svenska exporten naturligtvis inte undgå att bli påverkad härav. Enligt de bedömningar som gjorts inom konjunkturinstitutet och som redovisats tidigare förväntas exporten av varor komma att öka med ca 6 % mellan 1973 och 1974. Till grund för denna prognos ligger dels förutsättningar om en fortsatt positiv utveckling av våra marknadsandelar, dels även bedömningar av den allmänna ekonomiska utvecklingen hos köparländerna.

Men kombinationen av snabbt stigande priser och en snabbt försämrad handelsbalans kan naturligtvis föranleda vissa länder att vidtaga restriktiva ekonomisk-politiska åtgärder som går vida längre än vad som svarar mot de prognoser man därvid utgått ifrån. Som OECD-sekretariatet har framhållit kan detta i så fall föranleda andra länder att vidtaga liknande åtgärder, varigenom ett kumulativt förlopp med konkurrerande valutapolitiska och stabiliseringspolitiska ingrepp skulle initieras.

Riskerna för en sådan utveckling synes emellertid inte vara särskilt stora. För det första kan man inte med någon större grad av säkerhet inteckna själva det händelseförlopp som skulle utlösa ett sådant ekonomisk-politiskt handlande. Flera olika indikationer föreligger nu på att de tidigare mycket kraftiga prisstegringarna på en del av råvarorna skulle ha avstannat och till och med i vissa fall vara vikande. Den kraftiga förbättringen på åtminstone vissa OECD-länders kapitalbalanser, som måste bli följderna av oljeländernas placeringsbehov kommer

för det andra dessutom sannolikt att medföra en större tolerans från ekonomisk-politisk synpunkt gentemot de förutsedda försämringarna på handelsbalansen.

Dessa olika omständigheter har icke ansetts föranleda någon annan bedömning av den svenska exporten än den som konjunkturinstitutet stannat för. Den innebär således att exporten kommer att utgöra ett expansivt element i den svenska ekonomiska utvecklingen även under 1974 — om än i en takt som ligger klart under den som gällt under 1973. Delvis är detta senare en ofrånkomlig konsekvens av att betydande delar av exportindustrin redan under 1973 arbetade vid eller helt nära kapacitetstaket. Delvis förklaras det även av att en del av de snabba exportökningarna under detta år åstadkommits genom lagerminskningar som icke förutsätts kunna fortsätta under 1974.

Enligt de bedömningar som konjunkturinstitutet gjort för 1974 skulle denna från exporten utgående efterfrågestimulans understödjas av en inhemsk efterfrågeexpansion.

Som redan tidigare framhölls kan man emotse en kraftig ökning av hushållens reala disponibla inkomster. Härtill bidrar dels de betydande löneökningar varom överenskommelser träffats successivt under våren 1974, dels även en rad olika ekonomisk-politiska åtgärder som beslutats under hösten 1973 och våren 1974. Störst i betydelse är här den skattepolitiska reform som trädde i kraft 1 januari 1974 och som innebar borttagande av folkpensionsavgiften men även de betydande förbättringarna av social- och arbetslöshetsförsäkringarna spelar här en väsentlig roll. Sammantaget innebär de gjorda förutsättningarna en lönesummeökning på ca 12 % och en ökning av hushållssektorns disponibla inkomster på drygt 15 %.

För att kunna bedöma den *real*a disponibla inkomsten under 1974 måste förutsättningar göras om de förväntade prisstegringarna. För hela den privata konsumtionen har dessa av konjunkturinstitutet uppskattats till drygt 9 % mellan 1973 och 1974 års genomsnitt. Denna kalkyl svarar mot en stegring av konsumentprisindex mellan december 1973 och december 1974 på drygt 10,5 %. Man får gå tillbaka till Korea-krisens dagar för att i vårt land hitta exempel på en så snabb prisstegring. Där emot har liknande och även större ökningar inträffat i en rad andra länder redan under 1973 och för 1974 bedöms inflationen i Västeuropa bli ytterligare förvärrad.

En betydande del av orsakerna till den snabbare prisstegringen ligger i ett förväntat genomslag från de kraftiga importprisstegringarna inkl. oljeprisstegringarna. Dessutom förutsätts att de kraftiga avtalsmässiga lönestegringarna slår igenom på priserna samtidigt som arbetsmarknads-läget motiverat en förutsättning om en ökad löneglidning som även får sina kostnadsmässiga konsekvenser. I tillägg härtill har konjunkturinstitutet även kalkylerat med vissa prishöjningar per den 1 juli 1974 på

jordbruksområdet som resultat av den nya jordbruksprisöverenskommelsen.

Konjunkturinstitutets bedömning av konsumentprisernas utveckling under 1974 har skett utifrån förutsättningen att de beräknade kostnadsförändringarna på ett bestämt sätt får slå igenom på färdigvarupriserna. Det kan dock ifrågasättas om de tidigare erfarenheterna av kostnadsgenomslag och prisspridning är tillämplbara i det väsentligen snabbare prisstegringstempo som den svenska ekonomin nu befinner sig i. Olika trögheter i denna genomslagsmekanism kommer sannolikt att öka i betydelse när kostnadsförändringarna blir så stora som det är fråga om 1974. Prisspridningen skulle således kunna bli mera utdragen än vad som eljest skulle varit fallet. Man kan dessutom inte utesluta möjligheten att företagen i det rådande vinstläget inte låter samtliga kostnadsstegringar slå igenom på konsumentpriserna. En förutsättning för detta senare är dock att efterfrågeutvecklingen hålls inom de ramar som sätts av kravet på samhällsekonomisk balans och att man snabbt ingriper mot ev. överslag i inflationsdrivande riktning.

Dessa olika överväganden har icke föranlett någon större revision av konjunkturinstitutets prisprognoser. Man synes alltså ha anledning räkna med en prisstegring för den privata konsumtionen på ca 9 % mellan genomsnittet för 1973 och 1974 och en stegring av konsumentprisindex på ca 10 % under loppet av 1974. Tillsammans med de tidigare gjorda förutsättningarna om inkomstutvecklingen leder detta således till en prognos på de reellt disponibla inkomsternas ökning av drygt 5 % för 1974.

Enligt konjunkturinstitutets bedömning kommer icke hela denna reala inkomstökning att utnyttjas för konsumtion under 1974, utan sparkvoten förutsätts öka något även under detta år. Den privata konsumtionens ökning skulle stanna vid ca 4,5 %, vilket skulle innebära att sparkvoten ökade till ca 8 %.

Denna förutsättning om en viss fortsatt uppgång av hushållens sparkvot under 1974 kan vara motiverad med hänsyn till olika trögheter i konsumtionsanpassningen. Men den kan även vara motiverad med hänsyn till de osedvanligt snabba prisstegringar som konsumenterna fått vidkännas under senare tid och som kan tänkas medföra en viss försiktighet i det ekonomiska handlandet. Det kan emellertid inte nog starkt understrykas att man här rör sig med hypoteser som i väsentlig utsträckning saknar empirisk grund. Sparkvotsförändringarna under såväl 1971 som 1973 var i stor utsträckning oförutsedda. Man måste därför vara beredd på att motsvarande överraskningar i såväl nedåtgående som uppåtgående riktning kan komma även under 1974.

Såsom prognosen nu föreligger för den privata konsumtionens utveckling kommer denna att bidra till en betydande expansion av den slutliga inhemska efterfrågan. Detta förutsätts även bli fallet med lag-

ren. Dessa skulle enligt nu framlagda beräkningar ha uppvisat en kraftig nedgång under 1973. Som tidigare framhållits kan detta sammanhånga med ofullkomligheter i det statistiska underlaget. Den beräkningsteknik som man använder i nationalräkenskaperna pekar på att man i tider av snabba prisstegringar kan underskatta lagerinvesteringarnas volymmässiga storlek. Men om man t. v. accepterar den bild som statistiken givit av lagerutvecklingen under 1973 så innebär detta att det cykliska mönster som karakteriserat denna variabel under tidigare år skulle ha brutits i och med lagernedgången under 1973.

Detta kan bero på att man under den senaste konjunkturcykeln haft en annan periodicitet i råvaruprisstegringen än vad som varit vanligt i tidigare konjunkturcykler. Under den senaste konjunkturuppgången kom prisstegringarna — särskilt på råvaruprisområdet — mycket tidigare i uppgångsförloppet än vad som varit vanligt. Detta medförde i sin tur att den prisspekulation som kännetecknade så mycket av konjunkturförloppet exempelvis 1969/1970 inte förefaller att ha kommit igång under 1973. Man kan tvärtom delvis se den försiktiga lagerutvecklingen på råvarusidan som ett resultat av en prisfallsspekulation.

Konjunkturbarometern för den svenska industrin i mars 1974 indikerar att lagren av såväl råvaror som färdigvaror tämligen allmänt ansetts vara för små. Vid sin bedömning av lagerutvecklingen har konjunkturinstitutet tagit de i förhållande till produktionsnivån låga lagerstockarna av såväl råvaror som färdigvaror till intäkt för att ett relativt betydande omslag i lagerinvesteringarna kan förväntas för 1974. Det framstår emellertid som tveksamt om omslaget blir av fullt den storleksordning som konjunkturinstitutet räknat med. För det första synes man icke ha anledning att räkna med några avsättningsproblem för den svenska industrin under 1974. Den ev. uppbyggnad som skulle ske av industrins färdigvarulager skulle således i de flesta branscher få ske i konkurrens med en avsättning på marknaden. De höga orderstockarna inom exempelvis verkstadsindustrin är en faktor som pekar åt samma håll.

För det andra förefaller det alltmera klart att förväntningarna inom näringslivet nu snarare är inställda på fallande än på fortsatt stigande råvarupriser. Så länge sådana förväntningar är rådande har man icke anledning räkna med att företagen gör större investeringar i råvarulager än vad som är oundgängligen nödvändigt med hänsyn till produktionsens behöriga gång.

Det är självklart utomordentligt svårt att kvantitativt precisera vad dessa olika omständigheter betyder för lagerinvesteringarnas omfattning under 1974. De har dock ansetts motivera att konjunkturinstitutets prognos justeras ner med ca 1 miljard kr. räknat i 1968 års priser. Enligt den här redovisade bedömningen skulle således lagerinvesteringarna räknat i samma års priser uppgå till ca 500 milj. kr. 1974. Räknat i 1973 års priser blir lagerinvesteringarna ca 700 milj. kr. Denna revider-

ring av lagerinvesteringarna har medfört en neddragning av tillväxten i den totala bruttonationalprodukten för 1974 från den av konjunkturinstitutet uppskattade nivån på 4,8 % till 4,5 %.

Tabell 1: 2 Försörjningsbalans 1973--1974

	Milj. kr. 1973	Förändring 1973--1974 Milj. kr., 1973 års priser	Procen- tuell volym- föränd- ring 1973-- 1974
<i>Tillgång</i>			
Bruttonationalprodukt	217 615	9 795	4,5
Import	46 300	4 260	9,0
Summa tillgång	263 915	14 055	5,5
<i>Efterfrågan</i>			
Bruttoinvesteringar	47 020	-50	0,0
därav:			
privata	19 985	1 050	5,0
statliga affärsverk och bolag	4 405	555	12,5
statliga myndigheter	2 445	-20	-1,0
kommunala	10 015	-250	-2,5
bostäder	10 170	-1 385	-13,5
Lagerförändring	-2 790	3 490	..
Privat konsumtion	115 100	5 410	4,5
Offentlig konsumtion	51 990	1 560	3,0
Tjänstenetto	-425	305	..
Export	53 020	3 340	6,5
Summa efterfrågan	263 915	14 055	5,5

Utvecklingen på den offentliga konsumtionens område kan förväntas bli expansiv under 1974. Detta gäller i första hand den kommunala sektorn där ganska betydande ökningar särskilt av personalkostnaderna förväntas enligt tillgängligt enkätmaterial. Däremot kommer investeringsverksamheten inom kommunerna att vara vikande. Detta sammanhänger i första hand med den fortsatt vikande utvecklingen på bostadsinvesteringarnas område. En minskning kan även förutses i fråga om handelsinvesteringar. Däremot tyder det tillgängliga materialet på en fortsatt kraftig investeringsuppgång inom industrin. Särskilt byggnadsinvesteringarna inom denna sektor visar tecken på en expansion vilket indikerar att dessa investeringar nu går in i ett mera kapacitetsskapande skede än vad som måhända varit fallet under senare år.

Den här redovisade bedömningen av den ekonomiska utvecklingen i Sverige bör leda till en betydande förbättring av läget på arbetsmarknaden. Räknat på genomsnittet mellan helåren bör det relativa arbetslöshetstalet minska från ungefär 2,5 % 1973 till ca 2 % 1974. En betydande del av denna förbättring förefaller emellertid att ha inträffat redan under senare delen av 1973 och början av 1974. Marginalerna i fråga om personer med tidigare arbetslivserfarenhet är nu mycket små.

I kombination med en betydande osäkerhet i fråga om hushållssektorns utgiftsbenägenhet och om lagerutvecklingen talar detta för att man i blickfältet får inräkna ett alternativ med en i varje fall temporär överhettning av arbetsmarknaden under loppet av 1974. En förutsättning för den tidigare redovisade prognosen för konsumentprisernas utveckling under 1974 är att en sådan situation inte uppstår utan att efterfrågeutvecklingen kan begränsas till den som här angivits.

Den bild av den inhemska efterfrågeutvecklingen som tecknats här — med relativt betydande expansion på den privata konsumtionens och lagerinvesteringarnas områden och en mera stagnerande utveckling för de fasta investeringarna — låter antyda att importen kommer att skjuta en betydande fart under 1974. De båda expansiva efterfrågeområdena har ett betydligt högre importinnehåll än vad som gäller för t. ex. byggnadsverksamheten. Med hänsyn tagen till den neddragning av konjunkturinstitutets lagerprognos som ovan motiverats kan den totala importvolymen beräknas stiga med ca 9 % mellan 1973 och 1974. Härtill kommer sedan effekterna av prisstegringarna vilka av konjunkturinstitutet uppskattats till inemot 30 %. En betydande del av dessa svarar råoljan och de raffinerade petroleumprodukterna för. Sammantaget skulle dessa olika förutsättningar leda till att importvärdet för 1974 skulle öka med drygt 18 miljarder kr., varav ca 14 miljarder kr. skulle utgöras av prisökningen och ca 4 miljarder kr. av volymökningen. Trots att anledning finns att räkna med en fortsatt mycket god prisutveckling för de svenska exportvarorna kommer den här tecknade bilden att innebära ett mycket kraftigt omslag i utrikeshandelsbalansen under 1974. Tillsammans med övriga förutsättningar om t. ex. sjöfartsnetto, turistnetto och transfereringar och med hänsyn tagen till den här gjorda förutsättningen om lagerinvesteringarna skulle bytesbalansen för 1974 komma att uppvisa ett underskott på inemot 1 miljard kr.

Tabell 1: 3 Bytesbalans 1972—1974

Milj. kr., löpande priser

	1972	1973	1974 prognos
Export av varor	41 749	53 019	66 565
Import av varor	38 618	46 302	64 680
Handelsbalans	3 131	6 717	1 885
Sjöfartsnetto	2 445	2 834	2 850
Turistnetto	—2 400	—2 275	—2 650
Övriga tjänster m. m., netto ¹	—974	—1 384	—1 650
Transfereringar, netto	—1 720	—1 746	—2 050
Korrigeringspost ²	800	800	800
Bytesbalans	1 282	4 946	—815

¹ Motsvaras av posterna "korrigerig av handelsstatistiken" och "öyryga tjänster, netto" i tabell 3: 6.

² Uppskattning av i statistiken icke redovisade löpande betalningar.

2 Det internationella läget

2.1 Sammanfattande översikt

Utvecklingen 1973

Den ekonomiska utvecklingen i OECD-länderna präglades under 1973 i synnerhet vad gäller årets inledande del av en mycket snabb produktionsstillväxt. En väsentlig faktor som bidrog till styrkan i expansionen var samtidigheten i konjunkturförloppet mellan olika länder, en samtidighet som förekommit vid endast ett fåtal tillfällen under det senaste kvartsseklet. Efter hand dämpades emellertid tillväxten markant i samtliga större OECD-länder med undantag för Italien, och torde för området som helhet ha halverats mellan de båda halvåren 1973. Dämpningen hade sin orsak bl. a. i att produktionen i många länder närmade sig kapacitetstaket och att den ekonomiska politiken allmänt gavs en restriktiv inriktning. Bidragande kan också ha varit vissa omedelbara effekter på exempelvis bilproduktionen, som uppkom till följd av nedskärningarna i oljetillförseln och de dramatiska oljeprisökningarna under årets sista månader. För helåret 1973 uppgick totalproduktionens ökning i OECD-länderna likväl till inemot 6,5 % att jämföra med drygt 5,5 % 1972. Därvid överträffade tillväxten i Västeuropa — ca 5,5 % — och framför allt i Förenta staterna — ca 6 % — klart den mera långsiktiga ökningstaken, medan produktionsuppgången i Japan låg ungefär i linje

Tabell 2: 1 Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder och länderområden 1972—1974

Procentuella volymförändringar. Siffrorna för 1972 och 1973 avser utfall (preliminära), för 1974 prognoser

	1971—1972	1972—1973	1973—1974
Belgien	4,9	6	3
Danmark	5,0	5	3
Finland	6,8	5 $\frac{1}{2}$	3
Frankrike	5,5	6 $\frac{1}{4}$	4
Förbundsrepubliken Tyskland	3,0	5 $\frac{1}{4}$	2
Italien	3,5	6	4
Nederländerna	4,4	3 $\frac{1}{2}$	3
Norge	4,3	4	5
Schweiz	5,7	4 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$
Storbritannien	3,0	5 $\frac{1}{2}$	—1
Sverige	2,5	3	4 $\frac{1}{2}$
Österrike	6,4	5 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$
Förenta staterna	6,1	6	1 $\frac{1}{2}$
Canada	5,8	7	4 $\frac{1}{4}$
Japan	9,6	10 $\frac{1}{2}$	3
Västeuropa	4,0	5 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$
Totala OECD	5,7	6 $\frac{1}{4}$	2 $\frac{1}{4}$

Källor: OECD, nationell statistik och uppskattningar gjorda inom finansdepartementets ekonomiska avdelning.

Tabell 2:2 Konsumentpriser 1962—1973
Procentuella förändringar

	1962— 1967 per år	1967— 1972 per år	1971— 1972	1972— 1973	Dec. 1971— dec. 1972	Dec. 1972— dec 1973
Belgien	3,4	2,9	5,5	7,0	6,4	7,3
Danmark	6,0	6,1	6,6	9,3	7,1	12,6
Finland	6,0	5,5	7,4	11,4	7,2	15,6
Frankrike	3,3	5,6	5,9	7,9	6,9	8,5
Förbundsrepubliken Tyskland	2,7	3,8	5,5	6,9	6,5	7,8
Italien	4,7	3,9	5,7	10,8	7,4	12,5
Nederländerna	4,9	6,0	7,8	8,0	7,8	8,2
Norge	4,1	6,1	7,2	7,5	7,6	7,6
Schweiz	3,8	4,3	6,7	8,7	6,9	11,9
Storbritannien	3,4	6,6	7,1	9,2	7,7	11,1
<i>Sverige</i>	4,4	5,0	6,0	6,7	6,2	7,6
Österrike	3,5	4,2	6,3	7,6	7,6	7,8
Förenta staterna	2,0	4,6	3,3	6,2	3,4	8,8
Canada	2,6	3,9	4,8	7,6	5,1	9,1
Japan	5,6	5,9	4,5	11,7	5,3	19,1

Källa: OECD och nationell statistik.

med utvecklingen den senaste 10-årsperioden.

Styrkan och samtidigheten i det senaste konjunkturuppsvinget drog med sig en markant acceleration i den internationella prisutvecklingen. Råvarupriserna visade därvid en snabbare ökningstakt än på drygt 20 år. Under avmattningsperioden 1970—1971 hade prisstegringarna i industriländerna i huvudsak karaktären av kostnadsinflation, där i många länder betydande löne- och andra kostnadsökningar trots måttlig efterfrågetillväxt slog igenom och yttrade sig i en jämförelsevis kraftig prisökning. Från senare delen av 1972 tillkom en mera efterfrågebestämd uppgång i prisstegringstakten. Tydligast har detta kommit till uttryck på marknaderna för råvaror, men även för industriprodukter har prisstegringstakten ökat markant 1973. Även för konsumentprisernas del har accelerationen i den internationella prisutvecklingen gett sig till känna i en markerad uppgång i stegringstakten 1973, trots att prisökningarna för råvaror och industriprodukter inte ännu helt slagit igenom före utgången av året. Det senare gäller i särskilt hög grad för de kraftiga höjningar av oljepriserna som skedde fjärde kvartalet 1973.

Som framgår av tabell 2 skedde i samtliga där redovisade OECD-länder en uppgång i konsumentprisernas ökning från 1972 till 1973. Därtill rådde i merparten av länderna en tendens till stegrad ökningstakt under loppet av 1973; på flera håll noterades tvåsiffriga tal för konsumentprisuppgången. Särskilt framträdande var utvecklingen i Japan, med en prisuppgång om inemot 20 % under 1973, men även Finland, Danmark, Italien och Schweiz uppvisade höga tal. Sett mot bakgrund av tidigare erfarenheter framstår även prisstegringarna i framför

Tabell 2:3 Timförtjänsten för industriarbetare 1962—1973
Procentuella förändringar

	1962— 1967 per år	1967— 1972 per år	1971— 1972	1972— 1973
Belgien	8,9	10,1	14,3	16,2 ^a
Danmark	10,0	11,5	10,6	13,6 ^a
Finland	9,0	12,1	14,7	15,8 ^a
Frankrike ¹	6,6	11,3	11,2	13,0 ^a
Förbundsrepubliken Tyskland	7,3	9,3	9,9	10,1
Italien ¹	9,1	11,2	10,4	24,3
Nederländerna ¹	10,0	10,5	12,3	13,3
Norge	7,1	10,0	8,8	10,2 ^a
Schweiz ¹	5,7	6,5	8,3	8,8
Storbritannien ¹	4,9	9,6	11,4	12,5
<i>Sverige</i>	<i>9,0</i>	<i>10,0</i>	<i>12,4</i>	<i>8,2</i>
Österrike ¹	6,4	9,2	12,1	10,9
Förenta staterna	3,5	6,0	6,2	7,2
Canada	5,1	8,1	7,8	8,7
Japan ²	10,9	15,7	15,5	23,5

¹ För förtjänstutvecklingen föreligger endast tarifflöner.

² Månadsförtjänst.

³ Jämförelsen avser 1—3 kv.

Källor: OECD och nationell statistik.

allt de båda nordamerikanska staterna — men också i Förbundsrepubliken Tyskland — som anmärkningsvärt höga. Sverige tillsammans med ett fåtal andra länder kännetecknades av en jämförelsevis lugn prisutveckling under 1973.

Från mitten av 1973 gavs den ekonomiska politiken i industriländerna mera allmänt en restriktiv inriktning i syfte att dämpa den accelererande prisutvecklingen och nedbringa det på flera håll alltför höga kapacitetsutnyttjandet. Omläggningen av politiken präglades dock av stor försiktighet för att om möjligt undvika en period av svag produktionstillväxt, en negativ erfarenhet av den kraftiga åtstramningen under föregående högkonjunktur. De åtgärder som vidtogs 1973 var i endast begränsad utsträckning av finanspolitisk karaktär. Ett viktigt undantag utgjorde härvid Förbundsrepubliken Tyskland där ett omfattande stabiliseringsprogram innefattande såväl finans- som penningpolitiska åtstramningsåtgärder lades fram i maj 1973. För flertalet andra länder synes penningpolitiken ha fått bära huvudbördan i åtstramningen, varvid kraftiga diskontohöjningar skett i flertalet länder, vilket fört upp räntorna på i många fall rekordhöga nivåer. Starkt medverkande till den uppdrivna räntenivån var i flera länder — framför allt i Storbritannien — omsorgen om den externa balansen. De finanspolitiska åtgärderna har allmänt sett begränsats till nedskärningar i statliga investeringsprogram. Därutöver har i inflationsbekämpande syfte varierande pris- och inkomstpolitiska arrangemang fortsatt gällt i en rad länder — mest omfattande

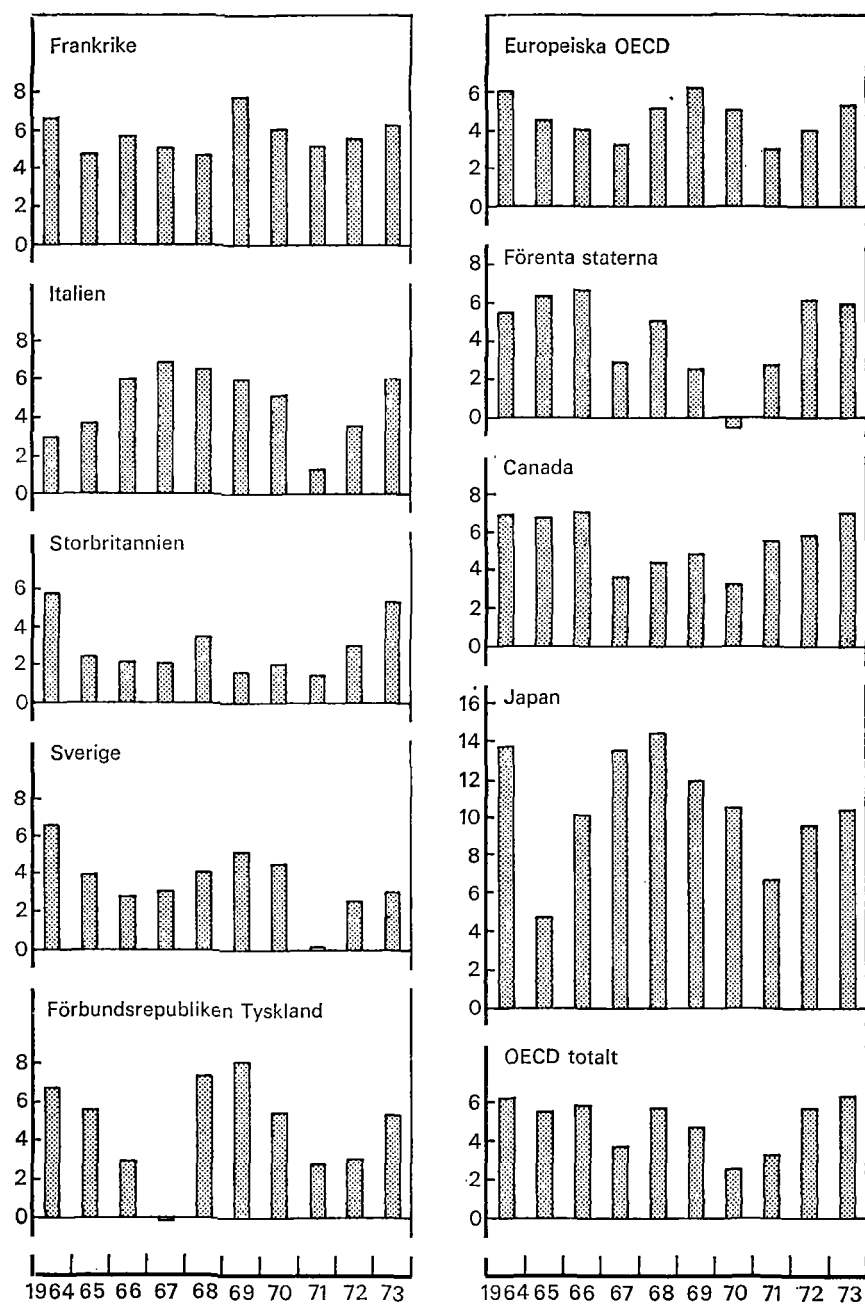
i Förenta staterna och Storbritannien — men resultaten härav torde, som framgått ovan, ha varit relativt begränsade.

Den kraftiga expansionen i OECD-området 1972 och 1973 medförde att flaskhalsar och bristfenomen började göra sig gällande i produktionen i ett flertal länder på ett relativt tidigt stadium av högkonjunkturen. Delvis som en följd härav dämpades produktionens tillväxt påtagligt under loppet av 1973. Medverkande var emellertid också — fastän i ett senare skede — en avmattning i efterfrågetillväxten, varvid den tilltagande prisstegringstaktens negativa inverkan på konsumtionens volymtillväxt var det kanske viktigaste inslaget. Bidragande var även en kraftig dämpning i bostadsbyggandet i flera länder, betingad av i första hand en åtstramning av kreditpolitiken. Den privata konsumtionen och bostadsinvesteringarna, som inledningsvis bar upp konjunkturuppsvinget, kom under sådana omständigheter att efter hand inta en mer underordnad roll i efterfrågeutvecklingen, och i förgrunden trädde i stället näringslivets investeringar. Dessa hade i synnerhet i Väst Europa relativt sent kommit in i ett expansivt skede, men visade en uppåtgående trend 1973, stimulerade här till — liksom i de utomeuropeiska OECD-länderna — av högt kapacitetsutnyttjande, goda avsättningsmöjligheter samt ett under huvuddelen av året gynnsamt likviditetsläge. Företagens investeringar torde därmed ha varit den efterfrågekomponent som burit upp efterfrågetillväxten i många länder mot slutet av 1973.

Konjunkturuppsvinget i industriländerna 1972—1973 genererade en kraftig uppgång i den internationella handeln. Världshandeln beräknas sålunda ha vuxit fram med ca 14 % i volym från 1972 till 1973, vilket var en av de kraftigaste ökningarna under efterkrigstiden. Starkt bidragande härvid var expansionen av handeln mellan industriländerna — av OECD-ländernas totala utrikeshandel sker sålunda ca 3/4 inom området — men även industriländernas import av råvaror visade en stark uppgång. Samtidigt ökade råvaruländernas import markant till följd av bl. a. en förbättring i likviditetsläget 1972, vilket delvis kan sättas i samband med ett gynnsamt utfall av handeln samma år. Här till kom ett uppsving i handeln för Comecon-området, inom vilket den ekonomiska aktiviteten 1973 likaledes präglades av ett uppsving. Som tidigare framhållits åtföljdes den rekordartade volymtillväxten i världshandeln 1973 av kraftiga prisstegringar. Exportpriserna inom OECD-området steg 1973 med ca 10 %. De kraftiga råvaruprisstegringarna innebar att importprisuppgången blev ännu större, eller ca 12 %. Värdemässigt ökade den totala utrikeshandeln med ca 25 % för OECD-länderna. Uppgången uttryckt i dollar har uppskattats till 37 %.

I första hand de kraftiga råvaruprisstegringarna — men även vissa särskilda faktorer såsom de stora spannmålsleveranserna från Förenta staterna — torde i det närmaste omöjliggöra en bedömning av i vilken grad de senaste årens valutakursjusteringar påverkat den markanta om-

Diagram 2:1 Bruttonationalprodukten i olika länder och länderområden 1964—1973
 Procentuella volymförändringar från föregående år

Källa: OECD.

strukturering som skedde av industriländernas bytesbalanser 1973. Det förefaller emellertid rimligt att en betydande del av den bytesbalansförsämring som registrerades för Japan och Storbritannien — med motsvarande 6,5 resp. 4 miljarder dollar — är att hänföra till det förhållandet att dessa länder är stora nettoimportörer av råvaror. Dessutom torde utvecklingen av den brittiska bytesbalansen ha stått under inflytande av den omedelbara terms-of-trade-försämring som följer av att en valuta devalveras, en omständighet som även torde ha medverkat till försämringen med motsvarande 5 miljarder dollar av den italienska bytesbalansen 1973. Häremot står förstärkningen av Förenta staternas bytesbalans med ca 10 miljarder dollar till ett överskott om ca 1,5 miljarder 1973. Visserligen kan en betydande del av denna förbättring återföras på den ovan nämnda spannmålshandeln 1973, men delvis torde den även vara uttryck för den mera grundläggande förstärkning i det externa varu- och tjänsteutbytet som på viss sikt är den avsedda effekten av en devalvering. Bland övriga länder som kunde notera en förbättring i bytesbalansställningen 1973 märks framför allt Förbundsrepubliken Tyskland samt vissa mindre västeuropeiska länder, såsom Sverige och Nederländerna. I synnerhet den västtyska utvecklingen framstår som anmärkningsvärd med tanke på D-markens kraftiga revalvering under senare år.

Utsikter för 1974

Från oktober 1973 har utvecklingen på den internationella oljemarknaden — vad gäller såväl pris- som kvantitetssidan — undergått dramatiska förändringar. Under den tid osäkerheten beträffande oljeförsörjningen var som störst, dvs. omkring årsskiftet, framstod det inte som särskilt meningsfullt att utarbeta prognoser för 1974. När läget numera förefaller att ha stabiliserat sig synes man ha anledning att räkna med att den kraftigt höjda oljeprisnivån till en del ändrat förutsättningarna för den ekonomiska utvecklingen i industriländerna. Innebörden härav är bl. a. att de tidigare förhållandevis ljusa utsikterna för den internationella konjunkturutvecklingen 1974 dämpats.

Vad gäller utvecklingen av oljetillförseln beslutade de oljeexporterande arabländerna i anslutning till kriget i Mellersta Östern i oktober 1973 att skära ned produktionen med 25 % i november 1973, räknat från septemburnivån samma år. Samtidigt förutskickades successiva nedskärningar med 5 procentenheter per månad i det fall inte framsteg nåddes i ansträngningarna att lösa den arabisk-israeliska konflikten. Den ytterligare neddragningen i december 1973 uteblev emellertid, och senare fattades beslut om att produktionen från januari 1974 skulle ligga 15 % under septemburnivån. Parallellt med dessa inskränkningar i produktionsvolymen har totalt leveransstopp för råolja gällt till vissa länder, däribland Förenta staterna och Nederländerna. I samband med

att oljeembargot mot Förenta staterna hävdades i mitten av mars 1974 deklarerades från de arabiska OPEC-länderna att produktionen skulle återupptas på en — fastän inte specificerad — ”tidigare nivå”. För att i någon mån ge en uppfattning av produktionsneddragningarnas betydelse för världens oljeförsörjning kan nämnas att de arabiska oljeexporterande länderna 1973 svarade för ungefär 1/3 av världens oljeproduktion och att oljeimporten i OECD-området till ungefär 50 % kom från dessa länder. Förenta staternas import därifrån uppgår till mindre än 10 % av landets oljekonsumtion, medan Japan och i synnerhet Västeuropa är betydligt mer beroende av oljan från arabländerna.

I anslutning till beslutet i oktober 1973 att inskränka oljeproduktionen beslutade de oljeproducerande arabländerna om en kraftig höjning av priserna för råolja. Övriga oljeexporterande länder vidtog därvid motsvarande eller större höjningar. I slutet av december kungjorde de oljeexporterande ländernas samarbetsorganisation OPEC en ytterligare, och denna gång ännu större, prishöjning. Samtidigt deklarerades att oljepriserna framgent skulle bestämmas kvartal för kvartal, och att OPEC-länderna hade för avsikt att genom ytterligare prisökningar kompensera sig även för eventuella framtida prisstegringar på industriprodukter. I mars 1974 beslutades sedermera att råoljepriserna skulle förbli oförändrade andra kvartalet 1974, men att det fortfarande var en öppen fråga vilken prisnivå som skulle tillämpas efter halvårsskiftet 1974. Sammanlagt innebär höjningarna i oktober och december 1973 att priset på råolja skeppad till Västeuropa för de stora oljebolagens räkning stigit med ca 160 %. Vissa poster av råolja som de s. k. världsländerna själva förfogar över har emellertid auktionerats bort till priser betydligt över vad som tillämpats för de stora oljebolagen. Priserna på raffinerade produkter steg markant redan innan fjärde kvartalet 1973 till följd av i första hand knapphet på raffinaderikapacitet. Under den tid osäkerheten beträffande oljetillförseln var som störst registrerades mycket uppdrivna prisnoteringar på den s. k. Rotterdammarknaden — den viktigaste korta marknaden för förädlade oljeprodukter i Västeuropa.

Även om man inte helt kan bortse från den eventualiteten att leveransstörningar ånyo kan uppträda på oljemarknaden, förfaller det realistiskt att räkna med en relativt problemfri tillförselsituation vad gäller oljeprodukter för industriländerna under resten av 1974. Under sådana omständigheter är det i första hand de kraftiga prisstegringarna på oljeprodukter, som kan väntas få återverkningar på den internationella ekonomiska utvecklingen. Vid antagande om att oljepriserna även andra halvåret 1974 ligger kvar på nuvarande höga nivå samt att tillförseln i volymtermer blir ungefär oförändrad från 1973 till 1974, ökar OECD-ländernas samlade importkostnader för olja med motsvarande ca 50 miljarder dollar 1974. För de icke-oljeproducerande utvecklingsländerna kan motsvarande merkostnader uppskattas till drygt 10 miljarder dollar.

Visserligen kan man anta att den kraftiga inkomstökningen för de oljeproducerande länderna kommer att leda till ökad efterfrågan efter såväl industriprodukter som andra råvaror än olja, men även vid de mest optimistiska förhoppningar härvidlag skulle detta efterfrågetillskott från de oljeproducerande länderna som grupp betraktade sannolikt bli både svagt och fördröjt. Det kan sålunda nämnas att OPEC-ländernas importvolym under senare år vuxit med ca 20 % per år och att de under antagande om en — som det förefaller väl tilltagen — 50-procentig ökning i importvolymen 1974 skulle spendera endast ca 10 % av inkomsttillskottet samma år. Totalt sett framstår det därför som relativt säkert att de kraftigt höjda oljepriserna kommer att medföra ett markant bortfall i effektiv efterfrågan i världsekonomin, för så vitt inte kompensande åtgärder kommer till stånd i de oljeimporterade länderna. För OECD-området kan efterfrågebortfallet till följd av oljeprisstegringarna (och med hänsyn tagen till en ökning av exporten till OPEC-länderna med ca 50 %) uppskattas till inmot 1,5 % av den samlade utgiftssumman, räknat på årsbasis. Betydande skillnader föreligger därvid mellan länderna beroende på dels oljans relativa betydelse som energikälla och insatsvara i industrin, dels hur stor andel av oljan som importeras. Det kan antas att den kontraktiva effekten på den amerikanska ekonomin blir betydligt lägre än för OECD-länderna i genomsnitt, eller inte fullt 1 % av totalefterfrågan, medan den för Japan och Västeuropa kan uppskattas till inmot 2 %. I synnerhet torde de icke-oljeproducerande utvecklingsländernas efterfrågan på industriprodukter totalt sett dämpas påtagligt, då den rent betalningsmässiga sidan av oljeprisökningarna med största sannolikhet blir betydligt mer problematisk för dessa länder än för industriländerna i allmänhet. För de senare kommer troligen ett kapitalflöde från de oljeproducerande länderna att kompensera försämringen i deras samlade bytesbalans. Hur detta återflöde av kapital kommer att fördelas på enskilda länder är däremot ovisst, och det torde inte kunna uteslutas att vissa länder kan komma i rent betalningsmässiga svårigheter, med åtföljande återhållsam inriktning av den ekonomiska politiken med avscende på den externa balansen. Det är likaledes svårt att redan nu bedöma hur detta kapitalflöde till industriländerna kommer att påverka den effektiva efterfrågan via kreditmarknaderna. Man kan självklart inte utesluta möjligheten att dessa effekter får en expansiv karaktär.

De höjda priserna på oljeprodukter kommer i första hand att manifesteras sig i en kraftig försämring i de oljeimporterande ländernas bytesbalanser — för OECD-länderna av storleksordningen 40 miljarder dollar 1974 — samt i ett tillskott till stegringen av den allmänna prisnivån. För OECD-länderna kan konsumentprisernas stegringstakt under 1973 och 1974 väntas öka med 2 à 3 procentenheter enbart till följd av de höjda oljepriserna. Detta kan komma att leda till olika övervältringsaktioner

mellan löntagare och företag och att den tidigare nämnda kontraktiva effekten på ekonomin i olika länder därigenom kan bli relativt utdragen över tiden. Likaså kan det inte uteslutas att hushållen i industriländerna drar ner sparkvoten något och på detta sätt — i varje fall övergångsvis — till en del kompenserar det efterfrågebortfall i världsekonomin som följer av att de oljeproducerande länderna kan förväntas spendera endast en ringa del av de kraftiga inkomstillskotten omedelbart. Att man härigenom skulle få ett nettotillskott i den inhemska efterfrågan i industriländerna av en sådan omfattning att oljeprishöjningarnas effekter i någon större utsträckning kompenseras förefaller emellertid mindre troligt. Det har framhållits att de kraftiga oljeprisstegringarna skulle dra med sig betydande investeringar i alternativa energikällor. Dessa investeringar kan dock sannolikt anses tämligen ringa i förhållande till den ursprungliga "störningens" storlek, i varje fall i det tidsperspektiv det här är fråga om.

För att kompensera de kontraktiva effekterna av oljeprisökningarna skulle därför krävas, åtminstone övergångsvis, en omläggning av den ekonomiska politiken i expansiv riktning. Med undantag för Nederländerna, Norge och Sverige har emellertid ännu inte industriländerna deklarerat några mera betydande omläggningar av sin ekonomiska politik. Bland de länder som av i första hand externa balansskäl torde tveka att vidta expansiva åtgärder — i varje fall före andra länder — återfinns främst sådana som redan innan oljeprisstegringarna hade betydande bytesbalansunderskott — bl. a. Storbritannien, Italien och Danmark. För andra länder synes oron för de tilltagande prisstegringarna motivera en påtagligt försiktig hållning till stimulansåtgärder — bland dessa länder återfinns Förbundsrepubliken Tyskland, Japan och Frankrike.

Med utgångspunkt i den utformning den ekonomiska politiken f. n. har i de större industriländerna har det sålunda bedömts som övervägande sannolikt att de vidtagna oljeprishöjningarna kommer att få en kontraktiv effekt på den internationella ekonomiska utvecklingen 1974. Storleken liksom tidsutdräkten härav är emellertid mycket svår att uppskatta. Mot slutet av 1973 präglades — som framgått ovan — den ekonomiska utvecklingen i OECD-området allmänt sett av en påtagligt mattad produktionstillväxt jämfört med tidigare under året. Därvid utgjorde bostadsinvesteringarna liksom den privata konsumtionen klart tillbakahållande faktorer för efterfrågetillväxten, samtidigt som den ekonomiska politiken generellt sett hade en tämligen restriktiv inriktning. Häremot stod en i flera länder relativt expansiv utveckling av företagens investeringar. Redan den stora osäkerhet som under november och december 1973 gällde för oljetillförseln kan åtminstone i vissa länder ha haft en viss negativ inverkan på de tidigare relativt ljusa utsikterna för investeringarna 1974 och härtill kommer den allmänt sett mer dämpade efterfrågebil-

den för 1974 till följd av bl. a. oljeprisstegringarna. Utvecklingen av framför allt den privata konsumtionen men också näringslivets investeringar kan mot bakgrund härav väntas få en återhållande effekt på den internationella ekonomiska utvecklingen 1974 och medföra en dämpning i produktionstillväxten i industriländerna 1974 utöver vad som tidigare under alla omständigheter framstod som troligt. Det är också troligt att anpassningen kommer att ske över en längre tid, varför även första halvåret 1975 — i varje fall för Västeuropas del — kan komma att kännetecknas av en tämligen måttlig produktionstillväxt.

Den bedömning som gjorts innebär för Förenta staternas del att totalproduktionen 1974 skulle öka med ca 1,5 %. Första halvåret väntas därvid kännetecknas av stagnation, medan en viss förstärkning av konjunkturen därefter torde kunna väntas. Liksom i flertalet andra OECD-länder förutses den privata konsumtionen till följd av prisstegringarna verka starkt återhållande på efterfrågetillväxten under åtminstone första delen av 1974. Därtill kan bostadsbyggandet för året som helhet väntas visa en mycket kraftig tillbakagång, samtidigt som emellertid en vändning uppåt torde kunna emottas under 1974. För företagens investeringar visar enkäter gjorda några månader in på 1974 en fortsatt expansiv utveckling 1974. Därtill kan med ledning av bl. a. budgetförslaget för budgetåret 1974/75 förutses en viss uppmjukning av den tidigare strama ekonomiska politiken. Samtidigt är det sannolikt att Förenta staterna — till skillnad från vissa västeuropeiska länder — inte kommer att få några rent betalningsmässiga svårigheter till följd av de kraftigt ökade importkostnaderna 1974. Sammantaget väntas utvecklingen i den amerikanska ekonomin successivt förstärkas under loppet av 1974, och det är möjligt att den fasförskjutning som under senare år rått i förhållande till konjunkturutvecklingen i Västeuropa återinträtt första halvåret 1975.

Den japanska ekonomins stora externa beroende av olja — liksom av många andra råvaror — gör att Japan sannolikt i högre grad än något av de övriga större OECD-länderna drabbas av de kraftiga prisstegringarna på olja samt övriga råvaror. Konsumentprisernas stegringstakt var redan 1973 uppe i ca 20 % och någon snar dämpning är knappast att vänta. Även vid fortsatt betydande löneökningar kan den privata konsumtionen mot bakgrund härav förutses uppvisa en mycket dämpad tillväxt 1974. Härtill kommer att den ekonomiska politiken givits en synnerligen restriktiv inriktning — bl. a. till följd av risker för oljeförsörjningsproblem mot slutet av 1973 och i början av 1974. Liksom i Förenta staterna har en vändning redan inträtt i det tidigare så expansiva bostadsbyggandet och dessutom kan näringslivets investeringar förutses likaledes dämpas kraftigt från 1973 till 1974. Totalt sett torde en utomordentligt låg produktionstillväxt i jämförelse med senare år vara att vänta i Japan 1974, men samtidigt förefaller en viss återhämtning kunna ske under loppet av året.

För Västeuropas del torde konjunkturutvecklingen 1974 komma att kännetecknas av en dämpad produktionstillväxt. Delvis beror detta på den kontraktiva effekten av oljeprisökningarna på efterfrågeutvecklingen samt också på att de rent betalningsmässiga återverkningarna av bytesbalansförsämringarna för flera länder kan medföra sådana bekymmer för den externa balansen att den ekonomiska politiken av detta skäl bibehåller en efterfrågebromsande inriktning. En sådan inriktning kan också förklaras av att prisstabilitetsmålet i flera länder givits en högre prioritet. Detta gäller bl. a. i Förbundsrepubliken Tyskland, vars ekonomi erfarenhetsmässigt har stort inflytande på konjunkturutvecklingen i Västeuropa. Visserligen vidtogs en kraftig uppmjukning i december 1973 av de mycket restriktiva ekonomisk-politiska åtgärder som insatts ett drygt halvår tidigare, men uppbromsningen i ekonomin hade dessförinnan hunnit bli rätt betydande. Samtidigt underströks från den västtyska regeringens sida att åtgärderna inte var att se som en allmän omläggning av den ekonomiska politiken i expansiv riktning. Vidare har den brittiska ekonomin kommit i ett mycket besvärligt läge efter den omfattande gruvarbetarkonflikten som tvingade huvuddelen av industrin att arbeta med 3-dagarsvecka i januari och februari 1974. Det produktionsbortfall som uppkom till följd härav torde knappast kunna återhämtas under resten av året. Man får därför räkna med en tillbakagång i totalproduktionen i Storbritannien mellan helåren 1973 och 1974. Det fortsatt osäkra läget i den italienska ekonomin liksom den restriktiva inriktningen av den ekonomiska politiken i Frankrike bidrar härutöver till att utsikterna för konjunkturutvecklingen i Västeuropa 1974 framstår som förhållandevis svaga. Den privata konsumtionen förutses därvid enligt vad som nu kan bedömas tillväxa förhållandevis långsamt. Liksom i Förenta staterna kan bostadsinvesteringarna i många länder visa en kraftig tillbakagång 1974. Däremot förefaller näringslivets investeringar — åtminstone i vissa länder — kunna komma att visa en efter omständigheterna gynnsam utveckling. Den förväntade uppgången blir dock sannolikt relativt måttlig, vilket bl. a. sammanhänger med de restriktiva åtgärder mot investeringsverksamheten som insattes under 1973 på flera håll i Västeuropa. Den förväntade utvecklingen som delvis grundas på enkäter utförda i flera av de större länderna under de senaste månaderna innebär dock att investeringsplanerna inte skulle vara påverkade av några kvardröjande negativa effekter från den tid när ovissheten om oljetillförseln var som störst.

Med den utveckling för efterfrågekomponenterna som här skisserats — och med en förhållandevis optimistisk bedömning av möjligheterna för olika länder att klara den rent betalningsmässiga sidan av den ofrånkomliga försämringen av bytesbalanserna — torde sammanfattningsvis produktionstillväxten i Västeuropa 1974 kunna uppgå till ca 2,5 %. Tillsammans med de bedömningar som gjorts för Förenta staterna och

Japan skulle detta för hela OECD-området innebära en tillväxt av totalproduktionen med drygt 2 % 1974. Parallellt härmed kan man vänta en klar ökning av arbetslösheten, men denna ökning torde komma att bromsas upp under senare delen av 1974.

Med denna dämpade ekonomiska utveckling i OECD-länderna 1974 kan också den internationella handeln förutses uppvisa en relativt svag expansion. I synnerhet gäller detta tillväxten av handeln mellan OECD-länderna, vilket tydligt kommer till uttryck i medlemsländernas väntade svaga importökning på i genomsnitt 5 à 6 % i volymtermer. Med antagande om en 50-procentig tillväxt i OPEC-ländernas importvolym kan OECD-ländernas export däremot väntas öka betydligt snabbare, eller 8 à 10 % i volym 1974. Totalt sett skulle detta för världshandelns del betyda en tillväxt om 6 à 7 %, dvs. en halvering jämfört med 1973, då den emellertid ökade exceptionellt snabbt.

De spektakulära oljeprisstegringarna har något undanskynt övriga råvaruprisers fortsatt snabba uppgång. Man kan här konstatera att de mycket snabba ökningarna i de övriga råvarornas priser ännu inte fått ett fullt genomslag på de internationella handelspriserna, utan dessa kan även 1974 väntas visa en fortsatt snabb stegring. De successiva genomslagen av tidigare råvaruprishöjningar och de kraftiga oljeprishöjningarna kommer sannolikt att medföra en klart starkare ökning av OECD-ländernas importpriser än vad som kan förväntas för exportpriserna. De utsikter som föreligger för konjunkturutvecklingen i industriländerna 1974 leder dock sannolikt till en påtaglig marknadsförsvagning för många råvaror med en åtföljande stabilisering av vissa av dessa priser. Några mer betydande genomslag härav kan dock inte förväntas förrän mot slutet av året.

2.2 Länderöversikter

Förenta staterna

Den ekonomiska utvecklingen i Förenta staterna 1973 kännetecknades av en markant dämpning av produktionstillväxten under loppet av året. För helåret 1973 beräknas bruttonationalprodukten likväl ha vuxit med inemot 6 % — eller ungefär lika mycket som 1972 — medan tillväxten fjärde kvartalet 1973 beräknas ha uppgått till endast ca 1,5 % i årstakt. Sysselsättningen har under året ökat kraftigt, och arbetslösheten har fram till fjärde kvartalet visat en viss nedgång. Till följd av bl. a. en tilltagande råvaru- och livsmedelsprisuppgång — och under senare delen av 1973 även de kraftiga oljeprisökningarna — har prisstegringstakten varit tilltagande under året. Under loppet av 1973 steg sålunda konsumentpriserna med inemot 9 % — trots den kvarvarande priskontrollen och det under sommaren gällande 2-månaders prisstoppet.

I ett inledande skede synes aktivitetsdämpningen i den amerikanska ekonomin 1973 ha berott på kapacitetsbegränsningar inkl. brist på yrkesutbildad arbetskraft och vissa insatsvaror. Även om bilden vad gäller kapacitetsutnyttjandet varit splittrad mellan olika industrisektorer, förefaller det — totalt sett — som om efterfrågeutvecklingen successivt under året övertagit rollen som den faktor som varit bestämmande för produktionstillväxten i ekonomin. Inom viktiga användningsområden — såsom privat konsumtion — synes sålunda efterfrågetillväxten ha dämpats kraftigt eller rentav helt avstannat under senare delen av 1973, samtidigt som det för de federala utgifterna och bostadsbyggandet kunde noteras en volymmässig tillbakagång. I synnerhet bilförsäljningen drabbades av en kraftig nedgång under årets sista två månader. Däremot har företagens investeringar — även inkl. lager — liksom exporten visat en fortsatt rätt betydande tillväxt även efter halvårsskiftet 1973.

Mot denna bakgrund är det naturligt att den externa balansen undergått en påtaglig förbättring från 1972 till 1973. Under intryck av den vikande efterfrågeutvecklingen i Förenta staterna har sålunda importtillväxten mattats starkt och för helåret 1973 begränsats till ca 5 % i volym. Den ungefär 25-procentiga volymtillväxten för exporten resulterade därmed — tillsammans med en endast smärre försämring i bytesförhållandet — i en betydande förstärkning av handelsbalansen, eller med drygt 8 miljarder dollar till ett överskott om ca 1,5 miljarder 1973. Den gynnsamma utvecklingen av den externa balansen 1973 torde ha bidragit till den påtagliga förstärkning som skedde för dollarn på de internationella valutamarknaderna under andra halvan av året. Bidragande synes emellertid även ha varit förväntningar om att Förenta staterna i betydligt mindre grad än andra industriländer skulle påverkas av de nedskärningar i oljeleveranserna från OAPEC-länderna som inleddes under fjärde kvartalet 1973.

Förenta staternas relativt sett ringa beroende av olja som energikälla — framför allt i industrin — liksom det faktum att ca 2/3 av den använda oljan produceras inom landet, gör att den amerikanska ekonomin är avsevärt mindre känslig än samtliga andra industriländer, med undantag för Canada, för sådana störningar på oljemarknaden som omtalats ovan. Det begränsade beroendet av olja från arabstaterna — mindre än 10 % av konsumtionen — har inneburit att inte ens den totala bojkott av leveranser däriifrån som gällt från hösten 1973 synes ha fått någon märkbar inverkan på produktionspotentialen i industrin. Detta har emellertid delvis åstadkommits genom omdispositioner vid förädlingen av råolja i Förenta staterna innebärande att en utökad andel oljor etc. till industrin producerats på bekostnad av framför allt bensin. Därigenom har en uttalad knapphet på bensin uppkommit. Detta har otvivelaktigt förvärrat läget för den amerikanska bilindustrin, vilken var den sektor i ekonomin som först fick kännning av oljekrisen. Främst har

bristen på bensin tagit sig uttryck i en drastisk sänkning av efterfrågan efter amerikanska bilar till förmån för mera bensinsnåla modeller av japanskt och europeiskt fabrikat. Som en följd härav har en kraftig nedskärning skett i bilproduktionen i Förenta staterna, eller av storleksordningen 30 % första kvartalet 1974 jämfört med första kvartalet 1973. Detta torde verksamt ha bidragit till den nedgång som kunnat registreras i industriproduktionen månad för månad från november 1973.

Bortsett från oljekrisens verkningar var den amerikanska ekonomin under senare hälften av 1973 otvivelaktigt på väg mot en period av tämligen dämpad produktionstillväxt. Händelserna på oljemarknaden från fjärde kvartalet synes klart ha accentuerat utvecklingen i denna riktning. Som framgått ovan har den i Förenta staterna så viktiga bilsektorn redan drabbats påtagligt, och därutöver torde även den privata konsumtionen påverkas i deflationistisk riktning genom det extra tillskott i prisstegringarna som följer av de drastiskt höjda oljepriserna. Likaledes kan möjligen en viss dämpande effekt härav vara att vänta för bostadsbyggandet, vilket dock under alla omständigheter — med ledning av bl. a. igångsättningsstatistik — kunde förutses visa en mycket kraftig tillbakagång för 1974 som helhet. För företagens investeringar däremot kvarstår ännu några månader in på 1974 bilden av en fortsatt förhållandevis expansiv utveckling. Investeringsenkäter i februari 1974 pekar sålunda på en snarast förstärkt bild 1974 jämfört med enkäter under fjärde kvartalet 1973. Detta har även ett visst stöd i de indikationer som ges av orderingången till investeringsvaruindustrin. Även exportefterfrågan framstår fortsatt som tämligen gynnsam, delvis beroende på den rätt avsevärda effektiva nedskrivning — som — trots den markanta återhämtningen andra halvåret 1973 — skett av dollarn under de senaste tre åren.

Sammanfattningsvis torde emellertid, trots en del positiva inslag i konjunkturbilden i början av 1974, den amerikanska ekonomin totalt sett präglas av stagnation första halvåret 1974. Framför allt är det bostadsbyggandet och den privata konsumtionen som verkar återhållande. För konsumtionens del kan rentav en viss volymmässig nedgång inte uteslutas, främst på grund av att prisstegringarna sedan slutet av 1973 inneburit en realinkomstsänkning totalt sett samtidigt som sysselsättningsökningen i ekonomin successivt avstannat. Prisstegringarna kan väntas fortsätta att öka fram till åtminstone halvårsskiftet 1974 till följd av bl. a. oljeprisuppgången och borttagandet av prisregleringen vid utgången av april 1974, men därefter torde en viss dämpning vara att påräkna. Härutöver förefaller det realistiskt att räkna med en klar uppgång i lönestegringstakten i de relativt omfattande löneförhandlingar som äger rum våren 1974, vilket också verkar förstärkande på köpkraften. Samtidigt torde en vändning uppåt kunna emotses för bostads-

byggandet under 1974. I samma riktning synes den ekonomiska politiken komma att påverka ekonomin. Efter en rätt betydande stramhet i såväl finans- som penningpolitiken under högkonjunkturåren 1972 och 1973, synes sålunda en klar uppmjukning skett i politiken sedan slutet av 1973. I den federala budgeten för budgetåret 1974/75 (juli—juni) räknar man sålunda med ett underskott om ca 10 miljarder dollar, eller dubbelt så stort som för innevarande budgetår. Likaledes finns det skäl att räkna med en viss uppgång i tillväxten av den offentliga sektorns direkta efterfrågan efter varor och tjänster från 1973 till 1974. Totalt sett pekar en sådan utveckling av efterfrågekomponenterna mot en successiv förstärkning av den amerikanska konjunkturen under loppet av 1974. Produktionstillväxten torde emellertid för året som helhet sannolikt inte överstiga 1,5 %, vilket torde innebära en rätt betydande ökning av arbetslösheten mellan genomsnittslägena för 1973 och 1974. För den externa balansens del torde — bortsett från merutgifterna för oljeimporten — en fortsatt kraftig förstärkning av handels- och bytesbalanserna vara i sikte 1974. Inräknat de högre oljepriserna kan emellertid ganska avsevärda underskott förväntas — eller i storleksordningen 3 à 5 miljarder dollar.

Japan

Det markerade uppsving som inleddes 1972 i den japanska ekonomin kulminerade under första halvåret 1973. Produktionstillväxten har där efter avtagit drastiskt men beräknas likväl ha uppgått till i genomsnitt 10,5 % för helåret 1973. Resursutnyttjandet i ekonomin totalt sett har under huvuddelen av 1973 legat på en hög nivå, och inom flera sektorer har ytterligare produktionsökningar omöjliggjorts av brist på teknisk kapacitet. Arbetsmarknadsläget var ännu i början av 1974 utpräglat stramt.

Delvis som en följd av snabbt stigande importpriser — men även beroende på den inhemska efterfråge- och kostnadsutvecklingen — har prisstegringarna visat en accelererande utveckling under 1973. Under loppet av året steg sålunda konsumentpriserna med ca 20 % och partipriserna med ca 30 %. Mot bakgrund härav skedde 1973 en markerad skärpning av den ekonomiska politiken, bl. a. med sikte på en dämpning av investeringsaktiviteten. Åtgärderna har företrädesvis gällt kreditpolitiken samt därutöver en kraftig neddragning av investeringstillväxten inom den offentliga sektorn. Vidare har regeringen anmodat större industriföretag att under 4-månadersperioden t. o. m. februari 1974 uppskjuta planerade nyinvesteringar.

Den kraftiga importprisuppgången samt det höga kapacitetsutnyttjandet 1973 fick även till följd en avsevärd försvagning av den externa balansen liksom av valutakursen. Varu- och tjänsteutbytet med utlandet var sålunda i ungefär balans 1973 efter ett överskott om motsva-

rande drygt 6,5 miljarder dollar 1972. Samtidigt skedde en successiv försvagning i yenkursen under loppet av året innebärande att den effektiva revalveringen från början av 1970 till i januari 1974 sjunkit till ca 10 % att jämföra med drygt 25 % i mars 1973.

Valutakursutvecklingen torde dessutom ha påverkats av förväntningar om starka negativa effekter på den japanska ekonomin av oljekrisen. Drygt 70 % av Japans energibehov täcks nämligen av importerad olja. Då endast 20 % av energikonsumtionen faller på hushållen, är industrins produktionspotential förhållandevis känslig för en nedskärning i oljetillförseln. Bortfallet i oljeimporten uppgick i november och december 1973 till ca 15 %, vilket föranledde regeringen att göra vissa betydande nedskärningar i början av 1974 i olje- och eltillförseln till större förbrukare i industrin. Efter vad som ännu är möjligt att bedöma fick detta emellertid inga större effekter på produktionsvolymens utveckling. Prishöjningarna på oljeprodukter synes däremot få mycket kännbara effekter på den japanska ekonomin 1974 såväl vad gäller den externa balansen som den inhemska prisutvecklingen. Merkostnaden för oljeimporten har sålunda uppskattats till motsvarande 7 à 8 miljarder dollar och tillskottet i konsumentprisstegringen till ca 5 procentenheter.

Vad gäller den japanska ekonomins utveckling i övrigt 1974 kan sammanfattningsvis sägas att alla efterfrågekomponenter kan väntas visa en avsevärt svagare utveckling än 1973. Totalproduktionens tillväxt 1974 har officiellt uppskattats till ca 2 %, och i en prognos av ett fristående konjunkturinstitut angetts till ca 3 %. I båda prognoserna räknar man med en successiv förstärkning av tillväxten under loppet av året. Det är möjligt att produktionstillväxten kan komma att bli något snabbare. En förutsättning härför torde emellertid vara att den f. n. starkt tillbakahållna investeringsaktiviteten inom den offentliga sektorn tillåts öka rätt betydande andra halvåret, liksom att det sker en markant uppmjukning av kreditpolitiken. För den privata konsumtionens del kan en förhållandevis svag tillväxt väntas första halvåret 1974. Först mot slutet av året, när en viss dämpning av prisstegringarna torde kunna förväntas, kan en återhämtning i konsumtionstillväxten sannolikt komma till stånd. I genomsnitt för 1974 torde konsumentprisuppgången bli drygt 15 %, vilket betyder att tillväxten i de reala disponibla inkomsterna även vid avsevärda löneökningar vid förhandlingarna våren 1974 blir förhållandevis liten. På den externa sidan förutses exporttillväxten — med de utsikter som föreligger för världshandelns utveckling — bli fortsatt svag, samtidigt som en i linje med den inhemska efterfrågetillväxten kraftig dämpning är att vänta för importvolymens tillväxt. Tillsammans med den förutsedda fördyringen av oljeimporten kan detta väntas medföra ett underskott i bytesbalansen motsvarande 7 à 8 miljarder dollar.

Storbritannien

Från halvårsskiftet 1972 fram till sommaren 1973 upplevde den brittiska ekonomin en period av utomordentligt snabb produktionstillväxt. Delvis till följd av kapacitetsskäl men även beroende på en markant dämpning av bl. a. konsumtionsefterfrågan mattades tillväxten avsevärt därefter och synes under fjärde kvartalet 1973 rentav ha stagnerat. I genomsnitt för 1973 ökade likväl bruttonationalprodukten med ca 5,5 %, samtidigt som arbetslösheten sänktes med ungefär 1/3 från 1972.

Den ekonomiska politiken, vilken sedan 1970 haft en klart expansionsfrämjande prägel, förändrades inte på något avgörande sätt förrän i december 1973. Syftet dessförinnan var att genom en generellt sett expansiv efterfrågetillväxt åstadkomma ett uppsving i främst industriinvesteringarna för att därigenom på sikt nå en strukturell förstärkning av tillväxtpotentialen och av den externa balansen. I samma syfte släpptes också pundkursen att flyta fritt i juni 1972. Under 1973 synes en utveckling mot ett uppnående av dessa centrala mål vara på väg att infrias. Industrins investeringar företedde sålunda en klar återhämtning och ökade med drygt 6 % i volym 1973 efter ungefär 10-procentiga minskningar såväl 1971 som 1972. Enkäter i slutet av 1973 pekade mot en klar förstärkning av investeringstillväxten inom industrin 1974. Också för exporten kunde noteras en klar förbättring 1973. Även om det i genomsnitt för året påtagliga efterfrågetrycket i den brittiska ekonomin tenderat att hålla tillbaka exportens tillväxt uppgick den likväl till drygt 15 % i volymtermer 1973, efter en tillbakagång 1972. Samtidigt inträffade visserligen ett uppsving även för importen, men totalt sett skedde en klar förbättring av den externa balansen i fasta priser från 1972 till 1973.

Den generellt sett expansiva ekonomiska politiken liksom övergången 1972 till flytande valutakurs — med åtföljande kraftiga sänkning av pundets genomsnittliga värde — har emellertid försvårat uppnåendet av en mer tillfredsställande utveckling på pris- och kostnadsområdet samt för den externa balansen i löpande priser. Detta har accentuerats av att försämringen av bytesförhållandet, vilket är den omedelbara effekten av en devalvering, i tiden sammanfallit med utomordentligt kraftiga råvaruprisökningar. Det senare har genom att Storbritannien är en stor nettoimportör av råvaror sålunda förstärkt terms-of-trade-försämringen. Dessa mer externa faktorer har medfört att besvärliga målkonflikter uppkommit för den ekonomiska politiken. I syfte att förhindra en av kortsiktiga spekulationsskäl ytterligare nedpressning av pundkursen har myndigheterna från sommaren 1973 bedrivit en högräntepolitik, som under hösten periodvis drivit upp centralbankens lägsta utlåningsränta till 13 %. Samtidigt har kreditpolitiken även i övrigt präglats av en påtaglig stramhet, vilket bl. a. medfört svåra kreditförsörjningsproblem för bo-

stadssektorn. Beträffande utvecklingen av de inhemska priserna och kostnaderna har den brittiska regeringen 1973 fortsatt med den direkta pris- och inkomstpolitiken, vilken inleddes med pris- och lönestoppet i november 1972. Genom att de kraftiga importprisstegringarna tillåts slå igenom i de inhemska priserna har utrymmet för reallöneökningar successivt krympt under loppet av 1973, och mellan de båda halvåren beräknas realinkomstökningen för löntagarna i genomsnitt ha varit endast obetydlig.

Även om de regler som gällt i den statliga pris- och inkomstpolitiken på det hela taget synes ha följts av företagen och löntagarna fick, genom bl. a. kolgruvearbetarnas vägran från november 1973 att följa de uppställda ramarna för löneökningarna, pris- och inkomstpolitiken allvarliga konsekvenser för den brittiska ekonomins utveckling under vintern 1973/1974. Bidragande var också att risker samtidigt förelåg för ett bortfall i oljetillförseln till ekonomin. Kolgruvearbetarnas övertidsblockad från november 1973 och totala strejk från början av februari fram till början av mars 1974 innebar en kraftig minskning av den för bl. a. industrin så väsentliga kolproduktionen. För att skydda viktiga samhällsfunktioner såsom sjukvård etc. beordrade den brittiska regeringen en kraftig nedskärning av el-tillförseln till bl. a. industrin från ingången av 1974. Detta tvingade huvuddelen av industrin att införa 3-dagarsvecka. Samtidigt hotade kolbristen att helt stoppa stålproduktionen i landet. I samband med beslutet i december 1973 om ransonering av el-tillförseln vidtogs också från regeringens sida en rad åtgärder för att dämpa efterfrågan inför utsikten av en markant sänkning av ekonomins produktionspotential. De viktigaste var därvid beslutet om en minskning av den offentliga sektorns efterfrågan med drygt 3 % budgetåret 1974/75 (april—mars) samt kraftigt skärpta regler för avbetalningshandeln.

Bortfallet i industriproduktionen under januari—februari 1974 har uppskattats till 25 à 30 %, medan motsvarande bortfall för totalproduktionen i ekonomin varit betydligt mindre eller av storleksordningen 10 %. Samtidigt har arbetslösheten ökat markant från slutet av 1973, och antalet personer som antingen saknat arbete eller tvingats till kortare arbetsvecka än normalt har uppskattats till ca 2 miljoner. Kort efter det att den nya regeringen tillträtt i början av mars 1974 löstes konflikten med kolgruvearbetarna genom att man från den statliga kolstyrelsens sida gick med på drygt 30-procentiga löneökningar, och samtidigt återgick industrin till produktion i normal omfattning.

Genom arbetslöshetsunderstöd och garanterad minimilön per vecka har bortfallet i inkomster i ekonomin varit betydligt mindre än bortfallet i produktion under den tid 3-dagarsvecka rått i industrin. Därigenom har ett läge med överskottsefterfrågan uppstått, vilket till huvuddelen torde ha mötts genom en kraftig lagerneddragning samt en omorientering av varor från den externa sektorn till inhemsk användning, dvs. ge-

nom ökad import och minskad export. Detta har följaktligen tenderat att ytterligare försämra bytesbalanssituationen. Därtill kommer att de kraftiga oljeprisstegringarna hösten 1973 kan beräknas öka belastningen på bytesbalansen 1974 med motsvarande 4 à 5 miljarder dollar. De höjda oljepriserna ger också ett direkt tillskott på i runt tal 2 procentenheter till konsumentprisuppgången 1974 och får därigenom en deflationistisk effekt på konsumtionsefterfrågan, främst under sommarhalvåret 1974. Samtidigt kan det prekära läget i industrin de inledande månaderna 1974 ha förändrat de tidigare så gynnsamma utsikterna för industrins investeringar 1974.

Det framstår mot denna bakgrund som helt klart att den nya brittiska regeringen står inför mycket svåra problem vid utformningen av den ekonomiska politiken. Det fristående brittiska konjunkturinstitutet National Institute of Economic and Social Research har i en rapport som presenterades i månadsskiftet februari/mars 1974 t. o. m. uttryckt det så att man i Storbritannien 1974 står inför hotet att inte kunna nå något av de fyra mest centrala ekonomisk-politiska målen: god ekonomisk tillväxt, full sysselsättning, tillfredsställande extern balans samt rimlig prisstabilitet. Åtgärder som tar sikte på en eliminering av den i början av 1974 uppkomna överskottsefterfrågan samt en snar vändning av bytesbalansens nuvarande mycket ogynnsamma utveckling riskerar sålunda att allvarligt förvärra de redan dystra utsikterna för sysselsättningen andra halvåret 1974. På samma sätt torde expansiva åtgärder i syfte att nå en mer tillfredsställande utveckling på arbetsmarknaden andra halvåret 1974 medföra en svårartad bytesbalanssituation. Samtidigt kvarstår problemet hur man skall förbättra pris- och kostnadsutvecklingen med det ofrånkomliga genomslag som följer av oljeprisstegringarna och de tröskelregler som finns inbyggda i gällande löneavtal. Ett osäkerhetsmoment härvidlag är bl. a. i vad mån man från andra löntagares sida är beredd att acceptera det exceptionella i kolgruvearbetarnas fall, eller om man kommer att kräva kompensatoriska löneökningar i de löneförhandlingar som förestår för en rad grupper.

Den budget för budgetåret 1974/75 (april—mars) som lades fram av den nya brittiska regeringen vid utgången av mars 1974 avspeglar en avvaktande attityd till den ekonomiska politikens inriktning det framförliggande året. De åtgärder som föreslogs omfattade bl. a. höjda direkta skatter för hushåll och företag, utvidgad mervärdeskatt, livsmedelssubventioner, höjda pensioner och skattelindring för barnfamiljer. Även kraftiga pris- och taxehöjningar av statliga bolag förutskickades. Vidare meddelades att ett 10-årigt lån uppgående till 2,5 miljarder pund skulle upptas på den internationella kapitalmarknaden. Totalproduktionen i ekonomin förutsågs öka med ca 2,5 % från fjärde kvartalet 1973 till fjärde kvartalet 1974. Den ekonomiska politiken torde därvid verka neutralt — eller möjligen något återhållande — på efterfrågetillväxten,

och de vidtagna åtgärderna får i första hand ses som medel att åstadkomma en omfördelning av inkomster och förmögenheter till förmån för de sämst ställda i landet. Samtidigt synes budgetens inriktning vara ett uttryck för att man eftersträvar en acceptabel utveckling av den externa balansen utan alltför negativa konsekvenser för sysselsättningen.

Det förefaller mot denna bakgrund emellertid knappast troligt att man under resten av 1974 kan återhämta det produktionsbortfall som inträffade i början av året. En viss minskning av totalproduktionen i den brittiska ekonomin från 1973 till 1974 kan därför förutses. En sådan prognos förutsätter emellertid att industrin i sin investeringsplanering inte i särskilt hög grad påverkats av produktionsinskränkningarna i början av 1974. För bytesbalansens del pekar även de mest optimistiska bedömningarna på ett underskott 1974 motsvarande ca 8 miljarder dollar.

Förbundsrepubliken Tyskland

Den senaste högkonjunkturen i Förbundsrepubliken Tyskland — vilken inleddes med ett kraftigt uppsving andra halvåret 1972 — torde ha kulminerat redan under våren 1973. Utvecklingen i den västtyska ekonomin har nämligen under huvuddelen av 1973 präglats av en successiv dämpning av produktionstillväxten. Högkonjunkturen fick därigenom en ovanligt kort varaktighet sett i ett historiskt perspektiv. Konjunkturuppsvinget hösten 1972 var emellertid av sådan styrka att aktiviteten i ekonomin fördes upp på en nivå som för industrins del innebar ett totalt sett mycket högt kapacitetsutnyttjande under större delen av 1973. Industriproduktionen ökade sålunda med ca 7,5 % från 1972 till 1973, och totalproduktionens tillväxt uppgick till inemot 5,5 %.

Den huvudsakliga efterfrågestimulansen i ekonomin under 1973 har kommit från exportsidan, medan den inhemska efterfrågan — för året som helhet och i synnerhet under andra halvåret — utvecklats påfallande svagt. Trots en betydande revalvering av den västtyska valutan från våren 1971 ökade sålunda exporten med ca 20 % i volym från 1972 till 1973 innebärande markant ökade marknadsandelar för exporten. Bidragande härtill torde ha varit den måttliga inhemska efterfrågetillväxten. Tillsammans med den samtidigt relativt lugna importtillväxten resulterade den goda exportkonjunkturen i en avsevärd förstärkning av den externa balansen. För bytesbalansen innebar det en ökning av överskottet med motsvarande ca 4 miljarder dollar till drygt 4,5 miljarder 1973.

Den inhemska efterfrågan — i synnerhet företagens investeringar — visade första halvåret 1973 klara tecken att dras med i ett mera allmänt uppsving i ekonomin. Kapacitetsreserverna i utgångsläget var emellertid förhållandevis begränsade, och inför utsikterna av en ytterligare, efterfrågebestämd förstärkning av prisstegringarna vidtogs i maj 1973 en kraftig åtstramning av den ekonomiska politiken. Åtgärderna, som i hu-

vudsak tog sikte på en dämpning av investeringsaktiviteten, medförde under andra halvåret 1973 en tydlig avsaktning av den inhemska efterfrågetillväxten. För investeringarnas del torde rentav en volymmässig tillbakagång ha inträffat mellan de båda halvåren 1973.

Som framgått ovan har konjunkturläget i Förbundsrepubliken försvagats påtagligt från sommaren 1973. Detta har kommit till uttryck bl. a. på arbetsmarknaden där såväl en klar uppgång i arbetslösheten som en minskning av antalet lediga platser inträffat. Vid årsskiftet 1973/1974 var sålunda antalet arbetslösa dubbelt så många som ett år tidigare. Mot bakgrund av bl. a. den stigande arbetslösheten vidtogs i slutet av december 1973 en kraftig uppmjukning av de restriktiva ekonomisk-politiska åtgärder som insattes ett drygt halvår tidigare. Främst gällde det lättnader på investeringssidan, där den tidigare åtstramningen medfört allvarliga sysselsättningsproblem för byggnadssektorn. Samtidigt deklarerades emellertid från regeringens sida att åtgärderna inte var att se som en allmän omläggning av den ekonomiska politiken i expansiv riktning.

Låga prisstegringar kvarstår som ett av de viktigaste målen för den ekonomiska politiken i Förbundsrepubliken och det förefaller snarast ha fått ökad prioritet mot bakgrund av det tillskott till prisökningarna 1974 man har att räkna med efter de kraftiga oljeprisstegringarna under fjärde kvartalet 1973. Genomslaget av dessa på den allmänna prisnivån 1974 har uppskattats till 2 à 2,5 procentenheter. Vad gäller den kvantitativa sidan av oljeförsörjningen synes några märkbara hinder att fullfölja produktionsplanerna inte uppkommit i industrin. Däremot har bilindustrin — liksom i Förenta staterna — haft klara känningar av de inträffade bensenprishöjningarna liksom av de inskränkningar som i flera länder gällt för privatbilismen.

I samband med budgetförslagets framläggande i februari 1974 presenterade den västtyska regeringen en prognos för den ekonomiska utvecklingen det framförliggande året. Däri framgår klart att man strävar efter en fortsatt dämpad efterfrågetillväxt i ekonomin för att om möjligt åstadkomma en lugnare pris- och kostnadsutveckling. Bruttonationalprodukten väntades sålunda öka med högst 2 % från 1973 till 1974 parallellt med en uppgång i arbetslösheten från i genomsnitt drygt 1 % till ca 2 %. Exporten förutsågs att i likhet med 1973 stå för det huvudsakliga tillskottet i efterfrågan, medan den inhemska efterfrågan väntades vara i stort sett oförändrad från 1973 till 1974. Härvid beräknades den privata konsumtionen öka endast obetydligt, samtidigt som en direkt nedgång förutsågs för investeringarna.

I flera viktiga löneavtal som slutits efter det att regeringens februari-prognos framlades har löneökningarna blivit klart större än de som låg till grund för nämnda prognos. Det kan därför finnas skäl att anta att såväl konsumentprisuppgången — 8 à 9 % från 1973 till 1974 enligt

regeringens antaganden — som konsumtionstillväxten blir större än antagits ovan. Orderingången till industrin från utlandet visade andra halvåret 1973 en fortsatt mycket gynnsam utveckling. Det torde därför även vid en dämpning av den externa efterfrågetillväxten under 1974 kunna emotes en förhållandevis god tillväxt av exportleveranserna under året. Även om en viss nedgång i importvolymens tillväxt samtidigt är att förutse, kommer till följd av oljeprisstegringarna sannolikt ändå det stora bytesbalansöverskottet från 1973 att förbytas i ett underskott 1974. Beträffande investeringsutvecklingen 1974 kan man, bl. a. med ledning av de åtgärder som vidtogs i december 1973, vänta en kraftig uppgång av de offentliga investeringarna, samtidigt som bostadsbyggandet torde stagnera på ungefär den nivå som gällde andra halvåret 1973. Utsikterna för övriga privata investeringar förefaller mer osäkra. Visserligen borttogs den 11-procentiga investeringsskatten samt återinfördes mer gynnsamma avskrivningsregler i december 1973, men den klara dämpning som inträtt dessförinnan — liksom den svaga tillväxt av totalefterfrågan i ekonomin som redan före oljekrisen kunde förutses för 1974 — tyder inte på att något mer markerat uppsving snart är att vänta.

Sammanfattningsvis torde en produktionstillväxt i den övre delen av det intervall på 0 till 2 % som västtyska regeringen angav i sin februari-prognos vara att förutse för 1974. Första halvåret kan därvid väntas uppvisa en endast ringa tillväxt, medan en viss förstärkning kan emotes andra halvåret. Parallellt härmed torde den inhemska efterfrågan — kanske främst vad gäller investeringar och offentlig konsumtion — i ökad utsträckning efter hand utgöra grunden för efterfrågetillväxten. Huruvida återhämtningen andra halvåret 1974 blir tillräckligt stark för att bryta en emotsedd ökning av arbetslösheten är däremot ovisst. I det fall prisstegringarna dämpas under året torde man emellertid sannolikt vid en ogynnsam utveckling på arbetsmarknaden kunna räkna med att sysselsättningskapande åtgärder sätts in.

Frankrike

Den franska ekonomin karakteriserades 1973 av en hög tillväxttakt framför allt uppbyggen av exporten och de fasta investeringarna. Starka externt genererade prisstegringsimpulser accentuerades av efterfrågetrycket på arbetsmarknaden. Samtidigt tilltog strukturellt betingade svårigheter för vissa kategorier att få arbete. Den ekonomiska politiken inriktades i första hand på inflationsbekämpning och innefattade återhållsamma statsutgifter, mervärdesskattesänkning, skärpt priskontroll och en restriktiv kreditpolitik. Trots detta uppgick prisstegringstakten på årsbasis under hösten 1973 tidvis till tvåsiffriga tal. När oljekrisen inträdde bedömdes Frankrikes utgångsläge vad gäller energiförsörjningen som relativt gynnsamt. I denna situation offentliggjorde den franska regeringen i början av december 1973 ett stabiliseringspolitiskt program för

1974 med tonvikt på åtstramning. Sålunda höjdes de i början av 1974 planerade preliminärskatteuttagen kraftigt, statsutgiftsprogrammet skars ned och kreditpolitiken skärptes ytterligare. Inför trycket av oljeprisstegringarna med åtföljande konsekvenser för den externa balansen släpptes därtill först franckursen fri i januari 1974, varefter åtstramningen skärptes i mitten av mars med ytterligare höjning av preliminärskatteuttaget, skärpt utlåningsreglering och höjning av järnvägstaxorna. Samtidigt avskaffades uppdelningen av valutamarknaden för kommersiella och finansiella betalningar.

Tidigare officiella prognoser för 1974 angav en total produktionstillväxt på ca 5,5 %, framdriven av exporten och de fasta investeringarna i näringslivet, med volymmässiga ökningstakter om ca 12 resp. 9 %. Oljekrisen torde motivera att dessa prognoser nedrevideras, för exporten till 7 à 8 % med en något svagare takt första halvåret, medan näringslivets investeringar torde väsentligt påverkas först andra halvåret. Bostadsinvesteringarna kan väntas fortsätta att avmattas under loppet av 1974 innebärande stagnation andra halvåret, medan de offentliga investeringarna kan förutses få en motsatt tidsprofil. Mot bakgrund av förväntade kraftiga prisstegringar 1974, effekten av de höjda preliminärskatteuttagen samt en långsammare sysselsättningstillväxt bedöms hushållens reala disponibla inkomster öka relativt svagt 1974. Genom en viss sänkning av sparkvoten skulle hushållen ändå kunna öka sin konsumtion med ca 4 % 1974.

Totalproduktionens tillväxt torde komma att uppgå till ca 4 % 1974 med en viss avmattning andra halvåret. Samtidigt kan oljeimportens fördyring väntas eliminera betalningsbalansens handelsöverskott. Positiva effekter av franckursens frisläppande är visserligen tänkbara, men även om en effektiv nedskrivning på 5 % framstår som trolig torde några effekter på handelsströmmarna uppnås först med påtaglig tidsfördröjning. I det internationellt mer avmattade klimat som väntas 1974 kan dessutom en del av effekten på exportpriserna komma att reduceras, samtidigt som importpriserna — bl. a. beträffande oljan — i stor utsträckning bestäms i andra valutor. Detta skulle i så fall ge en terms-of-trade-försämring som mycket väl kan komma att uppväga en tänkbar deprecierings volymmässiga effekter. Varuhandelns utveckling torde med ledning härav, tillsammans med tjänste- och transfereringsunderskotten, skapa ett betydande bytesbalansunderskott att finansiera på de internationella kapitalmarknaderna 1974.

Italien

Den återhämtning som inleddes i den italienska ekonomin mot slutet av 1972 efter ett par år av låg ekonomisk aktivitet fortsatte under 1973. Trots ett avsevärt produktionsbortfall till följd av strejker i början av året uppgick bruttonationalproduktens tillväxt till inmot 6 % i genom-

snitt för 1973. Expansionen bars upp av den privata konsumtionen och de privata investeringarna. Den kraftiga stegringen av den inhemska efterfrågan medförde påfrestningar på produktionskapaciteten, vilket i sin tur bidrog till kraftiga prisstegringar och ett betydande betalningsbalansunderskott. Som åtgärder mot den försämrade externa balansen infördes bl. a. kontroll av utlandsinvesteringarna. Kreditpolitiken skärptes för att dämpa den inhemska efterfrågeutvecklingen. Vidare infördes mot slutet av 1973 priskontrollerande åtgärder för att bromsa de snabba prisstegringarna.

Oljekrisen kom att drabba Italien med betydande kraft, bl. a. till följd av att oljan svarar för ca 80 % av landets energibehov. De höjda oljepriserna medverkade till att bytesbalansunderskottet under 1973 uppgick till motsvarande inemot 2,5 miljarder dollar.

Prognoser gjorda före oljekrisen angav en fortsatt expansion i den italienska ekonomin 1974 med tillväxttal för bruttonationalprodukten om ca 6 %. En så snabb tillväxt synes i dag inte trolig. Oljeprisstegringarna har beräknats komma att svara för en kontraktiv effekt om drygt 2 % räknat på bruttonationalprodukten. Den privata konsumtionen torde likväl, med de ökningar av hushållens disponibla inkomster som löneökningarna samt reformen av pensioner och arbetslöshetsunderstöd leder till, komma att öka inemot 4 %. En osäker faktor i sammanhanget utgör dock sparkvoten, vilken 1973 låg på en hög nivå. Den offentliga konsumtionsökningen kan beräknas till ca 3,5 %, vilket ungefär motsvarar 1973 års tillväxt. I samband med att ett lån på 1,2 miljarder dollar begärdes hos IMF uttalades att man eftersträvar att hålla budgetunderskottet på 8 800 miljarder lire. Detta kan tänkas kräva restriktiva åtgärder. På grund av skattcomläggningen från den 1 januari 1974 är dock osäkerheten om finanspolitikens faktiska effekter mycket stor.

Med hänsyn till den ogynnsamma utvecklingen av den externa balansen samt den höga inflationstakten kan en i förhållande till 1973 ytterligare åtstramning av penningpolitiken under 1974 inte uteslutas. Därmed skulle den tidigare förutskickade kraftiga investeringsökningen kunna sättas i fråga. Delvis till följd av en under 1974 förutsedd lägre inhemsk efterfrågetillväxt kan en i förhållande till 1973 lägre importökning antas. Exporttillväxten torde däremot bli avsevärt högre 1974, men detta är delvis beroende på att strejker under 1973 höll tillbaka exporten detta år. Under loppet av 1974 väntas exportökningen — trots den höga tillväxttakten i förhållande till 1973 — hållas tillbaka av en emotsedd relativt låg efterfrågetillväxt i avnämrländerna.

Underskottet i bytesbalansen 1974 torde bli betydande, eller motsvarande ca 6 miljarder dollar. Oljeprishöjningarna svarar för en avsevärd del härav. Svårigheterna att nå såväl extern balans som intern balans med upprätthållande av sysselsättningen torde även fortsättningsvis ställa stora krav på utformningen av den ekonomiska politiken.

Danmark

Den danska ekonomin kännetecknades 1973 av en fortsatt kraftig högkonjunktur. Totalproduktionen beräknas sålunda att ha ökat med inemot 5 % från 1972, trots ett betydande produktionsbortfall i samband med arbetsmarknadskonflikten våren 1973. De viktigaste drivkrafterna i konjunkturutvecklingen 1973 var exporten och bostadsbyggandet samt — särskilt under senare delen av året — företagens investeringar. Däremot blev ökningen i den privata konsumtionen mer moderat, samtidigt som en inte oväsentlig dämpning åstadkoms för den offentliga sektorns efterfrågan.

Den alltför expansiva efterfrågeutvecklingen i den danska ekonomin 1973 tog sig uttryck i en mycket stram arbetsmarknad, en förstärkt uppgång i priser och kostnader samt ett avsevärt underskott i bytesbalansen. Innebörden härav var att de danska myndigheterna redan före den kraftiga oljeprisstegringen under fjärde kvartalet 1973 stod inför svårbemästrade ekonomisk-politiska problem med avseende på såväl den externa som den interna ekonomiska balansen 1974. Oljeprisökningen, som f. n. uppgår till mer än 150 % jämfört med första halvåret 1973, kan beräknas få mer omfattande effekter på den danska ekonomin än i kanske något annat västeuropeiskt land genom att Danmark till mer än 90 % är beroende av olja för sin energiförsörjning. Konsumentpriserna har sålunda — inkl. indirekta effekter — beräknats öka med 6 à 7 procentenheter enbart till följd av de höjda energipriserna, och merutgiften för oljeimporten 1974 har — vid oförändrade mängder jämfört med 1973 och med hänsyn tagen till merinkomsterna från exporten av raffinerade produkter — uppskattas till 4,5 miljarder danska kr.

Med sikte på att frigöra resurser för en fortsatt utbyggnad av den utlandskonkurrerande sektorn i ekonomin samt att i möjligaste mån motverka de kostnadshöjningar som följer av att lönerna är prisindexreglerade har den danska regeringen i början av 1974 vidtagit en rad åtgärder. Bl. a. har man föreslagit ett omfattande besparingsprogram för den offentliga sektorns utgifter, vari ingår exempelvis igångsättningsstopp för offentliga investeringar samt nedskärning av konsumtionsutgifterna och vissa transfereringar till hushållen. Vidare har man beslutat att kompensera företagen för en del av de kostnadsökningar som är följden av att prisökningarna t. o. m. januari 1974 automatiskt utlöser löneökningar första halvåret. Samtidigt har beslutats om ett "tvångssparande" av hushållen för att begränsa den privata konsumtionsefterfrågan.

Även om det är svårt att kvantifiera effekterna av de ovan nämnda åtgärderna, förefaller det i nuvarande skede uppenbart att den inhemska efterfrågeutvecklingen under loppet av 1974 kommer att utsättas för betydande dämpningstendenser. Vissserligen är de gällande löneavtalen —

som nämnts — indexreglerade, men vid rådande marginaleffekter av skatter och bidrag torde utrymmet för en ökning av de reala disponibla inkomsterna totalt sett vara förhållandevis begränsat. Samtidigt finns det på grund av en mattning av efterfrågan på avsättningsmarknaderna möjligen anledning att vänta en svagare exporttillväxt än 1973. Företagens investeringar väntades redan före oljekrisen visa ett utplanande förlopp under 1974, och bostadsinvesteringarna beräknas efter ett par år av mycket högt uppdriven expansion minska avsevärt i omfattning.

Sammanfattningsvis torde den skisserade utvecklingen för de olika efterfrågekomponenterna innebära en successiv försvagning av efterfrågetillväxten. Bruttonationalprodukten kan väntas växa med högst 3 % från 1973 till 1974. Importvolymen skulle vid ett sådant utvecklingsförlopp volymmässigt troligen uppvisa stagnation samtidigt som bytesbalansunderskottet — som 1973 uppgick till ca 3 miljarder danska kr. — som en effekt av de höjda oljepriserna kunde väntas mer än fördubblas. Totalt sett synes sålunda beslutsfattarna stå inför en mycket besvärlig målkonflikt där åtgärder för att undvika ett svagt sysselsättningsläge under senare delen av 1974 riskerar att allvarligt förvärra bytesbalanssituationen. Det framstår under sådana omständigheter sannolikt att man väljer att låta den interna efterfrågan utvecklas förhållandevis dämpat under 1974, för att därigenom skapa förutsättningar för en nödvändig restaurering av den externa balansen de närmast följande åren.

Finland

I likhet med utvecklingen i Danmark skedde en successiv förstärkning av högkonjunkturen i den finska ekonomin under loppet av 1973. I genomsnitt för året beräknas sålunda totalproduktionen ha vuxit med drygt 5 %, och läget på arbetsmarknaden präglades totalt sett av en uttalad stramhet. Särskilt i landets södra delar och i större befolkningscentra över huvud taget rådde en markant brist på arbetskraft. Även den strukturella obalans som under senare år kännetecknat utrikeshandeln skärptes under 1973, och bytesbalansen visade ett underskott motsvarande drygt 2,5 % av bruttonationalprodukten, eller ca 1,6 miljarder finska mark. Samtidigt förstärktes den ogynnsamma pris- och kostnadsutvecklingen, vilket bl. a. resulterade i en konsumentprisuppgång om drygt 15 % under loppet av 1973.

Den ekonomiska politiken har under sådana omständigheter givits en restriktiv inriktning 1973, med bl. a. en åtstramning av kreditpolitiken liksom en stark återhållsamhet för den offentliga sektorns inanspråktagande av reala resurser. Därutöver infördes sommaren 1973 en 40-procentig investeringsskatt för oprioriterat byggande i landets expansiva regioner, en skatt som sedermera kommit att förlängas t. o. m. september 1974.

Stegringen i världsmarknadpriserna på oljeprodukter under senare delen av 1973 samt de internationella prisstegringarna även i övrigt väntas öka den finska importprisnivån med mer än 30 % från 1973 till 1974. Genomslaget härav på konsumentpriserna kan förutses bli tämligen betydande, och det torde inte kunna uteslutas att dessa ökar med drygt 15 % i genomsnitt för 1974. Det är med sådana förutsättningar givet att utrymmet för reallöneökningar blir mycket begränsat för året som helhet. Även om utsikterna för världshandeln tydligt försvagats beräknas de i den finska exporten dominerande träförädlings- och metallindustriprodukterna åtnjuta en god efterfrågan i synnerhet under första halvåret 1974. Samtidigt kan exportprisuppgången för året som helhet väntas bli ca 25 %. Parallellt härmed pekar investeringsenkäter vid utgången av 1973 på en fortsatt kraftig investeringsvåg inom industrin.

Mot denna bakgrund torde inte någon omedelbar, kraftig konjunkturförsvagning vara att vänta, utan en dämpning torde komma successivt i första hand emanerande från en vikande konsumtionsefterfrågan. Efter hand — men troligen först mot slutet av 1974 — kan även exportefterfrågan visa en vikande tendens, samtidigt som sannolikt även investeringstillväxten dämpas. I genomsnitt för 1974 kan totalproduktionen väntas växa ett par procentenheter långsammare än 1973 och importvolymen öka endast mycket svagt eller kanske rentav stagnera. Bytesbalansunderskottet torde trots detta kanske fördubblas från 1973. En sådan utvecklingsbild vore liktydig med en avspänning av det nu ansträngda arbetsmarknadsläget i södra Finland, men skulle troligen innebära en försämring av arbetsmarknaden i landets östra och norra delar. Därvid torde sannolikt en förstärkning av de sysselsättningsskapande åtgärderna på en selektiv basis komma att aktualiseras på ett tämligen tidigt stadium. Någon omläggning av den ekonomiska politiken generellt sett synes däremot — med de nu rådande utsikterna för priser och bytesbalans — knappast vara att vänta förrän tidigast mot slutet av 1974.

Norge

Aktiviteten i den norska ekonomin låg 1973 liksom de närmast föregående åren förhållandevis nära kapacitetstaket. Arbetsmarknaden blev under loppet av 1973 allt stramare, vilket medförde att arbetslösheten mot slutet av året var synnerligen låg. Bruttonationalprodukten ökade 1973 med ca 4 %. Liksom i många andra länder lyftes tillväxten upp av exportefterfrågan och näringslivets investeringar. Exporten av varor och tjänster ökade med ca 10 % i volym och 22 % i värde, vilket får ses som mycket gynnsamt mot bakgrund av en parallell effektiv uppvärdering av den norska kronan uppgående till ca 9 %. Investeringsökningen, som volymmässigt beräknas ha uppgått till ca 13 %, härrörde till allra största delen från sjöfarten och aktiviteterna förknip-

pade med oljeutvinningen i Nordsjön och kom i stor utsträckning att riktas mot importen. Härigenom växte handelsunderskottet kraftigt. Den ekonomiska politiken lade påtaglig vikt vid att mildra prisstegringstakten. Statsutgiftspolitikerna hölls därvid förhållandevis stram. En dämpande inverkan på pris- och kostnadsutvecklingen torde förutom av växelkurspolitiken ha erhållits även genom ett prissubventionsprogram som genomfördes i samband med löneförhandlingarna våren 1973. Konsumentpriserna ökade likväl med ca 7,5 % under loppet av 1973.

Officiella prognoser för 1974 från tiden före oljekrisen pekade på en produktionstillväxt på ca 5,5 %. Pådrivande bedömdes för 1974 sjöfart och oljesektorn bli, medan övriga sektorer förväntades växa i genomsnittligt ungefär samma takt som 1973. Därvid emotsågs bl. a. en långsammare exporttillväxt och en livligare inhemsk efterfrågan för framför allt privat konsumtion. Vid en internationell jämförelse beträffande verkningarna av de kraftigt höjda oljepriserna torde utsikterna för den norska ekonomin 1974 kunna bedömas som förhållandevis gynnsamma, även om man sannolikt får räkna med en något lägre produktionsökning än under mer normala förhållanden.

En avsiktning av exportmarknadernas tillväxttakt kan bedömas som trolig, samtidigt som en gynnsam ordersituation före krisen, en traditionellt förhållandevis stor andel långfristiga exportkontrakt samt vissa konkurrensfördelar som tillgången till vattenkraft ger ändå, torde motivera att exportvolymen 1974 bedöms öka med hela 8 %. Likaledes torde näringslivets investeringar komma att utgöra ett pådrivande element, vilket indikeras av att företagen uppjusterat sina investeringsplaner för 1974 mer än normalt enligt enkäter i februari 1974 jämfört med i november 1973. Oljeprisstegringarnas återverkan på konsumentpriserna torde bli betydande — ett påslag på 2 à 3 % bedöms som troligt — vilket märkbart återverkar på den privata konsumtionens tillväxt. I syfte att stimulera en — trots expansiva åtgärder i slutet av 1973 — fortsatt dämpad utveckling av den privata konsumtionen, samt att motverka de kontraktiva effekterna på denna av oljeprishöjningarna, vidtogs i början av april 1974 ytterligare ekonomisk-politiska åtgärder. Dessa innefattade bl. a. höjda barnbidrag, förbättrade pensioner och sänkta sociala avgifter. Åtgärderna torde även ha syftat till ett underlättande av de pågående avtalsförhandlingarna. Samtidigt genomfördes en diskontohöjning med 1 procentenhet till 5,5 % bl. a. för att nå en viss dämpning av investeringsaktiviteten. Den privata konsumtionen torde mot bakgrund av de senaste åtgärderna komma att öka med 3 à 4 % 1974. Huruvida någon dämpning för investeringarna erhålls är mera osäkert. Den av oljeprishöjningen förorsakade värdeökningen av importen torde genom de senaste stimulansåtgärderna accentueras ytterligare, och för bytesbalansens del totalt sett innebära ett underskott 1974 om ca 7 miljarder norska kr. jämfört med ca 2 miljarder 1973. Genom att olje-

produktionen beräknas komma igång på allvar redan mot slutet av 1974, kan Norges externa position dock betraktas som synnerligen gynnsam. Sammanfattningsvis bedöms för 1974 totalproduktionens tillväxt uppgå till inemot 5 %.

3 Utrikeshandeln

3.1 Exporten

Exporten av varor utgjorde för 1973 som helhet den utan jämförelse mest expansiva efterfrågekomponenten i den svenska ekonomin. Exportvolymen steg med 15,5 % 1972—1973, vilket tillsammans med kraftiga prisstegringar, i synnerhet på exporten av råvaror, medförde att exportvärdet 1973 i löpande priser blev 27 % större än 1972.

Den mycket kraftiga volymuppgången 1972—1973 inträffade i sin helhet redan första halvåret; mellan de båda halvåren 1973 var exportvolymen ungefär oförändrad, mätt i säsongrensade tal.¹ Parallelliteten i detta utvecklingsmönster var ganska påfallande för de olika varugrupperna, ehuru den under andra halvåret vikande tendensen blev mindre markerad för färdigvaruexporten än för råvaruexporten, som faktiskt sjönk i volym mellan första och andra halvåret 1973. Avmattningen hade också delvis skilda orsaker: utförseln av råvaror begränsades av kapacitetsbrist och upphörande lageravveckling, medan färdigvaruexportens utveckling främst synes ha betingats av en under loppet av 1973 avtagande tillväxttakt i den utländska efterfrågan.

Färdigvaruexportens utveckling mot internationell bakgrund

Ungefär 75 % av exporten utgörs av färdigvaror, fartyg ej inberäknade. Utförseln av färdigvaror steg 1972—1973 med 16,5 %, dvs. något mer än totalexporten. En tydlig försvagning av tillväxttakten ägde som nämnts rum under loppet av 1973. Från första till andra halvåret 1973 steg sålunda exportvolymen med 3,5 %, att jämföra med drygt 10 % från andra halvåret 1972 till första halvåret 1973.

Tendensen under loppet av 1973 synes i betydande mån haft sin motsvarighet i importutvecklingen för de viktigaste avnämmländerna. Ökningstakten i OECD-ländernas import halverades andra halvåret i förhållande till första halvåret, uppgifter som visserligen avser den totala importen; definitiva uppgifter för OECD-ländernas import av färdigvaror 1973 föreligger ännu inte.

Preliminära uppskattningar av de olika ländernas färdigvaruimport 1973 visar emellertid att marknadstillväxten² inom OECD-området 1972—1973 uppgick till ca 15 %, vilket är ett i det närmaste 3 gånger så högt ökningstal som ett på motsvarande sätt vägt medeltal av tillväxten i ländernas bruttonationalprodukt. Vid "normala" importelasticiteter

¹ När jämförelser mellan successiva halvår görs, avses i detta kapitel alltid säsongrensade värden.

² Dvs. ett med avnämmländernas andelar av den svenska exporten vägt genomsnitt av tillväxttakten i ländernas färdigvaruimport.

Tabell 3:1 Sveriges export av färdigvaror (exkl. fartyg)¹ till OECD-området² 1971—1974

Procentuella volymförändringar

	1971—1972	1972—1973	1973—1974 prognos
Marknadstillväxt	10,5	14,9 prel.	5
Export	4,6	16,9	7,5
Marknadsandelar	—5,3	1,7 prel.	2

¹ SITC 5—8, exkl. 68 och 735.

² Utom Australien, Nya Zeeland, Grekland, Irland, Island, Portugal, Spanien, och Turkiet.

Anm. Prognoserna angivna med en halv procentenhets noggrannhet.

med avseende på bruttonationalprodukten skulle man ha väntat sig en marknadstillväxt för färdigvaror på 10 à 11 %.

Bakom den snabba marknadstillväxten för Sveriges färdigvaruexport till OECD-länderna 1972—1973 låg således faktorer vid sidan av den allmänt expanderande efterfrågan i länderna. En sådan faktor är det starka tryck på de inhemska produktionsresurserna som i många länder synes ha uppstått redan tidigt under 1973 och som medförde att stora delar av efterfrågetillskottet kom att riktas utomlands. Av betydelse var vidare den ursprungligen 10-procentiga danska importavgiftens avveckling, som resulterade i en mycket stark tillväxt i den danska importen 1972—1973.

I tabell 1 kontrasteras marknadstillväxten för färdigvaror i OECD-området mot utvecklingen av den svenska färdigvaruexporten dit, vilken utgör inemot 80 % av Sveriges totala färdigvaruexport.

Av tabellen framgår att marknadstillväxten var betydande även 1971—1972 men att den svenska exporten då steg väsentligt långsammare än marknadsutrymmet — marknadsandelarna föll tillbaka. 1972—1973 synes marknadsandelarna åter ha stigit i det att färdigvaruexporten till OECD-länderna beräknas ha ökat med inte mindre än 17 % i volym.

Orsakerna till marknadsandelarnas variationer är svåra att säkert fastställa och skiftar sannolikt i olika konjunkturfaser.¹ Det har emellertid kunnat påvisas att den svenska färdigvaruexportens relativpris (exportpriset i förhållande till världsmarknadspriset, uttryckta i jämförbara valutor) har en viss inverkan och troligen kan bidra till att förklara den kraftiga nedgången i marknadsandelarna 1971—1972. Mellan dessa båda år beräknas nämligen de svenska exportpriserna ha stigit drygt 4 procentenheter mer än världsmarknadspriset (se tabell 3).

Uppgången i marknadsandelarna under 1973 — framför allt första

¹ Till någon del kan marknadsandelarnas variationer dessutom vara "skenbara" i den meningen att importtillväxten kan vara koncentrerad till varuslag som i särskilt liten, resp. särskilt stor utsträckning ingår i det svenska exportvarusortimentet.

halvåret — synes ha ägt rum parallellt med en mycket obetydlig uppgång i färdigvaruexportens relativpris.¹ Förklaringen till marknadsandelarnas uppgång 1972—1973 kan vara, förutom att relativpriset upphörde att stiga, att den svenska exportindustrin vid slutet av 1972 och början av 1973 hade en i jämförelse med konkurrentländerna god leveranskapacitet — efterfrågetrycket i den svenska ekonomin var lågt i förhållande till de övriga OECD-länderna. I den fas av snabbt stigande internationell efterfrågan som präglade åtminstone första halvåret 1973 var måhända stor leveranskapacitet och korta leveranstider en viktigare konkurrensfaktor än låga priser.

Kring årsskiftet 1973/1974 rådde i flertalet industriländer oro och osäkerhet inför befarade nedskärningar under 1974 i oljetillförseln från de oljeproducerande arabländerna. Osäkerheten gällde inte minst storleken på industriländernas eventuella produktionsbortfall vid olika grad av nedskärningar i oljeförsörjningen. Sedermera har bedömts att risken för sådana kvantitativa restriktioner tills vidare har undanröjts, i samband med att oljeleveranserna återupptagits på en mer normal nivå. Det kan emellertid inte uteslutas att produktionskapaciteten i somliga länder under de första månaderna 1974 i någon mån begränsats på grund av störningar i oljeförsörjningen. Sådana kapacitetsbegränsningar, eller enbart farhågor för kommande inskränkningar, kan ha inneburit att efterfrågan i ökad utsträckning kommit att riktas utomlands och sålunda medfört en större efterfrågan på importvaror under den första delen av 1974 än vad som annars kunde varit att vänta. På ett likartat sätt kan för Storbritanniens del arbetskonflikterna och därav följande produktionsstörningar ha resulterat i ett "extra" tillskott till importefterfrågan under årets första månader.

För 1974 som helhet förutses — trots att normala oljeleveranser fortsättningsvis antagits — en påtaglig avmattning av efterfrågetillväxten i OECD-länderna, jämfört med 1973. Som framgår av kapitlet om det internationella läget väntas bruttonationalprodukten i OECD-området öka med endast drygt ett par procent 1973—1974, mot nära 6,5 % 1972—1973. Osäkerheten i framtidsbedömningarna anses dock större än vanligt. För det första framstår det som svårt att bedöma hur stor dämpande effekt på efterfrågan som de drastiska oljeprishöjningarna i realiteten utövar, liksom också dessa prishöjningars mera exakta storlek 1973—1974. För det andra är det osäkert på vad sätt OECD-ländernas regeringar kommer att möta de stora handelsbalansunderskott som oljeprishöjningarna kommer att medföra i flertalet länder under 1974. I synnerhet gäller detta de länder som redan före oljeprishöjningarna uppvisade stora och växande underskott, t. ex. Stor-

¹ Det är att märka att en viss trendmässig uppgång i relativpriset med ca 1 % årligen synes ha ägt rum sedan 1960 (se tabell 3), vilket kan ha sin grund i de strukturella skiljaktigheterna i den svenska färdigvaruexportens sammansättning i jämförelse med världsexporten av färdigvaror.

britannien och Danmark, båda av central betydelse för den svenska exporten och där eventuella importbegränsande åtgärder således skulle komma att påverka marknadstillväxten avsevärt.

Mot bakgrund av det ovarsagda och med osäkerhetsfaktorerna i minnet har marknadstillväxten i OECD-området för den svenska färdigvaruexporten beräknats till drygt 5 % 1973—1974.

En viss ytterligare ökning i marknadsandelarna har bedömts som trolig 1973—1974. Som framgår av tabell 3 beräknas färdigvaruexportens relativa pris även fortsättningsvis hålla sig ungefär oförändrat, vilket tillsammans med de i varje fall vid början av 1974 fortfarande relativt sett goda leveransmöjligheterna bör innebära ett gott konkurrensläge för exportindustrin. Denna bedömning stöds också av att t. ex. verkstadsindustrins exportorderingång var kraftig ännu kring årsskiftet 1973/1974 och att orderstockarna kontinuerligt vuxit. Marknadsandelarnas ökning 1973—1974 har beräknats motsvara en exportökning på ca 2 %, vilket i förening med marknadstillväxten på drygt 5 % skulle ge en tillväxt i färdigvaruexporten till OECD-området på närmare 7,5 % 1973—1974.

I tabell 2 redovisas utvecklingen av, förutom färdigvaruexporten till OECD-länderna, även de drygt 20 % av färdigvaruexporten som avsätts i övriga länder, med fördelning på Östeuropa och Kina, de oljeproducerande (OPEC-)länderna, samt andra u-länder.

För närvarande tilldrar sig särskilt exporten till OPEC-länderna ett betydande intresse. De starkt växande exportinkomster som dessa länder erhöll 1973 och i all synnerhet de som kan väntas 1974 medför utan tvekan en bas för mycket stora ökningar i deras import av färdigvaror 1973—1974. Frågan är i första hand hur stor del av exportinkomsternas ökning som faktiskt kommer att användas på detta sätt. Erfarenhetsmässigt brukar endast en mindre del av oljeinkomsterna alstra importefterfrågan; mönstret är härvidlag varierande för de olika OPEC-länderna. Det kan, endast som ett räknexempel, nämnas att om 20 % av oljeinkomsternas beräknade ökning 1973—1974 skulle spenderas på ytterligare import, skulle OPEC-ländernas import kunna komma att stiga 80 à 100 % i volym. En inte mindre väsentlig och besvärlig fråga är sedan att bedöma den svenska exportens andel i OPEC-ländernas importökning. Till stor del torde importen från OECD-länderna komma att äga rum inom ramen för bilaterala handelsavtal. Tentativt har räknats med en tillväxt i den svenska färdigvaruexporten till OPEC-länderna på 50 % 1973—1974.

Exporten av färdigvaror till övriga u-länder har förutsetts stiga med 9 % 1973—1974. Flera länder inom denna grupp erhåller och har under de senaste åren erhållit starkt stigande exportintäkter i samband med den växande internationella råvaruefterfrågan och de kraftiga råvaru-

Tabell 3: 2 Sveriges export av färdigvaror (exkl. fartyg)¹ 1968—1974

Export till	Årlig volymförändring, %				Andel av totalsumman, %		
	1968 — 1973	1971 — 1972	1972 — 1973	1973 — 1974 prognos	1968	1973	1974 prognos
OECD-länderna ²	11,2	4,6	16,9	7,5	76,1	78,4	77,4
Övriga länder	8,3	5,4	15,6	14	23,9	21,6	22,6
därav:							
Östeuropa							
och Kina	6,2	4,4	29,2	13	5,9	4,8	5,0
OPEC-länderna ³	12,3	16,4	21,9	50	2,0	2,1	2,9
övriga u-länder	8,6	4,4	11,0	9	16,0	14,7	14,7
Summa	10,5	4,8	16,6	9	100,0	100,0	100,0

¹ SITC 5—8, exkl. 68 och 735.

² Utom Australien, Nya Zeeland, Grekland, Irland, Island, Portugal, Spanien och Turkiet.

³ Qatar, Abu Dhabi, Dubai, Saud-Arabien, Kuwait, Irak, Iran, Indonesien, Venezuela, Libyen, Algeriet, Nigeria.

Anm. Prognoserna för volymförändringarna angivna med en halv procentenhets noggrannhet.

prisstegringarna. Deras importtillväxt begränsas dock av att deras exportinkomster i hög grad "urholkas" av oljeprisstegringen.

Exporten av färdigvaror till Östeuropa och Kina, som steg mycket kraftigt 1972—1973 efter en relativt långsam tillväxttakt under en följd av år, har beräknats öka med 13 % 1973—1974. Denna bedömning vinner stöd i bl. a. exportenkäten för verkstadsindustrin, insamlad i februari 1974, där företagen förutser en expansiv utveckling av exporten till detta länderområde.

Sammantaget ger beräkningarna en volymmässig ökning i färdigvaruexporten på nära 9 % 1973—1974.

Färdigvarornas exportprisutveckling

1970-talets fyra första år utmärktes av avsevärt kraftigare exportprisökningar för färdigvaror än under 1960-talet. Sålunda steg exportpriserna 1969—1973 med i genomsnitt 6,4 % per år medan en årlig prisstegringstakt på 2 % var normal för 1960-talet. 1972—1973 steg prisindex för färdigvaruexporten med 6,7 %.

Under 1960-talet representerade prisprognoserna för färdigvaruexporten ett relativt sett mindre problem än nu, eftersom prisökningstakten var låg och i jämförelse med råvarorna uppvisade ganska små konjunkturella variationer. Under 1970-talets första del har emellertid färdigvaruexportens prisstegringstakt blivit av väsentlig betydelse för exportvärdets utveckling. Till skillnad från prognoseringen av råvarornas exportpriser är det för färdigvarorna i allmänhet inte möjligt att i så stor utsträckning utnyttja information om prisnoteringar för kommande leveranser. Färdigvaruexporten är väsentligen mera heterogen i sin sammansättning och man kan inte på det sätt som gäller för råvarorna tala om

Tabell 3: 3 Prisutvecklingen för färdigvaror 1960—1974
Procentuella årliga förändringar

	1960— 1969	1969— 1970	1970— 1971	1971— 1972	1972— 1973	1973— 1974 prognos
Världsexportpriset						
(1) i nationella valutor	1,4	4,7	3,2	2,1	6,5 prel.	10,5
(2) i US dollar	1,1	5,9	5,6	8,3	15 prel.	9,5
(3) i svenska kr.	1,1	5,9	3,7	1,2	6 prel.	12
Sveriges exportpris i nationell valuta	2,0	7,6	5,7	5,4	6,7	12 ¹
Sveriges relativa exportpris	0,9	1,6	1,9	4,2	0,5 prel.	0

¹ Räknat exkl. papper. Inkluderas papper erhålls 13 % (jfr tabell 4).

Anm. Preliminära uppgifter och prognoser är angivna med en halv procents noggrannhet.

några enhetliga marknader med väl definierade prisnivåer. Härtill kommer att leveranstiderna för färdigvaruexporten, och därmed tidpunkten för noteringsprisernas genomslag i leveranserna, är mer växlande och svårberäkneliga än för råvaruexporten.

Utvecklingen av Sveriges exportpriser på färdigvaror betingas i väsentlig utsträckning av den prissättning som de på världsmarknaden konkurrerande länderna tillämpar. Det svenska exportpriset måste åtminstone delvis anpassas till de internationella handelspriserna för att konkurrenskraften skall bibehållas. Sverige kan, i sällskap med övriga Norden och även t. ex. Nederländerna, Belgien och Italien, hänföras till en kategori länder som i betydande grad anpassar sig till konkurrerande länders priser på färdigvaruexporten, samtidigt som det egna landets inflytande på världsmarknadspriset är ringa, beroende på den obetydliga andelen i världsexporten. En del andra länder, främst Förbundsrepubliken Tyskland och Japan, har större andelar i världsexporten och påverkar till följd av sin starka ställning på världsmarknaden genom sin prissättning i påtaglig utsträckning världsmarknadspriset och därmed andra länders exportpriser. Samtidigt är emellertid de nämnda ländernas ekonomier starkt exportberoende, varför världsmarknadspriset (av samma skäl som för de små länderna) i inte oväsentlig grad inverkar på de egna exportpriserna — det är således fråga om en ömsesidig bestämning. Förenta staternas ställning är något annorlunda. Här synes exportprissättningen knappast alls influeras av världsmarknadsprisets utveckling, vilket sannolikt sammanhänger med exportens ringa andel av totalproduktionen. Förenta staternas exportpris bestäms därför i huvudsak av den inhemska pris- och kostnadsutvecklingen. Däremot utövar Förenta staterna i kraft av sin stora andel i världsexporten ett viktigt inflytande på världsmarknadspriset för färdigvaror, dels direkt, dels via de anpassningsmekanismer som ovan diskuterats.

I tabell 3 redovisas utvecklingen av "världsexportpriset" för färdig-

varor tillsammans med förändringarna i motsvarande svenska exportprisindex. Det ifrågavarande världsexportpriset har bildats av exportprisindex för "manufactured goods" för de 11 i världshandeln största OECD-länderna, sammanvägda med ländernas andelar i världsexporten. Världsexportpriset redovisas dels uttryckt i nationella valutor, dels i US dollar och svenska kr. Dessutom anges förändringarna i den svenska färdigvaruexportens *relativa* pris, dvs. förhållandet mellan svenskt exportpris och världsexportpriset i jämförbara valutor.¹

Tabellen framhäver tydligt den ökade takten i prisstegringarna under 1970-talets första del jämfört med 1960-talet, för såväl världsexporten som Sveriges export av färdigvaror. 1971—1972 skedde en tillfällig dämpning i den internationella prisökningstakten uttryckt i nationella valutor: ökningstalet, 2,1 %, översteg inte alltför mycket genomsnittet under 1960-talet. Dämpningen kan till största delen hänföras till en ringa, eller obefintlig, prisökning — räknat i nationella valutor — på Japans, Förbundsrepubliken Tysklands och Förenta staternas färdigvaruexport; däremot fortsatte bl. a. Storbritanniens och Sveriges exportprisökning i oförminskad takt. Medan Storbritannien 1971—1972 kunde tillgodogöra sig en effektiv devalvering som förhindrade en alltför stor uppgång i exportens relativa pris, synes den svenska kronans internationella värde snarast ha stigit en aning, effektivt sett.² Resultatet blev att den svenska färdigvaruexportens relativpris, såsom framgår av tabellens nedersta rad, steg påtagligt 1971—1972, ca 4 %. Detta kan bidra till att förklara den kraftiga förlust av marknadsandelar för den svenska färdigvaruexporten som ägde rum 1971—1972 (se tabell 1).

1972—1973 återkom de internationella prisökningarna på färdigvaror med förnyad styrka, återspeglade en snabbt växande efterfrågan och kostnadsökningar, främst i form av stigande råvarupriser. Bakom den preliminärt beräknade uppgången i världsmarknadspriset på ca 6,5 % 1972—1973 (i nationella valutor) låg nu bl. a. kraftiga exportprisökningar för Förenta staterna och Storbritannien medan exempelvis den västtyska färdigvaruexportens pris synes ha varit oförändrat i nationell valuta 1972—1973. Då den svenska kronans växelkurs var ungefär oförändrad 1972—1973, innebar uppgången i den svenska färdigvaruexportens pris med 6,7 % att relativpriset blev i det närmaste oförändrat.

För 1974 förutses en i jämförelse med 1973 ytterligare tilltagande

¹ Mer relevant hade varit att vid beräkningen av relativpriset i stället använda en sammanvägning av de övriga ländernas exportpriser, i vilken vikterna baserats på dels ländernas marknadsandelar i våra avnämrländer, dels de senares andelar i Sveriges export ("dubbelvägning"). Skillnaden mellan detta förfarande och att använda världsexportpriset är dock liten och betyder i allmänhet högst några få tiondels procent.

² Ifrågavarande kalkyl avser jämförelsen mellan förändringen i kronans dollarkurs och konkurrentländernas dollarkursförändringar, vägda med hänsyn till resp. lands marknadsandelar på den svenska exportens avsättningsmarknader. Jfr not 1 ovan.

inflationstakt i världsekonomin. Medan prisstegringarna 1973 stod i samband med såväl stigande råvarukostnader som snabbt växande efterfrågetryck, väntas 1974 mer renodlat komma att präglas av kostnadsinflation. Härtill bidrar givetvis främst de kraftiga oljeprisstegringarna, något som emellertid inte får skymma effekterna av de mycket kraftiga prishöjningarna på andra råvaror, liksom flerstädes kraftigt stigande lönekostnader. Inflationstakten, mätt med bruttonationalproduktdeflatorns ökning, väntas i flera stora OECD-länder överstiga 10 % 1973—1974. Osäkerheten i bedömningarna, som bl. a. grundar sig på antagandet om ett oförändrat råoljepris under loppet av 1974, är dock betydande. Möjligt är att den avtagande tillväxt i världsefterfrågan som förutses för 1974 kan verka mer dämpande på den internationella inflationstakten än vad som här förutsatts.

De exportprisprognoser som redovisas i tabell 3 har kalkylerats med hänsyn tagen till olika länders skiftande benägenhet att anpassa exportprissättningen till konkurrentländernas exportpriser. Förenta staternas exportpriser för färdigvaror beräknas 1973—1974 öka med ca 8 %, vilket i och för sig innebär en tämligen måttligt uppdragen ökningstakt jämfört med 1972—1973. Till följd av den förstärkning av dollarn som ägt rum sedan hösten 1973 betyder emellertid detta, även uttryckt i västeuropeiska valutor, ganska betydande prishöjningar för amerikanska produkter. Härigenom upphör en tillbakahållande effekt som dollarns successiva nedskrivning (i förening med Förenta staternas karaktär av prisledarnation) tidigare synes ha utövat på flera länders exportprisutveckling. 1972—1973 steg exempelvis Förbundsrepubliken Tysklands och Japans exportpriser mycket obetydligt i jämförelse med stegringen i den inhemska kostnadsnivån — troligen en av konkurrensskäl framtvingad återhållsamhet när exportpriset på amerikanska produkter, uttryckt i flertalet västeuropeiska valutor, *sjönk* med 6 à 12 %. 1973—1974 skulle det däremot kunna bli möjligt för Förbundsrepubliken Tyskland, Japan m. fl. länder att i större utsträckning låta kostnadsökningarna slå igenom i exportprisutvecklingen, med åtföljande direkt och indirekt inverkan på världsmarknadspriset.

Ökningstalet 1973—1974 för världsexportpriset för färdigvaror har beräknats till ca 10,5 % i genomsnittliga nationella valutor. Detta motsvarar drygt 9 % uttryckt i US dollar och nära 12 % i svenska kr.¹ Det svenska exportpriset har beräknats stiga ca 12 % 1973—1974, vilket skulle innebära att den svenska färdigvaruexportens relativpris i likhet med 1972—1973 väntas bli oförändrat eller stiga mycket obetydligt. — I dessa kalkyler har exportprisökningen för papper inte innefattats. Papperspriserna steg under 1960-talet och fram t. o. m. 1973 i en takt som nått och jämnt uppgick till den totala färdigvaruexportens.

¹ I dessa kalkyler har beaktats information om växelkursernas utveckling t. o. m. mitten av april 1974.

1973—1974 väntas emellertid prisindex för pappersexporten stiga ca 25 % vilket till följd av det synnerligen goda marknadsläget för papper inte anses medföra några nämnvärda avsättningsproblem. Räknat inkl. papper skulle färdigvaruexportens pris stiga med ca 13 % 1973—1974.

Råvaruexporten

Även den internationella handeln med råvaror präglades 1972 och 1973 av snabb efterfrågetillväxt, accentuerad av ett i ovanligt hög grad simultant konjunkturuppsving inom OECD-området och dessutom kraftigt växande efterfrågan från Östeuropa och utvecklingsländerna. Utbudet hade uppenbara svårigheter att stiga i samma höga takt, vilket medförde att bristtendenser gjorde sig gällande inom flera varuområden och att priserna steg synnerligen starkt. Det kan i sammanhanget nämnas att noteringspriserna¹ för råvaror, exkl. petroleum, steg nära 50 % 1972—1973, uttryckt i US dollar, eller inemot 40 % uttryckt i svenska kronor. Vid ingången av 1974 synes dock noteringsprisutvecklingen ha kulminerat eller åtminstone ökningstakten ha avtagit.

Lagren av råvaror hos förbrukare och importörer hade vid början av 1974 till följd av bristtendenserna sannolikt inte helt kunnat byggas upp i önskad omfattning. Man kan därför möjligen tala om en förlängd råvarukonjunktur i det att råvaruefterfrågan kan förväntas vara fortsatt hög under åtminstone första delen av 1974, således i en förhållandevis sen fas av den allmänna internationella konjunkturcykeln.

Den ovan skisserade bilden innebar 1972 och 1973 mycket gynnsamma avsättningsförhållanden för de svenska exportråvarorna. 1971—1972 utgjorde råvaruexporten avgjort den mest expansiva delen av totalexporten; 1972—1973 tillväxte råvaruexporten visserligen något långsammare än färdigvaruexporten men ökningstalet uppgick ändå till drygt 13 % i volym. Att uppgången inte blev ännu större kan tillskrivas brist på teknisk kapacitet och upphörande möjligheter till lageravveckling. I själva verket *sjönk* råvaruexporten till följd av nämnda utbudsbe-gränsande faktorer från första till andra halvåret 1973. Mönstret gällde samtliga viktiga varuslag: trävaror, massa, järnmalm, jordbruksprodukter m. fl.

Utförselpriserna för råvaror steg kraftigt 1972—1973. Ökningen i exportprisindex uppgick till 15,5 %, vilket avser leveranser och således inte alls kan jämföras med de ökningstal för noteringspriser på världsmarknaden som ovan relaterats — noteringsprisernas stegring 1972—1973 får ett fortsatt genomslag i 1974 års export.

Särskilt stora prisökningstal 1972—1973 uppvisade exporten av trävaror och ickejärnmetaller — omkring 30 %. Däremot sjönk exportpriserna för järnmalm.

¹ Enligt noteringsprisindex från National Institute of Economic and Social Research i London.

Någon bedömning på totalnivå för den svenska råvaruexportens volym- och prisutveckling 1974, liknande den som ovan redovisats för färdigvarorna, har inte gjorts utan prognosen har byggts upp utifrån en disaggregerad ansats, i det att information om marknadsförhållanden och produktionsförutsättningar för det relativt begränsade antalet råvaruslag individuellt kunnat erhållas och någorlunda effektivt och över- skådligt beaktas.

Av tabell 4 framgår att Sveriges export av råvaror sammantaget har beräknats sjunka med ca 4 % i volym, räknat mellan genomsnittsnivåerna 1973 och 1974. För flertalet av de i samma tabell särredovisade råvarugrupperna innebär prognosen ändå att exporten blir den maximalt möjliga inom ramen för produktionskapacitet, hemmaefterfrågan och lager. Ett viktigt undantag är emellertid trävaruexporten som beräknas sjunka med inemot 10 % 1973—1974 till följd av en svag förbrukningsutveckling i bl. a. Storbritannien och Danmark i samband med kraftiga nedskärningar i bostadsbyggandet.

De under loppet av 1973 dramatiskt stigande försäljningspriserna för flera råvaruslag torde under 1974 komma att återspeglas av kraftigt stigande priser för exportleveranserna. För råvaruexporten totalt beräknas sålunda prisindex stiga med omkring 35 % 1973—1974, innefattande särskilt stora ökningstal för trävaror och massa och jämförelsevis små ökningstal för jordbruksprodukter och livsmedel; för de senare synes noteringspriskurvan ha kulminerat något tidigare än för övriga råvaruslag.

Exporten på varugrupper

I tabell 4 redovisas exportens utveckling med fördelning på varugrupper, överensstämmande med de branschvisa beräkningar som återfinns i produktionskapitlet.

Den *totala exporten* beräknas enligt tabellen stiga med nära 6 % 1973—1974, innefattande — som framgått av det föregående — en ökning i färdigvaruexporten (exkl. fartyg) på ca 9 % och en nedgång i råvaruexporten på 4 %, samt dessutom en förväntad kraftig uppgång i leveranserna av fartyg, med 15,5 %. I löpande priser beräknas ökningen i totalexporten till ca 25,5 %, vilket innebär att prisindex för totalexporten 1973—1974 beräknas stiga med drygt 18,5 %. — Exportutvecklingen för de enskilda varugrupperna diskuteras mer utförligt i produktionskapitlet. Nedan följer en sammanfattning av bedömningarna för de viktigaste varugrupperna.

Exporten av *jordbruksprodukter* består framför allt av spannmål och oljefrö och bestäms i huvudsak av produktion och hemmaefterfrågan. Det goda skördeutfall som erhöles 1972 medförde ett betydande exportöverskott som till stor del utskeppades under första halvåret 1973. Ett mera normalt skörderesultat 1973 resulterade i att exportvolymen sjönk

Tabell 3: 4 Exportutvecklingen för olika varugrupper 1972—1974

	Exportvärde, milj. kr.			Procentuella förändringar från föregående år					
	1972	1973	1974	Volym ¹			Pris ²		
				1972	1973	1974	1972	1973	1974
Jordbruksprodukter och fisk	526	599	570	6,1	-0,5	-13	-7,2	14,6	9
Skogsbruksprodukter	193	228	330	-25,5	7,1	4	-4,6	10,3	40
Mineraliska produkter	1 662	1 894	2 315	14,4	15,3	1,5	-4,9	-1,2	20
därav: järnmalm	1 389	1 538	1 930	16,2	17,8	1,5	-6,3	-6,0	23,5
Industriprodukter exkl. fartyg	37 279	47 181	59 210	5,9	15,9	5,5	3,8	9,2	19
därav:									
livsmedelsprodukter	998	1 102	1 155	20,9	-6,4	-2	7,9	17,9	7
trävaror	2 263	3 333	4 735	12,8	11,6	-9,5	-0,3	32,0	57
massa	2 840	4 002	5 555	10,4	28,1	-4,5	-8,2	10,0	45
papper och papp	2 841	3 508	4 625	8,1	13,1	5,5	1,9	9,2	25
petroleumprodukter	298	283	470	7,9	-12,6	4	11,8	8,8	60
järn och stål	3 181	4 196	5 310	14,3	21,4	12	-3,3	8,7	13
ickejärnmetaller	846	1 119	1 290	2,1	5,1	5	-2,3	25,9	10
verkstadsprodukter	17 616	21 279	25 835	0,0	14,0	8,5	8,2	6,0	12
övriga industriprodukter inkl. elektrisk ström	6 396	8 359	10 235	12,8	22,6	10,5	3,2	6,6	11
Export exkl. fartyg	39 660	49 902	62 425	6,0	15,6	5,1	3,2	8,9	19,0
Fartyg	2 089	3 117	4 140	-5,4	13,5	15,5	11,4	31,5	15
Totalt	41 749	53 019	66 565	5,4	15,5	5,8	3,6	10,0	18,7
Färdigvaror exkl. fartyg ³	29 908	37 159	45 795	4,9	16,5	9	5,1	6,7	13
Råvaror ⁴	9 752	12 743	16 630	10,1	13,2	-4	-2,7	15,5	36

¹ Volymutvecklingen för exporten och importen enligt utrikeshandelsstatistiken avviker från den som redovisas i nationalräkenskaperna främst genom att prisdeflatorerna för verkstadsprodukter är olika.

² Prisförändringen för färdigvaror, särskilt verkstadsprodukter, kan endast till viss del hänföras till "rena" prisökningar. De prisförändringar som redovisas i tabellen är de implicita prisförändringar som framkommer med ledning av utrikeshandelsstatistikens varuvisa uppgifter om exporterad kvantitet och motsvarande värdesumma och avspeglar således den genomsnittliga prisförändringen inom olika varupositioner. Därigenom registreras inte endast faktiska prisförändringar utan även kvalitetsförändringar och förändringar i fördelningen av varor av olika kvalitet inom varupositioner.

³ Papper och papp, järn och stål, verkstadsprodukter samt övriga industriprodukter, utom elektrisk ström.

⁴ Export exkl. fartyg och de i not 3 nämnda varugrupperna.

Anm. 1972 och 1973 års exportvärden enligt utrikeshandelsstatistiken. Samtliga uppgifter för 1974 avser prognoser. Värdeuppgifterna är avrundade till närmaste 5- resp. 10-tal milj. kr. och de procentuella förändringarna avseende enskilda varugrupper till närmaste hela resp. halva tal.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

mycket kraftigt mellan de båda halvåren 1973; räknat mellan genomsnittsnivåerna 1972 och 1973 var dock exportvolymen ungefär oförändrad. För 1974 antas skördeutfallet bli normalt och exporten beräknas mellan medeltalen för 1973 och 1974 sjunka med 13 %. Till följd av efterfrågeöverskott på världsmarknaden steg utförselpriserna på jordbruksprodukter kraftigt 1972—1973, ca 15 %. En något mindre prisökning förutses för 1974 års leveranser; exportprisindex har beräknats stiga 9 % 1973—1974.

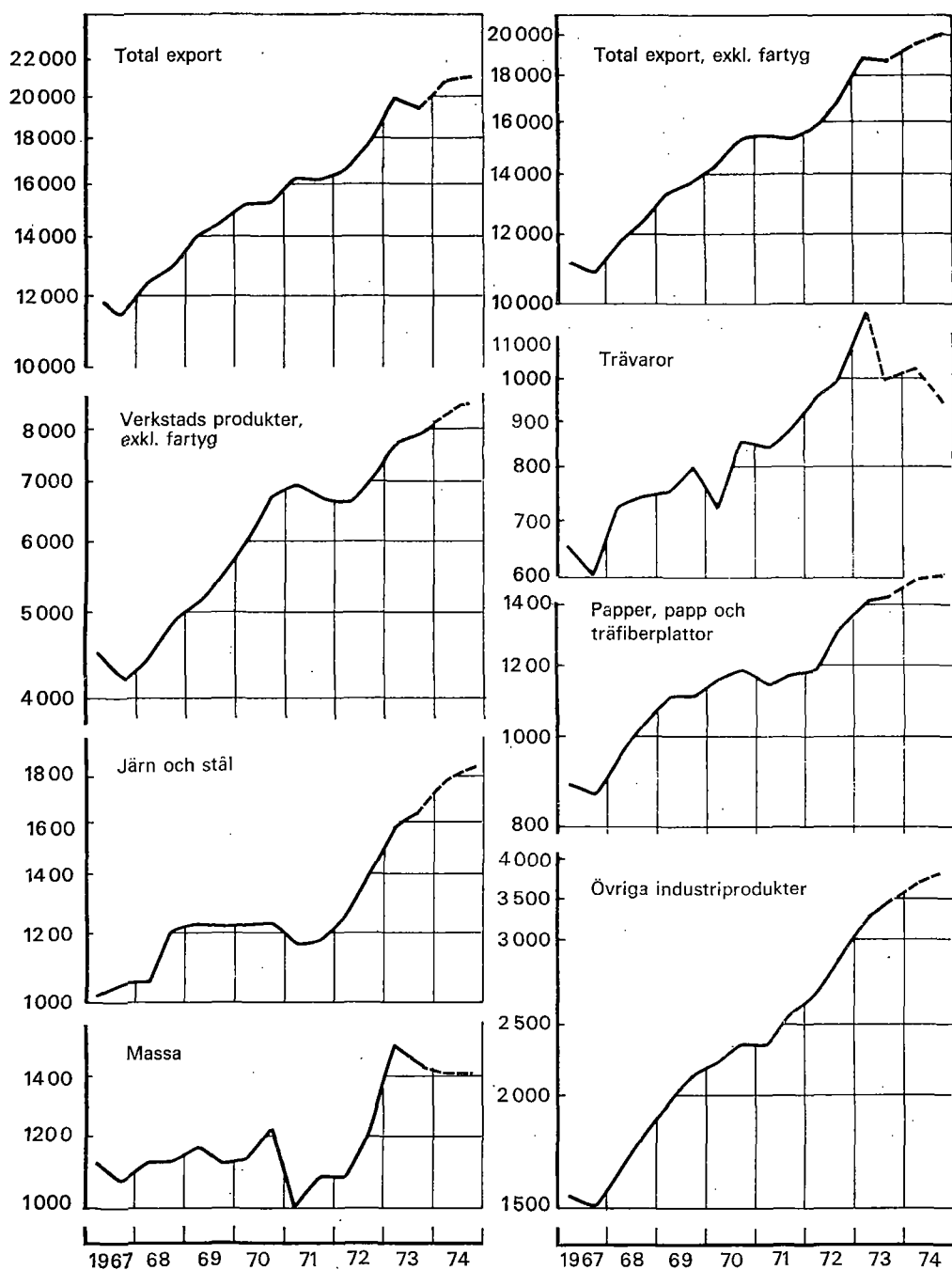
Exporten av *livsmedelsprodukter* omfattar bl. a. kött och mejeriprodukter samt mer förädlade livsmedel såsom konserver m. m. Utförseln sjönk 1972—1973 med drygt 6 % främst beroende på minskad export av nötkött. 1974 har exportvolymen beräknats sjunka med ca 2 % jämfört med 1973. Liksom för jordbruksprodukterna steg världsmarknadpriserna kraftigt 1972—1973 vilket återspeglas av att exportprisindex för livsmedelsprodukter steg ca 18 %. Prisuppgången 1973—1974 torde bli avgjort lägre, omkring 7 %.

Järnmalmsexporten steg mycket kraftigt 1972—1973, eller med nära 18 %, i samband med en starkt stigande stålefterfrågan från avnämrländerna i Västeuropa. De höga fraktsatserna torde dessutom ha gynnat den svenska malmen genom dess närhet till avsättningsmarknaderna. Ännu vid början av 1974 synes bristtendenserna på stålmarknaden inte helt ha upphört, varför stålproduktionen och därmed malmbehovet sannolikt blir omfattande även större delen av 1974. Exporten 1974 har förutsatts bli begränsad på kapacitetssidan; volymökningen 1973—1974 har beräknats till ca 1,5 %. Leveranspriserna höll sig på en låg nivå 1973 men väntas stiga kraftigt, med omkring 23 %, 1973—1974.

Den västeuropeiska marknaden för sågade och hyvlade *trävaror* präglades 1973 av klara tendenser till efterfrågeöverskott. Bostadsbyggandet expanderade starkt, i synnerhet i Storbritannien och Danmark — länder som till allra största delen täcker sitt trävarubehov med import. Samtidigt begränsades det i Västeuropa tillgängliga utbudet av bl. a. ökade kanadensiska leveranser till Nordamerika och Japan och av att den finska trävaruproduktionen hämmades av virkesbrist. Den svenska trävaruexporten bestämdes därför helt av utbudsmöjligheterna och steg med inemot 12 % 1972—1973. Under 1974 synes emellertid marknadsläget komma att undergå en påtaglig förändring; i flertalet stora importländer, främst Storbritannien och Danmark men även Förbundsrepubliken Tyskland och Nederländerna, väntas betydande neddragningar i bostadsbyggandet. Det är samtidigt troligt att Canada i högre grad än 1973 kommer att konkurrera på i första hand den brittiska marknaden. Härvidlag spelar utvecklingen av det nordamerikanska bostadsbyggandet en viktig roll. Om Förenta staternas bostadsbyggande — som många bedömare hävdar — mot slutet av 1974 ökar kraftigt efter bottenivån i början av året, blir den kanadensiska konkurrensen mindre kännbar för de svenska trävaruexportörerna. En nedgång i exportvolymen på i runt tal 10 % har dock bedömts som sannolik 1973—1974. Priserna på leveranserna under 1973 steg till följd av efterfrågeöverskottet synnerligen kraftigt, 32 %, 1972—1973. Kontraktspriserna för trävaror synes ha nått sin maximinivå kring årsskiftet 1973/1974 men genomsnittspriserna för de exportleveranser som sker 1974 beräknas ändå bli 55 à 60 % högre än 1973.

Diagram 3:1 Exportutvecklingen, totalt och för vissa varugrupper 1967—1974

Milj. kr., 1968 års priser. Säsongrensade halvårsdata. Log. skala.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Massaexporten ökade med inte mindre än 28 % 1972—1973, vilket sammanhänge med en snabbt stigande pappersproduktion i Västeuropa, Förenta staterna och Japan. Den svenska massaexporten gynnades dessutom konkurrensmässigt av att nordamerikansk massa i mycket liten utsträckning exporterades till Europa. Den angivna svenska exportökningen kunde utbudsmässigt åstadkommas endast med hjälp av en kraftig minskning av exportörernas lager. Även 1974 bedöms marknadssituationen vara sådan att exportvolymen bestäms av utbudsmöjligheterna. Eftersom någon ytterligare lageravveckling inte anses kunna äga rum har utförseln beräknats sjunka något, eller med 4,5 % 1973—1974. Exportpriserna steg kraftigt redan för 1973 års massaleveranser och beräknas till följd av det från säljarsynpunkt goda marknadsläget och de stigande ved- och energipriserna öka ytterst kraftigt för 1974 års leveranser, uppskattningsvis ca 45 % jämfört med 1973.

Den svenska exporten av *papper och papp* präglades under 1973, liksom massacxporten, av mycket goda avsättningsförhållanden, beroende på stark tillväxt i Västeuropas pappersefterfrågan. Utförseln steg med 13 % 1972—1973. Trots att en dämpning i den totala konsumtionsefterfrågans tillväxt är att räkna med i avnämarländerna 1973—1974, väntas pappersefterfrågan fortsätta att stiga, inte minst med hänsyn till de kraftiga prisstegringar (och de eventuella bristtendenser) som kan förutses för substitutionsvaran plast. Exportvolymökningen, maximal inom ramen för kapacitet, hemmaefterfrågan och lager, har kalkylerats till 5,5 % 1973—1974. Av nyss angivna skäl anses också ett betydande utrymme för exportprisökningar föreligga. Prisuppgången för leveranserna 1973—1974 har uppskattats till 25 %.

Utförseln av *järn och stål* ökade med drygt 21 % 1972—1973. Stålefterfrågan steg mycket kraftigt 1973 i stora delar av världen, såväl i OECD-blocket som Östeuropa och åtskilliga råvaruproducerande länder. Detta medförde, trots stor stålproduktion i flertalet producentländer, en märkbar knapphet på stål på världsmarknaden. Bristtendenserna synes ha fortsatt in på 1974 och stållagren i Västeuropa torde ännu inte ha fyllts på i av förbrukarna önskad utsträckning. Utsikterna för en betydande ökning i den svenska stålexporten även 1973—1974 anses därför som goda, en uppfattning som stöds av den exportenkät som statistiska centralbyrån genomförde i februari 1974. Exporten av järn och stål har mot denna bakgrund beräknats stiga ca 12 % 1973—1974. Möjligheten av en mer påtaglig dämpning i stålefterfrågan mot slutet av 1974 kan emellertid inte helt uteslutas. Exportprisindex för järn och stål steg 1972—1973 med nära 9 %. Det starka efterfrågeläget tillsammans med kraftigt stigande energipriser torde innebära förutsättningar för stora ytterligare prisstegringar. Exportprisökningen 1973—1974 har beräknats bli ca 13 %.

Exporten av *verkstadsprodukter* steg kraftigt första halvåret 1973 men ökningstakten mattades andra halvåret — dock inte mer än att den volymmässiga exportökningen mellan genomsnittsnivåerna 1972 och 1973 uppgick till 14 %. Utvecklingen under loppet av 1973 återspeglade i betydande grad mönstret för den utländska efterfrågetillväxten med en successivt avtagande ökningstakt mot slutet av 1973. Sannolikt underlättades den kraftiga exporttillväxten första halvåret av ett förhållandevis lågt kapacitetsutnyttjande och stora lager vid ingången av 1973, medan leveranstiderna förlängdes mot senare delen av året. Ännu i början av 1974 var orderingången till verkstadsindustrin relativt hög — om dock inte stigande — och orderstockarna kan betraktas som stora. Med hänsyn till den avmattning i den internationella konjunkturen som förutses 1974 har emellertid en lägre tillväxttakt i exporten av verkstadsprodukter förutsetts 1973—1974 jämfört med 1972—1973. Volymökningen har beräknats till ca 8,5 %. Prisstegringstakten har däremot beräknats bli fördubblad från 6 % 1972—1973 till 12 % 1973—1974, inte minst med tanke på de kraftigt stigande kostnader för rå- och insatsvaror samt energi som väntas 1974.

Exporten av *övriga industriprodukter* uppvisade en mycket kraftig volymuppgång 1972—1973, uppgående till nästan 23 %. Liksom för verkstadsprodukterna förklaras detta i första hand av den expansiva utlandsefterfrågan, men dessutom — kanske i ännu högre grad än för verkstadsprodukterna — torde den svaga inhemska efterfrågan ha inverkat på så sätt att företag som normalt placerar större delen av sin produktion på hemmamarknaden, utnyttjade de möjligheter till exportförsäljning som det internationella konjunkturuppsvinget gav. Härtill kommer att avskaffandet av den danska tillfälliga importavgiften bör ha utgjort en speciell stimulansfaktor. För 1974 förefaller, jämfört med 1973, i viss mån motsatta tendenser göra sig gällande för exporten av övriga industriprodukter. Medan en avtagande ekonomisk tillväxttakt förutses för flertalet avnämamländer, väntas den svenska inhemska efterfrågetillväxten bli starkare 1974 än 1973. Trots detta väntas kapacitetsmässigt ett relativt stort utrymme för exportökning föreligga även 1974 — exportvolymen beräknas bli ca 10,5 % större än 1973. Prisöknings-takten väntas tillta och uppgå till ca 11 % 1973—1974.

Exportleveranserna av *fartyg* steg kraftigt 1972—1973. Exporten under 1974, som bedöms med hjälp av statistiska centralbyråns varvsenkät, väntas i volym räknat bli drygt 15 % större än 1973, med en prisuppgång av samma storleksordning. Prognosen innefattar en betydande uppgång för exporten av såväl nya som begagnade fartyg.

3.2 Importen

Importvärdet för 1973 uppgick till drygt 46 miljarder kr., vilket innebar en värdemässig uppgång på ca 20 % 1972—1973. Den kraftiga tillväxten var till stor del ett resultat av snabbt stigande importpriser. Den genomsnittliga prisökningen på importerade varor uppgick till 12 1/2 % 1972—1973. Räknat i volym stannade därmed importuppgången vid ca 6 1/2 % 1972—1973. Trots den relativt svaga uppgången innebar detta en accelererad tillväxttakt jämfört med året innan. Utvecklingen av importvolymen under loppet av 1973, såvitt denna kan bedömas med ledning av korrigerade data för importen, innebar emellertid snarast en dämpning av tillväxten mellan halvåren 1973.¹

Uppgången i importen 1973 kan hänföras till den relativt starka produktionsuppdragningen inom industrin, som medförde att importen av flertalet insatsvaror expanderade kraftigt. Däremot ökade importen av samtliga konsumtionsvarugrupper betydligt långsammare än genomsnittet för totala importen, vilket får ses i samband med den långsamma tillväxten av den privata konsumtionen.

För 1974 beräknas totala importvärdet uppgå till drygt 65 miljarder kr. — en ökning med drygt 41 %. Liksom för 1973 är uppgången till största delen en följd av ökade priser. Importpriserna beräknas öka med uppemot 28 % 1973—1974. Den volymmässiga expansionen stannar vid ca 10 1/2 %.

Även 1974 beräknas en betydande uppgång i importen av insatsvaror äga rum. Förbrukningsökningen inom industrin beräknas sålunda bli avsevärd samtidigt som här har kalkylerats med ett kraftigt lageromslag i insatsvarulagren. Även den privata konsumtionen beräknas emellertid accelerera och medföra att importökningen av flertalet konsumtionsvaror blir betydande.

Importen av *jord- och skogsbruksprodukter samt fisk* ökade med drygt 3 % 1972—1973. Uppgången blev något högre än året innan beroende på att importen av skogsbruksprodukter mer än fördubblades. Importen av jordbruksprodukter ökade långsammare än 1972 och importen av fisk minskade relativt kraftigt. Livsmedelskonsumtionens långsamma tillväxt torde här ha spelat en betydande roll. Dessutom har de mycket kraftiga internationella prisuppgångarna på flertalet viktiga baslivsmedel sannolikt haft en hämmande inverkan på importen. Den höga internationella prisnivån torde bestå även under 1974 och importen beräk-

¹ Då nya tullrutiner började tillämpas 1 april 1973, efter det att Sveriges avtal med EG-länderna trätt i kraft, inträffade betydande förseningar vid förtullningen. Dessa statistiska eftersläpningar drabbade främst månaderna april-juli. Under resterande del av året beräknas dessa eftersläpningar till fullo ha hämtats in. Statistiska centralbyrån har sökt bedöma omfattningen av dessa eftersläpningar och det är denna bedömning som ligger till grund för ovan nämnda korrigeringar.

nas mot bakgrund härav öka endast obetydligt snabbare än 1973 vad gäller delgruppen jordbruksprodukter. En beräknad nedgång av importen av skogsbruksprodukter medför emellertid att ökningen för hela gruppen blir svagare 1974 än 1973.

Importen av *mineraliska produkter* ökade med ca 2 % 1972—1973, vilket främst var ett resultat av ett kraftigt positivt omslag i importen av ickejärnmalmer. Råoljan, som utgör närmare 60 % av denna grupp, minskade däremot med drygt 5 % 1972—1973. Redan under första halvåret 1973 skedde en tillbakagång från den höga importnivån andra halvåret 1972. I oktober 1973 beslutade OAPEC-länderna om drastiska nedskärningar av råoljeproduktionen. Effekterna härav blev märkbara först under december månad vad gäller råoljeinförseln, och importnedgången mellan halvåren 1973 stannade vid 14 1/2 %. Leveransnedskärningarna drabbade råoljeimporten även under januari och februari 1974. Under båda dessa månader uppgick importen endast till ca 75 % av månadsgenomsnittet för 1973. Det bedöms f. n. vara möjligt att få in önskade kvantiteter av råolja under återstoden av 1974. Importbehovet av råolja kommer att öka påtagligt under andra hälften av 1974, då en betydande utökning vad gäller den inhemska raffinaderikapaciteten beräknas vara färdig vid slutet av 1974. Importen av råolja antas komma att öka med 4 %. För hela gruppen mineraliska produkter räknas importökningen uppgå till 7 % 1973—1974.

Livsmedelsimporten minskade 1972—1973 med 2 1/2 %. Nedgången förklaras delvis av den låga inhemska livsmedelskonsumtionen, delvis av den betydande uttömningen av livsmedelsindustrins insatsvarulager. Möjligen kan prisutvecklingen här ha spelat en viss roll. Den internationella prisstegringen på livsmedel var mycket kraftig under 1973 — från fjärde kvartalet 1972 till fjärde kvartalet 1973 steg importprisindex med närmare 27 %. Under 1974 beräknas livsmedelsimporten expandera kraftigt främst som en följd av den kraftiga uppgången av den inhemska varukonsumtionen.

Importen av *trävaror, massa, papper samt papp* ökade kraftigt 1972—1973 eller med 16 1/2 %. Framförallt expanderade massa- och trävaruimporten. Importen av papper och papp ökade däremot relativt långsamt jämfört med den för denna varugrupp vanligtvis snabba importuppgången. För 1974 väntas importen för hela gruppen öka betydligt långsammare eller med endast 5 % som en följd av en beräknad nedgång i importen av trävaror. Pappersimporten förutses däremot accelerera som följd av den inhemska efterfrågeförstärkningen.

Importen av *petroleumprodukter* ökade med ca 6 1/2 % 1972—1973 då en snabbt expanderande import under tredje kvartalet 1973 drog upp helårsresultatet. Under fjärde kvartalet minskade importen kraftigt. Den markanta nedgången mot slutet av 1973 av raffinerade produkter var ett resultat av den bristsituation som uppstod på den internationella

Tabell 3: 5 Importutvecklingen för olika varugrupper 1972—1974

	Importvärde, milj. kr.			Procentuella förändringar från föregående år					
	1972	1973	1974	Volym ¹			Pris ²		
				1972	1973	1974	1972	1973	1974
Jordbruks-, skogsbruks- produkter och fisk	2 078	2 488	2 795	2,5	3,1	2	0,1	16,1	10,5
Mineraliska produkter	1 805	1 974	4 490	-8,3	1,9	7	-1,1	7,4	112,5
därav: råolja	1 215	1 260	3 515	-6,0	-5,3	4	1,3	9,6	168
Industriprodukter exkl. fartyg	33 909	40 650	55 745	4,6	6,9	9,5	2,1	12,2	25
därav:									
livsmedelsprodukter	2 498	2 908	3 550	1,6	-2,5	9	4,4	19,4	12
trävaror, massa samt									
papper och papp	222	287	355	7,7	16,5	5	-0,5	10,7	18
petroleumprodukter	2 586	3 786	9 260	-1,8	6,7	5	-8,3	37,2	133
järn och stål	2 257	3 028	4 220	13,3	15,4	14	-3,8	16,3	22
ickejärnmetaller	1 345	1 588	1 890	1,6	2,4	3,5	-6,0	15,2	15
verkstadsprodukter exkl.									
fartyg	13 838	16 242	20 315	1,1	8,0	10,5	6,4	8,7	13
övriga industriprodukter									
inkl. elektrisk ström	11 163	12 811	16 155	10,5	6,4	11	1,3	7,9	13,5
Import exkl. fartyg	37 792	45 112	63 030	3,8	6,4	9,1	1,8	12,1	28,1
Fartyg	826	1 190	2 450	83,8	7,4	..	4,3	34,1	..
Total import	38 618	46 302	65 480	4,8	6,6	10,6	1,8	12,5	27,9

¹ Volymutvecklingen för exporten och importen enligt utrikeshandelsstatistiken avviker från den som redovisas i nationalräkenskaperna främst genom att prisdeflatorerna för verkstadsprodukter är olika.

² Prisförändringen för verkstadsprodukter kan endast till viss del hänföras till rena prisökningar. De prisförändringar som redovisas i tabellen är de implicita prisförändringar som framkommer med ledning av utrikeshandelns varuvisa uppgifter om importerad kvantitet och motsvarande värdesumma och avspeglar således den genomsnittliga prisförändringen inom olika varupositioner. Därigenom registreras inte endast faktiska prisförändringar utan även kvalitetsförändringar och förändringar i fördelningen av varor av olika kvalitet inom varugrupper.

Anm. 1972 och 1973 års importvärden enligt utrikeshandelsstatistiken. Samtliga uppgifter för 1974 avser prognoser. Värdeuppgifterna är avrundade till närmaste 5- resp. 10-tal milj. kr. och de procentuella förändringarna avseende enskilda varugrupper till närmaste hela resp. halva tal.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

marknaden efter nedskärningarna av råoljeproduktionen i OAPEC-länderna vid slutet av året. Förbrukningen inom landet beräknas 1973—1974 öka långsammare än normalt vad gäller bensin och tunna eldningsolja, dels som ett resultat av den ransonering som rådde under början av 1974 och dels som ett resultat av de betydande prisstegringarna på dessa produkter. Förbrukningen av tjocka eldningsolja förutses däremot stiga kraftigt till följd av den beräknade produktionsuppgången inom värmekraftverken. Den på vattenkraft baserade elkraftproduktionen kalkyleras ej ändras nämnvärt 1973—1974, varför förbrukningsstegringen av elektrisk ström måste tillgodoses huvudsakligen från värmekraftverk. Importen av tjocka eldningsolja förutses därmed öka relativt kraftigt medan importen av övriga raffinerade produkter beräknas bli i stort sett oförändrad 1973—1974.

Järn- och stålimporten steg mycket snabbt under 1972 och första

hälften av 1973. Trots en dämpad tillväxttakt mot slutet av 1973 uppgick importökningen 1972—1973 till 15 1/2 %. Eventuellt kan avsaktningen bero på vissa svårigheter att erhålla önskade kvantiteter på grund av den rådande mycket höga internationella efterfrågan. För 1974 beräknas förbrukningen av stål inom landet öka i det närmaste lika mycket som 1973. Stålimporten beräknas komma att öka med ca 14 % 1973—1974.

Importen av *ickejärnmetaller* ökade endast svagt eller med ca 2 1/2 % 1973. Den långsamma importökningen förklaras av att den inhemska produktionen inom ickejärnmetallverken uppvisat en snabb ökning och i betydande grad kunnat tillgodose den inhemska efterfrågan. Under 1974 beräknas importen öka något snabbare.

Importen av *verkstadsprodukter* ökade mycket kraftigt 1972—1973 efter att ha utvecklats mycket svagt de två närmast föregående åren. Denna förstärkning återspeglar främst importökningen för insatsvarorna — som var mycket snabb 1972—1973 — som en följd av den starka produktionsuppdragningen inom främst verkstadsindustrin. Importökningen för dessa varor beräknas bli förstärkt ytterligare 1974, dels som en följd av fortsatt produktionsuppdragning, dels som ett resultat av en beräknad lageruppbbyggnad. Importen av investeringsvaror uppvisade också en mycket stark acceleration 1973 som en följd av den ökade investeringsbenägenheten på maskinsidan, vilken beräknas fortgå och förstärkas ytterligare 1974. Även importen av investeringsvaror beräknas sålunda öka snabbare 1973—1974 än året innan. Importen av varaktiga konsumtionsvaror ökade med endast ett par procent 1973. Denna utveckling hänger samman med en svag inhemsk konsumtion 1973, men torde även ha påverkats av det kraftiga negativa lageromslaget i handeln. Importen 1973—1974 ökar sannolikt kraftigare, men då bilinköpen 1974 torde utvecklas svagt, beräknas importökningen stanna vid 5 % 1973—1974. Därmed skulle totala verkstadsimporten öka med ca 10 1/2 % 1973—1974.

Importuppgången 1972—1973 vad gäller *övriga industriprodukter*, dvs. kemiska produkter, plastprodukter m. m., dämpades påtagligt som ett resultat av en betydande avsaktning i importen av konsumtionsvaror. Importökningen av dessa varor blev 3 % 1972—1973 mot 27 % året innan. Även här torde lageromslaget i detaljhandeln ha påverkat utvecklingen. För 1974 beräknas importökningen bli markant högre som ett resultat av den beräknade snabba konsumtionsuppgången. Importen av insatsvaror till industrin ökade kraftigt redan 1973 och denna utveckling väntas förstärkas 1974 för dessa varor liksom vad gäller flertalet andra insatsvaror. För 1974 skulle därmed importökningen för hela gruppen övriga industriprodukter accelerera till drygt 11 %.

Importpriserna steg osedvanligt kraftigt under loppet av 1973. Redan i början av året skedde en betydande acceleration i prisstegringstakten

och denna förstärktes ytterligare mot slutet av året. Under fjärde kvartalet 1973 låg prisindex för totala importen ca 20 % högre än ett år tidigare. 1973 karakteriserades av en samtidig konjunkturförstärkning i den industrialiserade världen vilket medförde ovanligt kraftiga internationella prisökningar som delvis kan ha haft en spekulativ grund. Redan mot slutet av 1972 började de internationella priserna för flera viktiga livsmedelsråvaror att stiga snabbt under inverkan av starkt ökad efterfrågan i kombination med fellsagna skördar. Ännu fram till början av 1974 har prisstegringarna fortsatt beträffande flera av dessa varuslag. Skördeutsikterna för innevarande skördeår bedöms emellertid som relativt goda och den internationella prisutvecklingen torde modereras under 1974.

Stålmarknaden karakteriserades under 1973 av efterfrågeöverskott och knapphet i försörjningen vad gäller vissa produkter. Importpriserna för järn och stål, som vände uppåt redan i början av 1972, accelererade därmed påtagligt under loppet av 1973. Den höga efterfrågan på stålprodukter väntas bestå en bra bit in på 1974 och ökade kostnader beräknas bidra till att hålla uppe priserna. Importpriserna på ickejärnmetaller började öka först i slutet av 1972 men därefter har prisuppgången varit ytterligt markerad, vilket till stor del är att hänföra till brant stigande kopparpriser. Under 1974 torde en väl hävdad industriell efterfråga bidra till att hålla uppe priserna.

Prisutvecklingen på oljeprodukter och främst raffinerade sådana kom efter hand att tilldra sig allt större intresse under loppet av 1973. Noteringspriserna på främst bensin och tunna eldningsoljor steg snabbt redan i början av 1973 i samband med att Förenta staterna efterfrågade betydande kvantiteter på den europeiska marknaden. I oktober 1973 höjdes priserna på råolja mycket kraftigt. Samtidigt beslutade OAPEC-länderna om successiva nedskärningar av råoljetillförseln samt total bojkott gentemot vissa länder. I den bristsituation som då uppstod steg priserna explosionsartat på raffinerade produkter. I slutet av december 1973 annonserades nya betydligt kraftigare prishöjningar på råolja. Den genomsnittliga prisnivån för 1974 kan nu beräknas komma att ligga ca 170 % högre än 1973 för råoljans del. Här har då inte räknats med någon ytterligare prisuppgång under loppet av året. Genomslaget från de under 1973 vidtagna prishöjningarna på råolja beräknas medföra en höjning av prisnivån på raffinerade produkter med ca 135 % 1973—1974. De vidare återverkningarna härav blir betydande för bytesbalansen, då de beräknade prisökningarna på råolja och raffinerade produkter innebär en utgiftsökning med i runt tal ca 7 1/2 miljard kr. 1973—1974.

Dämpningen i prisuppgången på färdigvaror 1972 blev av tillfällig natur och 1973 uppvisade en betydande prisacceleration, framför allt under senare hälften av året. Prisökningarna 1973—1974 förutses bli än

kraftigare då man kan räkna med att de i början av 1974 fortfarande stigande råvarupriserna samt de betydligt högre kostnaderna för energi slår igenom under loppet av året. För totala importen beräknas priserna därmed öka med ca 28 % 1973—1974 — en mer än dubbelt så snabb prisökning som 1972—1973.

3.3 Bytes- och betalningsbalansen

Bytesbalansen för 1973 uppvisade ett överskott på nära 5 miljarder kr. vilket innebar en förstärkning med ca 3,7 miljarder kr. jämfört med 1972. Liksom de närmast föregående åren var förbättringen främst hänförlig till den positiva förskjutningen i handelsbalansen. Kapitaltransaktionerna ledde till ett nettoinflöde på ca 250 milj. kr. vilket var väsentligt mindre än 1972. Härigenom försvagades kapitalbalansen med ca 950 milj. kr. Statistiskt registrerades således 1973 transaktioner på utlandet motsvarande ett nettoinflöde på ca 5,2 miljarder kr. Samtidigt förstärktes bankernas utlandsställning med ca 5,6 miljarder kr., varför det sålunda uppkom en positiv restpost på drygt 400 milj. kr.

För 1974 förutses en betydande försämring av bytesbalansen. Transaktionerna med utlandet avseende varor, tjänster och transfereringar väntas utmyнна i ett underskott på ca 1,6 miljarder kr., vilket innebär en omsvängning 1973—1974 på ca 6,6 miljarder kr. Härtill bidrar främst den väntade försämringen av handelsbalansen med 5,6 miljarder kr.

Handelsbalansen

Överskottet i handelsbalansen uppgick 1973 till 6,7 miljarder kr. och var sålunda mer än dubbelt så stort som 1972. Ökningen i överskottet ägde rum trots en försämring i bytesförhållandet med drygt 2 %.

Såsom närmare framgår av föregående avsnitt 3.1 och 3.2 väntas exportpriserna 1973—1974 stiga med närmare 19 % medan importprisernas ökning beräknas till ca 28 %. Försämringen i bytesförhållandet, med omkring 7 %, är till största delen hänförlig till de synnerligen kraftiga prisökningarna på råolja och petroleumprodukter. Samtidigt med denna försämring i bytesförhållandet väntas en relativt kraftig tillväxt i importvolymen äga rum 1973—1974 till följd av en förväntat expansiv inhemsk efterfrågan. Medan sålunda importvolymen förutses stiga med ca 10 1/2 %, beräknas exportvolymens tillväxt komma att stanna vid ca 6 %.

Ovanstående prognoser innebär att Sverige, liksom övriga industriländer utan inhemsk oljeförsörjning, får vidkännas en drastisk försämring av handelsbalansen under 1974. Överskottet beräknas sjunka från, som nämnts, 6,7 miljarder kr. 1973 till ca 1 miljard 1974. Emellertid skulle Sverige ändå komma att tillhöra den minoritet bland OECD-län-

derna, som trots oljeprisstegringarna kan väntas komma att uppvisa ett överskott i handelsbalansen 1974.

Tjänste- och transfereringsbalansen

Fraktmarknadsläget har undergått viss förbättring sedan det kraftiga fraktras som inträffade i slutet av 1973 och början av 1974. Lasttillgången är för närvarande tämligen god och har inneburit en aktivering av samtliga marknader med en press uppåt på såväl tidshyror som tramprater. Den närmaste framtidsbilden är emellertid mycket splittrad, men mycket talar för att den betydande tillväxten hos världshandelsflottan kan komma att innebära tonnageöverskott med åtföljande pris-sänkningar. Dessutom skulle redan nu transportkapaciteten kunna höjas väsentligt genom en återgång till fartnivåerna före oljekrisen, då dessa sänktes på grund av de våldsamt höjda bunkerkostnaderna.

Den utrikes sjöfarten gav för 1973 ett överskott på ca 2,5 miljarder kr., vilket med 350 milj. kr. översteg det för 1972. Efter avdrag för passageraravgifter erlagda i svensk valuta (165 milj. kr.) samt tillägg för utländska fartygs utgifter i Sverige (450 milj. kr.) erhöles ett *sjöfartsnetto* för 1973 på ca 2,8 miljarder kr. Detta innebär en förstärkning 1972—1973 med ca 390 milj. kr. Förbättringen, som i betydande grad är att hänföra till fjärde kvartalet, får ses som ett resultat av dels de extremt höga fraktsatserna dels även de betydande kursvinster som följt på de höjda pund- och dollarkurserna.¹

Sjöfartsnettot för 1974 som satts ungefär oförändrat jämfört med 1973 förutsätter en ökning av bruttointäkterna med ca 9 %. Härefter inryms dels prisökningar till följd av kompensationer för extrema höjningar av bunkerpriserna dels också ett antagande om en viss tillväxt av handelsflottan. Investeringen i handelsflottan beräknas öka ca 35 % i volym 1973—1974. Kostnaderna väntas stiga mycket kraftigt 1974 eftersom de tidigare genomförda bunkerprishöjningarna då får fullt genomslag. Här har antagits en ökning på ca 18 %.

Utfödet av *resevaluta* stagnerade under 1973 och ökningen blev helt obetydlig jämfört med 1972. Då samtidigt inflödet ökade väsentligt mera blev nettoutfödet ca 120 milj. kr. lägre än 1972. Den svaga utvecklingen av bruttoutfödet antyder en volymnedgång av storleksordningen 8 %. Tillgänglig statistik från ett antal utländska banker tyder emellertid på att återförsäljning av svensk valuta till allmänheten utomlands ägt rum i inte obetydlig omfattning 1973, varför de i svensk resevalutastatistik registrerade bruttostömmarna i motsvarande grad underskattats. Försäljningen var enligt samma statistik mer omfattande 1973 än 1972. Det är därför sannolikt att volymminskningen i utfödet av resevaluta varit något lägre än ovan angivna. Då det oregistrerade inflödet varit lika stort har på samma sätt volymökningen av detta för 1972—1973

¹ Den övervägande delen av alla fraktavslut görs upp i dessa valutor.

varit större än den i svensk statistik registrerade på ca 7,5 %. I löpande priser bör i princip nettot inte ha påverkats av dessa transaktioner. För 1974 har antagits ett nettoutflöde av resevaluta på 2 650 milj. kr., vilket innebär en återgång till det under tidigare år successivt ökande underskottet. Den förhållandevis kraftiga ökningen, ca 375 milj. kr., är med den bedömningen främst betingad av kraftiga prisstegringar utomlands. Utflödet av resevaluta har antagits förbli volymmässigt oförändrat jämfört med 1973 medan motsvarande inflöde antagits öka ca 2,5 %.

Underskottet i posten *övriga tjänster* ökade 1972—1973 med ca 300 milj. kr. till ca 1 225 milj. kr. Tillväxten som måste betraktas som ovanligt stor är främst hänförlig till ökade provisions- och administrationskostnader i utlandet. Underskottet förutses växa ytterligare 1974 och har satts till 1 500 milj. kr., vilket förutsätter något snabbare ökning av utgifter än inkomster.

Transfereringarna till och från utlandet under 1973 ledde till ett nettoutflöde på ca 1 750 milj. kr., dvs. en helt obetydlig ökning 1972—1973. Emellertid registrerades för 1972 en extra belastning med drygt 100 milj. kr. på grund av en avskrivning på ett tidigare lån till Finland. Bortses från denna avskrivning av engångsnatur växte således det negativa transfereringsnettot med drygt detta belopp. Gåvobiståndet till u-länder ökade något mera eller ca 160 milj. kr. För 1974 har antagits ett ca 300 milj. kr. större underskott för transfereringarna, varav huvudparten härör från ökat u-landsbistånd.

Kapitalbalansen

Kapitaltransaktionerna 1973 ledde till ett mindre nettokapitalinflöde på ca 250 milj. kr. Detta innebar en minskning jämfört med 1972 med närmare 1 miljard kr. Som framgår av nedanstående tablå hänför sig denna till posterna statliga kapitaltransaktioner, värdepappershandel och långfristig upplåning utomlands. Tillsammans svarade dessa poster för ett nettokapitalutflöde på bortåt 250 milj. kr., vilket innebar en försämring jämfört med 1972 med ca 1 miljard kr. I motsatt riktning verkade ett något lägre nettoutflöde i samband med direktinvesteringarna samt ett ca 400 milj. kr. större inflöde under övriga kapitaltransaktioner.

Milj. kr.

	1972	1973	Förändring 1972—1973
Statliga kapitaltransaktioner	47	—201	—248
Värdepapperstransaktioner	830	445	—385
Emissioner och amorteringar	1 021	571	—450
Övriga transaktioner	—191	—126	65
Privata långfristiga lån	830	— 8	—838
Direkta investeringar	—919	—784	135
Övriga kapitaltransaktioner	399	792	393
Kapitalbalans	1 187	244	—943

Posten *statliga kapitaltransaktioner* utmynnade i ett nettokapitalutflöde på ca 200 milj. kr. innebärande ett omslag 1972—1973 på ca 250 milj. kr. Det relativt kraftiga omslaget förklaras dels av att slutregleringen av svenska statens kredit till Finland 1972 här bokförts som ett inflöde, dels av ökade utvecklingskrediter.

Värdepappershandeln resulterade i ett nettokapitalinflöde på 445 milj. kr. 1973 att jämföra med 830 milj. kr. 1972. Det lägre nettoinflödet 1973 förklaras i huvudsak av minskade emissioner av svenska obligationslån utomlands.

Även övrig *privat långfristig upplåning* utomlands avtog 1973. In- och utflöde under denna post balanserade i huvudsak, vilket kom att innebära ett omslag på ca 840 milj. kr. Nedgången i svensk nyupplåning utomlands med ca 700 milj. kr. samt en ökad amortering av gamla lån på drygt 100 milj. kr. utgör den huvudsakliga förklaringen.

Transaktionerna under posten *direkta investeringar* resulterade 1973 i ett nettokapitalutflöde som var 135 milj. kr. lägre än 1972. De svenska nyinvesteringarna i utlandet uppgick till 1,2 miljarder kr. och minskade därmed med 200 milj. kr. från 1972. Motsvarande utländska investeringar i Sverige undergick ingen större förändring. De svenska investe-

Tabell 3: 6 Bytes- och betalningsbalans 1970—1974

Milj. kr., löpande priser

	1970	1971	1972	1973	1974 prognos
Export av varor, fob ¹	35 150	38 224	41 749	53 019	66 565
Import av varor, cif ¹	36 251	36 192	38 618	46 302	65 480
Handelsbalans	-1 101	2 032	3 131	6 717	1 085
Korrigerig av handelsstatistiken ²	136	16	— 49	— 160	— 150
Sjöfartsnetto	2 114	2 325	2 445	2 834	2 850
Resevaluta	-1 748	-1 927	-2 400	-2 275	-2 650
Övriga tjänster, netto	— 676	— 878	— 925	-1 224	-1 500
Korrigeringspost	800	800	800	800	800
Bytesbalans för varor och tjänster ³	— 475	2 368	3 002	6 692	435
Transfereringar, netto	— 892	-1 277	-1 720	-1 746	-2 050
Bytesbalans för varor och tjänster och transfereringar ⁴	-1 367	1 091	1 282	4 946	-1 615
Kapitalbalans	1 147	596	1 187	244	..
Tilldelning av SDR	196	180	178	—	..
Restpost	642	— 466	282	449	..
Bankernas utlandsställning ⁵	618	1 401	2 929	5 639	..

¹ Enligt handelsstatistiken.

² Nettot av återutförsel och återinförsel, korrigerig av SAS' flygplansimport, i utlandet direktlandad fisk, nettoimport av icke-monetärt guld samt rabatter och koncernbidrag i samband med oljeimport.

³ Överensstämmer med saldot mellan import och export av varor och tjänster i nationalräkenskapernas försörjningsbalans bortsett från att korrigeringsposten endast med halva beloppet ingår i försörjningsbalansen. Resterande hälften av korrigeringsposten räknas i NR till transfereringsnettot.

⁴ Överensstämmer med riksbankens bytesbalansbegrepp.

⁵ Valutareservens förändring jämte förändringar i affärsbankernas tidsposition.

Källor: Riksbanken och konjunkturinstitutet.

ringarna i utlandet har endast i ringa omfattning finansierats utomlands utan kostnaderna härför har till övervägande del bestritts med medel utförda från Sverige. Den inhemska kreditsituationen med relativt låg ränta synes ha bidragit till denna utveckling.

Under posten *övriga kapitaltransaktioner* registrerades 1973 ett nettokapitalinflöde på ca 800 milj. kr., vilket utgör en förbättring med ca 400 milj. kr. jämfört med 1972. Som delposter ingår bl. a. varvens exportkrediter, krediter i samband med import av fartyg och flygplan samt skillnaden mellan tullvärden och betalning vid import av datamaskiner. Dessa transaktioner resulterade i ett nettokapitalinflöde på ca 1 450 milj. kr. medan en annan delpost av betydelse, kortfristiga kapitaltransaktioner, resulterade i ett utflöde på drygt 500 milj. kr. Den sistnämnda posten inrymmer bl. a. svenska företags kortfristiga upplåning utomlands för finansiering av export och import.

Bankernas utlandsställning, som inkluderar valutabankernas tidsposition uppgick vid utgången av 1973 till 14 867 milj. kr., utgörande en ökning med 5 639 milj. kr. sedan utgången av 1972. Utlandsställningen förbättrades ytterligare under januari och februari 1974 och uppgick vid slutet av sistnämnda månad till 15 385 milj. kr. Under mars månad minskade emellertid riksbankens innehav av utländska valutor mycket kraftigt eller med 1,5 miljarder kr., men då motsvarande valutainnehav hos affärsbankerna tillsammans med deras tidsposition ökade ca 1 miljard kr. försvagades bankernas utlandsställning med endast 500 milj. kr. Denna utveckling synes ha varit påverkad av vissa spekulationsmotiv. Förväntningarna om en revalvering av den västtyska marken tillsammans med nedgången i dollarkursen har sålunda stimulerat till snabb betalning av utestående leverantörsskulder medan hemtagning av motsvarande tillgångar har fördröjts. Dessutom synes betalningarna av den kraftigt fördyrade oljeimporten ha inletts. Riksbankens nyligen genomförda åtgärder att dels höja diskontot, dels höja kassakvoten syftar båda ytterst till att minska utflödet av valuta. En utförligare beskrivning av åtgärderna och dess förväntade effekter ges i kapitel 9.

4 Produktionen

4.1 Sammanfattning av industriproduktionens utveckling

Industrins efterfrågeläge förbättrades markant under loppet av 1973. Den starka efterfrågeexpansionen härrörde i betydande grad från exportmarknaderna varifrån orderingångens tillväxt var påfallande speciellt under första halvåret. Hemmaefterfrågan däremot utvecklades svagt även om en viss uppgång skedde under året. Orderstockarna växte snabbt och var vid utgången av 1973 nära 50 % högre än ett år tidigare räknat i löpande priser.

Styrkan i den utifrån kommande efterfrågeuppgången resulterade i en kraftig ökning av leveranserna 1972—1973 från de exportdominerade branscherna gruvor, skogsindustri samt järn- och stålverk. Trots en snabb produktionstillväxt inom dessa branscher — som dock för skogsindustrierna och gruvorna redan under våren begränsades av bristande kapacitet — medförde leveransutvecklingen en neddragning av producentlagren till en mycket låg nivå. Även inom verkstadsindustrin var exportutvecklingen den huvudsakliga drivkraften bakom produktions-tillväxten liksom också för övrigsektorn, vars produktionsökning dock i högre grad än för verkstadsindustrin hölls tillbaka av den svaga inhemska efterfrågeutvecklingen.

1973—1974 beräknas produktionsökningen för hela industrin bli ca 7 1/2 %. De mest expansiva efterfrågekomponenterna förutses nu utgöras av den privata konsumtionen samt lagerinvesteringarna. Exportefterfrågan väntas även 1974 bli större än det av kapacitetstillväxten begränsade utbudet av malm, massa och papper, medan tillväxten i exportefterfrågan för övriga varor förutses dämpas mot slutet av 1974. De starkaste produktionsökningarna beräknas under dessa omständigheter ske inom verkstadsindustrin, järn- och metallverken samt inom övrigsektorn, medan produktionsökningen dämpas påtagligt inom skogsindustrin.

4.2 Gruvor och mineralbrott samt tillverkningsindustri

Den kraftigt stigande stålproduktionen under 1973 i flertalet industriländer resulterade i en starkt ökad efterfrågan på svensk järnmalm. De kraftigt stigande sjöfrakterna 1973 torde ha bidragit till att förstärka den svenska malmens konkurrenskraft i Västeuropa på grund av det korta transportavståndet. Stålproducenternas lagerhållning av de svenska malmkvaliteterna är vanligtvis låg, vilket inneburit att den expansiva stålkonjunkturen under 1973 tämligen omgående slagit igenom på efterfrågan av svensk malm. Leveranserna från *järnmalmgruvorna* ökade nästan 18 % och kom därmed att uppgå till drygt 37 milj. ton. Exportleveranserna steg med 18 % i volym motsvarande en ökning med drygt

Tabell 4: 1 Industriproduktionens utveckling 1971—1974
 Procentuell volymförändring från föregående år

SNI		1971 def.	1972 prel.	1973 prel.	1974 prognos
2	<i>Gruvor och mineralbrott</i>	11,5	— 3,2	5,6	10,1
2301	Järnmalmgruvor	14,1	— 0,6	5,2	12,0
2302	Ickejärnmalmgruvor	6,4	—13,5	6,4	7,0
210, 220, 290	Övriga gruvor och mineralbrott	3,2	— 4,3	7,4	1,4
3	<i>Tillverkningsindustri</i>	0,9	2,6	7,4	7,4
33111	Sågverk ¹	3,9	0,9	6,7	3,1
34111	Massaindustri	—4,6	2,0	17,2	4,3
34112, 34113	Pappers- och pappindustri m m. ²	—1,1	7,0	13,8	6,8
353, 354	Petroleumraffinaderier m. m. ³	—0,9	2,8	0,6	1,7
371	Järn- och stålverk ⁴	—1,9	2,2	8,7	12,2
372	Ickejärnmetallverk	5,0	6,0	10,0	9,0
38 ./. 3841	Verkstadsindustri exkl. varv	4,3	2,0	8,3	8,0
3841	Varv ⁵	5,0	7,1	9,6	5,0
31	Livsmedelsindustri m. m. ⁶	—0,6	— 1,0	1,4	4,5
3 resterande	Övrigsektor	—2,3	3,6	6,2	7,5
2, 3	Hela industrin	1,2	2,3	7,4	7,4

¹ Inkl. hyvlerier och träimpregneringsverk.

² Inkl. träfiberplattindustri.

³ Inkl. smörjmedels- asphalt- och kolproduktindustri.

⁴ Inkl. ferrolegeringsverk.

⁵ Inkl. båtbyggerier.

⁶ Inkl. dryckesvaru- och tobaksindustri.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

5 milj. ton. De främsta avnämarnländerna för svensk järnmalm är Förbundsrepubliken Tyskland, Belgien-Luxemburg och Storbritannien. Exporten till Förbundsrepubliken Tyskland ökade 10 % och uppgick till inemot 10 1/2 milj. ton. Exportleveranserna till Belgien-Luxemburg ökade kraftigt — 21 1/2 % — och den exporterade kvantiteten kom att uppgå till nästan 9 1/2 milj. ton. Även exporten till Storbritannien, Frankrike, Nederländerna och Spanien steg betydligt.

Hemmaleveranserna ökade 1972—1973 med drygt 9 %. Järnmalmshytningen ökade under 1973 i betydligt långsammare takt än leveranserna, vilket resulterade i en neddragning av malmagren under loppet av året med drygt 2 1/2 milj. ton.

Efterfrågan på järn och stål synes ännu i början av 1974 vara fortsatt stark. Även om en viss avmattning förefaller sannolik under senare delen av året torde dess återverkan på stålproduktionen och därmed malmbehovet till en början motverkas av en beräknad uppbyggnad av de vid ingången av 1974 små ställagren både i producent- och förbrukarledet. Den effektiva efterfrågan på järnmalm väntas därmed hållas väl uppe även under 1974. Möjligheterna att öka den svenska järnmalmsexporten begränsas dock av utskeppningskapaciteten — volymökningen beräknas stanna vid knappt 2 % 1973—1974. Priserna på den

svenska järnmalmen förbättrades kraftigt i exportkontrakten för 1974 vilket gör att leveranspriserna kommer att genomsnittligt öka ca 25 %. Produktionen beräknas stiga ca 12 % 1973—1974 vilket i förening med den ovan relaterade leveransutvecklingen beräknas medföra en svag ökning av malmlagen.

I de svenska ickejärnmalmegruvorna bryts malm innehållande bl. a. koppar, bly, zink, mangan, guld och silver. Landets behov av bly- och zinkmalm täcks helt av den inhemska produktionen medan behovet av övriga malmer helt eller delvis tillgodoses genom import. Främst importeras koppar-, krom-, volfram-, mangan- samt aluminiummalm.

Produktionsökningen 1972—1973 blev ca 6 %. Exporten steg samtidigt ca 8 % i volym vilket tillsammans med starkt stigande priser resulterade i att exportvärdet ökade nära 40 %. Importen av ickejärnmalmer ökade synnerligen kraftigt 1972—1973 främst till följd av ett lageromslag i ickejärnmetallverken.

Produktionen såväl som exporten beräknas 1973—1974 öka i stort sett i samma takt som 1972—1973. Importen förutses stiga ytterligare — dock i betydligt lägre takt än 1972—1973 — som en följd av fortsatt produktionsökning i järn- och metallverken.

Exportefterfrågan på sågade och hyvlade trävaror från sågverken var mycket stark under 1973. I huvudsak två faktorer bidrog här till. Bostadsbyggandet expanderade starkt i Västeuropa, i synnerhet i Storbritannien — vårt viktigaste avnämmande — och i Danmark. Samtidigt begränsades konkurrentländernas utbud av trävaror till Västeuropa. Den finska exporten hölls tillbaka av råvarubrist medan det kanadensiska utbudet till Europa reducerades av stark efterfrågan i Förenta staterna

Tabell 4: 2 Försörjningsbalans för sågade och hyvlade trävaror 1972—1974

Barr- och lövträ

	1 000 kbm	Förändring från föregående år, % resp. 1000 kbm	
		1973	1974 prognos
Produktion	12 860	6,6	3,1
Import	120	51,3	— 9,6
Summa tillgång	12 980	7,0	3,0
Export	8 450	11,3	— 9,5
Varuinsats	6 260	2,4	3,2
industri	4 000	6,3	6,4
byggnadsverksamhet	2 260	— 4,4	— 3,2
Lagerförändring	— 600	0	1 100
Saldopost	—1 130	—200	0
Summa användning	12 980	7,0	3,0

Källa: Konjunkturinstitutet.

samt i viss mån även av Japans starkt ökade trävaruefterfrågan. Ett efterfrågeöverskott uppstod sålunda på den europeiska marknaden. Den svenska exporten av sågade och hyvlade trävaror blev utbudsbestämd och nådde upp till rekordnivån 9 400 000 kbm, vilket innebar en volymökning med ca 11 1/2 % 1972—1973.

Överskottsefterfrågan medförde att exportpriserna kunde höjas synnerligen kraftigt. Prisökningen på levererade partier blev ca 32 % 1972—1973. Även hemmamarknadspriserna ökade kraftigt och regeringen införde därför prisstopp den 7 september 1973 på hemmamarknaden; försäljningspriserna skulle reduceras till den nivå som rådde den 2 maj 1973.

Byggnadsverksamheten minskade i Sverige under 1973 men en ökad andel småhus, som är mer träkrävande, samt ökad efterfrågan på trävaror inom industrien medförde att den svenska förbrukningen av trävaror steg 1972—1973. Förbrukarlagren synes emellertid ha minskat varför leveranserna till hemmamarknaden torde ha sjunkit något.

Sågverken utnyttjade kapaciteten tillfullo under 1973 och produktionen ökade 6 1/2 % 1972—1973. Färdigvarulagren som var relativt små redan vid ingången av 1973 minskade med ytterligare 400 à 500 tusen kbm.

Förbrukningen av trävaror i Europa torde få en markant nedgång under 1974 genom betydande neddragningar i bostadsbyggandet i ett flertal för svensk trävaruexport viktiga länder. Särskilt starkt väntas bostadsinvesteringarna minska i Storbritannien och Danmark men även i Förbundsrepubliken Tyskland och Nederländerna antas byggandet avta betydligt. Under första halvåret 1974 beräknas bostadsbyggandet i Förenta staterna skäras ned synnerligen kraftigt och även om en viss uppgång är sannolik mot slutet av 1974 torde konkurrensen från Kanada på den europeiska trävarumarknaden bli väsentligt starkare under 1974 än 1973. Den svenska exporten av trävaror 1974 bedöms minska med uppskattningsvis 9 à 10 % från den höga nivån 1973.

Försäljningspriserna för trävaror synes ha nått en toppnivå kring årsskiftet 1973/1974 och en viss prisnedgång är trolig under 1974. Men eftersom större delen av den förutsedda exporten för 1974 redan kontrakterats beräknas ändå genomsnittspriserna för leveranserna öka synnerligen starkt 1973—1974 eller med ca 55 %.

Förbrukningen av trävaror på hemmamarknaden väntas öka endast svagt 1973—1974 främst beroende på en fortsatt minskning av byggnadsinvesteringarna. Ett beräknat relativt kraftigt lageromslag i förbrukarlagren beräknas dock medföra en förhållandevis kraftig ökning av leveranserna till hemmamarknaden 1973—1974.

Mot bakgrund av den ovan skisserade leveransutvecklingen torde produktionstillväxten inom sågverken bli relativt långsam 1973—1974. Här har kalkylerats med en ökning på ca 3 %, vilket skulle medge en viss

uppbyggnad av de vid ingången av 1974 mycket små producentlagren.

Exportorderingen till *massaindustrin* vände uppåt i början av 1972. Mot slutet av 1972 var tillväxten stark liksom under hela 1973. Exportleveranserna kom därmed att öka mycket kraftigt 1972—1973 eller med ca 28 % i volym. Beträffande exporten av papperscellulosa, som utgör den helt övervägande delen av den svenska massaexporten, kan noteras att leveranserna till de utomeuropeiska länderna ökade speciellt kraftigt och mer än fördubblades 1972—1973. Dessa länder köper normalt mycket massa från Nordamerika men leveranserna därifrån har begränsats av den växande massaefterfrågan i Förenta staterna i förening med visst kanadensiskt produktionsbortfall i samband med strejker. De utomeuropeiska ländernas andel av den svenska exporten av papperscellulosa var 1972 endast 10 % men av den totala kvantitativa exportökningen 1972—1973 svarade dessa länder för ca 35 %. Exporten till Västeuropa utgör dock den helt dominerande delen av massaexporten och den steg kraftigt 1972—1973 eller med 600 tusen ton. Främsta orsakerna här till var en betydande uppdragning av pappersproduktionen i Västeuropa, en viss lageruppbyggnad samt det begränsade utbudet av massa från Nordamerika.

Som en följd av det starka efterfrågetrycket drogs produktionen upp och från våren 1973 har massaindustrin haft fullt kapacitetsutnyttjande. Avslutproduktionen ökade med ca 17 % 1972—1973.

Färdigvarulagren som vid ingången av 1973 var stora reducerades under året — genom den stora exportefterfrågan — till en mycket låg nivå eller med ca 400 000 ton.

Exportprisindex för levererad massa nådde under den föregående konjunkturcykeln en toppnivå så sent som vid mitten av 1971 och sjönk sedan stadigt fram till årsskiftet 1972/1973. Under första halvåret 1973 kunde däremot en prisuppgång noteras som emellertid blev ganska måttlig till följd av dollardevalveringen våren 1973. (Massakontrakten skrevs då ännu i dollar men sedermera har affärerna gjorts i svenska kronor.) Under andra halvåret 1973 steg däremot exportpriserna kraftigt och mellan helåren 1972—1973 ökade priserna på levererade kvantiteter med i genomsnitt ca 10 %.

Även under 1974 är det rimligt att räkna med en viss ökning av pappersproduktionen i Västeuropa. Produktionsökningen 1973—1974 torde dock bli avsevärt lägre än föregående år. Det nordamerikanska massa-utbudet till såväl den europeiska som den icke-europeiska marknaden kommer förmodligen att vara begränsat även 1974. Tillväxttakten i Förenta staternas pappersproduktion väntas visserligen bli betydligt försvagad men en endast obetydlig kapacitetstillväxt för massaindustrin gör att den inhemska massaförsörjningen ändå kan antas förbli otillräcklig. Efterfrågeläget synes således medge en betydande ökning av den svenska massaexporten även 1974. Möjligheterna att exportera kommer

dock att snävt begränsas av produktionskapaciteten, lagersituationen samt hemmaefterfrågan.

Med fullt kapacitetsutnyttjande beräknas produktionen av avsalumassa kunna öka drygt 4 % 1973—1974. De vid utgången av 1973 starkt neddragna lagren förutses förbli oförändrade under 1974. Hemmaleveranserna som endast utgör en liten del av totalleveranserna antas öka relativt starkt 1973—1974.

Vid en produktionstillväxt på ca 4 % kan därmed exportleveranserna inte hållas kvar på 1973 års höga nivå. Massacxporten väntas i stället minska med ca 4 1/2 % i volym 1973—1974.

Exportpriserna beräknas med hänsyn till den gynnsamma efterfrågesituationen kunna höjas kraftigt 1973—1974. Även starkt stigande energikostnader har höjande effekt på massapriserna. Leveranspriserna på massa beräknas öka synnerligen kraftigt 1973—1974 eller med ca 45 %.

Exportorderingen till *pappers- och pappindustrin m.m.* som vände uppåt i början av 1972 har haft en mycket hög ökningstakt under hela 1973. Pappersexporten totalt ökade med ca 13 % i volym 1972—1973. För tidningspapper uppstod efter hand brist på världsmarknaden under 1973, varför den svenska pappersexporten till denna del blev utbudsbestämd. Exporten av övrigt papper ökade med ca 15 % i kvantitet 1972—1973. Bakom den starka uppgången låg dels en påtaglig ökning av pappersefterfrågan i Europa, dels ett begränsat utbud från Nordamerika. Finpappersexporten, som endast utgör en ringa andel av exporten av övrigt papper, ökade nära 85 % i kvantitet 1972—1973 och svarade därmed för ca 1/4 av exportökningen för hela gruppen övrigt papper. Den starka exportökningen för finpapper möjliggjordes genom ett kraftigt kapacitetstillskott. Av exportökningen för finpapper gick en osedvanligt hög andel eller ungefär hälften till utomeuropeiska länder. Även för hela gruppen övrigt papper blev exportökningen mycket stark till dessa länder, vilket främst torde ha berott på det minskade pappersutbudet från Nordamerika. Huvudmarknaden för den svenska pappersexporten är emellertid Europa och även dit ökade exporten av övrigt papper markant.

Exportpriserna på papper, som under en lång följd av år uppvisat en relativt lugn utveckling, ökade genom den klara förbättringen av marknadsläget mycket kraftigt under loppet av 1973. Mellan helåren 1972—1973 steg prisnivån med ca 9 %.

Även hemmaorderingången vände uppåt i början av 1972 — den ökade därefter påtagligt under resten av året. Under 1973 var fortfarande utvecklingen av den privata konsumtionen relativt svag men ökningstakten för hemmaorderingången till pappersindustrin ökade likväl betydligt — förmodligen beroende på en lageruppbyggnad i förbrukar-

ledet samt exportindustrins påtagligt ökade emballagebehov. Hemmaleveranserna beräknas ha ökat nära 11 % i kvantitet 1972—1973.

I linje med det successivt förbättrade efterfrågeläget på såväl hemmasom exportmarknaderna drogs produktionen upp och redan mot slutet av 1972 utnyttjades kapaciteten till fullo. Kapacitetsutnyttjandet var sedan mycket högt under hela 1973 och produktionsvolymökningen kom därmed att bli nära 14 % 1972—1973.

Det svenska exportutbudet för papper exkl. tidningspapper kan med hänsyn till den förväntade hemmaefterfrågan samt kapacitetsutvecklingen och lagersituationen beräknas stiga endast svagt 1973—1974. Efterfrågan torde bli större än utbudet även 1974 trots att ökningstakten i de västeuropeiska ekonomierna väntas bli relativt svag — något som delvis kompenseras av att pappersutbudet från Nordamerika antas förbli relativt begränsat. Exportutbudet av tidningspapper beräknas öka mycket starkare än för övrigt papper. Men bristsituationen på världsmarknaden för denna kvalitet gör att det inte torde bli några svårigheter att avsätta även starkt ökade kvantiteter.

1973—1974 beräknas den privata konsumtionen öka relativt kraftigt och hemmaleveranserna väntas öka påtagligt eller med ca 8 % i kvantitet.

Lagren torde ej kunna minska ytterligare under 1974. Med fullt kapacitetsutnyttjande kan produktionen öka med ca 7 % 1973—1974, varför den möjliga exportökningen för papper totalt skulle bli ca 5 1/2 % i volym.

Med hänsyn till kraftigt stigande massapriser 1973 och 1974, efterfrågeöverskott på papper samt markant ökade priser på substitutionsvaran plast torde de potentiella möjligheterna för kraftigt ökande exportpriser på papper vara stora. Här har valts att räkna med en ökning av priserna på exportmarknaden med ca 25 % 1973—1974.

Produktionen inom *petroleumraffinaderierna m.m.* ökade med knappt 1 % 1972—1973. Produktionstillväxten bars helt upp av smörjmedels-, asfalt- och kolproduktindustrin, medan produktionen inom de egentliga raffinaderierna minskade. Produktionen inom raffinaderierna synes under första halvåret 1973 ha begränsats av produktions-tekniska skäl. Mot slutet av året kunde produktionsnivån däremot hållas uppe relativt väl varför något större produktionsbortfall till följd av störningar i råoljetillförseln inte torde skett under 1973.

Tillförseln till den svenska marknaden av raffinerade produkter ökade emellertid då importen som svarar för i runt tal drygt 2/3 av den inhemska förbrukningen steg ca 5 % 1972—1973. Importökningen var stark under de tre första kvartalen 1973 men sjönk under fjärde kvartalet 1973 som en följd av den internationella brist på raffinerade produkter som uppstod efter OAPEC-ländernas nedskärningar av råoljeleveranserna.

Förbrukningen av framför allt bensin och tunna eldningsoljor under 1974 beräknas bli relativt sett svag som en följd av dels de fram t. o. m. 15 mars 1974 gällande leveransnedskärningarna till konsumenterna, dels de drastiskt höjda priserna. Förbrukningen av tjocka eldningsoljor beräknas däremot komma att öka tämligen kraftigt då produktionen av elektrisk ström baserad på vattenkraft ej beräknas kunna höjas nämnvärt från 1973 års nivå. Förbrukningsökningen av elektrisk ström måste därmed huvudsakligen tillgodoses från värmekraftverk. Den låga produktionsnivån inom petroleumraffinaderierna under de två första månaderna 1974 var till en del orsakad av inskränkningar i råvarutillförseln. Produktionen beräknas trots detta kunna öka med ett par procent 1973—1974 då betydande kapacitetstillskott planeras vara klara att tas i bruk mot slutet av 1974. Importen av raffinerade oljeprodukter beräknas därmed behöva öka med drygt 4 1/2 % för att den inhemska efterfrågan av dessa produkter skall kunna tillgodoses. Importen av hela gruppen petroleumprodukter m. m. beräknas öka något kraftigare eller med 5 %, då koksimporten beräknas öka starkt som en följd av den förutsedda kraftiga produktionsökningen 1973—1974 inom stålverken.

Orderläget för järn- och stålverken genomgick en betydande förbättring såväl under 1972 som under 1973. Orderstockarna, som vände uppåt under 1972, tillväxte i betydande omfattning under 1973 och uppgick vid årsskiftet 1973/1974 till 1,7 miljarder ton, då de var 50 % större än ett år tidigare. Efterfrågan på stål var under loppet av 1973

Tabell 4: 3 Försörjningsbalans för järn och stål 1972—1974
1968 års producentpriser

	Milj. kr.	Förändring från föregående år, % resp. milj. kr.	
	1972	1973	1974 prognos
Produktion ¹	4 580	5,5	13,8
Import	1 560	15,4	14,0
Summa tillgång	6 140	8,0	13,9
Export	2 445	21,4	11,9
Lagerförändring i industrin	30	-255	335
Lagerförändring i handeln	- 5	0	10
Varuinsats	3 670	6,0	5,6
industri	2 950	8,5	7,5
byggnadsverksamhet	720	- 4,4	- 3,2
Summa användning	6 140	8,0	13,9

¹ Produktionen framkommer som saldpост i balansen och avviker från statistiska centralbyråns årsberäkningar över produktionsutvecklingen. Försörjningsbalansens produktionsökning för prognosperioden korrigeras därmed i enlighet med mönstret för tidigare avvikelser.

Källa: Konjunkturinstitutet.

starkt expansiv inom flertalet länder- och förbrukarområden. Vad gäller vissa produkter resulterade detta i efterfrågeöverskott och bristsituationer. Vid ingången av 1973 befann sig de svenska stålverken i en gynnsam position med betydande leveranskapacitet på grund av de då mycket stora färdigvarulagren och ett forfarande relativt lågt kapacitetsutnyttjande. Exportleveranserna, som ökade kraftigt redan under 1972, expanderade därmed ytterligare — till en uppgång med 21 1/2 % 1972—1973 i volym. Betydande förstärkningar av exporten noterades på flertalet viktiga marknader. Till Förenta staterna dämpades emellertid den tidigare mycket snabba uppgången. Exportpriserna på järn och stål, som vände uppåt under senare delen av 1972, accelererade också kraftigt under loppet av 1973. Prisökningen 1972—1973 blev drygt 8 1/2 %.

Hemmamarknadsleveranserna började öka påtagligt först under senare hälften av 1973. Uppgången 1972—1973 var i volym — sett i relation till exportleveransökningen — blygsam. Den inhemska efterfrågan expanderade visserligen under loppet av 1973 genom en snabb förbrukningsökning och en avsaktning i lagerneddragningarna inom de stålkonsumerande branscherna. Efterfrågeökningen torde emellertid i hög grad ha tillgodosetts genom import. Stålimporten ökade kraftigt — med 15 % — 1972—1973 trots en avsaktning mot slutet av året.

Den betydande efterfrågeförbättringen orsakade en kraftig produktionsuppdragning inom de svenska stålverken. Produktionskurvan vände uppåt redan i början av 1972 och under 1973 accelererade produktionsstakten ytterligare. Produktionsuppgången 1972—1973 uppgick till 8 1/2 %. Kapacitetsutnyttjandet ökade också påtagligt under loppet av 1973. Trots den kraftiga produktionsuppdragningen ägde en betydande lagerreducering rum inom producentledet. Uttömningen blev mycket kraftig, framför allt under sista kvartalet 1973 och i december 1973 bedömde järn- och stålverken sina färdigvarulager som för små i betydande utsträckning.

Under första kvartalet 1974 fortsatte orderläget inom stålverken att förbättras och orderstockarna växte ytterligare. Neddragningen av färdigvarulagren fortgick också trots att produktionsvolymen expanderade i samma snabba takt som under fjärde kvartalet 1973.

Till grund för bedömningen av stålverkens exportleveranser 1974 ligger den exportenkät som statistiska centralbyrån insamlade i februari 1974. Enligt denna räknar företagen med en fortsatt kraftig uppgång av exportleveranserna. En gynnsam utveckling framstår också som trolig med hänsyn till företagens mycket stora exportorderstockar och det ännu mycket starka internationella marknadsläget. Den volymmässiga tillväxten har beräknats till närmare 12 % 1973—1974. Tillväxten beräknas emellertid dämpas påtagligt under loppet av 1974. En hög pris-

stegringstakt bedöms kunna bestå relativt långt in på 1974 och prisindex för exportleveranserna beräknas öka med ca 13 % 1973—1974.

Den inhemska efterfrågan bedöms fortsätta att öka kraftigt 1973—1974; dels kan man räkna med en stark förbrukningsökning inom verkstadsindustrin och varven, dels kalkyleras lagren hos förbrukare och handel dras upp efter de mycket omfattande lagerreduceringar som ägt rum. Den beräknade aktivitetsneddragningen inom byggnadsverksamheten beräknas emellertid till en del moderera efterfrågeökningen. Importen förutses mot bakgrund av en dylik inhemsk efterfrågeutveckling öka kraftigt även 1973—1974.

Produktionen inom stålverken bedöms på grundval av ovan redovisade efterfrågeutveckling stiga med ca 12 % 1973—1974 samtidigt som ett positivt omslag i färdigvarulagens utveckling beräknas inträffa i producentledet.

För *ickejärnmetallverken* noterades en avsevärt förstärkt efterfrågan, särskilt från hemmamarknaden, under 1973. Produktionsökningen 1972—1973 blev kraftig — drygt 10 % — och produktionskapaciteten utnyttjades fullt i slutet av tredje kvartalet 1973. Den starka hemmacafterfrågan verkade begränsande på exporten och samtidigt har också de svenska producenterna tagit en allt större andel av den inhemska marknaden på importens bekostnad. Exportvolymen steg sålunda 5 % 1972—1973 medan importvolymens ökning stannade vid 2 1/2 %.

Världsförbrukningen av ickejärnmetaller under 1973 överskred kraftigt produktionen med åtföljande lagertömningar och spektakulära stegringar i noteringspriserna för ett flertal ickejärnmetaller. Prisstegringarna torde ytterligare ha underblåsts av garderingsplaceringar som företagits under inverkan av valutaosäkerhet och tilltagande inflationstakt. Genomslaget i de svenska importpriserna blev också mycket kraftigt andra halvåret 1973, importpriserna låg då 26 % högre än andra halvåret 1972. Mellan helåren 1972 och 1973 ökade importpriserna drygt 15 % medan exportpriserna visade en ännu kraftigare ökning — 26 %.

Produktionskapaciteten kommer under 1974 att öka vilket torde ge utrymme för en produktionsökning med ca 9 % 1973—1974. Den inhemska efterfrågan på ickejärnmetaller främst från verkstadsindustrin kan påräknas fortsätta expandera kraftigt även 1974. Sammantaget med en trolig lageruppbyggnad hos förbrukarna av ickejärnmetaller torde detta medföra en begränsad uppgång av exportvolymen. Importen torde tillväxa något snabbare än 1972—1973; en importvolymökning på ca 3 1/2 % 1973—1974 förefaller sannolik. Även om en stabilisering eller en eventuell minskning i noteringspriserna realiseras under 1974 torde leveranspriserna visa förhållandevis kraftiga ökningar 1973—1974 allteftersom långsiktiga leveranskontrakt förnyas till en högre prisnivå. Exportprisindex för ickejärnmetaller beräknas öka med ca 10 % 1973—1974 och importprisindex med ca 15 %.

Tabell 4: 4 Försörjningsbalans för verkstadsprodukter, exkl. fartyg 1972—1974
1968 års producentpriser

	Milj. kr.	Förändring från föregående år, % resp. milj. kr.	
	1972	1973	1974 prognos
Produktion ¹	24 395	5,8	8,1
Import	11 475	7,9	11,7
Summa tillgång	35 870	6,5	9,3
Offentlig konsumtion	2 100	0,0	0,0
Privat konsumtion	3 885	2,3	4,0
Investeringar	8 745	5,4	6,9
Export	14 180	13,6	9,4
Lagerförändring i industrin	— 210	— 90	950
Lagerförändring i handeln	80	— 155	160
Varuinsats	7 090	1,1	1,7
industri	2 435	8,0	6,6
byggnadsverksamhet	3 390	— 4,0	— 3,2
övrigt	1 265	2,8	4,1
Summa användning	35 870	6,5	9,3

¹ Produktionen framkommer som saldo i balansen och avviker från statistiska centralbyråns årsberäkningar över produktionsutvecklingen. Försörjningsbalansens produktionsökning för prognosperioden korrigeras därför i enlighet med mönstret för tidigare konstaterade avvikelser.

Anm. Importens och exportens utveckling enligt balansen avviker från vad som redovisas i utrikeshandelskapitlet. Avvikelserna förklaras av att de import- och exportprisindex som används i handelsstatistiken ej har använts vid deflateringen i balansen. I stället har här för exporten använts ett exportprisindex hämtat ur producentprisindex, och för importen ett av statistiska centralbyrån på grundval av insamlade prisuppgifter nykonstruerat importprisindex.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Orderingången till *verkstadsindustrin exkl. varv* har vuxit mycket snabbt sedan slutet av 1972. Ökningstakten dämpades dock mot slutet av 1973. Efterfrågan från utlandet har under denna period varit väsentligt starkare än efterfrågan från hemmamarknaden. Orderstockarna har vuxit snabbt under de tre sista kvartalen 1973 och var vid utgången av året 30 % högre än vid utgången av 1972, räknat i löpande priser.

Leveranserna till hemmamarknaden från den svenska verkstadsindustrin ökade enligt statistiska centralbyråns order- och leveransstatistik med endast 11 % i löpande priser 1972—1973, vilket i volym torde innebära en mycket blygsam ökning. Samtidigt steg emellertid importen av verkstadsprodukter med 8 % i volym. Den ökade tillförseln av verkstadsprodukter till den svenska marknaden under 1973 utgjordes alltså praktiskt taget helt av ökad import.

Utvecklingen av exportorderingången har återspeglats i exportleveranserna. Dessa började åter växa under andra halvåret 1972. Under första halvåret 1973 steg exporten mycket starkt, medan ökningstakten

dämpades under andra halvåret. Detta mönster kan till en del förklaras av en avsaktning i den internationella efterfrågan under loppet av 1973, men den snabba uppgången första halvåret var delvis en följd av att den svenska verkstadsindustrin vid utgången av 1972 alltjämt hade ett lågt kapacitetsutnyttjande och relativt höga färdigvarulager och därigenom ovanligt goda leveransmöjligheter. Prisökningarna var lägre under 1973 än under 1971 och 1972, och den värdemässiga uppgången 1972—1973 blev närmare 21 %.

Bland de viktigaste avnämarländerna noterades särskilt markanta exportökningar 1972—1973 till Danmark, Finland och Storbritannien, medan exporten till Norge, Förbundsrepubliken Tyskland och Förenta staterna utvecklades svagt. Detta mönster stämmer relativt väl med den inhemska efterfrågeutvecklingen i dessa länder. För Danmarks del tillkommer dessutom effekten av avskaffandet av den tillfälliga danska importavgiften.

Färdigvarulagren byggdes upp mycket kraftigt under 1970 och 1971. Under första halvåret 1972 minskade lagren, medan neddragningen tillfälligt upphörde under andra halvåret 1972 — troligen som en följd av det statliga lagerstödet. Under 1973 har färdigvarulagren åter successivt dragits ned, så att lagerminskningen 1973 blev större än lagerminskningen 1972.

Produktionen höjdes i slutet av 1972 i samband med den åter stigande efterfrågan och har sedan ytterligare successivt ökat under loppet av 1973. Produktionsökningen 1972—1973 blev drygt 8 %.

Enligt senaste konjunkturbarometern ökade orderingången ytterligare under första kvartalet 1974 från såväl hemma- som exportmarknaderna. Omdömet om orderstocken har nu svängt, så att andelen företag med förhållandevis stora orderstockar är klart större än andelen med för små orderstockar. Även för andra kvartalet emotser företagen ökad orderingång från hemma- och exportmarknaderna.

Till grund för bedömningen av exportleveransernas utveckling under 1974 ligger en exportenkät till verkstadsindustrin, insamlad i februari av statistiska centralbyrån. Företagen räknade då med att kunna öka sin export 1973—1974 med drygt 21 % i löpande priser — en ganska kraftig uppjustering jämfört med den förväntade exportökningen på 16 % i novemberenkäten 1973. Uppjusteringen är dock till största delen att hänföra till en förväntad högre prisstegring 1973—1974. Enkätens värdemässiga prognos har bedömts som rimlig. Då man kan räkna med en nästan dubbelt så snabb prisutveckling 1973—1974 som 1972—1973 skulle exportvolymen komma att öka med drygt 9 % 1973—1974 med en avtagande tillväxttakt under loppet av 1974.

Efterfrågan från hemmamarknaden väntas öka i högre takt 1973—1974 än 1972—1973, återspeglade prognoserade uppdragningar av maskininvesteringar och konsumtion av andra verkstadsprodukter än

bilar. Starkt bidragande är också ett förväntat lageromslag vad gäller verkstadsprodukter som insatsvaror från en lagerminskning 1973 till en lagerökning 1974.

Ovanstående efterfrågeprognoser beräknas ge upphov till en större importvolymökning 1973—1974 än 1972—1973. Härvid beräknas importen av insatsvaror öka starkt som en följd av en allttjämt hög ökningstakt för industriproduktionen och det ovan nämnda lageromslaget för verkstadsprodukter som insatsvaror. Även importen av investeringsvaror väntas öka kraftigt i enlighet med den förväntade investeringsutvecklingen. Importen av konsumtionsvaror beräknas öka starkare 1973—1974 än 1972—1973 som en följd av den väntade snabbare konsumtionsökningen.

Verkstadsindustrins lagerkvoter — förhållandet mellan lagerstock och produktion — har varit avtagande från början av 1972 och under hela 1973. Lagerkvoten för färdigvaror beräknas falla ytterligare under första halvåret 1974 för att sedan åter stiga under andra delen av året. Lagerkvoterna för insatsvaror och varor i arbete antas falla endast obetydligt under första halvåret och sedan stiga under andra halvåret. Dessa antaganden om lagerkvoterna innebär att företagen vid denna konjunkturuppgång skulle föra en betydligt försiktigare lagerpolitik än vid konjunkturuppgången 1969—1970. I förening med den nedan redovisade produktionsprognosen innebär de en successiv uppbyggnad av verkstadsindustrins lager under 1974. Den största lagerökningen beräknas falla på varor i arbete.

Enligt senaste konjunkturbarometern ökade produktionen kraftigt även under första kvartalet 1974 och produktionsplanerna för andra kvartalet tyder på fortsatt stark produktionsökning. Kapacitetsutnyttjandet har successivt stigit sedan början av 1973, men låg i mars ändå klart under den högsta nivån vid föregående konjunkturuppgång i början av 1970.

Produktionen bedöms på grundval av ovanstående efterfråge-, lager- och importprognoser öka med 8 % 1973—1974. Produktionsökningen beräknas avta under loppet av 1974.

Orderingången till *varven* började öka i slutet av 1972 och steg sedan mycket snabbt under större delen av 1973. Mot slutet av året avtog orderingången dock, men den tidigare uppgången var så kraftig att orderstockarna i löpande priser vid årets slut var närmare 70 % större än ett år tidigare. Sysselsättningen inom storvarven är därmed tryggad fram till 1978.

Den totala fartygsexporten uppgick under 1973 till 3,1 miljarder kr. — en värdemässig ökning på ca 50 % jämfört med 1972. Leveranserna av nybyggda fartyg ökade härvid med ca 30 % och exporten av begagnade fartyg med 130 % i värde. Prisökningarna var emellertid mycket starka under året — speciellt vad gäller de begagnade fartygen. Den

totala fartygsexporten beräknas ha stigit med drygt 13 % i volym 1972—1973.

Exporten av nybyggda fartyg under 1974 har beräknats med hjälp av den i februari 1974 av statistiska centralbyrån utförda varvsenkäten. Under 1974 beräknas nybyggda fartyg till ett värde av 2,8 miljarder kr. komma att levereras till utländska redare — en ökning av leveransvärdet med ca 29 % jämfört med 1973. Fartygen kommer huvudsakligen att levereras till beställare i Norge, Storbritannien och Förbundsrepubliken Tyskland. Samtidigt väntas exporten av begagnade fartyg stiga kraftigt även 1974 och den totala fartygsexporten beräknas öka ca 33 % i värde 1973—1974.

Produktionen inom varven kunde dras upp med 7 % 1971—1972 och med 9 1/2 % 1972—1973 främst på grund av att varven sedan slutet av 1971 kunnat nyrekrytera arbetskraft i betydande omfattning. Under 1974 är det dock troligt att produktionstillväxten åter kommer att begränsas av den stigande bristen på yrkesutbildad arbetskraft. Produktionsökningen 1973—1974 har beräknats till ca 5 %, vilket ger utrymme för de leveranser på export och till svenska rederier som förutses i den ovan nämnda exportprognosen och i investeringsprognosen.

Efter produktionsminskningar inom *livsmedelsindustrin inkl. dryckesvaru- och tobaksindustrin* under två år ökade produktionsvolymen 1972—1973 med ca 1 1/2 %. Livsmedelsindustrins export föll tillbaka mellan 1972 och 1973 men även importen reducerades. Livsmedelsindustrins avsättning på hemmamarknaden kunde därför öka svagt 1972—1973. Både import- och exportpriserna steg kraftigt på grund av de snabba världsmarknadsprisstegringarna på livsmedel under loppet av 1973. Exportpriserna ökade nästan 18 % och importpriserna steg drygt 19 % 1972—1973.

För 1974 prognoseras en avsevärd uppdragning av livsmedelskonsumtionen, vilket tillsammans med ett förvärvat omslag i livsmedelsindustrins färdigvarulager och en trolig uppbyggnad av handelns lager torde medföra en tämligen kraftig ökning av livsmedelsproduktionen. Produktionsvolymen beräknas således öka ca 4 1/2 % 1973—1974. Exporten torde komma att falla med ett par procent i volym, medan den kraftiga inhemska efterfrågan beräknas medföra en importvolymökning med ca 9 %.

Prisstegringarna på såväl import- som exportvarorna torde bli mindre under 1974 än under 1973, men prisstegringarna torde dock — historiskt sett — bli stora. För importens del antas priserna stiga med drygt 12 % medan exportprisstegringen kalkyleras till 7 % 1973—1974.

Tabell 4: 5 Försörjningsbalans för övriga industriprodukter 1972—1974
1968 års producentpriser

	Milj. kr.	Förändring från föregående år, % resp. milj. kr.	
	1972	1973	1974 prognos
Produktion ¹	18 950	4,6	5,1
Import	9 700	6,2	11,2
Summa tillgång	28 650	5,1	7,0
Offentlig konsumtion	1 970	2,2	0,1
Privat konsumtion	8 740	2,7	8,7
Investeringar	570	5,4	6,9
Export	4 970	22,1	10,5
Lagerförändring i industrin	-40	30	160
Lagerförändring i handeln	80	-160	150
Varuinsats	12 360	1,6	2,4
industri	4 030	9,0	7,2
byggnadsverksamhet	4 840	- 4,4	-3,2
övriga sektorer	3 490	2,0	4,9
Summa användning	28 650	5,1	7,0

¹ Produktionen framkommer som saldo i balansen och avviker från statistiska centralbyråns årsberäkningar över produktionsutvecklingen. Försörjningsbalansens produktionsförändring för prognosperioden korrigeras därför i enlighet med mönstret för tidigare konstaterade avvikelser.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Den heterogena övrigsektorn¹ svarar för ca 1/4 av förädlingsvärdet inom tillverkningsindustrin. Under perioden 1960—1970 expanderade produktionen inom sektorn förhållandevis jämnt med en genomsnittlig tillväxt på ca 5 1/2 % årligen. I tabell 5 presenteras en försörjningsbalans för sektorn. Av försörjningsbalansen framgår att den övervägande delen av sektorns output går till konsumtion samt export. En betydande del av sektorns leveranser går vidare som varuinsats till främst industri och byggnadsverksamhet.

Produktionen inom sektorn minskade med drygt 2 % 1970—1971, vilket förklaras av den vikande konsumtionsefterfrågan samt en dämpad utveckling inom byggnadsverksamheten. Återhämtningen inom övrigsektorn under 1972 blev måttlig — ca 3 1/2 % i produktionstillväxt som dock accelererade till en ökning med drygt 6 % 1972—1973. Det är framför allt den gynnsamma utvecklingen av exportefterfrågan som legat bakom expansionen inom sektorn de senaste två åren. Export-

¹ Sektorn omfattar textil-, beklädnads-, läder- och lädervaruindustri (SNI 32), trähus- och byggnadssnickeri, möbelindustri samt övrig trävaruindustri utom sågverk (SNI 33 exkl. 3311), pappers- och pappförpackningsindustri (SNI 3412), övrig pappers- och pappvaruindustri (SNI 3419), grafisk industri (SNI 342), kemisk industri, gummivaru-, plast- och plastvaruindustri (SNI 351, 352, 355, 356), jord- och stenvaruindustri (SNI 36) samt annan tillverkningsindustri (SNI 39).

volymen ökade 1971—1972 med 12 1/2 % och 1972—1973 med drygt 22 %. Exportleveranserna till våra nordiska grannländer samt Storbritannien, vilka utgör ca hälften av övrigsektorns exportvärde, ökade mycket kraftigt 1972—1973. Sammantaget ökade exportvärdet till dessa fyra länder med ca 30 % 1972—1973.

Den svaga inhemska konsumtionsutvecklingen under 1973 avsatte sig även i importefterfrågan vad gäller övriga industriprodukter. Importvolymens ökning begränsades till drygt 6 %.

Trots produktionsökningen med drygt 6 % 1972—1973 minskade färdigvarulagren kraftigt 1973.

Den svaga tillväxt som förutses för Västeuropa under 1974 gör att den mot övrigsektorn riktade exportefterfrågan torde dämpas. Av försörjningsbalansen framgår dock att konjunktursituationen för branschen som helhet antas förbättras 1974. Den beräknade mattare utvecklingen av exportefterfrågan förutses tillfullo kompenseras av en mer expansiv utveckling av de inhemska efterfrågevariablerna. Det är främst ett uppsving i den privata konsumtionen och en kraftig lageruppbyggnad inom handel och industri som påräknas verka förhöjande på expansionstakten inom sektorn. Fortsatt minskning av leveranserna till byggnadssektorn motvägs av ökade insatsleveranser till övriga delar av industrin och handeln för löpande förbrukning och lageruppbyggnad. Under intryck av den förväntade kraftiga ökningen i den privata konsumtionen av övrigsektorns produkter torde en uppdragning av importvolymens ökningstakt vara att vänta 1973—1974. Produktionsvolymen förutses i konsekvens med den expansiva efterfrågeutvecklingen stiga med ca 7 1/2 % 1973—1974.

4.3 Skogsbruket

Den starka produktionstillväxten inom skogsindustrierna medförde att förbrukningen av rundvirke ökade kraftigt 1972—1973. I början av 1973 var det t. o. m. svårigheter att täcka sågverkens behov av sågtimmer. Även inom den norska massaindustrin var aktiviteten hög under 1973 och den svenska massavedsexporten steg markant 1972—1973. Massavedslagren kunde sålunda reduceras synnerligen kraftigt under 1973. Redan under 1972 skedde en betydande lagerneddragning och den sammanlagda reduktionen under 1972 och 1973 var av samma storleksordning som den — till följd av produktionsinskränkningar inom massaindustrin — synnerligen starka lageruppbyggnaden 1971. Avverkningarna av massaved ökade endast svagt 1972—1973 och totalt steg skogsavverkningarna med ca 6 %.

Produktionsökningen väntas bli svag inom skogsindustrierna 1973—1974 — inom massaindustrin av kapacitetsskäl, inom sågverken på grund av vikande efterfrågan. Rundvirkesförbrukningen beräknas öka

Tabell 4: 6 Försörjningsbalans för rundvirke 1972—1974

Fast mått utan bark (barr- och lövträ)

	1 000 kbm	Förändring från föregående år, % resp. 1 000 kbm	
		1973	1974 prognos
Produktion	60 790	5,9	8,5
sågtimmer	26 770	9,4	1,9
massa- och boardved	30 020	3,9	15,9
övrigt rundvirke	4 000	— 3,1	— 0,3
Import	370	71,8	— 14,2
Summa tillgång	61 160	6,3	8,3
Export	2 570	15,8	3,1
Lagerförändring	— 1 920	— 2 640	3 450
Förbrukning	60 510	10,0	2,8
sågtimmer	27 050	6,6	3,1
massa- och boardved	29 550	14,9	2,9
övrigt rundvirke	3 910	— 2,9	0,0
Summa användning	61 160	6,3	8,3

Källa: Konjunkturinstitutet.

endast ca 3 % 1973—1974. Rundvirkeslagren antas minska ytterligare under 1974. Neddragningen väntas dock bli avsevärt mindre än 1973 vilket innebär ett kraftigt positivt lageromslag. Avverkningarna beräknas under sådana förutsättningar öka 8 à 9 % 1973—1974.

4.4 Övriga näringsgrenar och den totala produktionen

Statistiska centralbyrån har för 1973 gjort preliminära beräkningar av bruttonationalprodukten mätt från produktionssidan. I nedanstående

	Förändring i produktionsvolym		
	1972—1973	1973—1974	
	%	Milj. kr., 1973 års priser	%
Jordbruk	—5	180	4
Skogsbruk	4,5	180	5
Industri	7,5	4 350	7,5
Elkraftproduktion m. m.	12,5	200	4
Byggnadsverksamhet	—5	—570	—3,5
Summa varu- och kraftproduktion	4,5	4 340	5
Offentliga tjänster	2,5	1 380	3,5
Privata tjänster m. m.	2	3 270	4,5
Summa tjänstesektorer	2,5	4 650	4
Total produktion	3	8 990	4,5

tablå ges en sammanställning av förändringstalen för de olika näringsgrenarnas produktionsvolym 1972—1973 samt prognoser för utvecklingen 1973—1974.

Jordbrukets produktionsvolym beräknas enligt nationalräkenskapskalkylerna ha minskat med drygt 5 % 1972—1973. Nedgången var framför allt hänförlig till minskningen i vegetabilieproduktionen. Till följd av den torra våren 1973 sjönk produktionen av bl. a. foderspannmål kraftigt. Från 1972 till 1973 minskade den totala vegetabilieproduktionen med drygt 11 % medan animalieproduktionen minskade med 0,5 %. Från 1973 till 1974 beräknas förädlingsvärdet inom jordbruket öka med 4 %. Hela ökningen väntas falla på animalieproduktionen medan vegetabilieproduktionen — under förutsättning om normalskörd 1974 — väntas bli i stort sett oförändrad.

Skogsbrukets förädlingsvärde beräknas ha ökat med ca 4,5 % 1972—1973. Från 1973 till 1974 förutses produktionsvolymen öka med 5 %.

Som framgår av avsnitt 1 i detta kapitel ökade *industriproduktionen* med 7,5 % 1972—1973. Även för 1974 förutses en uppgång på ca 7,5 %.

Inom *elsektorn* ökade förädlingsvärdet med drygt 12,5 % 1972—1973. Uppgången berodde framför allt på ökningen i vattenkraftproduktionen, medan värmekraftproduktionen endast ökade med ca 2 %. Sveriges kraftbalans försämrades markant under de sista månaderna 1973 beroende framför allt på en försämring av oljetillförseln. En kampanj för att spara energi startades i slutet av november 1973. Senare infördes också vissa restriktioner, som kom att gälla fram till mars 1974. Mot bakgrund av dessa åtgärder väntas elförbrukningen under 1974 öka i betydligt långsammare takt jämfört med 1972—1973. Från 1973 till 1974 väntas enligt centrala driftledningen elkraftproduktionen öka med 4 %. Hela ökningen väntas falla på värmekraft, medan vattenkraftproduktionen förutses minska något.

I kapitel 7 beskrivs utvecklingen inom *byggnads- och anläggningsverksamheten*. Bruttoinvesteringarna i byggnader och anläggningar torde ha minskat med 6 % i volym 1972—1973. Inkluderas även reparationer och underhåll blir minskningen knappt 5 %. För 1974 förutses byggnadsinvesteringarna minska med 5,5 % — inkl. reparationer och underhåll stannar nedgången vid 3,5 %.

Med ovan redovisade beräkningar för de olika branscherna kan ökningen av varu- och kraftproduktionen uppskattas till ca 4,5 % 1972—1973 och 5 % 1973—1974.

Den *offentliga tjänsteproduktionen* beräknas ha ökat med 2,5 % 1972—1973. Därvid ökade den statliga tjänsteproduktionen med ca 3 % mot en tillväxt på knappt 2,5 % för den kommunala tjänsteproduktionen. Från 1973 till 1974 förutses en högre tillväxt i framför allt den

kommunala verksamheten. Tjänsteproduktionen väntas öka med ca 3,5 % både hos stat och kommun 1973—1974.

Enligt statistiska centralbyrån beräknas produktionsvolymen inom den *privata tjänstesektorn* ha ökat med drygt 2 % från 1972 till 1973. Inom parti- och detaljhandeln, som svarar för närmare 30 % av de privata tjänstenäringarna förädlingsvärde, anges produktionen under 1973 ha ökat med ca 3 %, vilket är lika mycket som under 1972. Det största bidraget till tillväxten kom från försäljningarna till industrin och på exportmarknaden, medan försäljningarna till hushållen ökade långsamt. För samfärdseln registrerades 1973 en produktionsökning på 3,5 %.

Under 1974 antas den privata tjänsteproduktionen öka i snabbare takt än de närmast föregående åren. Antagandet baseras bl. a. på den prognos för den privata konsumtionen som redovisas i kapitel 6. Denna innebär en påtagligt ökad varukonsumtion och därmed en betydande produktionstillväxt inom detaljhandeln. Dessutom finns förutsättningar för en fortsatt snabb produktionsökning inom partihandeln. Konsumtionsprognosen implicerar emellertid en snabbare ökning än 1973 också i hushållens konsumtion av tjänster och därmed en ökad tillväxt inom tjänstenäringarna utanför varuhandeln. För hela den privata tjänstesektorn har räknats med en produktionsvolymökning på 4,5 % från 1973 till 1974.

Den totala tjänsteproduktionen ökade enligt ovanstående beräkningar med närmare 2,5 % 1972—1973 medan ökningen 1973—1974 förutses bli drygt 4 %.

Bruttonationalproduktens volymtillväxt, mätt från produktionssidan, blev enligt statistiska centralbyråns beräkningar 3 % 1972—1973. Kalkylerna över produktionsökningarna 1973—1974 indikerar en tillväxt i bruttonationalprodukten på ca 4,5 %. Till den höga tillväxttakten bidrar framför allt den snabba ökning som förväntas för industriproduktionen.

5 Arbetsmarknaden

5.1 Läget på arbetsmarknaden under 1973 och början av 1974

Sammanfattning

Utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden utmärktes under första halvåret 1973 av en fortsatt relativt svag efterfrågan på arbetskraft och en viss minskning av arbetskraftsutbudet jämfört med första halvåret 1972. Ett omslag synes emellertid ha inträtt ungefär vid halvårsskiftet 1973. Arbetskraftsefterfrågan mätt som antalet vid arbetsförmedlingarna nyanmällda platser ökade sålunda påtagligt andra halvåret 1973 jämfört med motsvarande period 1972 och sysselsättningen genomgick parallellt därmed en klar ökning. Då denna sysselsättningsökning var kraftigare än nettoinströmningen på arbetsmarknaden skedde under andra halvåret 1973 en stegvis tilltagande minskning av arbetslösheten i förhållande till samma period 1972. Denna utveckling fortsatte och blev än mer markerad under de första månaderna 1974. Antalet sysselsatta personer steg sålunda enligt arbetskraftsundersökningarna med ungefär 66 000 från första kvartalet 1973 till samma kvartal 1974 medan antalet arbetslösa enligt samma mätningar minskade med i genomsnitt inemot 18 000 mellan de båda perioderna. Arbetsförmedlingsstatistiken visar en liknande tendens. Säsongrensat minskade *antalet* vid arbetsförmedlingarna registrerade arbetslösa med 11 % från januari till december 1973 och med ytterligare 15 % från december 1973 till april 1974.

Befolkningsutveckling och arbetskraftsutbud

Utbudet av arbetskraft bestäms förutom av den inhemska befolkningsutvecklingen även av nettomigrationen och förvärvsfrekvensen. Förvärvsfrekvensen uttrycks i relativa arbetskraftstal, som anger hur stor del av befolkningen i en viss åldersgrupp som står till arbetsmarknadens förfogande.

Befolkningsutvecklingen i Sverige under 1972 och 1973 präglades av ett något mindre födelseöverskott än under flertalet år under efterkrigstiden och en förhållandevis betydande nettoutvandring. Folkmängden kom därigenom att öka relativt långsamt. Medelfolkmängden steg sålunda från 1971 till 1972 med 24 000 och från 1972 till 1973 med 14 000 att jämföra med en befolkningsökning på nära 56 000 1970—1971 och i genomsnitt 58 000 1960—1970. Befolkningen i de s. k. aktiva åldrarna, varmed här avses åldersgruppen 16—74 år, ökade mellan de olika åren svagare än totalbefolkningen både absolut och relativt sett. Ökningen av denna åldersgrupp uppgick sålunda till omkring 33 000

eller 0,6 % 1970—1971, ungefär 9 000 eller 0,2 % 1971—1972 och enligt preliminära resultat till drygt 3 000 eller mindre än 0,1 % 1972—1973. Totalbefolkningens ökningstakt var mellan dessa år genomgående 0,1 procentenhet högre än den aktiva befolkningens.

Förutom omsvängningen i de utrikes flyttningsströmmarna från relativt stor nettoutvandring under 1969 och 1970 till en betydande nettoutvandring under 1972 och 1973 skedde samtidigt ett omslag i de inrikes flyttningsrörelserna. Denna förändring innebar för storstadslänen en övergång från inflyttnings- till utflyttningsöverskott och för skogslänen motsatt utveckling mot ett begränsat inflyttningsöverskott under 1973.

Under perioden januari—mars 1974 noterades en nettoutvandring från Sverige på 400 personer. Detta var betydligt mindre än nettoutvandringen under motsvarande period 1972 och 1973.

Medan befolkningen i de s. k. aktiva åldrarna — som framgått av det föregående — ökade endast obetydligt från 1972 till 1973 steg antalet personer i arbetskraften mellan dessa år med drygt 14 000 eller 0,4 % enligt beräkningar baserade på arbetskraftsundersökningarna.¹ Detta innebar att ökningen var något större 1972—1973 än 1971—1972 men knappt 2/5 av den genomsnittliga ökningen 1965—1971. Den något stegrade ökningstakten från 1971—1972 till 1972—1973 berodde främst på en större positiv effekt av förändrade relativa arbetskraftstal. Kvinnornas relativa arbetskraftstal steg visserligen något långsammare 1972—1973 än 1971—1972 men detta uppvägdes av en påtaglig dämpning av nedgången i männens relativa arbetskraftstal.

Det genomsnittliga antalet personer i arbetskraften var under första kvartalet 1974 ungefär 48 000 större än under motsvarande period 1973. Denna ökning — som uppgick till 1,2 % — berodde nästan helt på den fortsatta stegringen av kvinnorna relativa arbetskraftstal.

Ex post-beräkningar av totala arbetskraftsutbudet uttryckt i timmar kan baseras på arbetskraftsundersökningarnas uppgifter beträffande olika gruppers faktiska och/eller önskade arbetstid. Detta material visar förutom det genomsnittliga antalet arbetade timmar under mätveckorna även det antal timmar som de arbetslösa önskat arbeta samt skillnaden

¹ På grund av en skillnad i fråga om mätperiodens förläggning mellan undersökningen i juni 1972 och den i juni 1973 (mätperioder: 4—17 juni 1972 resp. 4—10 juni 1973) torde minskningen av antalet personer i arbetskraften och antalet sysselsatta mellan dessa månader ha överskattats. Främst skulle detta ha berott på att betydligt färre ungdomar hunnit börja feriearbete eller söka feriearbete vid mättillfället i juni 1973 än vid motsvarande tillfälle i juni 1972. I detta kapitel har, för att jämförbarhet mellan åren skall uppnås, 1973 års arbetskrafts- och sysselsättningssiffror uppmätts med drygt 4 000 jämfört med arbetskraftsundersökningarnas publicerade resultat. Beträffande beräkningen av denna korrigeringspost se Information i prognosfrågor (SCB) nr 1973: 9 sid. 7—9. Förutom ovannämnda korrigering har även en omräkning av arbetskraftsundersökningarnas resultat gjorts med anledning av smärre skillnader mellan de i undersökningarna skattade befolkningstalen och de faktiska utfallen för 1972 och 1973.

mellan de undersysselsattas¹ faktiska och önskade arbetstid. Summan av dessa tre poster kan sägas utgöra ett mått på de samlade arbetskraftsresurserna. Beräkningar av detta slag visar en minskning av arbetskraftsresurserna uttryckta i timmar med ungefär 0,1 % från 1972 till 1973. Liknande kalkyler för första kvartalet 1973 och 1974 indikerar en ökning av totala arbetskraftstillgångarna på ungefär 0,3 % mellan dessa perioder. Denna ökning var alltså 0,9 procentenheter långsammare än arbetskraftens antalsmässiga utveckling mellan samma perioder vilket berodde på en relativt kraftig nedgång i den sammanvägda faktiska och önskade veckoarbetstiden. Arbetskraftsundersökningarnas uppgifter om faktisk och önskad arbetstid får dock betraktas som relativt osäkra.

Efterfrågan på arbetskraft

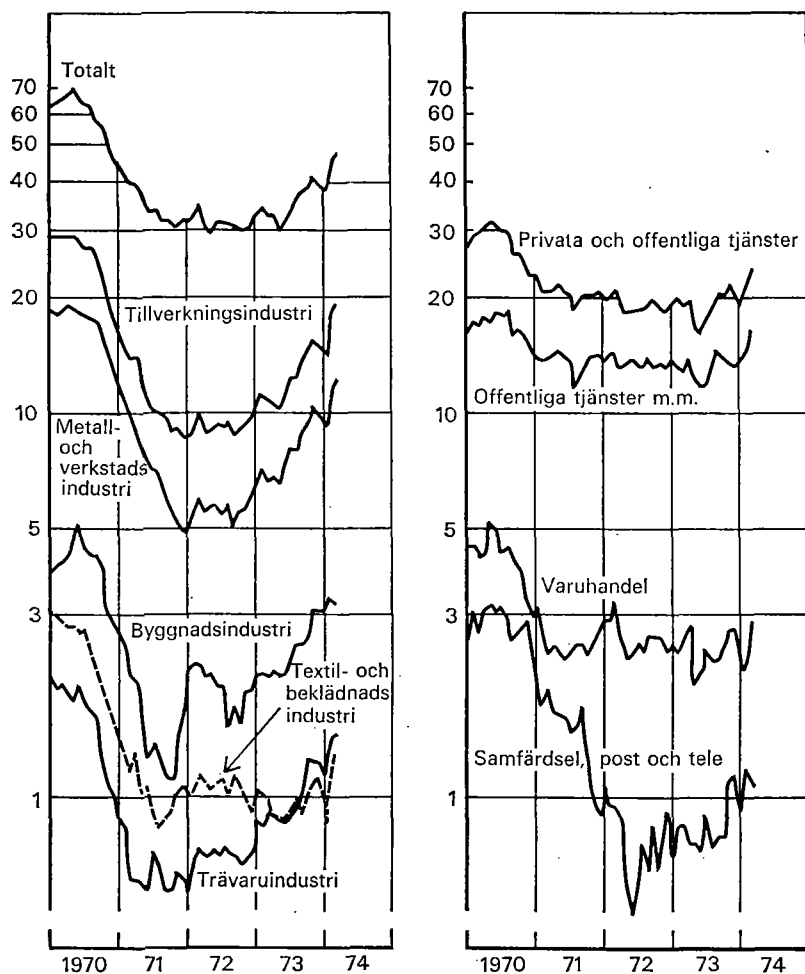
Arbetskraftsefterfrågans utveckling brukar belysas genom serien över totala antalet vid arbetsförmedlingarna obesatta platser. Det hittills högsta årsmedeltalet sedan denna series tillkomst 1961 noterades 1970. Därefter skedde en successiv nedgång i arbetskraftsefterfrågan från 1970 till 1972 då det lägsta värdet uppmättes. Under loppet av 1973 noterades en tilltagande ökning av antalet obesatta platser i jämförelse med samma tid föregående år. Ökningstakten stegrades sålunda från ungefär 2 % under första och andra kvartalen 1973 jämfört med motsvarande kvartal 1972 till drygt 12 % tredje och nästan 35 % fjärde kvartalet 1973. Denna kraftiga ökning fortsatte även under de första månaderna 1974. Under perioden januari—april 1974 noterades sålunda 43 % fler obesatta platser än under motsvarande period 1973.

I diagram 1 visas för några näringsgrenar säsongrensade kurvor för serien över obesatta platser t. o. m. mars 1974. Som framgår av diagrammet låg antalet obesatta platser på relativt stabil nivå från mitten av 1971 till mitten av 1973 med smärre ökning under första kvartalet 1972 och 1973. Från maj 1973 har därefter skett en nära nog obruten stegring av de obesatta platserna. Av nu tillgängliga data framgår att det säsongrensade antalet obesatta platser i april 1974 var 35 % större än i december 1973 och 76 % större än i maj 1973. Inom metall- och verkstadsindustrin liksom inom byggnadsindustrin skedde en successiv ökning av det säsongrensade antalet obesatta platser från augusti—september 1972 t. o. m. april 1974. Från oktober 1972 kunde dessutom en stegvis uppgång i antalet obesatta platser inom trävaruindustrin noteras, medan utvecklingen inom textil- och beklädnadsindustrin däremot var något oregelbunden. Under loppet av ungefär 1 1/2 år har det säsongrensade antalet obesatta platser inom de tre förstnämnda branscherna

¹ Med undersysselsatta förstås personer som arbetat färre timmar än de kunnat och velat.

Diagram 5:1 Antal obesatta platser vid månadens mitt 1970—mars 1974

Tusental. Säsongsrensade månadsdata. Log. skala

Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen och konjunkturinstitutet.

mer än fördubblats. Inom textil- och beklädnadsindustrin uppgick ökningen under samma period till ca 70 %.

Utvecklingen av arbetskraftsefterfrågan under de senaste åren synes ha varit avsevärt stabilare inom den offentliga sektorn än inom den privata varu- och tjänsteproducerande sektorn. Minskningen från det säsongsrensat sett största till det minsta antalet obesatta platser under perioden 1970—1973 uppgick sålunda inom gruppen offentliga tjänster till 36 % medan motsvarande minskning inom den privata tjänstesektorn, tillverkningsindustrin och byggnadsindustrin uppgick till 70—80 %. Den därpå följande uppgången i antalet obesatta platser fram t. o. m. april 1974 var i gengäld klart svagare inom den offentliga sektorn än inom den privata varu- och tjänstesektorn. Ökningen från tidi-

gare nämnda lägsta värde under perioden 1970—1973 till värdet i april 1974 uppgick sålunda inom gruppen offentliga tjänster till ungefär 60 % mot över 150 % inom tillverkningsindustrin, drygt 190 % inom byggnadsindustrin och närmare 90 % inom de privata tjänsterna.

Vid arbetsförmedlingarna registreras även totala antalet under månaden nyanmällda lediga platser. Under första halvåret 1973 nyanmäldes ungefär lika många platser som under samma period 1972. Ungefär vid halvårsskiftet 1973 synes en vändning ha inträffat varefter under andra halvåret 1973 en klar stegring noterades jämfört med motsvarande halvår 1972. Under de första månaderna 1974 fortsatte denna utveckling och under första kvartalet 1974 nyanmäldes sålunda sammanlagt närmare 180 000 lediga platser, vilket var ungefär 27 000 eller 17,5 % fler än under motsvarande period 1973. Mellan dessa båda perioder ökade antalet nyanmällda platser inom yrkesområdet tillverkningsarbete, maskinskötsel m. m. med 31 % samtidigt som antalet obesatta platser inom detta yrkesområde ökade med 71 %. Den betydligt snabbare ökningen av de obesatta än av de nyanmällda platserna från första kvartalet 1973 till samma period 1974, indikerar att uppkomna vakanser inom detta yrkesområde inte kunnat besättas lika snabbt 1974 som 1973. Detta torde till stor del ha berott på brist på vissa kategorier av yrkesarbetare.

Den icke tillfredsställda efterfrågan på arbetskraft belyses förutom i serien över obesatta platser även i konjunkturinstitutets kvartalsvisa barometerundersökningar för industrin och byggnadsverksamheten. Vid undersökningstillfället i mars 1974 uppgav 51 % av industriföretagen brist på yrkesarbetare och 25 % brist på andra arbetare. Därmed noterades de högsta bristtalen sedan slutet av 1970 för dessa kategorier av arbetskraft. Bristen på tjänstemannapersonal var i mars 1974 fortfarande relativt liten. Inom byggnads- och anläggningsverksamheten noterades i mars 1974 en relativt betydande brist på träarbetare. Av de företag som besvarat enkäten uppgav sålunda 42 % brist på sådana arbetare.

Sysselsättningen

I samband med den tilltagande ökningen av arbetskraftsefterfrågan under 1973 skedde en påtaglig stegring av sysselsättningsutvecklingen. Det genomsnittliga antalet sysselsatta beräknas sålunda ha ökat med omkring 6 000 från första halvåret 1972 till samma period 1973 och med ungefär 40 000 mellan andra halvåret 1972 och 1973.¹ Den genomsnittliga ökningen mellan helåren 1972 och 1973 kom således att uppgå till omkring 23 000. Av denna ökning svarade kvinnorna för närmare 19 000 och männen för drygt 4 000. Ökningen av antalet sysselsatta kvinnor var något svagare 1972—1973 än 1971—1972 medan

¹ Korrigerade siffror enligt not 1 sid. 94.

ökningen av antalet sysselsatta män 1972—1973 kontrasterade mot relativt kraftiga minskningar 1970—1971 och 1971—1972.

Nationalräkenskapernas beräkningar av sysselsättningsutvecklingen inom olika näringsgrenar bygger delvis på material från arbetskraftsundersökningarna, delvis på annan statistik. Vissa huvudresultat av dessa beräkningar för 1972 och 1973 redovisas i tabell 1. Som framgår av tabellen skedde från 1972 till 1973 en fortsatt relativt kraftig minskning av sysselsättningen inom *jordbruk och fiske samt skogsbruk*. Inom jordbruk och fiske tillsammans noterades mellan dessa år en något kraftigare nedgång i antalet sysselsatta personer än i antalet utförda arbetstimmar, vilket innebär att medelarbetstiden ökade. Detta sammanhänge med att minskningen av antalet sysselsatta anställda inom jordbruket var relativt kraftigare än minskningen av antalet sysselsatta företagare och att företagen inom denna näringsgren beräknas ha betydligt längre medelarbetstid än de anställda. En liknande skillnad mellan företagens och anställdas medelarbetstider föreligger enligt nationalräkenskaperna även inom skogsbruket. Då större delen av sysselsättningsminskningen 1972—1973 inom skogsbruket hänförde sig till företagen kom detta att yttra sig som en minskning av totala medelarbetstiden inom denna näringsgren.

Inom *industrin*, dvs. gruvor och mineralbrott samt tillverkningsindustri, skedde enligt nationalräkenskaperna en ökning av antalet sysselsatta med 0,7 % 1972—1973. Antalet anställda industriarbetare (exkl. anställda i statliga verkstäder) ökade enligt månadsstatistiken med i genomsnitt 1,7 % mellan dessa år, medan antalet tjänstemän enligt de kvartalsvisa undersökningarna minskade med 0,4 % från 1972 till 1973.

Minskningen 1972—1973 av antalet utförda arbetstimmar inom industrin sammanhänge bl. a. med att den återstående delen av arbetsförförkortningen inom verkstadsindustrin togs ut vid årsskiftet 1972/1973.

Antalet sysselsatta inom *byggnadsverksamheten* minskade med 1,3 % från 1972 till 1973. Denna minskning torde i betydande utsträckning ha sammanhängt med den påtagliga nedgången i byggandet av flerbildshus.

Inom den *privata tjänstesektorn* noterades 1972—1973 liksom 1971—1972 en viss minskning av antalet sysselsatta.

Inom *näringslivet*, här definierat som totala ekonomin exkl. den offentliga sektorn, minskade antalet sysselsatta med 0,5 % från 1972 till 1973. Antalet utförda arbetstimmar minskade samtidigt med 1 %.

Inom den *offentliga sektorn* (statliga och kommunala myndigheter exkl. affärsverken) anges i nationalräkenskaperna antalet sysselsatta ha ökat med 3,8 % 1972—1973. Om i beräkningarna de värnpliktiga exkluderas blir ökningen mellan dessa år 4,3 %. Som framgår av tabell 1

Tabell 5:1 Sysselsättningen inom olika näringsgrenar 1971—1973

	Antal syssel- satta 1 000-tal 1971	Procentuell föränd- ring av antalet sys- selsatta		Procentuell föränd- ring av antalet ut- förda arbetstimmar	
		1971— 1972	1972— 1973	1971— 1972	1972— 1973
Jordbruk och fiske	253	-2,5	-4,0	-6,3	-3,0
Skogsbruk	82	-15,3	-4,9	-14,7	-5,7
Gruvor och tillverkningsindustri	1 009	-1,5	0,7	-4,3	-0,9
El-, gas- och vattenverk	31	-1,3	2,0	-4,0	1,6
Byggnadsverksamhet	342	0,2	-1,3	-3,0	-2,4
Privata tjänster	1 319	-0,6	-0,4	-3,3	-0,2
Staten	258	4,0	3,0	2,1	1,9
därav staten exkl. värnpliktiga	211	5,0	4,6	2,7	3,2
Kommunerna	579	6,0	4,2	3,9	2,0
Summa	3 874	0,1	0,5	-2,7	-0,4
Korrigeringspost		-0,2	-0,1	-0,4	-0,1
Totalt	3 886	-0,1	0,4	-3,1	-0,5

Källa: Statistiska centralbyrån.

ökade antalet sysselsatta inom staten (exkl. de värnpliktiga) något kraftigare än den kommunala sysselsättningen 1972—1973.

Sammantaget skulle enligt nationalräkenskaperna totala antalet sysselsatta ha ökat med 0,4 % 1972—1973 efter en begränsad minskning 1971—1972. Antalet utförda arbetstimmar minskade från 1972 till 1973 med 0,5 %.¹

Det genomsnittliga antalet sysselsatta ökade enligt arbetskraftsundersökningarna med ungefär 66 000 eller 1,7 % från första kvartalet 1973 till samma kvartal 1974. Antalet sysselsatta kvinnor ökade mellan dessa perioder med 49 000 medan antalet sysselsatta män ökade med knappt 17 000.

Arbetslöshet m. m.

Av det föregående har framgått att arbetskraftsefterfrågan speglad genom exempelvis antalet nyanmälda platser ökade påtagligt från 1972 till 1973. Denna ökade efterfrågan har i kombination med en under 1973 i genomsnitt relativt måttlig ökning av arbetskraftsutbudet resulterat i en viss nedgång i arbetslösheten 1972—1973. Antalet arbetslösa sjönk sålunda enligt arbetskraftsundersökningarna från i genomsnitt 107 000 1972 till 98 000 1973. De arbetslösas andel av totala arbetskraften sjönk därvid från 2,7 till 2,5 %. Detta s. k. relativa arbetslöshetstal låg därmed på samma nivå 1973 som 1971 men 1 procentenhet högre än 1970.

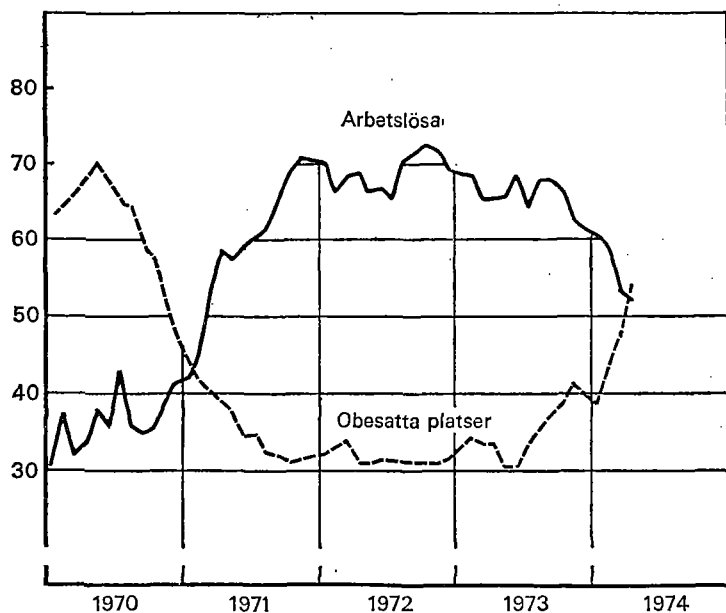
¹ Den relativt stora skillnaden mellan utvecklingen av antalet sysselsatta personer och antalet utförda arbetstimmar 1972—1973 förklaras inte endast av ovan nämnda arbetstidsförkortning utan även av andra förändringar i medelarbetstiden och av variationer mellan åren i fråga om antalet arbetsdagar.

Minskningen av arbetslösheten under 1973 i förhållande till motsvarande period 1972 var klart kraftigare under andra halvåret än under det första. Denna skillnad gentemot föregående års arbetslöshetstal ökade ytterligare under första kvartalet 1974. Det genomsnittliga antalet arbetslösa enligt arbetskraftsundersökningarna var sålunda under första kvartalet 1974 ungefär 18 000 lägre än under motsvarande period 1973 att jämföra med en minskning med i genomsnitt ca 12 000 tredje kvartalet 1973 och omkring 13 000 fjärde kvartalet 1973 gentemot motsvarande kvartal 1972. En liknande tendens framkommer ur arbetsförmedlingarnas statistik. Denna statistik visar en kvartalsvis allt kraftigare minskning av den registrerade arbetslösheten under 1973 jämfört med samma kvartal 1972. Minskningen av det genomsnittliga antalet arbetslösa jämfört med motsvarande kvartal 1972 tilltog sålunda från 0,6 % första kvartalet 1973 till 10,9 % fjärde kvartalet 1973. Antalet arbetslösa enligt arbetsförmedlingsstatistiken uppgick under perioden januari—april 1974 till i genomsnitt ungefär 68 500, vilket var omkring 10 700 eller 13,5 % mindre än under motsvarande period 1973.

Den säsongrensade serien över antalet vid arbetsförmedlingarna anmälda arbetslösa uppvisade omväxlande ökningar och minskningar under de första sju månaderna 1973. Från augusti 1973 har emellertid en kontinuerlig nedgång i antalet arbetslösa kunnat noteras samtidigt

Diagram 5:2 Antal registrerade arbetslösa och antal obesatta platser vid månadens mitt 1970—april 1974

Tusental. Säsongrensade månadsdata

Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen och konjunkturinstitutet.

som det säsongrensade antalet obesatta platser stegvis ökat (se diagram 2). "Gapet" mellan dessa båda säsongrensade serier krympte därigenom snabbt från augusti 1973 till mars 1974. I april 1974 var för första gången sedan februari 1971 antalet obesatta platser större än antalet arbetslösa.

Minskningen av det säsongrensade antalet arbetslösa från augusti 1973 till april 1974 uppgick till ca 23 %. Antalet arbetslösa nådde därmed i april 1974 det säsongrensat sett lägsta värde som noterats i denna serie sedan februari 1971. Den säsongrensade minskningen av arbetslösheten från augusti 1973 till april 1974 hänförde sig huvudsakligen till medlemmar i arbetslöshetskassorna, medan arbetslösheten bland övriga kategorier genomgick en betydligt mindre sänkning. Denna skilljaktiga utveckling av arbetslösheten bland medlemmar resp. icke-medlemmar i arbetslöshetskassorna torde till en del förklaras av det vid årsskiftet 1973/1974 införda s. k. kontanta arbetsmarknadsstödet. Genom tillkomsten av detta stöd kan även personer som ej är medlemmar i någon arbetslöshetskassa erhålla viss dagersättning vid arbetslöshet. Då regelbundna kontakter med arbetsförmedlingen ingår som villkor för sådan ersättning torde stödet ha ökat benägenheten inom vissa grupper att söka arbete genom arbetsförmedlingen.

Utvecklingen av arbetslösheten i och utanför arbetslöshetskassorna framgår även av tabell 2. Såsom tabellen visar minskade antalet arbetslösa icke-kassamedlemmar från perioden januari—april 1973 till samma period 1974, såväl absolut som relativt, avsevärt svagare än antalet

Tabell 5:2 Vid arbetsförmedlingarna registrerad arbetslöshet januari—april 1974
Avrundade månadstal

	Arbetslöshetskassor					Icke kassa- med- lemmar	Samtliga arbets- lösa	
	Tjänste- män	Industri- arbetare	Byggnads- arbetare	Övriga	Samtliga kassor		Totalt	Kvinnor
<i>Antal registre- rade arbetslösa 1974</i>								
Januari	7 090	13 430	12 870	19 500	52 890	23 480	76 270	32 040
Februari	6 910	13 120	11 270	19 210	50 510	23 090	73 610	32 280
Mars	6 660	12 430	9 500	16 980	45 560	20 440	66 000	29 840
April ¹	6 370	11 670	7 640	15 350	41 020	16 880	57 890	25 800
<i>Förändring från motsvarande period 1973</i>								
Januari	160	-3 840	-3 640	-270	-7 590	-760	-8 350	2 460
Februari	280	-3 930	-5 490	-580	-9 710	390	-9 320	3 760
Mars	130	-4 260	-5 710	-1 420	-11 260	-270	-11 530	2 880
April ¹	-60	-3 670	-4 740	-1 900	-10 370	-3 010	-13 380	1 230

¹ Preliminära uppgifter.

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

arbetslösa kassamedlemmar. En ytterligare uppdelning av de arbetslösa ger vid handen att antalet arbetslösa kvinnliga kassamedlemmar genomgick en begränsad ökning från perioden januari—april 1973 till samma period 1974 och att antalet arbetslösa kvinnor utan kassatillhörighet steg kraftigt mellan dessa perioder. Antalet arbetslösa män, såväl medlemmar som icke-medlemmar i arbetslöshetskassor, minskade däremot klart mellan de båda perioderna.

Den olikartade utvecklingen av antalet arbetslösa män resp. kvinnor torde till stor del bero på den fortsatt relativt kraftiga inströmningen av kvinnor på arbetsmarknaden parallellt med en viss minskning av antalet män i arbetskraften. Medan arbetsförmedlingsstatistiken således visar en påtaglig ökning av antalet arbetslösa kvinnor från perioden januari—april 1973 till samma månader 1974 tyder arbetskraftsundersökningarnas resultat för första kvartalet 1974 på en svag *minskning* av antalet arbetslösa kvinnor jämfört med motsvarande kvartal 1973. Den skiljaktiga utvecklingen av de båda serierna synes till en del förklaras av den tidigare nämnda ökningen av benägenheten att söka arbete genom arbetsförmedlingen.

Antalet arbetslösa kassamedlemmar minskade såsom framgår av tabell 2 relativt kraftigt från perioden januari—april 1973 till samma period 1974. De arbetslösas andel av samtliga kassamedlemmar sjönk därigenom från i genomsnitt 2,4 % under perioden januari—april 1973 till 1,9 % under motsvarande period 1974. Inom byggnadskassorna och industriarbetarkassorna sjönk den s. k. arbetslöshetsprocenten mellan dessa perioder från i genomsnitt 9,6 till 6,9 % resp. från 2,4 till 1,8 %. Inom tjänstemannakassorna noterades däremot en svag ökning av antalet arbetslösa medan de arbetslösas andel av samtliga medlemmar i dessa kassor förblev oförändrad från perioden januari—april 1973 till samma period 1974. Denna andel uppgick under båda perioderna till ungefär 0,8 % och var således fortfarande betydligt lägre än arbetslöshetsprocenten för samtliga kassor tillsammans. Inom gruppen "övriga kassor" i tabell 2 noterades en ökning av antalet arbetslösa i bl. a. kommunalarbetarnas kassa och hotell-, kafé- och restauranganställdas kassa. Ökningen av *andelen* arbetslösa begränsades dock i den förstnämnda kassan av en kraftig ökning av antalet medlemmar under loppet av 1973.¹

Tabell 3 visar utvecklingen av arbetslösheten i hela riket och i skilda grupper av län enligt arbetskraftsundersökningarna. Av tabellen framgår att den genomsnittliga minskningen av arbetslösheten från första kvartalet 1973 till samma kvartal 1974 var relativt jämnt fördelad mellan länsgrupperna. Arbetsförmedlingsstatistiken visar däremot en något svagare minskning av arbetslösheten i skogslänen än i riket i övrigt.

¹ Antalet medlemmar i kommunalarbetarnas kassa ökade med 15 000 eller 6,6 % från december 1972 till december 1973. I alla kassor tillsammans ökade mellan dessa månader medlemsantalet med 74 100 eller 3 %.

Tabell 5:3 Arbetslösheten enligt arbetskraftsundersökningarna januari—mars 1973 och 1974

	Januari	Februari	Mars	1 kv
<i>Antal arbetslösa 1974</i>				
Hela riket	114 900	101 300	87 600	101 300
Storstadslän	33 900	33 200	30 500	32 500
Skogslän	38 300	31 300	25 500	31 700
Övriga län	42 700	36 900	31 600	37 000
<i>Förändring från 1973</i>				
Hela riket	-12 800	-24 900	-14 900	-17 500
Storstadslän	-3 100	-11 100	-200	-4 800
Skogslän	-7 400	-8 100	-5 400	-7 000
Övriga län	-2 300	-5 600	-9 300	-5 800
<i>Relativa arbetslöshetstal, %</i>				
Hela riket				
1974	2,9	2,6	2,2	2,5
1973	3,3	3,2	2,6	3,0
Storstadslän				
1974	2,3	2,2	2,0	2,2
1973	2,5	2,9	2,1	2,5
Skogslän				
1974	4,7	3,9	3,2	3,9
1973	5,5	5,0	3,9	4,8
Övriga län				
1974	2,5	2,2	1,9	2,2
1973	2,7	2,6	2,5	2,6

Källa: Statistiska centralbyrån.

I samband med minskningen av antalet arbetslösa från första kvartalet 1973 till samma period 1974 skedde enligt arbetskraftsundersökningarna också en förhållandevis kraftig minskning av skillnaden i relativa arbetslöshetstal mellan skogslänen och övriga riket. Det relativa arbetslöshetstalet i skogslänen som under första kvartalet 1974 uppgick till i genomsnitt 3,9 % var dock fortfarande 1,7 procentenheter högre än det relativa arbetslöshetstalet för övriga riket. Motsvarande skillnad under 1970 uppgick till 1 procentenhet.

Antalet anställda i beredskapsarbeten uppgick till i genomsnitt omkring 31 500 under första kvartalet 1974 att jämföra med ca 40 800 under samma kvartal 1973.¹ Säsongrensat utgjorde de anställda i beredskapsarbeten i mars 1974 det lägsta antal som noterats sedan september 1971. Beträffande antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning kan konstateras att en viss minskning skedde från de första tre månaderna 1973 till samma period 1974. Säsongrensat sett var talen för januari och februari och den ännu preliminära uppgiften för mars 1974 de lägsta noteringarna sedan slutet av 1972.

I samband med konjunkturuppgången under 1973 minskade antalet varsel om personalinskränkningar. Antalet berörda av sådana varsel under 1973 — 15 100 personer — var sålunda drygt 8 600 eller 36 % lägre än detta antal 1972 och knappt 5 900 eller 28 % lägre än antalet

¹ Uppgifterna inkluderar specialanvisade och anställda i s.k. T-arbeten, dvs. personer som på grund av nedsatt arbetsförmåga har svårt att erhålla arbete i öppna marknaden. Antalet personer i ovannämnda grupper uppgick under första kvartalet 1973 och 1974 till omkring 6 800 resp. 6 550.

varselberörda under 1970. Till följd av det ovissa läge som rådde under december 1973 och januari 1974 i fråga om den framtida oljetillförseln varslade flera företag om inskränkningar av driften. Sålunda berördes under dessa månader sammanlagt 1 330 personer av varsel om permitteringar eller uppsägningar på grund av energisituationen. Under denna period varslades av samma skäl också 11 670 personer om förkortad arbetsvecka. Flera av varslen var indirekt orsakade av oljekrisen såtillvida att de sammanhänge med vikande efterfrågan på bilar eller bilservice. Den helt övervägande delen av varslen om förkortad arbetsvecka var sålunda koncentrerade till ett fåtal arbetsställen inom bilindustrin.

Totala antalet personer som berördes av varsel om permitteringar eller uppsägningar under första kvartalet 1974 uppgick till drygt 4 830 mot 4 730 under motsvarande period 1973, således en ökning med omkring 100. Om varslen till följd av energisituationen exkluderas kan i stället en minskning på 900 varselberörda noteras.

Bakom de senaste årens relativt höga arbetslöshetstal torde ligga inte endast en dämpning av konjunkturen utan även en övergång inom vissa grupper till ett mer aktivt arbetssökande. Detta har bl. a. tagit sig uttryck i en successiv minskning av antalet latent arbetssökande (dvs. personer som skulle ha sökt arbete om de trott att de kunnat få något på sin ort) och en ökning av antalet öppet arbetssökande. Denna övergång har varit mest påtaglig bland kvinnorna. Antalet latent arbetssökande kvinnor minskade sålunda med omkring 49 000 mellan 1968 och 1973 — från ungefär 125 000 till ca 76 000 — samtidigt som antalet arbetslösa kvinnor ökade med 14 000. Från 1972 till 1973 skedde en parallell minskning av antalet arbetslösa och antalet latent arbetssökande. Denna tendens har fortsatt under de första månaderna 1974. Totala antalet arbetslösa minskade sålunda med ungefär 18 000 från första kvartalet 1973 till samma kvartal 1974 medan antalet latent arbetssökande minskade med omkring 23 000. Denna samtidiga minskning av öppet och latent arbetssökande hänger naturligtvis samman med den betydande ökning av sysselsättningen som skett mellan de två ovannämnda perioderna.

5.2 Arbetsmarknaden 1974

Bedömningen av läget på arbetsmarknaden under 1974 görs i det följande utifrån en kalkyl i två steg. Först görs en beräkning av arbetskraftsutbudets förväntade utveckling. Därefter härleds förändringen av arbetskraftefterfrågan ur de näringsgrensvisa produktions- och produktivetsprognoserna. En jämförelse mellan de utvecklingstal som framkommer ur utbuds- resp. efterfrågeberäkningarna kan ge en viss indikation på hur arbetsmarknadsläget kommer att förändras under 1974.

Utbudskalkylen baseras på en befolkningsprognos enligt vilken medelfolkmängden i Sverige skulle öka med 20 000 eller 0,2 % 1973—1974. I denna befolkningsprognos ingår ett antagande om lika stor invandring som utvandring under 1974. Medelfolkmängden i åldern 16—74 år beräknas i befolkningsprognosen öka med knappt 7 000 eller 0,1 %.

Av väsentlig betydelse vid bedömningen av arbetskraftsutbudets utveckling är vidare antagandena om de relativa arbetskraftstalens förändring. I föreliggande kalkyl har en viss fortsatt nedgång i männens relativa arbetskraftstal antagits, medan motsvarande tal för kvinnorna har bedömts komma att stiga i ungefär samma takt 1973—1974 som under de två närmast föregående åren. De förväntade förändringarna av de relativa arbetskraftstalen i kombination med befolkningsutvecklingen ger en ökning av antalet personer i arbetskraften på drygt 18 000 eller nästan 0,5 % från 1973 till 1974. Det genomsnittliga antalet personer i arbetskraften 1974 skulle därmed komma att uppgå till 4,0 miljoner. Detta skulle innebära en ökning med drygt 280 000 personer från 1964 till 1974. Denna ökning beräknas helt hänföra sig till kvinnorna medan antalet män i arbetskraften väntas komma att bli praktiskt taget oförändrat under denna period.

Utvecklingen av arbetskraftsresurserna mätta i timmar brukar avvika något från förändringen av dessa resurser uttryckta i personer. Denna skiljaktiga utveckling av timmar och personer förklaras dels av den fortgående förskjutningen inom arbetskraften mot en större andel kvinnor, vilkas genomsnittliga veckoarbetstid erfarenhetsmässigt är kortare än männens, dels av sådana förändringar av medelarbetstiden som har samband med variationer i korttidsfrånvaro, övertidsarbete och deltidarbete samt i förekommande fall förkortningar av den lagstadgade arbetstiden. I utbudskalkylen ingår dels ett antagande om att även den nytillkommande kvinnliga arbetskraften 1974 kommer att söka arbeten med något kortare medelarbetstid än den genomsnittliga, dels en förutsättning om en fortsatt begränsad ökning av deltidarbetandet bland såväl män som kvinnor. Sammantaget beräknas dessa faktorer reducera arbetskraftsutbudets utveckling räknat i timmar med mellan 0,3 och 0,4 procentenheter. Medan ökningen av antalet personer i arbetskraften väntas bli nästan 0,5 % beräknas således utbudet räknat i timmar komma att öka med endast 0,1 % från 1973 till 1974.

Beräkningen av arbetskraftsefterfrågan under 1974 baseras på de prognoser över produktionsutvecklingen som presenteras i kapitel 4. Utifrån dessa prognoser och genom antaganden om produktivitetstillväxten har arbetskraftsefterfrågan i timmar uppskattats. Av följande tablå framgår de beräknade procentuella förändringstalen för produktionsvolym och produktivitet samt för sysselsättning mätt i timmar 1973—1974.

	Produktion	Produktivitet	Sysselsättning, timmar	Andel av samtliga utförda arbetstimmar 1973
Jordbruk och fiske	4,0	7,0	-3,0	6
Skogsbruk	5,0	10,0	-4,5	2
Gruvor och tillverkningsindustri	7,5	6,0	1,5	28
El-, gas- och vattenverk	4,0	4,0	0,0	1
Byggnadsverksamhet	-3,5	3,0	-6,5	9
Privata tjänster	4,5	4,0	0,5	34
Offentliga tjänster	3,5	0,5	3,0	20
Totalt	4,5	4,0	0,5	100

Inom den varuproducerande sektorn beräknas enligt kalkylen sysselsättningen mätt i timmar komma att minska med 1 % från 1973 till 1974. Uttryckt i personer skulle minskningen bli något mindre eller 0,7 %. Som tablån visar förutses emellertid påtagligt olika utvecklingsmönster för skilda branscher inom denna sektor. Sålunda väntas arbetskraftsbehovet komma att öka med ungefär 17 000 personer inom gruvor och tillverkningsindustri medan en fortsatt minskning beräknas ske inom byggnadsindustrin. För tjänstesektorn bedöms arbetskraftsbehovet komma att öka i timmar och personer med 1,6 resp. 2,1 % från 1973 till 1974. Av den totala sysselsättningsökningen inom denna sektor på ungefär 45 000 beräknas omkring 3/4 hänföra sig till offentlig verksamhet och 1/4 till gruppen privata tjänster.

Sammantaget visar de näringsgrensvisa beräkningarna att arbetskraftsefterfrågan mätt i timmar väntas öka med ca 0,5 % från 1973 till 1974. Uttryckt i personer skulle detta innebära en sysselsättningsökning på omkring 33 000 eller 0,9 %. En jämförelse mellan detta resultat och resultatet av utbudskalkylen — en ökning av utbudet med 0,1 % uttryckt i timmar och med 0,5 % eller drygt 18 000 uttryckt i personer — ger vid handen att den prognostiserade utvecklingen skulle innebära en relativt betydande minskning av arbetslösheten. Den nedgång i antalet arbetslösa, som indikeras av det ovanstående skulle sålunda uppgå till ca 15 000, vilket motsvarar en minskning av relativa arbetslöshetstalet från ungefär 2,5 % 1973 till omkring 2 % 1974.

Ovanstående beräkningar är naturligtvis synnerligen osäkra. Om t. ex. produktivitetstillväxten skulle visa sig bli något långsammare än vad som förutsatts i kalkylen kan efterfrågan på arbetskraft väntas bli större än den ovan angivna. En produktivitetsökning på 3,5 % 1973—1974 i stället för prognosens 4 % skulle sålunda resultera i en ökning av arbetskraftsefterfrågan uttryckt i personer på i runt tal 50 000, eller ca 20 000 mer än enligt ovan redovisade beräkningar. Vid en sådan sysselsättningsökning kunde arbetslösheten förväntas sjunka väl under 2 %.

Det finns emellertid också osäkerhetsfaktorer som kan verka i motsatt riktning. Sålunda har inte hänsyn kunnat tas till eventuella öknings av den regionala och yrkesmässiga obalansen mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft. En viss ökning av dessa spänningar kan emellertid komma att inträffa då industrins arbetskraftsbehov synes komma att stiga relativt kraftigt 1973—1974 och då ökningen av arbetskraftsutbudet helt hänför sig till kvinnorna. Traditionellt har kvinnorna i större utsträckning sökt sig till de tjänsteproducerande än till de varuproducerande branscherna. Nettotillskottet av kvinnlig arbetskraft har därvid främst funnit sysselsättning inom den offentliga sektorn. Från 1964 till 1973 ökade sålunda enligt arbetskraftsundersökningarna antalet sysselsatta kvinnor inom offentlig förvaltning med omkring 300 000 medan industrin uppvisade en minskning av antalet sysselsatta kvinnor med omkring 10 000.

Även om betydande kvinnliga inbrytningar inom traditionellt manliga yrken skulle ske under 1974 måste man beakta risken för att en del av industrins arbetskraftsbehov inte kommer att kunna tillgodoses. Detta kan exempelvis bero på att de lediga platserna inte överensstämmer med de arbetslösas yrkespreferenser eller att arbetskraftens utbildning och yrkeserfarenhet inte motsvarar arbetsgivarnas krav på kvalifikationer. Om obalansen mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft av dessa eller liknande skäl skulle öka, kan en relativt betydande arbetslöshet bestå samtidigt som en påtaglig brist på arbetskraft råder i vissa branscher och regioner. Genom anpassningsmekanismer i form av bl. a. ökad geografisk och yrkesmässig rörlighet kan en viss utjämning komma till stånd. Den brist på arbetskraft som kan komma att råda innan tillräcklig anpassning skett kan dock förmodligen lindras genom ett ökat övertidsuttag. En återgång till de något högre frånvarotal för män och kvinnor tillsammans som noterades 1970—1972 kan dock för ekonomin totalt i timmar räknat komma att neutralisera en sådan ökning av övertidsarbetandet. I den redovisade utbudskalkylen har emellertid inte antagits några förändringar av vare sig frånvaro eller övertidsuttag.

Man kan inte utesluta möjligheten att en viss ytterligare ökning av arbetskraftsutbudet utöver vad som antagits i utbudskalkylen kan komma att initieras av den förutsedda ökningen av arbetskraftsefterfrågan under 1974. Minskningen av arbetslösheten skulle i så fall inte bli fullt så stor som ovan angavs.

6 De enskilda konsumenternas ekonomi

Endast relativt obetydliga justeringar av de olika inkomstposterna för 1973 har företagits efter beräkningarna i konjunkturinstitutets januarirapport 1974. Ökningen för faktorinkomsterna från 1972 till 1973 kalkyleras nu till 8 % mot 8,2 % i januarirapporten, vilket innebär en nedrevidering med ca 350 milj. kr. Samtidigt beräknas emellertid hushållens nettoinbetalningar till det offentliga ha uppgått till ett något lägre belopp än enligt den tidigare beräkningen, och ökningen i hushållens disponibla inkomster från 1972 till 1973 anges nu till 11 % mot 11,1 % i januarirapporten.

Enligt de beräkningar från statistiska centralbyrån, som nu föreligger, steg konsumentpriserna, enligt implicitprisindex för den privata konsumtionen, med 6,6 % i årsgenomsnitt 1972—1973. Det innebär en något högre prisstegring än som angavs i januarirapporten, och följaktligen en motsvarande nedrevidering av tillväxten i hushållens reala disponibla inkomster. De senare beräknas nu ha ökat med 4,1 % från 1972 till 1973.

Statistiska centralbyråns preliminära beräkningar av den privata konsumtionen visar på en volymökning med 1,7 % från 1972 till 1973 — dvs. 0,6 procentenheter lägre än det tal som angavs i konjunkturinstitutets januarirapport. Fortfarande anges sparkvoten ha ökat med 2,2 procentenheter från 1972 till 1973.

Utvecklingen av hushållens realinkomster 1973—1974 bedöms nu — beroende bl. a. på högre inkomstantagande och på de stimulansåtgärder som beslutades i mars 1974 — betydligt mer positivt än i konjunkturinstitutets januarirapport. Uppgången i hushållens disponibla inkomster från 1973 till 1974, som i januari 1974 angavs till 12,5 % i löpande priser, väntas nu bli 15,2 %. Samtidigt bedöms nu konsumentprisernas uppgång mellan genomsnittsvärdena för 1973 och 1974 bli något lägre än som fanns anledning att räkna med i januari. De främsta orsakerna till detta är dels den tillfälliga momssänkningen, dels de vidtagna besluten om ökad livsmedelssubventionering. Implicitprisindex för den privata konsumtionen beräknas nu stiga med 9,4 % i årsgenomsnitt 1973—1974. Motsvarande tal i januarirapporten var 10,1 % vid det högre avtalsalternativet och 9,9 % vid det lägre. Under här redovisade förutsättningar skulle hushållens reala disponibla inkomster öka med 5,3 % från 1973 till 1974. Under de förutsättningar som gällde vid utarbetandet av januarirapporten, beräknades motsvarande tal till 2 %.

Hittills under 1970-talet har hushållens konsumtion utvecklats i en riktning som radikalt avviker från erfarenheterna från 1960-talet. Un-

der första hälften av 1960-talet låg sparkvoten relativt stilla på en nivå kring 6 à 7 %, för att därefter successivt falla till strax över 2 % 1969. Därefter har sparkvoten stigit snabbt — med undantag för 1972 då den föll något — och låg på 7,5 % i genomsnitt för helåret 1973.

Sparkvoten ligger alltså på en, sett mot erfarenheterna från 1960-talet, relativt hög nivå. Med hänsyn till att hushållens reala disponibla inkomster 1974 för andra året i följd stiger relativt snabbt, finns det anledning att räkna med att tillväxten i den privata konsumtionen 1974 blir betydligt kraftigare än de närmast föregående åren. Här har antagits att den privata konsumtionen i volym från 1973 till 1974 ökar med 4,7 %. Därmed skulle sparkvoten fortsätta att stiga och i genomsnitt för 1974 ligga på 8 %. Uttryckt i löpande priser innebär detta — med ovan redovisade prisprognos — en ökning av den privata konsumtionen på 14,5 %. Påtagliga olikheter i prisutveckling mellan skilda delposter i den privata konsumtionen kan förutses ge utslag i fördelningen mellan olika slag av konsumtion. Dessutom är det sannolikt att den tillfälliga momssänkningen, vid sidan av en totalt sett konsumtionsstimulerande effekt, ger upphov till en förskjutning av hushållens inköp från i huvudsak fjärde till tredje kvartalet 1974. Det är självklart vanskligt att ange storleken av denna förskjutning. Tidigare erfarenheter tyder emellertid på att resultatet kan bli en tidigareläggning av konsumtionen med mycket grovt angivet 1 000 milj. kr.

6.1 De disponibla inkomsterna

Löner

Den totala lönesummans ökning från 1972 till 1973 beräknas till 8,1 % vilket är 0,1 procentenhet lägre än vad som angavs i konjunkturinstitutets januarirapport 1974.

För industriarbetarnas del visar statistiska centralbyråns förtjänststatistik en timlöneökning från 1972 till 1973 på 8,2 %, varav den avtalsmässiga löneökningen och löneglidningen beräknas ha svarat för vardera 4,1 procentenheter. Som en följd av ökade sociala avgifter steg timkostnaden med inmot 3,5 procentenheter utöver timlöneökningen. Häri ligger ökade kostnader för avtalsgruppsjukförsäkringen och den särskilda tillägspensionen för arbetare samt den höjning av arbetsgivaravgiften från 2 % till 4 % som trädde i kraft vid årsskiftet 1972/1973. Vid samma tidpunkt steg även avgiften till sjukförsäkringen något.

Från 1973 till 1974 väntas den totala lönesumman öka med 12 %. Detta innebär sålunda en avsevärt större uppgång än i de båda alternativen på 8,8 % resp. 7,8 % som redovisades i januarirapporten. Till en mindre del förklaras uppjusteringen av att avtalsförhandlingarna förefaller komma att resultera i större löneökningar än vad som tidigare antogs. Avtalen kalkyleras nu till ca 7,5 %. Då efterfrågan på arbetskraft

för 1974 nu bedöms mer positivt än i januari, har sysselsättningskomponenten uppjusterats till 1 %, en ökning med 1,2 procentenheter jämfört med januarirapporten. Löneglidningen uppskattas nu till 3,5 % mot 2,6 % vid förra beräkningstillfället.

Industriarbetarnas avtal (efter förbundsförhandlingar) för 1974 har beräknats innebära löneökningar på ca 5 %. Löneglidningen har antagits bli väsentligt högre än från 1972 till 1973, vilket skulle innebära att industriarbetarnas timförtjänst kan väntas öka med i runt tal 11 % från 1973 till 1974. Härutöver beräknas arbetsgivarnas lönekostnader öka med ca 5,5 % på grund av höjda sociala avgifter. Nyttillkomna 1974 av dessa är, förutom den socialförsäkringsavgift som infördes i samband med slopandet av folkpensionsavgiften, avgifterna för den nya arbetslöshetsförsäkringen och den trygghetsförsäkring, som är en del av 1974

Tabell 6: 1 De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1972—1974¹
Löpande priser

	Milj. kr.		Procentuell förändring från föregående år		
	1972	1973	1972	1973	1974 prognos
1. Faktorinkomst ²	131 162	141 689	7,2	8,0	12,0
Egentliga löner ³	107 777	116 724	8,8	8,3	12,3
Enskilda företagares inkomster	8 826	9 605	1,0	8,8	10,4
Kapitalinkomster (netto) ⁴	1 653	1 952	3,9	18,1	23,6
Övriga faktorinkomster	12 906	13 408	—0,1	3,9	9,6
2. Inkomstöverföringar till hushåll	28 877	32 502	15,0	12,6	33,6
3. Direkta skatter, avgifter m. m.	47 918	49 723	12,1	3,8	18,4
därav: prel. A-skatt	40 480	42 609	15,8	5,3	17,5
4. Hushållens nettoinbetalningar till det offentliga (3—2)	19 041	17 221	8,0	—9,6	—10,3
5. Disponibla inkomster ⁵	112 067	124 405	7,1	11,0	15,2
6. Privat konsumtion	106 136	115 098	8,0	8,4	14,5
7. Sparande (5—6) ⁶	5 931	9 307	—7,6	56,9	23,2
8. Sparkvot (7 : 5)	5,3	7,5	—0,8 ⁷	2,2 ⁷	0,5 ⁷

¹ Hushållssektorn inkluderar, förutom hushållen, de s.k. ideella organisationerna som betjänar hushållen, och som inte helt eller huvudsakligen finansieras och kontrolleras av offentliga sektorn. Hit räknas fackföreningarna, folkbildningsverksamheten, nykterhetsrörelsen, idrottsorganisationerna, tjänstemannaorganisationerna, Röda Korset m. m. samt ej statsbidragsberättigade privata sjukhem, barnhem, barnkolonier, semesterhem. Utöver löntagarhushåll ingår hushåll som äger personliga företag, dvs. som erhåller sin huvudsakliga inkomst från rörelse.

² Arbetsgivaravgifter till socialförsäkring, tillräknade pensionsavgifter för statliga och kommunala myndigheter, för kommunala affärsverk samt för icke-finansiella företag är ej medtagna som löneförändringar i denna post.

³ Inkl. direkt utbetalda pensioner från statliga affärsverk samt från industri och handel.

⁴ Inkl. räntor på privata försäkringsfonder (exkl. skadeförsäkring).

⁵ Inkl. skadeförsäkringsnetto: —54 milj. kr. 1972, —63 milj. kr. 1973 och —55 milj. kr. 1974.

⁶ Inkl. privat försäkringssparande. Detta uppgick 1972 till 2 815 milj. kr. och 1973 till 3 583 milj. kr. samt beräknas 1974 uppgå till 4 271 milj. kr.

⁷ Förändring mätt i procentenheter.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

års avtal på LO-SAF-området. Dessutom ökar från 1973 till 1974 kostnaderna för sjukförsäkringen och den särskilda tilläggspensionen inom LO-området.

Övriga inkomster

1973 beräknas *faktorinkomsterna* ha ökat mer än 1972 (8 % mot 7,2 %). Orsaken därtill är främst en betydligt kraftigare utveckling av *enskilda företagens inkomster*, medan *lönerna* ökade något långsammare än 1972. Till ökningen av de enskilda företagarnas inkomster bidrog framför allt de ökningar av skogsbrukarnas intäkter, som blev följden av de stora virkesprishöjningarna. *Kapitalinkomsterna* steg under 1973 kraftigt, med ca 18 %, medan *övriga faktorinkomster* ökade med ca 4 % efter att ha stagnerat under 1972.

De *egentliga inkomstöverföringarna* till hushållen (barnbidrag, bostadstillägg, studiebidrag m. m.) beräknas under 1973 ha stigit med ca 9 %, att jämföra med 20 % 1972, då bostadstilläggen höjdes kraftigt (se tabell 2). För *socialförsäkringsutfallet* (vars största poster är folkpensioner, utbetalningar från sjukförsäkringen samt ATP-utbetalningar)

Tabell 6: 2 Inkomstöverföringar till hushåll 1972—1974

Milj. kr., löpande priser

	1972	1973	1974
Egentliga inkomstöverföringar	10 495	11 409	14 067
därav: barnbidrag	2 148	2 361	3 130
bostadsbidrag till barnfamiljer ¹	1 345	1 484	2 080
studiebidrag	571	483	590
arbetsmarknadsutbildning	469	489	680
pensioner från stat och kommun	1 790	1 956	2 115
övrigt	4 172	4 636	5 472
Socialförsäkringsutfall	18 382	21 093	29 354
därav: folkpensioner ²	10 171	11 380	13 675
ATP	2 213	2 943	3 930
utbetalningar från försäkringskassor ³	5 153	5 887	9 885
utbetalningar från arbetslöshetskassor	614	619	1 555
övrigt	231	264	309
Inkomstöverföringar till hushåll	28 877	32 502	43 421

¹ Fr. o. m. 1974 även till låginkomsttagare utan barn.

² Inkl. kommunala bostadstillägg till pensionärer.

³ Inkl. apotekarrabatter.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

gäller i stället att utvecklingen blev något starkare 1973 än 1972. Totalt ökade inkomstöverföringarna med 12 1/2 % 1972—1973, vilket är något mindre än 1971—1972.

Hushållens inbetalningar av *direkta skatter, avgifter m. m.* ökade betydligt mindre 1973 än 1972 (se tabell 3). Detta berodde framför allt på att skattereformen vid årsskiftet 1972/1973 medförde en i förhål-

lande till inkomstökningen mycket långsam stegring av de preliminära A-skatteinbetalningarna, men även andra faktorer bidrog. Sålunda höjdes kommunalskattesatsen inte alls lika mycket 1973 som 1972 och samtidigt minskade kvarsskatteinbetalningarna kraftigt. Det senare är en

Tabell 6: 3 Hushållens direkta skatter och avgifter 1970 – 1974

Milj. kr., löpande priser

	1970	1971	1972	1973	1974
1. Prel. A-skatt	32 212	34 954	40 480	42 609	50 051
därav: reformeffekt 1974 ¹					2 950
2. Prel. B-skatt	3 562	3 644	3 939	3 973	4 300
3. Fyllnadsskatt ²	1 213	1 334	1 325	1 369	1 600
4. Kvarsskatt ³	1 910	2 023	2 222	1 401	1 521
5. Överskjutande skatt ⁴	-2 589	-2 836	-4 265	-4 410	-4 000
6. Slutskattereglering (3+4+5)	534	521	-718	-1 640	-879
7. Övriga skatter och avgifter	3 554	3 638	4 217	4 781	5 402
8. Summa (1+2+6+7)	39 862	42 757	47 918	49 723	58 874
därav: socialförsäkringspremier	4 928	5 400	6 067	6 398	3 569

¹ Reform av sjukförsäkring och arbetslöshetsunderstöd m. m.

² Hushållens andel.

³ Influtna delen.

⁴ Inkl. ränta.

Anm. Kvarsskatten avser inkomsten två år tidigare, medan fyllnadsskatten och överskjutande skatten avser inkomsten ett år tidigare.

Källor: Statistiska centralbyrån, riksrevisionsverket och konjunkturinstitutet.

följd av det höga uttaget av preliminär A-skatt 1971. Dessutom ökade B-skatteinbetalningarna knappast alls under 1973. Liksom i fråga om kvarsskatterna finns här ett samband med 1971 års skattereform.

Sammantaget innebär detta att hushållens disponibla inkomster i löpande priser beräknas ha stigit med 11 % 1973. Prisnivån för den privata konsumtionen steg samtidigt med 6,6 %. Detta ger en realinkomstökning på 4,1 %, vilket är en av de största årliga ökningarna under den senaste 10-årsperioden.

Som nämndes i avsnittet om *lönerna* beräknas dessa under 1974 öka kraftigt. Även andra faktorer bidrar dock till den starka uppgång på 12 %, som förutses för *de totala faktorinkomsterna*. Sålunda beräknas *enskilda företagens inkomster* öka med 10,4 %, dvs. ännu mer än 1973, och *kapitalinkomsterna* med närmare 25 %, vilket bl. a. förklaras av diskontohöjningens uppdragande effekt på ränteinkomsterna. Även *övriga faktorinkomster* beräknas öka mer än under 1973.

De totala inkomstöverföringarna till hushållen beräknas öka med hela 33 % från 1973 till 1974 (se tabell 2). Detta beror framför allt på de socialpolitiska reformer som trädde i kraft vid årsskiftet 1973/1974.

Vad beträffar de *egentliga inkomstöverföringarna*, som beräknas öka med över 20 %, innebär reformerna att bostadstilläggen numera även

kan erhållas av låginkomsttagare utan barn och att de statskommunala bostadstilläggen höjts. Dessutom har barnbidraget höjts från 1 320 till 1 500 kr. per barn och år och studiebidraget har höjts i motsvarande grad. Stödet till personer i arbetsmarknadsutbildning har höjts kraftigt samtidigt som det blivit skattepliktigt. Härutöver har riksdagen beslutat att ett extra barnbidrag på 200 kr. per barn betalas ut i april 1974.

Till ökningen av *utbetalningarna från socialförsäkringssektorn* på nära 40 % bidrar framför allt de kraftigt ökade bruttoutbetalningarna med anledning av sjukpenningreformen, som också hör till de reformer som trädde i kraft 1 januari 1974. Dessa utbetalningar blir dock föremål för beskattning liksom utbetalningarna från den nya föräldraförsäkringen (som ersätter moderskapsförsäkringen) samt den utvidgade arbetslöshetsförsäkringen. Dessutom infördes den beslutade tandvårdsförsäkringen. I april 1974 utbetalades ett extra tillägg till folkpensionen.

Det förhållandet att vissa inkomstöverföringar till hushållen nu blivit skattepliktiga medför en relativt kraftig ökning av preliminärskatteinbetalningarna 1974. Hushållens inbetalningar av *direkta skatter och avgifter* beräknas totalt stiga med drygt 18 % från 1973 till 1974 mot knappt 4 % från 1972 till 1973. Den ännu mycket högre uppgången för de totala inkomstöverföringarna medför dock att hushållens nettoinbetalningar till det offentliga kommer att minska ännu något mer under 1974 än under 1973. Detta bidrar till en kraftig ökning av de disponibla inkomsterna. I löpande priser beräknas den till 15,2 %. Prisuppgången kalkyleras till 9,4 % och den reala inkomstökningen skulle därmed bli så stor som 5,3 %.

Tabell 6: 4 Hushållens nettobehållning av de inkomstöverföringar som reformeras 1974
Milj. kr., löpande priser

	Utbetalningar till hushållen			Preliminär skatt	Hushållens netto-behållning
	1972	1973	1974	1974	1974
Sjukpenning	2 980	3 141	5 830		
Moderskapspenning ^a	466	494	950	2 300 ¹	4 480
Arbetslöshetsersättning och arbetsmarknadsutbildning	985	1 108	2 240	600	1 640

¹ Inkl. ökade egenavgifter.

² Fr. o. m. 1974 föräldrapenning.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

6.2 Konsumentpriserna

Från december 1972 till december 1973 steg konsumentpriserna 7,6 % (se tabell 5). Varupriserna steg kraftigare (9,4 %) än priserna på tjänster (4 %) och svarade därmed för över 80 % av prisnivåns uppgång. Bland varugrupperna kom det största bidraget till den totala prisstegringen från gruppen bränsle och drivmedel. Priserna i denna grupp ökade med 41 %. Inom gruppen blev det särskilt stor prishöjning på eldningsolja, drygt 80 %. Näst efter bränsle och drivmedel noteras den kraftigaste uppgången för gruppen alkoholhaltiga drycker och tobak, 11,6 %. Priserna på övriga varor steg däremot inte alls lika mycket. Exempelvis ökade livsmedelspriserna med 5,6 %. Detta var i själva verket mindre än under loppet av 1972 (7,9 %). Dämpningen av livsmedelsprisernas utveckling var delvis en följd av prisstoppet på baslivsmedel. Livsmedelspriserna utomlands steg däremot kraftigt under 1973. Även totalt sett har höjningen av konsumentprisnivån under 1973 varit mindre i Sverige än i de flesta andra industriländer.

Tabell 6: 5 Konsumentprisindex december 1972—december 1973

	Vägningstal	Procentuell förändring dec. 1972— dec. 1973	Inverkan på total- index	Procentuell andel av totala ök- ningen
Totalt	1 000,0	7,6	7,6	100,0
Samtliga varor	665,0	9,4	6,2	82,2
Livsmedel	237,0	5,6	1,3	17,3
Alkoholhaltiga drycker och tobak	86,0	11,6	1,0	13,2
Bränsle och drivmedel ¹	47,5	41,1	1,9	25,7
Kläder och skor	74,5	4,8	0,4	4,7
Övriga icke varaktiga varor	70,5	6,4	0,4	6,0
Varaktiga varor	149,5	7,8	1,2	15,3
Samtliga tjänster	335,0	4,0	1,4	17,8
Bostad	181,0	4,1	0,7	9,7
Övriga privata tjänster	80,5	5,7	0,5	6,0
Offentliga tjänster	73,5	2,2	0,2	2,1

¹ Exkl. kokgas och elström, vilka ingår i offentliga tjänster.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

I tabell 6 har indexhöjningen under 1973 och den prognoserade prisutvecklingen för 1974 delats upp i olika prisstegringskomponenter. Av den totala prisuppgången 1973 på 7,6 % förklaras 0,9 procentenheter av höjda skatter på alkoholhaltiga drycker, tobak och motorbränslen, höjd bilaccis samt den i mars 1973 införda avgiften på vissa dryckesförpackningar. Samtidigt beräknas de höjningar av skattebeloppen som vid oförändrade procentuella värdeskatter följer av stigande prisnivå ha bidragit med 0,6 procentenheter.

De internationellt bestämda prisförändringarnas bidrag till konsumentprisernas ökning under loppet av 1973 beräknas till 4 procentenheter. Detta innebär en avsevärd förändring i jämförelse med utvecklingen under loppet av 1972 då de internationellt bestämda prisernas bidrag till konsumentprisernas uppgång var 0,5 procentenheter. Det bör uppmärksammas att utöver de internationella prisernas direkta inverkan på de svenska konsumentpriserna kan med tiden uppkomma betydande indirekta effekter. Prisbildningen inom den utlandskonkurrerande industrin tenderar nämligen att via lönebildningen återverka på prisutvecklingen inom övriga näringsgrenar. Därmed påverkas även den s. k. restfaktorn som innefattar löneknostnadsstegringarnas genomslag inom de från internationell konkurrens skyddade näringsområdena.

Tabell 6: 6 Konsumentprisförändringar 1972—1974 uppdelade på komponenter

	Dec. 1972— dec. 1973	Dec. 1973— dec. 1974 Prognos
Konsumentprisnivåns procentuella förändring, totalt	7,6	10,7
därav hänförs till:		
ändring av indirekta skatter	0,9	—
automatiska effekter av indirekta värdeskatte	0,6	0,8
ändring av internationellt bestämda priser	4,0	4,6
ändring av jordbrukspriser	0,3	—0,2
ändring av bostadsprissättning	0,7	1,7
ändring av diverse taxor	0,2	0,2
trendavvikelse i priserna på vissa färskvaror	0,3	0,1
restfaktor	0,6	3,5

Av den totala ökningen av konsumentpriserna på 7,6 % under loppet av 12-månadersperioden december 1972—december 1973 beräknas restfaktorn ha svarat för endast 0,6 procentenheter. Detta är t. o. m. lägre än vad som gäller för genomsnittet under 1960-talet vilket delvis torde kunna förklaras av den svaga konsumtionsefterfrågan. Restfaktorns utveckling måste dessutom ses mot bakgrund av den betydande uppgången 1972, då priserna inom de skyddade sektorerna bidrog med 2,5 procentenheter till den totala konsumentprisökningen på 5,7 %. I det låga värde som framträder för restfaktorn 1973 finns det i hög grad skäl att även se ett utslag av en eftersläpning. När starkt ökade importkostnader inte omedelbart över hela linjen slår igenom i prisbildningen i senare led inom landet, visar sig detta i ett lågt värde på restfaktorn.

Mellan genomsnittslägena för kalenderåren 1972 och 1973 blev den totala uppgången 6,7 % enligt konsumentprisindex och 6,6 % enligt implicitprisindex. I jämförelse med beräkningarna i konjunkturinstitutets januarirapport 1974 innebär det en upprevidering av implicitprisindex med 0,5 procentenheter.

Prisutsikter för 1974

Från december 1973 till mars 1974 har konsumentprisindex stigit 4,9 %, varav 1,6 procentenheter utgörs av höjda priser på bränsle och drivmedel. Från mars 1973 till mars 1974 har konsumentprisnivån höjts 10,8 %.

Bedömningen av prisutsikterna för 1974 har utgått från tillgängliga prognoser och beräkningar angående arbetskraftskostnader och importpriser m. m. Med utgångspunkt från löneprognosen har arbetsgivarnas genomsnittliga kostnader per timme för samtliga anställda antagits öka med 15,4 %. Lönekostnadernas genomslag inom de från internationell konkurrens skyddade områdena antas få ett normalt värde. Värdet på restfaktorn väntas däremot bli högre än den direkta effekten av denna lönestegring. Man kan nämligen förmoda att den eftersläpning i importkostnadernas genomslag på prisbildningen i senare led, som förelåg vid utgången av 1973 kommer till uttryck i form av ett högre värde för restfaktorn 1974. Dennas inverkan på konsumentprisuppgången väntas därigenom bli 3,7 procentenheter varav 0,2 procentenheter faller på ändring av diverse taxor.

Under 1974 väntas de internationella priserna fortsätta att stiga i ännu högre takt än föregående år. Återverkan på totalindex har beräknats till 4,6 procentenheter.

Jordbrukspriserna beräknas få en sänkande effekt på totalindex, —0,2 procentenheter, detta med hänsyn till besluten om ytterligare subventioner av livsmedel fr. o. m. 1 april resp. 1 juli 1974. Härigenom kunde priserna på mjölk och kött sänkas fr. o. m. 1 april. Beräkningarna har sålunda gjorts med utgångspunkt i förutsättningen att man inom en ram av 300 milj. kr. med budgetmedel subventionerar de prishöjningar som följer av det nya jordbruksavtalet. Av betydelse för jordbruksprisutvecklingen är också det förlängda och utvidgade prisstoppet på baslivsmedel.

Bostadspriserna väntas bidra till fortsatt uppgång i konsumentprisnivån med 1,7 procentenheter. Härav förklaras ca 0,5 enheter av diskontohöjningens återverkningar på egnahemsposten. Denna uppjustering innefattar även beräknad räntekostnad för egnahemsägarnas egen kapitalinsats.

Som en möjlig effekt från tillfällighetsbetonade prisförändringar på vissa färskvaror (grönsaker, färsk fisk m. m.) räknas med 0,1 procentenhet. Återverkan på konsumentprisindex av de automatiska effekterna av indirekta värdeskatter har kalkylerats till 0,8 procentenheter.

Sammanlagt erhålls som resultat en konsumentprisstegring under loppet av 1974 på 10,7 % (se tabell 6). Mellan genomsnittslägena för kalenderåren 1973 och 1974 uppskattas förändringen till 9,6 %. Härvid

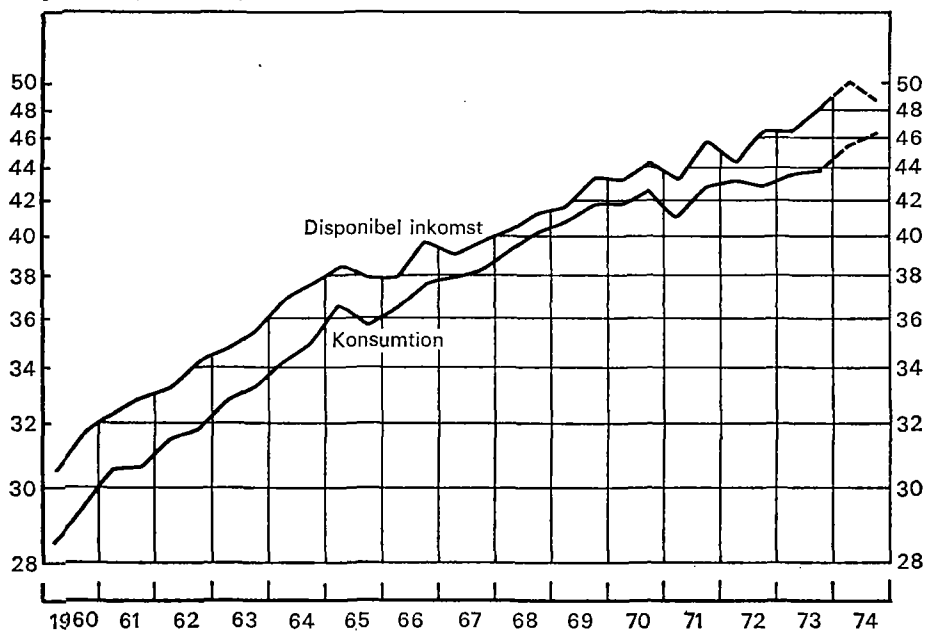
har hänsyn tagits till beslutet om momsskattesatsens neddragning med 3 procentenheter under tiden 1 april—15 september 1974. För implicitprisindex har motsvarande uppgång kalkylerats till 9,4 %.

6.3 Den privata konsumtionen

Den privata konsumtionen under fjärde kvartalet 1973 nådde inte upp till den nivå som konjunkturinstitutet räknade med i sin januari-rapport 1974. Då dessutom hushållens konsumtionsvolym under de tre första kvartalen 1973 enligt statistiska centralbyråns senaste beräkningar var något lägre än som angavs i januari, slutar de nu aktuella beräkningarna på en ökning av den privata konsumtionen i volym räknat med 1,7 % från 1972 till 1973. Eftersom konsumentprisstegringen enligt implicitprisindex mellan genomsnittet för 1972 och 1973 nu beräknas till 6,6 % mot 6,1 % enligt januariberäkningarna, blev dock ökningen för hushållens konsumtionsutgifter i löpande priser ungefär den som kalkylerades i januari, dvs. 8,4 %.

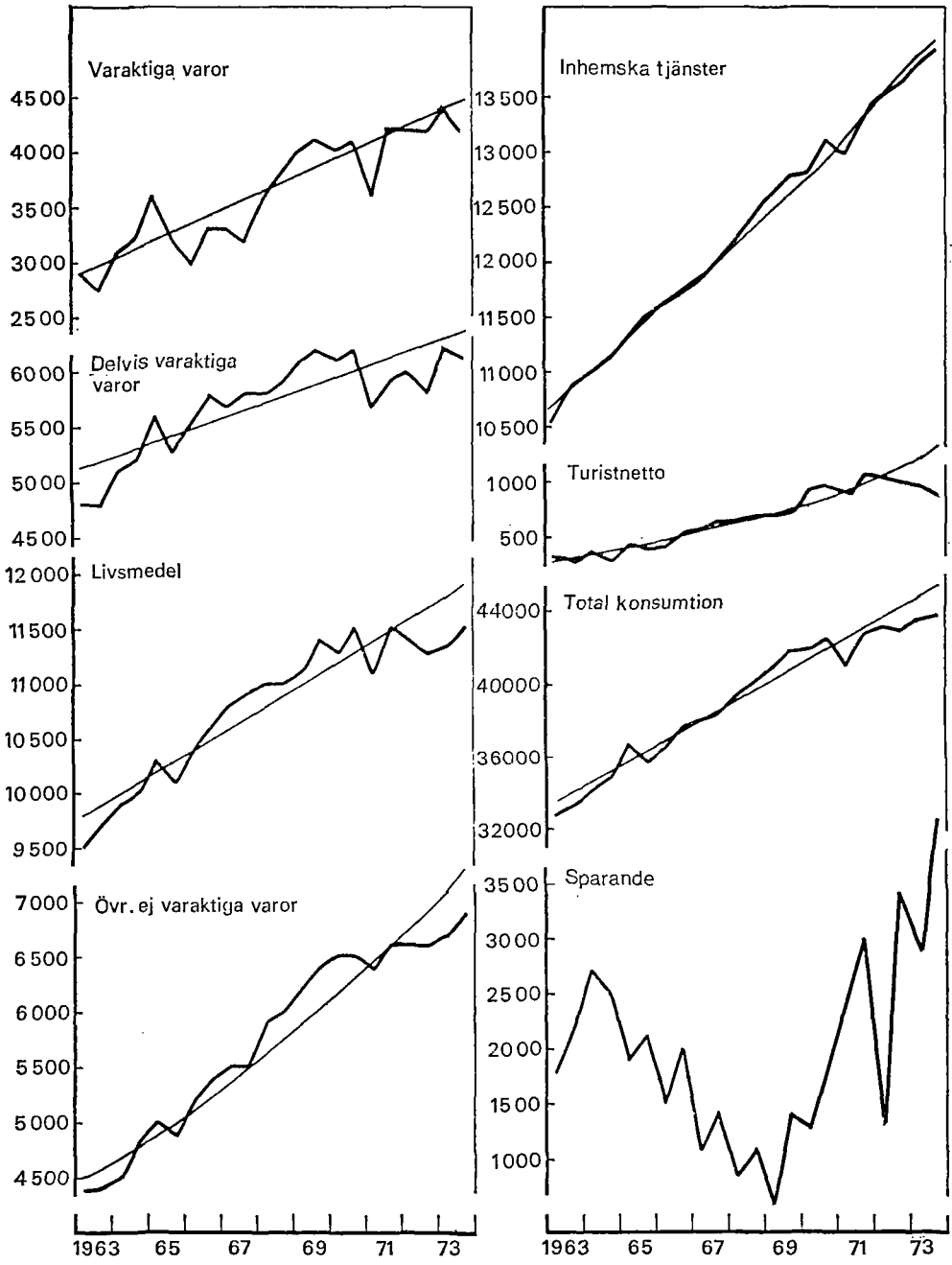
Hushållens disponibla inkomster beräknas ha ökat med 11 % från 1972 till 1973, vilket är praktiskt taget samma tal som redovisades i konjunkturinstitutets januarirapport. På grund av upprevideringen av konsumentprisutvecklingen, uppvisar emellertid nu hushållens reala disponibla inkomster inte fullt samma starka tillväxt som angavs i januari, utan ökningen stannar på 4,1 %. Uppgången i sparkvoten beräknas

Diagram 6:1 Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1960—1974
Miljarder kr., 1968 års priser. Säsongsrensade halvårsdata

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Diagram 6:2 Privat konsumtion fördelad på varugrupper. Hushållssparande 1963—1973
Milj. kr., 1968 års priser. Säsongrensade halvårsdata

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Tabell 6: 7 Hushållens konsumtionsutveckling 1963—1973
1968 års priser

	Milj. kr. 1972	Procentuella förändringar			
		1963— 1970 ¹	1970— 1971	1971— 1972	1972— 1973
1. Varaktiga varor	8 515	5,1	-4,0	7,6	2,3
1.1 Bilar	2 940	1,8	0,4	9,1	-2,3
1.2 Övriga	5 575	7,0	-6,2	6,9	4,7
2. Delvis varaktiga varor	11 957	3,5	-5,7	2,1	3,8
3. Icke varaktiga varor	36 115	3,5	-0,3	0,8	1,4
3.1 Livsmedel	22 793	2,5	-0,7	0,4	0,7
3.2 Övriga	13 322	5,6	0,5	1,4	2,7
Tjänster	27 249	2,7	1,7	2,9	1,9
4.1 Bostäder	14 928	2,8	2,6	2,6	2,7
4.2 Övriga	12 321	2,6	0,6	3,3	1,0
5. Summa inhemsk konsumtion	83 836	3,4	-0,8	2,3	2,0
6. Turistnetto	2 184	14,9	3,3	11,7	-11,3
7. Hushållens totala konsumtion	86 020	3,6	-0,7	2,6	1,7
8. Hushållens disponibla inkomster	90 831	3,2	1,9	1,7	4,1

¹ Årstakt.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

dock fortfarande — genom nedrevideringen av både realinkomster och konsumtionsvolym — till 2,2 procentenheter.

Av de i tabell 7 redovisade grupperna av varor och tjänster noteras minskningar av konsumtionen från 1972 till 1973 för bilar och turistnetto. Vad beträffar bilarna kan nedgången främst hänföras till fjärde kvartalet 1973, då efterfrågan på bilar dämpades på grund av oljekrisen. För turistnettot, som i fasta priser minskade med över 11 % från 1972 till 1973, är nedgången jämnt fördelad över året. Den kraftiga nedgången innebär att turistnettot 1973 i fasta priser låg endast drygt 2 % över 1970 års nivå. Från 1963 till 1970 ökade detta med i genomsnitt 15 % per år i volym.

För gruppen varaktiga varor utom bilar redovisas en konsumtionsvolymökning på 4,7 % 1973 vilket är något svagare än 1972 och även svagare än årsgenomsnittet för perioden 1963—1970. Konsumtionen av delvis varaktiga varor däremot, som främst mot slutet av året låg på en jämförelsevis hög nivå, ökade något snabbare än genomsnittligt under 1960-talet.

Konsumtionen av livsmedel har alltsedan 1970 utvecklats mycket svagt. 1971 noterades en volymmässig nedgång och året därefter en obetydlig uppgång. Inte heller under 1973 steg livsmedelskonsumtionen nämnvärt. Från 1972 till 1973 steg den endast med 0,7 % i volym mot 2,5 % i genomsnitt per år för perioden 1963—1970. En något mera positiv utveckling uppvisar gruppen övriga icke varaktiga varor, för vilken en expanderande försäljning under framför allt fjärde kvar-

talet 1973 drog upp helårsresultatet. Volymökningen på 2,7 % för 1973 är dock endast ungefär hälften så stor som motsvarande genomsnittliga årstal för 1960-talet.

Bostadskonsumtionen, som inte fluktuerar lika kraftigt som övriga konsumtionsposter, ökade med 2,7 % från 1972 till 1973. Konsumtionen av övriga tjänster ökade 1971 med endast 0,6 % i volym för att året därpå gå upp snabbare än normalt, eller med 3,3 %. Från 1972 till 1973 noterades ånyo en ganska måttlig ökning — endast 1 % — att jämföra med 2,6 % årligen för perioden 1963—1970.

Bedömningen av hushållskonsumtionen under 1974 måste vara omgiven av vida osäkerhetsmarginaler med hänsyn till de senaste årens utveckling mot en allt större sparad andel av hushållens disponibla inkomster. Den jämfört med tidigare höga nivån på sparkvoten liksom det förhållandet, att hushållens reala disponibla inkomster 1974 för andra året i följd tillväxer påtagligt snabbt, talar för att man kan räkna med en betydande ökning av den privata konsumtionen 1974.

Också andra omständigheter gör konsumtionsutvecklingen 1974 speciellt svårbedömd. Det finns sålunda ännu inte underlag för bestämda slutsatser om oljeransonerings effekter på hushållens konsumtion 1974. Inverkan på konsumtionen av de kraftiga förskjutningarna i prisrelationerna mellan olika varor och tjänster till följd av dels oljeprishöjningarna, dels den ökade subventioneringen av jordbrukspriserna är en annan osäkerhetsfaktor liksom effekten på konsumtionen av den totalt sett snabbt stigande prisnivån. Den tillfälliga momssänkningen är ytterligare en faktor, vars inverkan på konsumtionen är svår att förutse. Den kan dessutom väntas icke obetydligt påverka konsumtionens fördelning över året. Härigenom kan det också bli svårt att tolka de informationer, som successivt blir tillgängliga angående konsumtionsutvecklingen under 1974.

Hushållens disponibla inkomster beräknas i reala termer öka med 5,3 % från 1973 till 1974. Det finns skäl att vänta att denna osedvanligt snabba tillväxt i hushållens inkomster resulterar i ytterligare någon uppdragning av sparkvoten. Här har antagits att sparkvoten stiger med 0,5 procentenheter 1973—1974 mot 2,2 procentenheter 1972—1973. Under dessa förutsättningar skulle den privata konsumtionen i volym räknat öka med 4,7 %. Ökningstalet kan, mot bakgrund av de senaste årens erfarenheter, te sig högt, men jämfört med motsvarande tal för åren under 1960-talet är det ingalunda extremt. Under den sistnämnda perioden noterades för sex av åren ökningstal för den privata konsumtionen på över 4 % i volym, och i genomsnitt för hela 1960-talet var den årliga ökningen ca 3,8 %.

Med den konsumentprisstegring på 9,4 % enligt implicitprisindex, som här beräknats mellan genomsnitten för 1973 och 1974, innebär prognosen en ökning i den privata konsumtionen på 14,5 % i löpande priser.

7 Investeringarna

7.1 Sammanfattning av investeringsprognosen för 1974

De totala, fasta investeringarna minskade enligt ännu preliminära beräkningar med 2,5 % i volym från 1972 till 1973. Nedgången kan i huvudsak hänföras till minskade byggnadsinvesteringar medan maskininvesteringarna totalt sett ökade. Minskningen av byggandet, som för hela ekonomin beräknas till 6 %, berör alla de byggnadssektorer som särredovisas i tabell 1. Särskilt stor var nedgången i de kommunala byggnadsinvesteringarna men även inom den statliga sektorn föll byggandet tillbaka något efter den kraftiga ökningen 1972. På den privata sidan minskade särskilt byggandet inom handeln. Efter en uppgång 1972 minskade bostadsbyggandet på nytt genom en kraftig reducering av flerfamiljshusbyggandet.

Ökningen av maskininvesteringarna uppgick till 4 % under 1973 vilket främst kan hänföras till ökade inköp från industrin och den kommunala sektorn. Statens anskaffning av maskiner och inventarier minskade något. Den kraftiga ökningen av maskininvesteringarna inom industrin torde delvis kunna sättas i samband med de stimulansåtgärder, däribland investeringsavdraget på 30 % för investeringsvaror beställda före den 1 juli 1973, som var i kraft under fjolåret.

Beräkningarna för 1974 har lett fram till en prognos på en totalt sett oförändrad investeringsaktivitet från 1973 till 1974. Kalkylerna pekar på en fortsatt inte obetydlig minskning av byggnadsinvesteringarna medan en fortsatt ökning av maskininvesteringarna förutses. På byggnadssidan är det framför allt bostadsbyggandet och byggandet inom handeln som beräknas avta men även det kommunala byggandet tycks fortsätta att minska enligt statistiska centralbyråns enkätundersökning i februari 1974. Ökade byggnadsinvesteringar förutses för industrin och de statliga affärsverken — i det senare fallet beroende på expansiva planer inom i första hand vattenfallsverket.

Maskininvesteringarna beräknas öka med 8,5 % med tillväxt inom praktiskt taget alla särredovisade sektorer. Industrins maskinanskaffningar förutses öka med 9 % och tillväxttal av minst samma storleksordning synes enligt de nu aktuella enkätmaterialen vara troliga även för de statliga affärsverken och kommunerna.

Den fortsatta nedgången av bostadsbyggandet, som beräknas till 13,5 % för 1974, kan återföras på en mycket kraftig nedgång i antalet igångsatta flerfamiljshus de senaste åren. Totalt har en igångsättning på 73 000 lägenheter bedömts som trolig för 1974 — en nivå som med ca 6 000 lägenheter understiger 1973 års påbörjande. Av den totala igångsättningen beräknas flerfamiljshusen svara för 28 000 lägenheter vilket innebär en mycket kraftig nedgång i igångsättningen i jämförelse

Tabell 7:1 Bruttoinvesteringarnas utveckling 1969—1973 samt prognos för 1974
1968 års priser

	1973 i milj. kr. löpande priser	Procentuell förändring från föregående år					
		1969	1970	1971	1972	1973	1974
<i>Byggnader och anläggningar</i>							
Permanent bostäder	10 168	3,5	—3,5	—3,5	2,5	—4,0	—13,5
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	475	—13,5	—7,0	7,5	—1,0	—1,0	—1,5
Egentlig industri	2 410	6,5	—0,5	—0,5	0,0	—3,5	12,0
Handel m.m. ¹	2 051	12,0	4,5	—9,5	11,0	—6,5	—14,0
Statliga affärsverk	1 655	15,5	—10,0	—2,5	26,5	—0,5	10,5
Statliga myndigheter inkl. militära ²	2 095	—4,0	2,0	—5,0	20,5	—5,0	—1,5
Kommunala investeringar exkl. bostäder o. industri	8 613	5,5	8,0	—9,0	1,5	—11,0	—5,5
Övriga investeringar	2 105	1,0	3,0	20,0	8,0	—5,0	5,0
Summa	29 572	4,5	1,0	—4,0	5,0	—6,0	—5,5
<i>Maskiner m.m.</i>							
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	1 336	2,5	—6,0	13,0	—3,5	10,0	—4,5
Egentlig industri	7 278	8,0	5,0	2,5	5,0	12,0	9,0
Handel m.m.	1 447	7,5	3,0	—7,0	3,5	—3,0	0,0
Statliga affärsverk	1 713	8,0	22,0	2,0	—7,5	—2,5	10,5
Statliga myndigheter	352	7,0	—0,5	—4,5	—8,5	—5,5	4,0
Kommunala investeringar exkl. industri	1 379	0,0	27,5	—13,5	9,0	4,5	14,5
Övriga investeringar	3 923	3,0	0,5	7,5	19,5	—4,0	13,5
därav: handelsflottan	1 207	—25,5	—36,5	131,5	96,5	—11,5	35,0
Summa	17 428	5,5	6,5	1,5	6,0	4,0	8,5
Summa, exkl. handelsflottan	16 221	7,0	7,5	—0,5	2,0	5,5	7,0
<i>Totalt</i>							
Permanent bostäder	10 168	3,5	—3,5	—3,5	2,5	—4,0	—13,5
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske ³	1 829	—4,0	—7,5	18,0	2,5	4,5	—4,5
Egentlig industri	9 688	7,5	3,5	1,5	3,5	8,0	9,5
Handel m.m. ¹	3 498	10,0	4,0	—8,5	7,5	—5,0	—8,0
Statliga affärsverk	3 368	11,5	6,5	0,0	6,0	—1,5	10,5
Statliga myndigheter inkl. militära ²	2 447	—2,0	1,5	—4,5	15,0	—5,0	—1,0
Kommunala investeringar exkl. bostäder o. industri	9 992	5,0	10,0	—9,5	2,5	—9,0	—2,5
Övriga investeringar	6 028	2,0	1,0	12,5	15,5	—4,5	11,0
Summa ³	47 018	5,0	3,0	—2,0	5,5	—2,5	0,0
Summa, exkl. handelsflottan ³	45 811	5,5	3,5	—2,5	4,0	—2,0	—1,0

¹ Här i innefattas bl.a. flertalet fristående kontorsbyggnader.

² Inkl. statliga väginvesteringar.

³ Här i innefattas investeringar i avelsdjur m.m. Summan av byggnads- och maskininvesteringar överensstämmer därför ej med totala investeringar.

Anm. Procenttalen är avrundade till hela och halva procenttal. I övriga investeringar ingår förutom privata även vissa offentliga investeringar, bl. a. investeringar i statliga kraftaktiebolag och statliga delar av SAS.

Nedan redovisas byggnadsunderhållets procentuella förändring i 1968 års priser

1968—1969	1969—1970	1970—1971	1971—1972	1972—1973	1973—1974
2,5	3,0	—2,5	—0,5	0,0	3,0

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Tabell 7:2 Bruttoinvesteringarnas utveckling 1969–1973 samt prognos för 1974 för privat, statlig och kommunal sektor
1968 års priser

	1973 i milj. kr. löpande priser	Procentuell förändring från föregående år					
		1969	1970	1971	1972	1973	1974
<i>Byggnader och anläggningar</i>							
Privata							
inkl. bostäder	13 589	7,0	−2,5	−3,0	4,5	3,0	−6,0
exkl. bostäder	6 714	6,0	1,0	1,0	4,0	−3,5	−0,5
Statliga							
inkl. bostäder	4 059	1,5	−2,0	−1,5	24,0	−5,5	6,5
exkl. bostäder	4 059	2,0	−2,0	−1,5	24,0	−5,5	6,5
Kommunala							
inkl. bostäder	11 924	3,0	5,5	−5,5	0,5	−15,0	−9,0
exkl. bostäder	8 631	5,5	8,0	−8,5	1,5	−11,0	−5,5
Summa							
inkl. bostäder	29 572	4,5	1,0	−4,0	5,0	−6,0	−5,5
exkl. bostäder	19 404	5,0	3,5	−4,5	6,0	−7,5	−1,0
<i>Maskiner m.m.</i>							
Privata	13 251	6,5	2,0	2,0	7,5	6,0	8,0
Statliga	2 795	4,0	17,5	7,0	−1,0	−4,0	9,0
Kommunala	1 382	0,0	28,0	−13,5	9,0	4,5	14,5
Summa	17 428	5,5	6,5	1,5	6,0	4,0	8,5
<i>Totalt</i>							
Privata ¹							
inkl. bostäder	26 858	6,5	−0,5	0,0	6,0	4,5	1,0
exkl. bostäder	19 983	6,0	1,5	2,0	6,5	2,5	5,0
Statliga							
inkl. bostäder	6 854	2,5	6,0	2,5	12,0	−5,0	8,0
exkl. bostäder	6 854	3,0	6,0	2,5	12,0	−5,0	8,0
Kommunala							
inkl. bostäder	13 306	3,0	7,0	−6,5	1,5	−13,0	−6,0
exkl. bostäder	10 013	5,0	10,0	−9,5	2,5	−9,0	−2,5
Summa ¹							
inkl. bostäder	47 018	5,0	3,0	−2,0	5,5	−2,5	0,0
exkl. bostäder	36 850	5,5	5,0	−1,5	6,5	−2,0	3,5

¹ Här i innefattas investeringar i avelsdjur m.m. Summan av byggnads- och maskininvesteringar överensstämmer därför ej med totala investeringar.

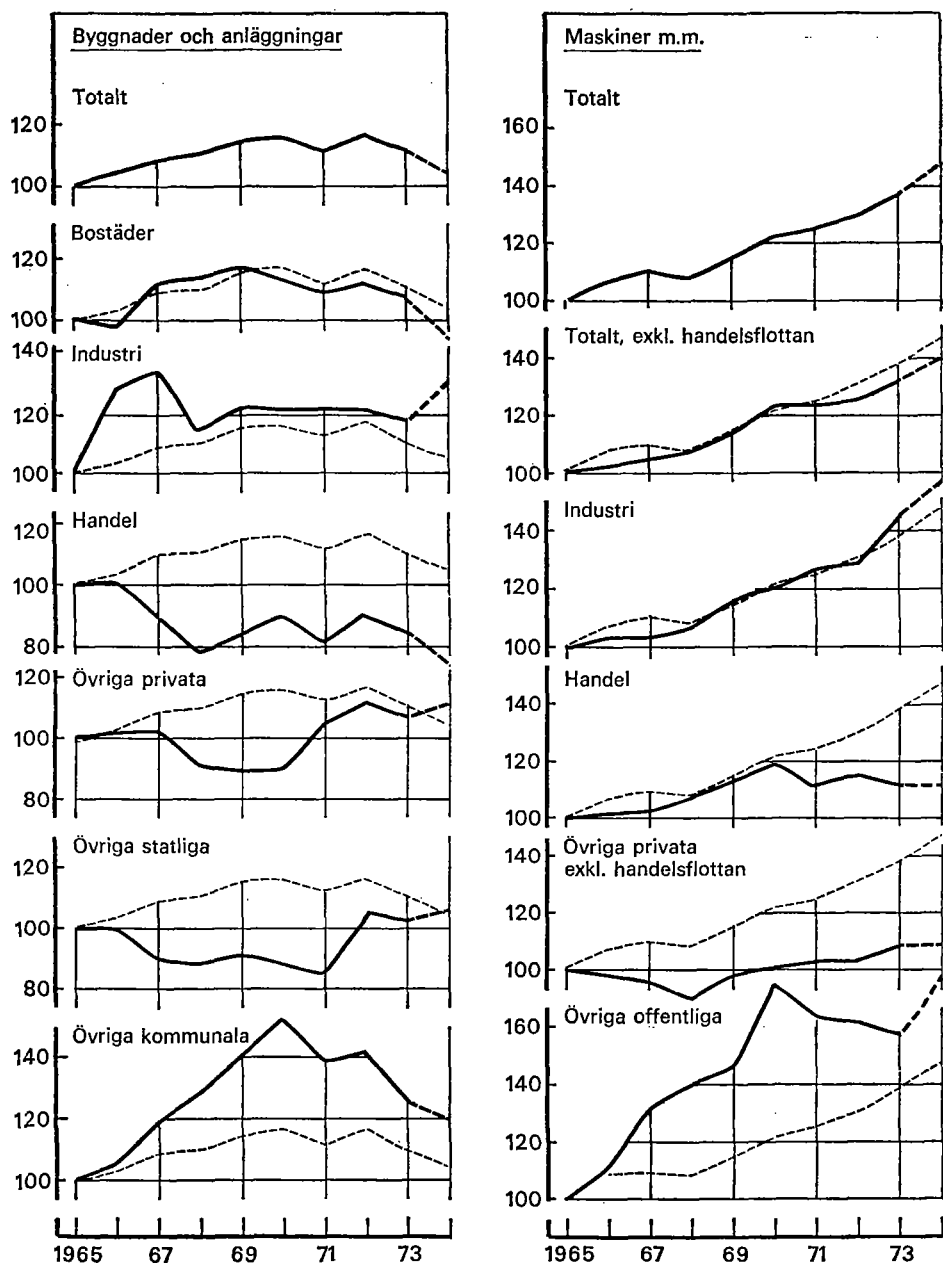
Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

med början av 1970-talet då antalet påbörjade flerfamiljshuslägenheter låg kring 70 000 per år.

I igångsättningsprognosen har hänsyn tagits till den stimulanseffekt som den tillfälliga kompensationen för mervärdeskatten för bostäder färdigställda 1974 resp. påbörjade före utgången av 1974 och färdigställda 1974 och 1975 kan beräknas få. Denna åtgärd har främst antagits påverka igångsättningen av småhus. Det stora antalet outhyrda lägenheter antas däremot verka återhållande på igångsättningen av flerfamiljshus. Den låga igångsättningen de senaste åren kommer emel-

Diagram 7:1 Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på sektorer 1965—1974

Index: 1965=100. 1968 års priser

Anm. I varje deldiagram är resp. total inlagd som en tunt streckad kurva.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

lertid att nedbringa färdigställandet till en nivå som skulle kunna möjliggöra en viss avveckling av antalet outhyrda lägenheter redan mot slutet av innevarande år även om det sannolikt kommer att dröja in på 1975 innan någon större förändring kan iakttas. En viss gynnsam effekt på igångsättningen av flerfamiljshus mot slutet av 1974 har dock inkalkylerats i förutsättningarna för beräkningarna av bostadsbyggnad.

Industriinvesteringarna beräknas öka med 9,5 % från 1973 till 1974 vilket skulle innebära en uppdragning av ökningstakten från föregående år. Enkätuppgifterna som legat till grund för beräkningarna tyder på att en inte obetydlig ökning av byggnadsinvesteringarna kan vara att vänta under 1974. Industrins byggnadsinvesteringar har minskat successivt sedan 1969 och utgjorde 1973 endast en fjärdedel av de totala industriinvesteringarna. Maskininvesteringarna har däremot under motsvarande tid ökat med ca 25 %. Den positiva investeringsutvecklingen inom industrin sammanhänger sannolikt till en del med de ekonomisk-politiska åtgärder som var i kraft under den senaste lågkonjunkturen.

Den gynnsamma vinstutvecklingen under 1973 i förening med ett stigande kapacitetsutnyttjande kan antas förklara en väsentlig del av den ökning av investeringsaktiviteten inom industrin som kommer till uttryck i den senaste enkätundersökningen. Det bör emellertid tilläggas att de snabbt stigande priserna på investeringsvaror mer än vanligt försvårar tolkningen av företagens planer.

7.2 Investeringsutvecklingen inom olika områden

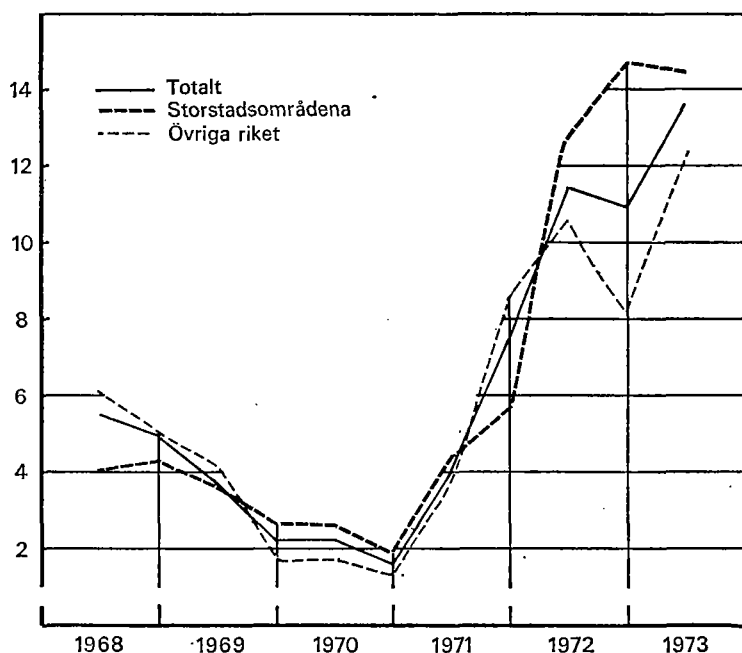
Bostäder

De totala bostadsinvesteringarna beräknas ha minskat med ca 4 % i volym 1972—1973. Investeringarna i flerfamiljshus minskade därvid med ca 23 % medan de i småhus beräknas ha ökat med ca 14 %. Investeringarna i ombyggnad har uppskattats öka med ca 14 %.

Investeringsnedgången under 1973 förklaras helt av ett minskat påbörjande. Under 1973 påbörjades 79 450 lägenheter — en minskning med 19 100 lägenheter jämfört med 1972. Igångsättningen av småhus kom dock att ligga kvar på 1972 års höga nivå, främst till följd av ett förnyat frisläpp av privatfinansierade småhus under september—december 1973. Antalet påbörjade småhus kom därigenom att för första gången på mycket lång tid överstiga antalet påbörjade lägenheter i flerfamiljshus.

Färdigställandet av lägenheter har genom de senaste årens minskade igångsättning avtagit betydligt. Under 1970-talet har hittills det totala färdigställandet minskat från 109 850 lägenheter 1970 till 97 500 1973. Minskningen i färdigställandet har helt fallit på flerfamiljshusen som

Diagram 7:2 Andel outhyrda lägenheter 3 månader efter färdigställandet 1968—1973
Procent

Anm. Gäller endast lägenheter i statsbelånade flerfamiljshus.

Källa: Statistiska centralbyrån.

mellan dessa år minskade med ca 21 500 lägenheter. Trots det kraftigt minskade utbudet av flerfamiljshuslägenheter har svårigheterna att hyra ut sådana lägenheter ökat kraftigt under 1970-talet. Diagram 2 visar andelen outhyrda lägenheter i statsbelånade flerfamiljshus tre månader efter färdigställandet. Som framgår av diagrammet ökade andelen från 1,3 % andra halvåret 1970 till 13,6 % första halvåret 1973. Den minskade efterfrågan på flerfamiljshuslägenheter har gett upphov till en successivt växande bostadsreserv som enligt en undersökning i november 1973 uppgick till ca 21 300 lägenheter.

Bostadsreservens storlek och koncentration till vissa områden torde verka dämpande på igångsättningen under 1974. Statsmakterna har emellertid vidtagit vissa ekonomisk-politiska åtgärder för att stimulera bostadsbyggandet samt för att motverka de ökade boendekostnaderna. Bl. a. utgår en tillfällig kompensation — närmast anpassad med hänsyn till mervärdeskatten — för byggnadsprojekt som färdigställs under 1974 samt för sådana som påbörjas detta år och färdigställs under 1974 och 1975. För nybyggda småhus utgör kompensationen 13 500 kr. per lägenhet och för nybyggda flerfamiljshus 100 kr. per m² bostadslägenhetsyta. Även till ombyggnad av bostäder utgår kompensation för mervärdeskatten om ombyggnadskostnaden överstiger 25 000 kr. för småhus och

Tabell 7:3 Lägenheter i påbörjade och inflyttningsfärdiga bostadsbyggen 1968–1974

	Totalt		Därav flerfamiljshus		Därav småhus	
	Påbörjade	Inflyttnings- färdiga	Påbörjade	Inflyttnings- färdiga	Påbörjade	Inflyttnings- färdiga
1968	107 400	106 250	77 150	77 600	30 250	28 650
1969	105 500	109 050	71 250	77 350	34 250	31 700
1970	100 100	109 850	69 250	75 250	30 850	34 600
1971 ¹	104 600	107 200	68 900	75 250	35 700	31 950
1972	98 550	104 050	55 800	66 900	42 750	37 150
1973	79 450	97 500	36 400	53 750	43 050	43 750
1974	(73 000)	(82 350)	(28 000)	(39 700)	(45 000)	(42 650)
1971 1 kv	16 100	24 200	12 950	16 850	3 150	7 350
2 kv	26 650	28 850	17 850	20 650	8 800	8 200
3 kv	26 900	23 800	18 050	16 800	8 850	7 000
4 kv	34 950	30 350	20 050	20 950	14 900	9 400
1972 1 kv	16 150	26 300	11 500	17 900	4 650	8 400
2 kv	25 850	27 350	15 200	18 150	10 650	9 200
3 kv	24 050	20 500	13 150	12 250	10 900	8 250
4 kv	32 500	29 900	15 950	18 600	16 550	11 300
1973 1 kv	16 800	24 350	9 800	14 450	7 000	9 900
2 kv	19 250	28 900	8 650	16 300	10 600	12 600
3 kv	20 100	19 800	8 300	10 950	11 800	8 850
4 kv	23 300	24 450	9 650	12 050	13 650	12 400

¹ Med påbörjandemånad avses fr.o.m. 1971 månad för grundbottenbesiktning och/eller de egentliga byggnadsarbetenas påbörjande. Fram t.o.m. 1970 avses den månad då schaktning, sprängning eller utfyllnadsarbetena påbörjas.

Anm. Samtliga inom parentes angivna uppgifter är prognoserade. Alla siffror är avrundade till närmast hela femtital.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

50 000 kr. för flerfamiljshus. Dessutom utgår särskilda bidrag för energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet.

För 1974 torde den tillfälliga kompensationen medföra dels en tidigareläggning av viss igångsättning från 1975 till 1974, dels en ökad igångsättning. I konjunkturinstitutets januarirapport beräknades igångsättningen för 1974 till totalt 70 000 lägenheter. Ett underlag för denna igångsättningsprognos utgjorde en undersökning utförd av bostadsstyrelsen i november 1973 angående kommunernas bostadsbyggnadsplaner för 1974. Emellertid torde bostadsreservens utveckling ha ökat osäkerheten hos kommunerna sedan november 1973 vilket i sig motiverar en neddragning av igångsättningsprognosen. Med hänsyn till kompensationen har emellertid den totala igångsättningen justerats uppåt till totalt 73 000 lägenheter varav 45 000 i småhus. Härvid ligger dock ett antagande om en tidigareläggning av 3 000 lägenheter från första kvartalet 1975 till fjärde kvartalet 1974. Kompensationen av mervärdesskatten har här antagits stimulera främst igångsättningen av småhus.

Tabell 7:4 Antal lägenheter för vilka preliminära beslut om bostadslån till ombyggnad meddelats 1968—1973

	Ombyggnad			Förbättring		
	1 hå	2 hå	Totalt	1 hå	2 hå	Totalt
1968	1 350	2 350	3 700	5 200	8 850	14 050
1969	1 950	2 400	4 350	4 550	8 050	12 600
1970	1 550	2 250	3 800	4 500	7 850	12 350
1971	1 550	1 950	3 500	4 700	5 800	10 500
1972	1 250	1 950	3 200	3 550	4 850	8 400
1973	2 550	3 050	5 600	4 400	4 900	9 300

Anm. Alla siffror är avrundade till närmast hela femtiotal.

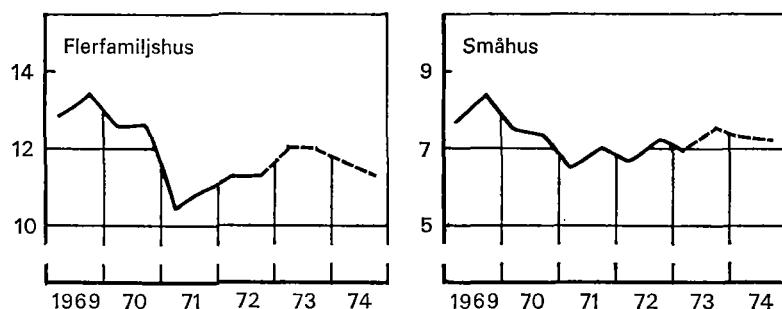
Källa: Bostadsstyrelsen.

Tabell 4 visar antal lägenheter för vilka preliminära beslut om bostadslån till ombyggnad beviljats. Som framgår av tabellen ökade under 1973 antalet lägenheter till vilka preliminära beslut beviljats med totalt 3 300 lägenheter jämfört med 1972. Ökningen torde helt förklaras av de stimulansåtgärder som vidtagits sedan hösten 1972 för att öka ombyggnadsverksamheten. För 1974 har hänsyn tagits till kompensationen av mervärdesskatten samt till det särskilda bidraget till energibesparande åtgärder. Sålunda beräknas investeringarna i ombyggnad öka med ca 20 % 1974.

De byggnadstider som investeringsberäkningarna utgår från redovisas i diagram 3. Där anges medianbyggnadstiden i antal månader för lägenheter påbörjade 1969—1974. Som framgår av diagrammet beräknas byggnadstiderna öka fram t. o. m. 1973 för att därefter minska under 1974. De stimulansåtgärder som vidtagits under 1974 har här antagits medföra en förkortning av byggnadstiderna.

Under angivna förutsättningar angående igångsättning och byggnadstider beräknas de totala investeringarna minska med ca 13,5 % i

Diagram 7:3 Medianbyggnadstid i antal månader för påbörjade lägenheter 1969—1974

Anm. Fr. o. m. 1971 avses med påbörjandemånad månad för grundbottenbesiktning och/eller de egentliga byggnadsarbetenas påbörjande.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

volym 1973—1974. Flerfamiljshusinvesteringarna beräknas därvid minska med ca 33 %, medan investeringarna i småhus beräknas minska med 3,5 %.

Under 1974 har antalet färdigställda lägenheter beräknats till 82 350 — en minskning med 15 150 lägenheter jämfört med 1973.

Egentlig industri

Industrins investeringar för 1973 och 1974 har bedömts utifrån en i februari och mars 1974 av statistiska centralbyrån insamlad enkät. Företagens uppgifter för 1973, som ännu är preliminära, anger efter prisomräkning att byggnadsinvesteringarna minskade med 3,5 % medan maskininvesteringarna ökade med 12 % i volym från 1972 till 1973. Sammantaget innebär det en volymökning av industrins totala investeringar med 8 %.

Företagens planer för 1974 redovisas i tabellerna 5—7. Sedan den föregående enkäten i november 1973 har planerna uppjusterats med i runt tal 1 miljard kr. eller ca 10 %. En uppjustering mellan dessa båda enkätstillfällen äger regelmässigt rum och torde bl. a. vara en följd av att handlingsplaner o. dyl. successivt fastläggs. En bidragande förklaring kan också vara att mindre ersättningsinvesteringar inte inkalkyleras i planerna förrän en relativt god överblick över produktionsutvecklingen under året erhållits. En uppjustering på ca 10 % ligger i och för sig i underkanten av det intervall som kunnat observeras under den senaste 10-årsperioden. Härvid bör dock framhållas att uppjusteringen från november till februari skett från en förhållandevis hög nivå sedan företagen dragit upp sina planer från augusti till november 1973 avsevärt mer än vad som är brukligt mellan dessa båda enkätstillfällen.

Planerna för 1974 omräknade till procentuella förändringstal i 1968 års priser återges i tabellerna 6 och 7. En dylik omräkning är för närvarande osedvanligt besvärlig med tanke på svårigheterna att uppskatta prisutvecklingen på investeringsvaror; därtill måste läggas den osäkerhet som råder om den prisutveckling som företagen räknat med i sina planer. Vid den prisomräkning som företas utgår man ifrån att företagen till fullo hunnit justera sina plandata till den prisnivå som rådde när undersökningen genomfördes. Om företagen inte hunnit med detta finns det därför på denna punkt utrymme för en viss uppjustering av planerna utöver den som normalt brukar framträda från februariplaner till definitiva utfall.

Skulle företagens egna planer realiseras, skulle investeringarna på byggnadssidan öka med 9 % i volym 1973—1974 förutsatt alltså att de är uttryckta i undersökningstillfallets prisnivå. Endast en gång tidigare — våren 1966 — har företagens planer på byggnadssidan varit

Tabell 7:5 Preliminärt verkställda investeringar 1973 resp. planerade investeringar 1974 enligt investeringsenkät i februari 1974
Milj. kr.

	Byggnader o. anläggningar		Maskiner m.m.	
	Verkställda 1973	Planerade 1974	Verkställda 1973	Planerade 1974
Gruvor och mineralbrott	135	179	289	297
Livsmedels-, dryckesvaru- och tobaksindustri	261	238	525	569
Textil-, beklädnads- och lädervaruindustri	54	63	164	167
Trävaruindustri	283	317	492	772
Massa-, pappers- och pappersvaruindustri, grafisk industri	226	274	1 162	1 379
Kemisk industri, petroleum-, gummi- varu-, plast- och plastvaruindustri	324	335	1 162	1 038
Jord- och stenvaruindustri	52	60	269	241
Järn-, stål- och metallverk	159	164	946	936
Verkstadsindustri	953	1 332	1 962	2 240
Annan tillverkningsindustri	13	18	11	17
Summa egentlig industri	2 460	2 980	6 982	7 656
El-, gas- och vattenverk	1 849	2 221	1 127	1 423
Totalt	4 309	5 201	8 109	9 079

Anm. Redovisningen inkluderar investeringar i bilar och bostäder.

Källa: Statistiska centralbyrån.

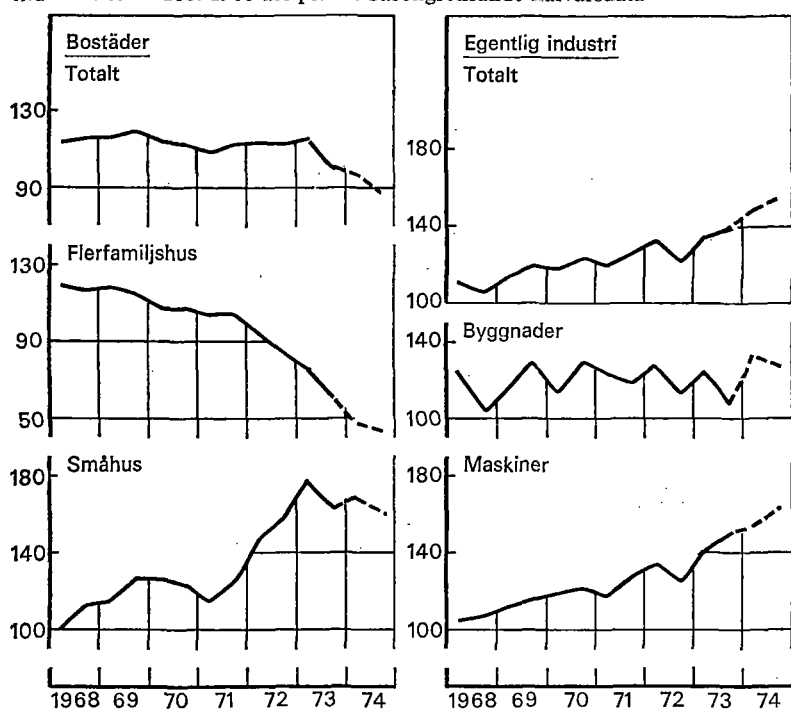
mer expansiva. Som framgår av tabellerna 6 och 7 är skillnaderna mellan planer och utfall vissa år betydande och något enhetligt mönster är svårt att urskilja. På halvår är avvikelsemönstret något mer entydigt; planerna för första halvåret tenderar att överskatta utfallen medan för andra halvåret en motsatt tendens kan iakttas. Detta tyder på att planerade investeringar i viss utsträckning tenderar att förskjutas från första till andra halvåret, något som torde ha sina grund i en överoptimism från företagets sida vad avser möjligheterna att realisera planerna på utsatt tid.

De relativt positiva planer som den senaste enkätundersökningen nu ger uttryck för på byggnadssidan bestyrks av den relativt höga igångsättning av industriella byggnadsprojekt som skedde under 1973. Planuppgifterna har för helåret uppjusterats med 3 procentenheter vilket får betraktas som förhållandevis försiktigt om man jämför relationerna planer/utfall från tidigare år karakteriserade av en god efterfrågeutveckling och stigande kapacitetsutnyttjande. Justeringarna av de halvårsvisa planerna har delvis skett med beaktande av den ovan anförda utvecklingen av igångsättningen som torde medföra en topp i industribyggandet under det första halvåret 1974. (Jfr diagram 4.)

Industrins egna planer på maskinsidan har beräknats motsvara en ökning med 1 %. Även för maskininvesteringarna varierar differensen mellan planer och utfall betydligt mellan åren. Efter korrigering för

Diagram 7: 4 Investeringar i bostäder och inom egentlig industri 1968—1974

Index: 1965 = 100. 1968 års priser. Säsongsrensade halvårsdata

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

olika ekonomisk-politiska åtgärder kan ett visst konjunkturmönster i utvecklingen av differenserna skönjas såtillvida att utfallen underskattas kraftigare under högkonjunkturår än under lågkonjunkturperioder. Svårigheterna att ringa in en sannolik differens mellan plan och utfall för 1974 blir även med detta i åtanke betydande. En för-

Tabell 7:6 Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1965—1974

Procentuell förändring från föregående år. 1968 års priser

	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
<i>Byggnader och anläggningar</i>									
Planerat i februari samma år ¹	34	-24	-29	-13	5	1	-8	-2	9
Faktiskt inträffad förändring	25	6	-16	7	0	0	0	-3	(12)
Differens	-9	30	13	20	-5	-1	8	-1	(3)
<i>Maskiner m.m.</i>									
Planerat i februari samma år ¹	12	-10	-6	16	9	5	-3	2	1
Faktiskt inträffad förändring	4	0	2	8	6	3	5	13	(9)
Differens	-8	10	8	-8	-3	-2	8	11	(8)

¹ Planerna beräknade som kvoten mellan prognosårets rena enkätvärde och föregående års utfall. För planförändringen 1973—1974 har använts det preliminära utfallet för 1973.

Anm. Redovisningen innefattar på maskinsidan investeringar i bilar. Uppgifterna inom parentes är prognoserade värden.

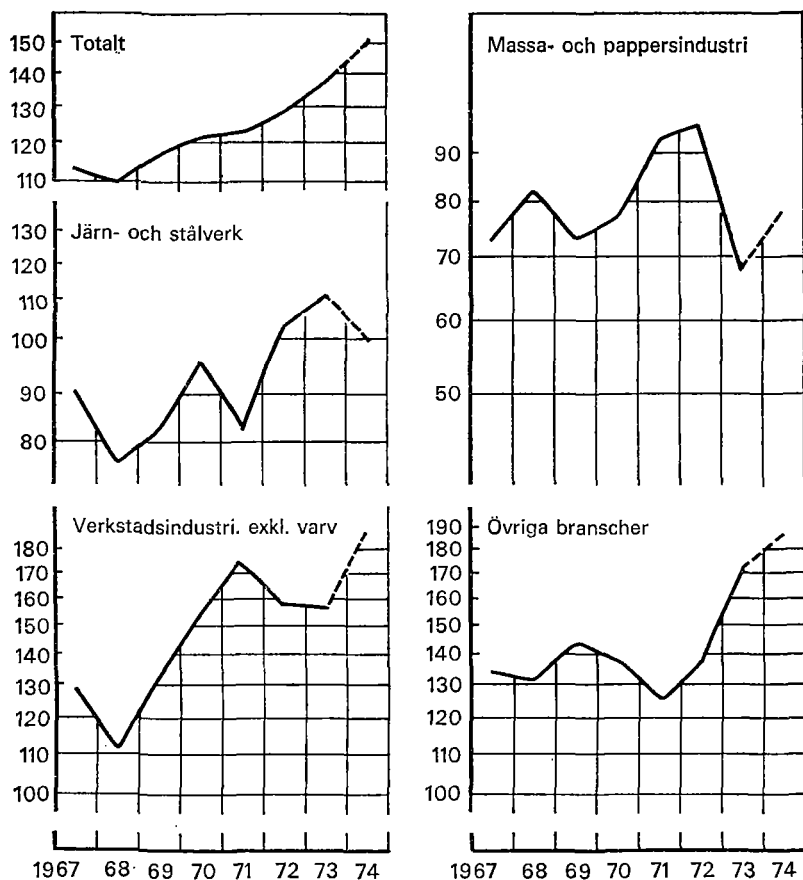
Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

hållandevis god efterfrågeutveckling under 1974 — framför allt under dess första hälft — torde leda till ett förhöjt kapacitetsutnyttjande vilket i sin tur kan beräknas medföra att tillskotten av investeringar till den nu aktuella planeringsnivån blir förhållandevis betydande. Uppjusteringen av planerna har dock inte antagits bli mer omfattande än 1972 och 1973 då investeringsstimulerande åtgärder synes ha gett upphov till betydande planpåfyllnader. De halvårsvisa planerna har tolkats så att en successiv uppgång av maskininvesteringarna skulle vara att vänta under 1974. (Jfr diagram 4.) Detta står i överensstämmelse med utvecklingen under tidigare år som visat att maskininvesteringarna fortsätter att stiga ännu en tid efter det att kapacitetsutnyttjandet nått sin topp.

De valda uppjusteringarna av planerna för 1974 innebär att in-

Diagram 7:5 Investeringar inom egentlig industri, totalt och uppdelat på branscher 1967—1974

Index: 1962 = 100. 1968 års priser. Log. skala

Ann. De branschvisa prognoserna är något osäkrare än prognosen för totala industrin. Investeringarna i bilar är inkluderade.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

dustrins byggnadsinvesteringar förutses öka med 12 % och maskinin-
vesteringarna med 9 % i volym 1973—1974. De totala industriinveste-
ringarna prognoseras därmed öka med 9,5 % i volym från 1973 till
1974.

I diagram 5 redovisas investeringsutvecklingen för de ur investerings-
hänseende tyngst vägande branscherna. Branschuppgifterna för 1974
har schablonmässigt korrigerats på samma sätt som ovan angivits för
industrin som helhet. Järn- och stålverkens investeringar ökade be-
tydligt från 1971 till 1972. En inte obetydlig ökning tycks även ha
ägt rum under 1973. De nu aktuella planerna för 1974 tyder däremot
på en viss minskning. Verktadsindustrins investeringar minskade från
1971 till 1972 och låg sedan kvar på denna nivå under 1973. En be-
tydande uppdragning av investeringarna under 1974 synes nu vara
aktuell. Investeringarna inom massa- och pappersindustrin minskade
kraftigt från 1972 till 1973. En viss ökning 1974 förefaller emellertid
nu trolig. För industrin i övrigt skedde en viss uppgång av investering-

**Tabell 7:7 Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar, halvårsvis
1965—1974**

Procentuell förändring från föregående år. 1968 års priser

	Första halvåret								
	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
<i>Byggnader och anläggningar</i>									
Planerat i februari samma år ¹	46	8	— 1	—7	21	42	20	15	18
Faktiskt inträffad förändring	20	15	—10	—6	—10	12	2	— 4	(8)
Differens	—26	7	— 9	1	—31	—30	—18	—19	(—10)
<i>Maskiner m.m.</i>									
Planerat i februari samma år ¹	27	7	17	35	28	14	20	8	12
Faktiskt inträffad förändring	7	— 3	5	7	8	— 1	14	6	(10)
Differens	—20	—10	—12	—28	—20	—15	—6	—2	(—2)
	Andra halvåret								
	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
<i>Byggnader och anläggningar</i>									
Planerat i februari samma år ¹	26	—46	—50	—18	—7	—24	—29	—16	3
Faktiskt inträffad förändring	30	— 1	—21	18	6	— 8	— 2	— 3	(16)
Differens	4	45	29	36	13	16	27	13	(13)
<i>Maskiner m.m.</i>									
Planerat i februari samma år ¹	2	—23	—22	1	—5	—2	—20	—2	—8
Faktiskt inträffad förändring	2	2	— 1	10	3	5	— 1	18	(8)
Differens	0	25	21	9	8	7	19	20	(16)

¹ Planerna beräknade som kvoten mellan prognosårets rena enkätvärde och föregående års utfall. För planförändringen 1973—1974 har använts det preliminära utfallet för 1973.

Anm. Redovisningen innefattar på maskinsidan investeringar i bilar. Uppgifterna inom parentes är prognoserade värden.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

arna från 1971 till 1972. Under 1973 steg investeringarna kraftigt och en avsevärd ökning förefaller på basis av nu aktuella enkätuppgifter även sannolik 1974.

Handel m. m.

Investeringarna inom gruppen handel m. m. beräknas ha minskat med ca 5 % i volym 1972—1973. Byggnadsinvesteringarna¹ beräknas därvid ha minskat med ca 6,5 % medan investeringarna i maskiner uppges ha minskat med 3 %. Jämfört med kalkylerna i konjunkturinstitutets januarirapport 1974, innebär dock ovanstående beräkningar en mindre uppjustering.

Investeringsnedgången i fristående lokaler är en följd av minskad igångsättning under såväl 1972 som 1973. I volym räknat minskade igångsättningen 1971—1972 med ca 14,5 % och 1972—1973 med ca 24 %. Den vikande igångsättningen under 1972 och 1973 torde ha haft ett samband med den svaga konsumtionsutvecklingen de senaste åren. Under 1972 kunde emellertid igångsättningen hållas uppe på en förhållandevis hög nivå, främst till följd av den utvidgade tillståndsgivningen för stora projekt igångsatta före den 1 december 1972. Ett medgivande att använda investeringsfonderna under hösten 1972 inom näringslivet utanför den egentliga industrin förlängdes under 1973 till att gälla nedlagda kostnader fram till den 31 mars 1975 för byggnadsprojekt igångsatta före den 1 januari 1974. För såväl 1972 som 1973 torde denna åtgärd ha bidragit till att hålla igångsättningen uppe. Totalt innebar dock minskningen i igångsättningen under 1972 och 1973 en återgång till en, jämfört med tidigare år, mer "normal" nivå.

Till grund för beräkningarna över investeringarna i fristående lokaler för 1974 ligger dels en av statistiska centralbyrån i februari 1974 insamlad enkät avseende planerade investeringar för 1974 inom handels-, bank- och försäkringsföretag och dels en konstruktion baserad på uppgifter över totala kostnader och byggnadstider för påbörjade byggnadsprojekt. Den enkättäckta delen av sektorns investeringar kan beräknas till ca 50 %. För denna del skulle enligt statistiska centralbyråns enkätundersökning byggnadsinvesteringarna öka med ca 4 % i volym 1973—1974. Företagens planer för 1974 är emellertid mycket svårtolkade då enkäten endast insamlats några år och erfarenheterna från dessa år tyder på att plansiffrorna är behäftade med stor osäkerhet. Emellertid har investeringsplanerna i februarienkäterna genomgående överskattats varför en nedjustering av plansiffrorna kan anses motiverad.

¹ Byggnadsinvesteringarna inom gruppen handel m. m. består till ca 9/10 av investeringar i fristående lokaler och till resterande del av butikslokaler i bostadshus. Med investeringar i fristående lokaler avses investeringar i varuhandel, bank- och försäkringsverksamhet, teatrar, hotell, restauranger, lagerbyggnader samt fastighetsförvaltning.

En nedjustering av plansiffrorna styrks även av den beräkning över investeringarna i fristående lokaler som är baserad på uppgifter över totala kostnader och byggnadstider för påbörjade byggnadsprojekt. På grund av den omfattande tillståndsgivningen under 1971 och 1972 har summa byggnadskostnader för ineliggande ej avgjorda ärenden (projektreserven) sjunkit mycket kraftigt sedan 1972. Samtidigt har tillströmningen av nya projekt legat på en tämligen låg nivå. Den 1 mars 1974 uppgick projektreserven till ca 1 000 milj. kr. — den lägsta siffra som noterats sedan hösten 1966. Detta tyder på att igångsättningen under 1974 kan bli mycket låg. Tillströmningen av nya ärenden kan dock öka under 1974 till följd av de ekonomisk-politiska åtgärder som vidtagits för att bl. a. öka den privata konsumtionen. Dessutom kan det särskilda bidraget för energibesparande åtgärder inom näringslivet för små och medelstora företag bidra till ett ökat byggande. Med hänsyn härtill har antagits att en fortsatt minskning av igångsättningen under 1974 skall stanna vid ca 10 %.

Investeringarna i fristående lokaler beräknas med dessa antaganden minska med ca 12 % i volym 1973—1974, varav investeringarna inom handels-, bank- och försäkringsbolag beräknas avta i något mindre utsträckning. Inkluderas investeringar i butikslokaler i bostadshus, som beräkningstekniskt följer investeringsutvecklingen för flerfamiljshus, kommer det totala byggandet inom gruppen handel m. m. att minska med ca 14 % i volym 1973—1974.

När det gäller maskininvesteringarna inom gruppen handel m. m. så baserar sig prognosen för 1974 uteslutande på statistiska centralbyråns enkätundersökning. Företagens planer har sedan november 1973, som då indikerade en uppgång med ett par procent, nedjusterats med några procentenheter. Vid bedömning av de nya plansiffrorna har hänsyn tagits till den låga byggaktiviteten i sektorn, vilket antagits medföra en lägre anskaffning av maskiner och apparater. Maskininvesteringarna har på grund härav antagits förbli oförändrade jämfört med 1973.

Sammantaget skulle därmed de totala investeringarna inom gruppen handel m. m. minska med 8 % i volym 1973—1974.

Handelsflottan

De totala investeringarna i handelsflottan, dvs. inköp av nybyggda fartyg minus nettoutförsel av begagnade fartyg uppgick 1973 till 823 milj. kr. i 1968 års priser — en volymminskning på ca 11,5 % jämfört med 1972. Investeringarna i nybyggda fartyg ökade emellertid — främst då de svenskbyggda och nedgången kan helt återföras på den mycket starkt ökade nettoutförseln av begagnade fartyg.

Beräkningarna över investeringarna i nybyggda fartyg under 1974 baseras på två i februari insamlade enkäter; en från svenska redare angående deras beställningar av nybyggda fartyg i utlandet och en från

de svenska varven. Med ledning av dessa enkäter beräknas investeringarna i nybyggda fartyg öka med inemot 40 % i volym. Ökningen ligger helt på de importerade fartygen, medan leveranserna av svenskbyggda fartyg beräknas minska. Nettoutförseln av begagnade fartyg antas stiga kraftigt även 1974. De totala investeringarna i handelsflottan har beräknats öka med ca 35 % i volym 1973—1974.

Statliga investeringar

Den statliga investeringsverksamheten 1973 och 1974 har bedömts utifrån enkäter som insamlats från affärsverk, myndigheter och företag.

Enligt föreliggande beräkningar minskade de totala statliga investeringarna med 5 % från 1972 till 1973 efter att 1972 ha ökat med 12 % jämfört med 1971. Byggnadsinvesteringarna beräknas ha minskat med 5,5 % och maskininköpen med 4 %.

Myndigheternas byggnadsinvesteringar beräknas ha minskat med 5 %. Det är här framför allt den del av det statliga vägbyggandet som bedrivs i form av beredskapsarbeten som minskat markant efter att i konjunkturstimulerande syfte ha ökat betydligt 1971—1972. Däremot beräknas byggnadsverksamheten inom ramen för allmänna fastighetsfonden ha ökat i en icke oväsentlig omfattning efter att ha varit i stort sett oförändrad 1971—1972. Affärsverkens byggnadsinvesteringar, som till följd av en väsentlig utökning av vattenfallsverkets och televerkets byggnadsverksamhet, ökade med drygt 26 % från 1971 till 1972, beräknas ha varit i stort sett oförändrade 1972—1973.

Framför allt till följd av en minskning av televerkets maskininköp torde affärsverkens maskininvesteringar ha sjunkit med 2,5 % från 1972 till 1973. Myndigheternas maskininköp som beloppsmässigt är en förhållandevis liten post och som sjunkit alltsedan 1970 beräknas 1973 ha minskat med 5,5 % jämfört med 1972.

Utifrån det erhållna enkätmaterialen beräknas affärsverkens byggnadsinvesteringar öka med 10,5 % medan myndigheternas förväntas minska med 1,5 % från 1973 till 1974. Inom affärsverken är det framför allt vattenfallsverket samt luftfartsverket som planerar ett ökat byggande medan televerkets planer pekar mot en svag minskning. Det ordinarie vägbyggandet förväntas öka något medan beredskapsarbetena tycks fortsätta att minska, dock i en betydligt lägre takt jämfört med nedgången 1972—1973. Även för 1974 förväntas byggnadsstyrelsens byggnadsverksamhet öka.

Totalt inkl. de statliga företagen beräknas de statliga byggnadsinvesteringarna öka med 6,5 % från 1973 till 1974.

De statliga maskininköpen antas 1974 öka med 9 % jämfört med 1973. Affärsverkens maskininvesteringar förväntas öka med 10,5 % och myndigheternas med 4 %. Inom affärsverken är det framför allt vattenfallsverket men även televerket som svarar för den planerade ökningen.

Kommunala investeringar

De totala kommunala investeringarna¹ ökade med 2,5 % i volym från 1971 till 1972. Byggnadsinvesteringarna steg med 1,5 % och maskininvesteringarna med 9 %.

Till grund för beräkningarna över primärkommunernas och landstingens investeringsverksamhet 1973 och 1974 ligger en i februari 1974 insamlad enkät.

Utifrån denna enkät beräknas byggnadsinvesteringarna 1973 ha minskat med 12 % från 1972. Kommunernas utgifter har härvid uppkorrigerats något eftersom kommunerna i februarienkäten tenderar att underskatta det bakomliggande årets investeringsverksamhet. Som framgick av konjunkturinstitutets januarirapport saknades vid beräkningstillfället enkätinformation angående de kommunägda bolagens investeringsverksamhet. I januari 1974 antogs att företagens byggnadsinvesteringar, som ökat endast obetydligt under såväl 1971 som 1972, skulle förbli oförändrade 1972—1973. Då det fortfarande ej föreligger någon information om investeringsverksamheten 1973 kvarstår antagandet om oförändrad volym.

Totalt skulle därmed de kommunala byggnadsinvesteringarna ha minskat med 11 % från 1972 till 1973.

Primärkommunernas och landstingens maskininvesteringar beräknas utifrån enkäten ha minskat med 2 % i volym 1972—1973. Jämfört med de planer kommunerna angav i februari 1973 innebär detta en neddragning med 2 procentenheter. Inkl. de kommunägda företagens maskininvesteringar, som — liksom i januarirapporten — har antagits öka med 35 %, beräknas de totala kommunala maskininköpen ha ökat med 4,5 % från 1972 till 1973.

Kommunernas totala investeringar skulle härmed ha minskat med 9 % från 1972 till 1973.

I tabell 8 redovisas kommunernas investeringsplaner för 1974 omräknade till förändringstal i fasta priser. Enligt denna planeras byggnadsinvesteringarna minska med 6 % från 1973 års nivå. Primärkommunerna redovisar en minskning på 6 % och landstingen en minskning på 7 %. Jämfört med novemberenkäten innebär detta en upprevidering av planerna med 5 procentenheter. Vid korrigering av novemberenkätens planuppgifter förutsattes att kommunerna ej haft möjlighet att ta hänsyn till de stimulansåtgärder som aviserades den 12 oktober 1973 i proposition 1973: 65, varför planerna uppkorrigerades med 4 procentenheter. Då det kan antas att kommunerna i februarienkäten tagit hänsyn till dessa åtgärder har för primärkommunerna

¹ Till den kommunala sektorns investeringar räknas enligt nationalräkenskaperna investeringar i primärkommuner, landsting, kommunägda företag, kyrkliga kommuner, halvkommunala elföretag samt vissa kommunala beredskapsarbeten som administreras av arbetsmarknadsstyrelsen.

Tabell 7:8 Planerade och faktiska förändringar av de borgerliga primärkommunernas och landstingens investeringar 1965—1974

Procentuell förändring från föregående år. 1968 års priser

	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
<i>Byggnadsinvesteringar</i>									
Planerat i februari samma år ¹	9	12	7	7	7	—	—5	—11	—6
Faktiskt inträffad förändring	4	14	10	3	2	—7	—2	—12	(—7)
Differens	—5	2	3	—4	—5	—	3	—1	(—1)
<i>Maskininvesteringar</i>									
Planerat i februari samma år ¹	2	11	6	9	17	—	10	0	10
Faktiskt inträffad förändring	15	16	13	—1	27	—19	0	—2	(6)
Differens	13	5	7	—10	10	—	—10	—2	(—4)

¹ Planerna är beräknade som kvoten mellan prognosårets rena enkätvärde och det bakomliggande årets utfall. För planförändringen 1973—1974 har använts det preliminära utfallet för 1973.

Anm. Uppgifterna inom parentes är prognoserade.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

planerna accepterats okorrigerade. Landstingens planer har däremot nedkorrigerats något eftersom landstingen i februari brukar överskatta utfallet för innevarande år. Totalt för primärkommuner och landsting innebär detta en nedkorrigerings av planerna med 1 procentenhet vilket betyder att byggnadsinvesteringarna skulle sjunka med 7 % från 1973 till 1974 efter att 1973 ha minskat med 12 %.

Den beräknade fortsatta minskningen 1974 torde till en väsentlig del vara en direkt följd av ett minskat bostadsbyggande. Ungefär 30 % av de kommunala byggnadsinvesteringarna utgörs nämligen av följdinvesteringar till bostadsbyggandet och som framgår av tabell 1 beräknas detta sjunka med 13,5 % från 1973 till 1974.

Totalt inkl. de kommunägda bolagen, vilkas investeringar även för 1974 har antagits förbli oförändrade, beräknas de totala kommunala byggnadsinvesteringarna minska med 5,5 % från 1973 till 1974.

Enligt kommunernas planer beräknas, som framgår av tabell 8, maskininköpen öka med 10 % från 1973 till 1974. Mot bakgrund av att februarienkäten de senaste åren överskattat utfallet har kommunernas planer korrigerats ned med 4 procentenheter. Totalt inkl. de kommunägda företagens maskininköp, som har antagits öka med 35 %, skulle därmed de kommunala maskininvesteringarna öka med 14,5 % från 1973 till 1974.

De sammanlagda kommunala investeringarna beräknas emellertid fortsätta att minska. Minskningstakten 1973—1974 som beräknats till 2,5 % är dock betydligt lägre än nedgången 1972—1973.

7.3 Lagerinvesteringar

Enligt nu föreliggande beräkningar skulle de sammanlagda lagerinvesteringarna ha minskat med 2 miljarder kr. 1973 i 1968 års priser. Denna lagerutveckling motsvarar en neddragning med drygt 1 % av den totala inhemska efterfrågan, att jämföra med 1972 då motsvarande utveckling medförde en neddragning med 0,6 %.

Större delen av den sammanlagda nedgången kan återföras på *industrins* lagerinvesteringar. Enligt nationalräkenskaperna för 1973 skulle dessa ha minskat förvånansvärt starkt under hela året. Industrins lagerinvesteringar har därmed varit avtagande sedan första halvåret 1970, då den övre vändpunkten vid föregående uppgångsfas nåddes (se diagram 6). I jämförelse med föregående konjunkturcykler har den avtagande fasen i lagerinvesteringarna bestått osedvanligt länge. Vid högkonjunkturen 1964—1965 vände lagerinvesteringarna uppåt under första halvåret 1964 och vid högkonjunkturen 1969—1970 redan under andra halvåret 1968. Lagerinvesteringarnas vändning uppåt har därmed vid dessa tillfällen tämligen nära sammanfallit med, eller inträffat kort tid efter, uppdragningar av industriproduktionen i motsvarande konjunkturskede. Vid den nuvarande högkonjunkturen drogs produktionen klart uppåt redan i slutet av 1972 och produktionstillväxten tilltog ytterligare under 1973.

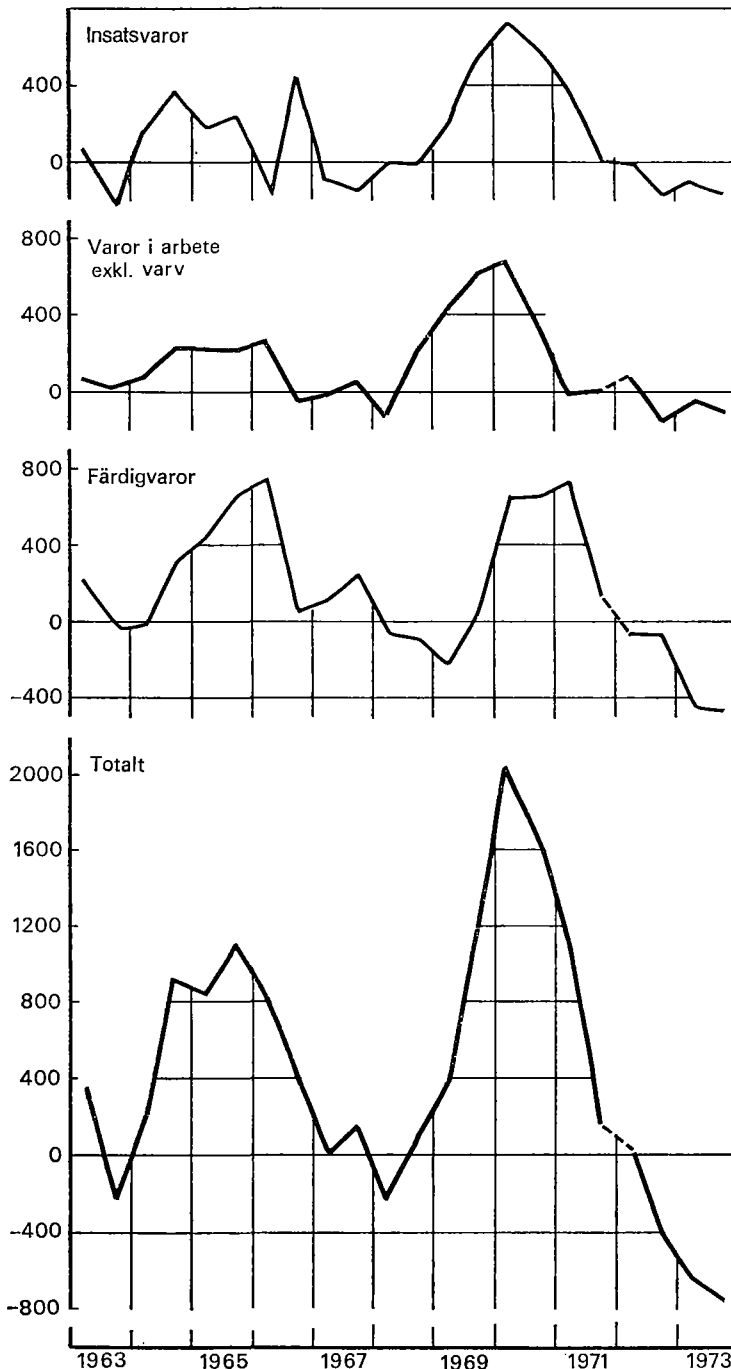
Den redovisade lagerminskningen återfinns till stor del på färdigvarusidan. Den starka ökningen av exporten har utan tvivel reducerat färdigvarulagren inom särskilt skogsindustrin, men även för många andra branscher redovisar nationalräkenskaperna kraftiga lagerminskningar. För 1974 förutses för skogsindustrins del en svag uppbyggnad av färdigvarulagren. För övriga delar av industrin beräknas lagerminskningen bromsas upp kraftigt under första halvåret 1974 (se diagram 6) och under andra halvåret beräknas färdigvarulagren åter öka.

Lagren av varor i arbete (exkl. varv) drogs ned kraftigt under andra halvåret 1972. Minskningen fortgick i mera begränsad omfattning under såväl första som andra halvåret 1973. För 1974 förutses en successiv uppbyggnad av lagren av varor i arbete (exkl. varv) i samband med ett mera ansträngt kapacitetsläge inom industrin. För lagren av varor i arbete inom varven, vilka minskade kraftigt under 1973, förutses en viss lageruppbyggnad ske under 1974.

Insatsvarulagren har successivt avtappats sedan andra halvåret 1972. De kan därigenom förmodas ha nått sitt bottenläge och för 1974 beräknas för hela industrin en successiv återuppbyggnad av dessa lager. Skogsindustrins insatsvarulager förutses dock minska ytterligare något under 1974.

Den sammanlagda lagerökningen för totala industrin för 1974 skulle därmed uppgå till 1,3 miljarder kr. Efter en lagerminskning på 800 milj. kr. andra halvåret 1973, skulle industrilagren förbli tämligen oförändra-

Diagram 7: 6 Totala industrins lagervolymförändringar 1963—1973¹
 Milj. kr. 1968 års priser. Säsongrensade halvårsdata

¹ Exkl. varvens lagervolymförändringar av varor i arbete.

Anm. Fr. o. m. första kvartalet 1972 redovisas lagerinvesteringarna enligt en ny metod vilket stör jämförelser med tidigare perioder i obestämd omfattning.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

de under första halvåret 1974 och ökningen beräknas således inträffa under andra halvåret 1974. Dessa bedömningar i förening med de produktionsprognoser, som redovisas i produktionskapitlet, innebär att lagerkvoterna — dvs. förhållandet mellan lagerstock och saluvärde — stiger relativt litet. Företagen skulle alltså föra en betydligt försiktigare lagerpolitik än vid föregående konjunkturuppgång, då dessa kvoter steg mycket brant.

Lagren i *detaljhandeln*, vilka ökade kraftigt 1972, drogs åter ned 1973. För 1974 väntas i förening med en stigande privat konsumtion lagren åter öka.

Partihandelslagren, vilka minskat 1971 och 1972, drogs ytterligare ned 1973. För 1974 torde man kunna räkna med ett omslag till en lageruppbyggnad.

Lagerförändringen i *skogsbruket* beräknas som skillnaden mellan normal skogstillväxt och faktisk avverkning vartill läggs förändringen av i skogen lagrad massaved. Lagren i skogsbruket sjönk 1973, beroende på en kraftig minskning av vedlagren. Under 1974 beräknas vedlagren minska ytterligare något, samtidigt som avverkningarna förutses fortsätta öka, varför totala lagren i skogsbruket beräknas minska ytterligare något.

Totalt beräknas lagren öka med 1,5 miljarder kr. i 1968 års priser under 1974.

Tabell 7: 9 Lagervolymförändringar totalt och efter näringsgrenar 1970–1974
Milj. kr., 1968 års priser

	1970	1971	1972	1973	1974 prognos
Industri (inkl. el-, gas-, värme och vattenverk) därav: verkstadsindustri	4 069	1 255	—163	—1 575	1 285
exkl. varv	2 585	435	—284	— 341	705
Detaljhandel (inkl. bilar)	—292	—425	276	— 124	100
Partihandel	389	— 43	—118	— 87	150
Jord- och skogsbruk	— 32	156	22	— 132	— 40
Summa	4 134	943	17	—1 918	1 495

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

8 Den offentliga verksamheten

8.1 Allmänt

Den ekonomiska verksamheten inom den offentliga sektorn diskuteras i detta kapitel med utgångspunkt från inkomst- och utgiftsöversikter för de tre delsektorerna staten, kommunerna och socialförsäkringssektorn, samt för sektorn i dess helhet. Detta ger samtidigt en viss, om än partiell, belysning av den offentliga sektorns inverkan på samhällsekonomin. Den totala efterfrågeutvecklingen i ekonomin påverkas således direkt av de offentliga utgiftsförändringar som avser konsumtion och investeringar; dessa utgör ju komponenter i denna efterfrågan. Vidare gäller att varje förändring i den offentliga sektorns inkomster och utgifter ger upphov till en motsvarande förändring av inkomsterna i den privata sektorn. En utgiftsökning för det offentliga innebär med andra ord en inkomstökning för den privata sektorn, medan en ökning i de offentliga inkomsterna representerar en åtstramning av inkomsterna inom hushåll och/eller företag. Via dessa effekter på inkomstbildningen har den offentliga verksamheten även stor betydelse för efterfrågeutvecklingen inom den privata delen av ekonomin.

Den offentliga sektorn har också ett inflytande på ekonomin via kreditmarknaden.¹ Skillnaden mellan sektorns inkomster och utgifter — dess finansiella sparande — motsvarar nämligen dess nettotillskott till de finansiella resurserna i ekonomin. Ett negativt finansiellt sparande, dvs. ett utgiftsöverskott, motsvarar på samma sätt ett ianspråktagande av finansiella resurser.

Dessa finansiella återverkningar påverkar sedan i sin tur den reala aktiviteten i ekonomin. De samband som här gäller är emellertid svåra att klarlägga och kan heller inte gärna analyseras fristående från förhållandena på kreditmarknaden i stort. Effekterna via kreditmarknaden kommer därför endast att beröras resonemangsvis i det följande. Framställningen har i stället sin tyngdpunkt i en beskrivning och ett försök till analys av de finanspolitiska variabelernas utveckling, dvs. förändringarna i olika typer av offentliga inkomster och utgifter.

Slutligen presenteras i kapitlet även vissa försöksvis utförda beräkningar av de effekter på samhällsekonomin som den förda finanspolitiken kan väntas få under 1974. Dessa beräkningar är baserade på en något mer disaggregerad modell än den som tidigare presenterats i nationalbudgeterna, och representerar ett försök att ge en mera nyanserad

¹ Härmed avses dock inte riksbankens åtgärder. Riksbanken ingår inte i begreppet offentlig sektor.

bild av den offentliga sektorns finanspolitiska inverkan än vad som tidigare var möjligt. Den ovan nämnda avgränsningen av analysområdet till de effekter på den reala ekonomin som kommer till stånd utan förmedling via kreditmarknaden har dock bibehållits i den nya modellen.

8.2 Staten

Redovisningsprinciper

De definitioner och avgränsningar av statens inkomster och utgifter som tillämpas i detta avsnitt överensstämmer i huvudsak med nationalräkenskaperna.¹ I jämförelse med redovisningen i den statliga budgeten innebär detta ett flertal avvikelser. Bl. a. gäller att transaktionerna över de statliga utlåningsfonderna m. fl. kapitalfonder av rent finansiell natur ej ingår bland statens utgifter. I tabell 1 har dessa i stället hänförs till rubriken Utlåning m. m. Vidare kan nämnas att sektorbegreppet staten enligt nationalräkenskaperna omfattar statliga myndigheter exkl. affärsverk och aktiebolag; de senare betraktas här som ingående i företagssektorn. Till den del affärsverkens investeringar finansieras över budgeten redovisas dessa som transfereringar till företag.²

En annan följd av den sektorindelning som tillämpas i nationalräkenskaperna är att folkpensionsavgifterna resp. den från 1974 införda socialförsäkringsavgiften avseende folkpensioneringen hänförs till socialförsäkringssektorn och således inte ingår i statens direkta skatter.

En ytterligare skillnad gentemot budgeten är att inkomsterna och utgifterna över fastighetsfonderna är nettoredovisade i det att endast transaktionerna med den privata sektorn har inkluderats. Å andra sidan gäller att vissa inkomster och utgifter som formellt ligger utanför statsbudgeten här har inkluderats. Viktigast bland dessa är införselavgifter avseende jordbruksvaror och jordbrukssubventioner.

Beräkningarna av statens finansiella sparande har däremot baserats på riksrevisionsverkets material avseende statsbudgeten, varför en korrektionspost har införts på statens utgiftssida. Motivet för detta avsteg från nationalräkenskaperna är framför allt önskemålet att upprätthålla en viss anknytning till statsbudgeten. Totalbudgetsaldot kan här nämligen erhållas som skillnaden mellan finansiellt sparande och utlåning m. m., där den senare posten omfattar transaktioner över de tidigare nämnda finansiella fonderna, förändring i disposition av rörliga krediter samt övrig kapitalåterbetalning.

¹ En skillnad gäller dock redovisningen av statens direkta skatter; se anm. 2 till tabell 1. Nationalräkenskaperna har också frångått då det gäller transfereringarna till internationell verksamhet; dessa har i stället baserats på riksrevisionsverkets uppgifter.

² På denna punkt skiljer sig redovisningen från nationalräkenskaperna, som betraktar dessa transaktioner som rent finansiella.

Utvecklingen 1973

De statliga inkomsterna ökade 1973 i tämligen måttlig takt (8 %) medan utgifterna ökade något snabbare (10 %), vilket resulterade i en försvagning av statens finansiella sparande med drygt 1,2 miljarder kr. Den relativt dämpade inkomstutvecklingen förklaras främst av effekterna av 1972 års skattereform som trädde i kraft fr. o. m. 1973. Den *direkta skatten* kom härigenom att minska något, trots att skatteunderlaget ökade i ungefär normal omfattning. Ökningen av de totala inkomsterna bars i stället helt upp av de *indirekta skatterna*, vilka 1973 svarade för över 58 % av statsinkomsterna. Till indirekta skatter räknas för det första mervärdesskatten, som ensam svarade för nära 45 % av de indirekta skatterna 1973; vidare ingår tullar och andra punktskatter, allmän arbetsgivaravgift, huvuddelen av automobilskattemedel samt införselavgifter på jordbruksprodukter. Ökningen av de indirekta skatterna på 12,5 % 1973 kan till större delen hänföras till den allmänna arbetsgivaravgiftens höjning från 2 till 4 %, vilken trädde i kraft från 1973 års början.

Statens *övriga inkomster*, som också ökade ganska starkt 1973, utgörs främst av inkomster från affärsverken, övriga kapitalinkomster samt arvs- och gåvoskatt. Dessutom ingår vissa kalkylmässiga poster. Sammantagna svarar de övriga inkomsterna för ca 10 % av statens inkomster.

Den statliga utgiftsökningen 1973 (10 %) var något svagare än under de närmast föregående åren, något som till en del kan förklaras av bortfallet av de speciella konjunkturstimulerande åtgärderna. Den beräknade *investeringsökningen* inom statliga myndigheter 1973 stannade således vid ca 3,5 % i löpande priser, vilket reallt sett innebar en nedgång med drygt 5 %. Nedgången bör ses mot bakgrund av att investeringarna 1972 låg på en osedvanligt hög nivå; den volymmässiga ökningen uppgick då till 15 % jämfört med 1971.

Liknande skäl ligger bakom den observerade nedgången i statens *transfereringar till företag*. Minskningen avser främst investeringsbidragen till de statliga affärsverken, vilka som tidigare nämnts här inräknas i företagssektorn. Transfereringarna till affärsverken svarade 1973 för över 40 % av de totala transfereringarna till företag. Bidragen till jordbruket, som också utgör en betydande del av transfereringarna till företag, ökade dock kraftigt under 1973.¹

Även *transfereringarna till kommunerna* påverkades av vissa minsk-

¹ Bidragen till jordbruket har här i sin helhet hänförs till transfereringar till företag, vilket innebär ett visst avsteg från nationalräkenskapernas institutionella sektorindelning.

ningar av investeringsbidragen 1973. Detta uppvägdes dock mer än väl av det ny tillkomna skattebortfallsbidraget till kommunerna, varför de totala bidragen kom att öka i tämligen normal omfattning 1973 (12,5 %).

Statens *transfereringar till hushållen* omfattar huvudsakligen s. k. egentliga inkomstöverföringar, dvs. statspensioner, allmänna barnbidrag, studiebidrag, bostadstillägg m. m. De totala transfereringarna till hushållen ökade ganska långsamt (7 %), trots de beloppshöjningar av bl. a. det allmänna barnbidraget som infördes vid årets början.

De starkaste statliga transfereringsökningarna 1973 kan noteras för *bidragen till socialförsäkringssektorn*, som bl. a. inkluderar statens bidrag till folkpensioneringen, samt *transfereringarna till internationell verksamhet*. De totala transfereringsutgifterna, som svarar för över 60 % av statens utgifter, beräknas 1973 ha ökat med ca 11 %.

Den statliga *konsumtionen*, som 1973 utgjorde ungefär 1/3 av de totala utgifterna, består huvudsakligen av personalutgifter samt löpande förbrukning av varor och tjänster från andra sektorer; dessutom inkluderas försvarets inköp av krigsmateriel. Ökningen av den statliga konsumtionen har för 1973 beräknats till knappt 11,5 %, vilket svarar mot en volymökning på nära 2,5 %. Tillsammans med den tidigare nämnda volymmässiga nedgången i de statliga investeringarna innebär detta att statens direkta efterfrågan på varor och tjänster endast ökade med ca 1,5 % 1973.

Utvecklingen 1974

För 1974 förväntas utomordentligt starka ökningar av såväl inkomsterna som utgifterna för staten. Utgiftsökningen (26,5 %) väntas dock bli betydligt kraftigare än inkomstökningen (20 %), vilket resulterar i ett utgiftsoverskott på drygt 6,7 miljarder kr. 1974. Jämfört med 1973 innebär detta en försvagning av statens finansiella sparande med närmare 3,3 miljarder kr.

Den anmärkningsvärda ökning av statens *direkta skatter* som har beräknats för 1974 (54,5 %), förklaras till stor del av den från årets början införda skattebeläggningen av sjukpenning m. fl. socialförsäkringsförmåner. Härtill kommer de automatiska effekterna av den kraftiga ökningen av skatteunderlaget; lönesummeökningen för 1974 har av konjunkturinstitutet nu uppskattats till ca 12 % jämfört med 1973.

För de *indirekta skatterna* förutses emellertid en avsevärt mindre ökning (6,5 %) än under de närmast föregående åren. Förklaringen här till ligger självfallet i den under våren 1974 beslutade generella sänkningen av mervärdesskatten från 15 till 12 % av beskattningsvärdet

Tabell 8: 1 Statens inkomster och utgifter 1972—1974

Exkl. statliga affärsverk och aktiebolag

		Milj. kr.			Förändring, %	
		1972	1973	1974	1972— 1973	1973— 1974
<i>Löpande priser</i>						
1	Inkomster	47 945	51 740	63 020	8,0	20,0
1.1	Direkta skatter	16 076	15 830	24 490	—1,5	54,5
1.2	Indirekta skatter	26 983	30 340	32 310	12,5	6,5
1.3	Övriga inkomster	4 886	5 570	6 220	14,0	11,5
2.	Utgifter	50 184	55 230	69 770	10,0	26,5
2.1	Transfereringar	31 182	34 650	46 420	11,0	34,0
2.1.1	Till hushållen	6 126	6 550	8 500	7,0	29,5
2.1.2	Till socialförsäkrings-					
	sektorn	6 776	7 990	12 810	18,0	60,5
2.1.3	Till kommuner	12 230	13 770	15 760	12,5	14,5
2.1.4	Till företag	3 176	3 030	5 030	—4,5	66,0
2.1.5	Till internationell					
	verksamhet	759	980	1 280	29,0	31,0
2.1.6	Ofördelat	2 115	2 330	3 040	10,0	30,5
2.2	Konsumtion	16 284	18 120	20 660	11,5	14,0
2.3	Realinvestering	2 367	2 470	2 730	3,5	11,0
2.4	Korrigeringspost	351	—10	—40	.	.
3	Finansiellt sparande (1—2)	—2 239	—3 490	—6 750	.	.
4	Utlåning och andra finansiella transaktioner	4 348	3 500	4 300	.	.
5	Totalsaldo	—6 587	—6 990	—11 050	.	.
6	Nettoförändringar i transaktioner vid sidan av riksstaten (utgifts- ökning: —)	242	840	..	.	..
7	Av riksgäldskontoret redovisat budgetutfall	—6 345	—6 150	..	.	..
<i>1972 års priser</i>						
Konsumtion		16 284	16 660	17 120	2,5	3,0
Realinvestering		2 367	2 240	2 230	—5,0	—0,5

Anm. 1 Procenttalen är avrundade till jämna halva resp. hela procent.

Anm. 2 Beloppen för direkta skatter är i tabellen något lägre än de belopp som återfinns i nationalräkenskaperna. Skälet härtill är de olika registrerings-tidpunkter som används; nationalräkenskaperna redovisar de skatter som erläggs av hushåll och företag under en viss period medan riksrevisionsverket, vars uppgifter utnyttjats här, registrerar de skatter som inflyter till staten under perioden. Stigande skatteunderlag och en viss fördröjning i uppbördssystemet ger upphov till differensen mellan de två beloppen.

Anm. 3 Investeringsuppgifterna avser endast statliga myndigheter; investeringar i statliga affärsverk och aktiebolag ingår ej.

Källor: Riksrevisionsverket, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

under perioden 1 april—15 september 1974. Den trendmässiga ökningen av inkomsterna från mervärdesskatten kommer härigenom att vändas till en minskning, beräknad till drygt 7 % för kalenderåret 1974.

Den kraftiga ökning i de statliga utgifterna som beräknats för 1974 (26,5 %) förklaras främst av de starka transfereringsökningarna (34 %). Beräkningarna tyder på ovanligt stora ökningar för alla de i tabell 1 upptagna transfereringstyperna.

Den beräknade ökningen av *transfereringar till socialförsäkringssektorn* (60,5 %) sammanhänger med den tidigare nämnda omläggningen till beskattade socialförsäkringsförmåner. Bidragen till socialförsäkringen uppräknades då, med verkan fr. o. m. 1974, både för att neutralisera effekten av skattebeläggningen och för att åstadkomma en real förstärkning av försäkringsförmånerna.

Det mest expansiva inslaget på statens utgiftssida utgörs av *transfereringar till företag* som — enligt våra på denna punkt särskilt osäkra beräkningar — väntas öka med ca 66 % 1974. Den övervägande delen av ökningen kan hänföras till de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område; dessa har för kalenderåret 1974 beräknats uppgå till ca 1,5 miljarder kr. Kapitaltransfereringarna till de statliga affärsverken — dvs. den del av affärsverkens investeringar som finansieras över kapitalbudgeten — väntas också öka mycket kraftigt, vilket står i överensstämmelse med den förutsedda starka investeringsökningen inom affärsverken (se kap. 7).

Transfereringarna till hushållen har beräknats stiga med närmare 30 % 1974. En stor del av denna ökning kan hänföras till de allmänna barnbidragen som ökar både genom den generella höjningen från årets början och genom den särskilda utbetalningen i april 1974. Härtill kommer betydande höjningar av bostadstilläggen, orsakade dels av de ändringar i utbetalningsreglerna som gäller fr. o. m. 1974 — de statskommunala bostadstilläggen utvidgades då till att omfatta låginkomsttagare utan barn, samtidigt som de övre hyresgränserna höjdes med 100 kr. — dels av den ökning som följer av hyresstegringarna. Starka ökningar beräknas också för bidragen till arbetsmarknadsutbildning och studiecirkelverksamhet.

Statens *ofördelade transfereringar* utgörs i sin helhet av räntekostnader. Den uppskattade ökningen av dessa kostnader, drygt 30,5 %, sammanhänger med den betydande ökningen av statsskulden under 1973 och 1974.

Den helt övervägande delen av den statliga utgiftsökning som har beräknats för 1974 förklaras således av ökningen av transfereringsutgifterna. *Konsumtionens* andel av utgifterna kommer därmed att minska till något under 30 %. Ökningen av den statliga konsumtionen har beräknats till ca 14 %, räknat i löpande priser. Denna relativt höga ökningstakt förklaras delvis av de höjningar av socialförsäkringsavgifterna som trädde i kraft 1974 samt av de förväntade stora prisökningarna under 1974. Den volymmässiga konsumtionsökningen kommer enligt kalkylen att begränsas till knappt 3 %, dvs. något mer än 1973. *Investe-*

teringarna i statliga myndigheter förutses samtidigt öka med knappt 11 % i löpande priser, vilket innebär en volymmässig nedgång på drygt 0,5 %. Statens direkta efterfrågan, dvs. de direkta anspråken på reala resurser för konsumtion och investeringar skulle därmed komma att öka med ca 2,5 % 1974.

8.3 Kommunerna

Redovisningsprinciper

Behandlingen av den kommunala sektorn i detta avsnitt överensstämmer nästan helt med den som tillämpas i nationalräkenskapernas s. k. institutionella sektorindelning. Sektorn innefattar således såväl kommunala myndigheter som affärsverk men exkluderar kommunala aktiebolag och stiftelser. Kommunernas bidrag till kommunala aktiebolag redovisas i tabell 2 som transfereringar till företag.

Redovisningen av kommunernas skatteinkomster skiljer sig dock något från nationalräkenskaperna i det att vi bland skatterna inräknar de skattebortfallsbidrag som staten fr. o. m. 1973 betalar till kommunerna som kompensation för effekterna av 1970 års skattereform. Denna redovisning synes vara att föredra då den ger en mera rättvisande bild av såväl skatternas som statsbidragens utveckling.

Utvecklingen 1973

Den konsolidering av kommunernas finansiella situation som inleddes 1972 — efter de stora finansiella underskotten 1970 och 1971 — har av allt att döma präglats även 1973. Såväl nationalräkenskaperna som statistiken över kommunernas finansiella tillgångar och skulder tyder på ett ganska betydande inkomstöverskott 1973. Nationalräkenskapernas uppgifter för den kommunala sektorn är visserligen preliminära och kan bli föremål för revideringar, men resultaten i denna del förefaller otvetydiga.

Kommunernas *skatteinkomster* (inkl. skattebortfallsbidrag), som svarar för över hälften av inkomsterna, ökade med knappt 9,5 % 1973 vilket får betraktas som en relativt låg ökningstakt. Detta förklaras delvis av att skattesatserna i genomsnitt endast höjdes med 0,15 procentenheter. Dessutom påverkas skatteinkomsterna i hög grad av den beskattningsbara inkomsten två år tidigare, detta till följd av systemet för reglering av kommunalskattemedel mellan staten och kommunerna. Den relativt svaga inkomstökningen i ekonomin under 1971 utgör således en väsentlig förklaring till kommunernas måttliga skatteinkomstökning 1973.

Statsbidragen (exkl. skattebortfallsbidrag) till den kommunala verksamheten ökade endast obetydligt 1973 (2 %). Till en del förklaras

detta av en minskning av investeringsbidragen, vilka 1972 hade ökat mycket kraftigt på grund av de speciella bidrag som gavs i konjunkturstimulerande syfte detta år. Även driftbidragen, som utgör den helt övervägande delen av statsbidragen, synes ha utvecklats svagt 1973, något som dock bör ses mot bakgrund av osedvanligt starka ökningar 1972.

Totalt svarar statsbidragen för ca 25 % av kommunernas inkomster. En nära nog lika stor andel, ca 20 %, utgörs av kommunernas *övriga inkomster*. Här inräknas bl. a. driftsöverskotten i de kommunala affärsverken, kapitalinkomster samt inkomster av vissa nominellt pris-satta tjänster. Dessutom ingår vissa kalkylmässiga poster. Ökningen av de övriga inkomsterna har för 1973 beräknats till knappt 12,5 %.

Sammantaget innebär detta att kommunernas inkomster 1973 ökade påfallande måttligt i jämförelse med tidigare år. Detsamma kan även sägas om utgiftsutvecklingen, något som framför allt kan hänföras till nedgången i de kommunala *investeringarna*. Investeringarna i kommunala myndigheter och affärsverk svarar för mellan 15 och 20 % av sektorns totala utgifter, varför en investeringsnedgång får ganska stor inverkan på utgiftsutvecklingen. Den beräknade investeringsminskningen uppgår till ca 2,5 % i löpande priser, vilket motsvarar en volymneddragning med över 11 %. Nedgången förklaras huvudsakligen av att en stor del av de kommunala investeringarna utgör följdinvesteringar till det minskande bostadsbyggandet.

Inte heller transfereringsutgifterna ökade särskilt starkt under 1973 (11,5 %). Transfereringar *till hushåll* beräknas således ha ökat med ca 12 % vilket är avsevärt mindre än under tidigare år. Bidragen *till socialförsäkringssektorn*, som i sin helhet utgörs av kommunala bostadstillägg till folkpensionärer, ökade med knappt 7,5 % och de *ofördelade* transfereringarna med ca 8 %. Den senare posten utgörs till övervägande delen av ränteutgifter varför den låga ökningstakten kan sättas i samband med förbättringen i kommunernas finansiella situation.

De återstående transfereringsposterna, transfereringar *till staten* resp. *till företag*, beräknas ha ökat kraftigt 1973 men detta påverkar inte nämnvärt den totala bilden eftersom dessa utgifter är beloppsmässigt små.

Den kommunala *konsumtionen*, som svarar för en mycket stor del av de kommunala utgifterna — omkring 65 % — beräknas ha ökat med drygt 11 % 1973. Räknat i volym skulle detta betyda en ökning på endast 1,5 %. Kommunernas totala direkta efterfrågan på reala resurser för konsumtion och investeringar skulle därmed enligt dessa beräkningar ha minskat med drygt 1,5 % 1973.

Tabell 8: 2 Kommunernas inkomster och utgifter 1972—1974

Exkl. kommunala aktiebolag och stiftelser

		Milj. kr.			Förändring, %	
		1972	1973	1974	1972— 1973	1973— 1974
<i>Löpande priser</i>						
1	Inkomster	47 972	51 880	57 880	8,0	11,5
1.1	Skatter, inkl. skatte- bortfallsbidrag	26 242	28 720	31 260	9,5	9,0
1.2	Statsbidrag	12 230	12 490	14 550	2,0	16,5
1.3	Övriga inkomster	9 500	10 670	12 070	12,5	13,0
2	Utgifter	47 188	51 220	57 870	8,5	13,0
2.1	Transfereringar	8 245	9 210	10 240	11,5	11,0
2.1.1	Till hushållen	4 014	4 500	5 140	12,0	14,5
2.1.2	Till socialförsäkrings- sektorn	1 085	1 160	1 240	7,5	6,5
2.1.3	Till staten	250	390	330	56,0	-15,5
2.1.4	Till företag	432	500	570	15,0	14,0
2.1.5	Ofördelat	2 464	2 660	2 960	8,0	11,0
2.2	Konsumtion	29 861	33 170	38 310	11,0	15,5
2.3	Realinvestering	9 082	8 840	9 320	-2,5	5,5
3	Saldo (1—2)	784	660	10	.	.
4	Netto av mark- och fastighetsköp	327	170	160	.	.
5	Finansiellt sparande enligt nationalräkenska- perna (3—4)	457	490	-150	.	.
6	Finansiellt sparande enligt kreditmarknadssta- tistiska uppgifter	104	758	..	.	.
7	Likviditetsförändring	2 085	2 374			
8	Utlåning	505	309			
9	Upplåning	2 486	1 925			
<i>1972 års priser</i>						
	Konsumtion	29 861	30 310	31 230	1,5	3,0
	Realinvestering	9 082	8 070	7 650	-11,0	-5,0

Anm. 1 Procenttalen är avrundade till jämna halva resp. hela procent.

Anm. 2 Investeringsuppgifterna avser kommunala myndigheter och affärsverk (inkl. affärsverkens bostadsinvesteringar); investeringar i kommunala bolag och stiftelser ingår ej.

Anm. 3 Uppgifterna för upplåningen avser upplåning på och utanför kreditmarknaden.

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Utvecklingen 1974

För 1974 förutses nu en viss försvagning av kommunernas finansiella situation i det att det positiva finansiella sparandet 1973 förbyts i ett visst underskott 1974. Det nu beräknade underskottet uppgår dock till mindre än 0,2 miljarder kr, vilket är väsentligen mindre än de underskott som uppstod under 1960-talet.

Skatteinkomsterna (inkl. skattebortfallsbidrag), har för 1974 beräknats öka med knappt 9 %, vilket är ännu något mindre än 1973. Skälet till den måttliga ökningen ligger även detta år i den begränsade höjningen av de kommunala skattesatserna; i genomsnitt uppgick höjningen till 0,06 procentenheter 1974. Skatteunderlaget för utbetalningarna av kommunalskattemedel under 1974, vilket bestäms av de privata inkomsterna under 1972, ökade dessutom relativt svagt.

För *statsbidragen* förutses däremot en mycket kraftig ökning 1974, med närmare 16,5 %. Till stor del förklaras detta av den starka ökning av skatteutjämningsbidragen som är en följd av det reformerade skatteutjämnningssystemet. Även övriga driftbidrag och investeringsbidrag väntas öka betydligt mer än 1973. Kommunernas *övriga inkomster* har beräknats öka med drygt 13 %, vilket kan betraktas som en trendmässigt normal ökningstakt.

Den beräknade utgiftsutvecklingen under 1974 präglas av en relativt stark konsumtionsuppgång och en ganska svag investeringsökning; även transfereringsökningen måste betecknas som måttlig. *Transfereringar till hushåll* väntas öka med närmare 14,5 %, främst på grund av kraftiga höjningar av de hyresanknutna bostadstilläggen. *Transfereringarna till socialförsäkringssektorn*, vilka utgörs av de kommunala bostadstilläggen till folkpensionärer, har beräknats öka med endast 6,5 % medan *transfereringarna till staten* väntas bli betydligt lägre än 1973. Denna nedgång torde dock huvudsakligen vara skenbar; den av riksrevisionsverket registrerade siffran för 1973 återspeglar sannolikt en del bidrag som hör till 1972.

Kommunernas *transfereringar till företag*, vilka uteslutande består av bidrag till kommunägda aktiebolag, har beräknats öka med knappt 14 % 1974 och de *ofördelade transfereringarna* med drygt 11 %. Den senare ökningen, som är något starkare än 1973, förklaras till viss del av att kommunernas räntekostnader för de nya lån som upptas under 1974 har beräknats öka på grund av den nyligen företagna diskontohöjningen.

Den kommunala *konsumtionen* har beräknats öka kraftigt 1974, med ca 15,5 % i löpande priser. En betydande del av denna ökning kan hänföras till rena kostnadsstegringar, bestående dels av pris- och löneökningar, dels av de från årets början gällande höjningarna av arbetsgivaravgifterna. Den volymmässiga konsumtionsökningen skulle enligt kalkylen uppgå till ca 3 %.

De kommunala myndigheternas och affärsverkens *investeringar* väntas öka svagt — med knappt 5,5 % — räknat i löpande priser. Räknat i fasta priser betyder detta en fortsatt volymminskning, beräknad till drygt 5 %. De här presenterade kalkylerna skulle därmed innebära en uppgång på något över 1 % i kommunernas totala direkta efterfrågan på reala resurser för konsumtion och investeringar under 1974.

8.4 Socialförsäkringssektorn

Redovisningsprinciper

Socialförsäkringssektorn utgör ingen självständig ekonomisk delsektor utan är snarare ett sammanfattande begrepp för en rad trygghetsförsäkringar som huvudsakligen skapats genom det allmänna. Sektorn är således i hög grad en statistisk konstruktion. Konstruktionen svarar mot internationell praxis och tjänar syftet att sammanföra vissa försäkringsformer samt att skilja ut den mycket omfattande fondbildningen inom socialförsäkringssystemet från den offentliga verksamheten i övrigt.

I socialförsäkringssektorn ingår allmän sjukförsäkring, yrkesskadeförsäkring, arbetslöshetsförsäkring, folkpensionering, allmän tjänstepensionering och frivillig pensionsförsäkring. Den i detta avsnitt använda redovisningen överensstämmer helt med nationalräkenskaperna.

Utvecklingen 1973

Inkomsterna i socialförsäkringssektorn består till närmare 60 % av avgifter från de försäkrade eller deras arbetsgivare och till ca 30 % av bidrag från stat och kommun. *Avgiftsinkomsterna*, som till större delen utgörs av ATP- och sjukförsäkringsavgifter, beräknas 1973 ha ökat med ca 7 %. Detta är en klart lägre ökningstakt än under tidigare år, vilket bl. a. sammanhänger med att ATP-avgiften hölls oförändrad mellan 1972 och 1973. Härigenom kom också socialförsäkringssektorns totala inkomster att öka ganska måttligt 1973 (11 %), vilket förklarar den något mindre ökningen av fonduppbyggnaden detta år. Det finansiella sparandet i socialförsäkringssektorn, som regelmässigt är mycket starkt positivt, har för 1973 beräknats till knappt 10,2 miljarder kr. Jämfört med 1972 innebar detta en ökning på 0,4 miljarder kr., vilket är en klart lägre ökning än tidigare år.

Bidragen från stat och kommun beräknas under 1973 ha ökat med nära 16,5 %. Dessa bidrag utgörs till allra största delen av statens bidrag till folkpensioneringen. Bidragen från kommunerna avser i sin helhet kommunala bostadstillägg till folkpensionärer.

Ränteinkomsterna, som genom fondbildningen i socialförsäkringssystemet är av mycket betydande storleksordning, beräknas ha ökat med nära 19,5 % 1973. Denna ökningstakt är avsevärt lägre än under tidigare år, något som torde sammanhånga med den ovan nämnda lägre takten i fonduppbyggnaden 1973.

Socialförsäkringssektorns utgifter består så gott som uteslutande av inkomstöverföringar till hushållen. Den *konsumtion* som registreras för sektorn avser administrationskostnaderna för socialförsäkringssystemet. Denna utgjorde endast ca 3 % av utgifterna 1973.

Transferringarna till hushållen bestod till över hälften av folkpen-

sionsförmåner och till närmare 1/4 av sjukförsäkringsförmåner, medan ATP-förmåner svarade för ca 14 % av det totala transfereringsbeloppet. Totalt ökade transfereringarna med drygt 14,5 % 1973. Särskilt höga ökningstakter kan noteras för ATP-förmåner (33 %) och apoteksrabatter (22 %). Sektorns totala utgifter ökade med drygt 14,5 %, vilket kan betraktas som trendmässigt normalt.

Tabell 8: 3 Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1972–1974

Löpande priser

	Milj. kr.			Förändring, %	
	1972	1973	1974	1972– 1973	1973– 1974
1 Inkomster	28 893	32 100	41 510	11,0	29,5
1.1 Avgifter	17 381	18 590	22 290	7,0	20,0
1.2 Bidrag från stat och kommun	7 861	9 150	14 050	16,5	53,5
1.3 Ränteinkomster m. m.	3 651	4 360	5 170	19,5	18,5
2 Utgifter	19 143	21 940	30 340	14,5	38,0
2.1 Konsumtion	595	700	830	17,5	18,5
2.2 Transfereringar till hushållen	18 382	21 090	29 350	14,5	39,0
2.3 Övriga utgifter	166	150	160	–8,0	2,5
3 Finansiellt sparande	9 750	10 160	11 170	.	.

Anm. Procenttalen är avrundade till jämna halva resp. hela procent.

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Utvecklingen 1974

Ett flertal reformer inom socialförsäkringssystemet har trätt i kraft fr. o. m. 1974. Först kan nämnas omläggningen av sjukförsäkringen och införandet av beskattad sjukpenning. Härigenom tillförsäkras alla arbetstagare en sjuklön på 90 % av arbetsinkomsten upp till 7,5 gånger basbeloppet. Sjuklönen utgör ATP-grundande och skattepliktig inkomst.

Vidare har ett kontant arbetsmarknadsstöd införts samtidigt som ersättningsbeloppet höjts och ersättningstiden förlängts inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen. Även arbetslöshetsförmåner utgör skattepliktig och ATP-grundande inkomst.

Vid årsskiftet 1973/1974 genomfördes också en allmän tandvårdsförsäkring inordnad i den allmänna sjukförsäkringen. Dessutom har den tidigare moderskapspenningen ersatts av en föräldrapenning med garantnivå, vilken liksom sjukpenningen utgör skattepliktig inkomst och är ATP-grundande. Härtill kommer införandet av rätt till sjukpenning för föräldrar som behöver ta vård om sjukt barn samt vissa andra familjepolitiska reformer.

Reformerna innebär stora förändringar såväl på inkomst- som på

utgiftssidan i socialförsäkringssektorn. Omläggningen till beskattad sjukpenning medför i och för sig mycket betydande uppräkningsar av de nominella förmånsbeloppen, något som förklarar en stor del av den beräknade, exceptionella ökningen av transfereringarna till hushållen (39 %). Motsvarande ökningsar kommer in på sektorns inkomstsida som en del av bidragen från staten.

Den större delen av den beräknade transfereringsökningen till hushållen 1974 förklaras dock av de beslutade reella förmånsförbättringarna. Finansieringen härav sker delvis genom statsbidrag, vilket förklarar återstoden av den utomordentligt starka bidragsökning som har beräknats för 1974 (53,5 %). Härtill kommer de från årsskiftet 1973/1974 införda höjningarna av arbetsgivarernas och de försäkrades avgifter till sjukförsäkringen, samt införandet av en ny arbetsgivaravgift avseende arbetslöshetsstödet. Sammantaget innebär detta mycket betydande ökningsar av socialförsäkringssektorns avgiftsinkomster; enligt våra beräkningar uppgår ökningen till ca 20 %.

Ränteinkomsterna har beräknats öka med ca 18,5 % 1974, en ganska låg ökningstakt i jämförelse med tidigare år. Den totala inkomstökningen i socialförsäkringssektorn har för 1974 beräknats till drygt 29 % och utgiftsökningen till drygt 38 %. Det finansiella sparandet skulle därmed komma att uppgå till nära 11,2 miljarder kr. 1974, vilket innebär en förstärkning av överskottet med ca 1 miljard kr. jämfört med 1973. De stora reformeffekterna har emellertid varit svåra att kvantifiera varför de ovan anförda beräkningarna bör förses med vissa reservationer.

8.5 Den konsoliderade offentliga sektorn

Som en sammanfattning av vad som tidigare sagts om de offentliga delsektorerna staten, kommunerna och socialförsäkringssektorn, presenteras i detta avsnitt uppgifter för de tre sektorerna tillsammans. Tabell 4 visar sålunda den beräknade utvecklingen av den offentliga sektorns direkta efterfrågan under 1973 och 1974.

Den totala direkta efterfrågan på reala resurser för offentlig konsumtion och investering¹ minskade enligt nationalräkenskaperna något under 1973 men väntas under 1974 åter öka med ca 1,5 %, räknat i volym. Såväl konsumtionen som investeringarna kommer enligt beräkningarna att utvecklas starkare 1974 än 1973. Den volymmässiga nedgång i investeringarna som präglade 1973 (−10 %) väntas visserligen fortgå

¹ Det investeringsbegrepp som här används baseras på nationalräkenskapernas institutionella sektorindelning och inkluderar därför inte investeringar i statliga affärsverk och aktiebolag samt kommunala aktiebolag och stiftelser. Dessa ingår däremot i de offentliga investeringarna sådana de vanligen presenteras i försörjningsbalansen. Vidare gäller att begreppet statlig konsumtion i försörjningsbalansen även inkluderar socialförsäkringssektorns konsumtion, vilken i detta kapitel särredovisas.

1974, men i betydligt mer dämpad takt ($-4,5\%$). Konsumtionsökningen, som 1973 beräknas ha stannat vid ca 2% , har för 1974 uppskattats till ca 3% inom såväl den statliga som den kommunala verksamheten. Speciellt för kommunerna innebär detta en påtagligt ökad expansionstakt jämfört med 1973.

Tabell 8: 4 Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar 1972—1974

	Milj. kr.	Volymförändring, %		Värdeförändring, %	
		1972— 1973	1973— 1974	1972— 1973	1973— 1974
Statlig konsumtion	20 670	2,5	3,0	11,5	14,0
Statlig investering	2 730	-5,0	-1,0	3,5	11,0
Totalt staten	23 400	1,5	2,5	10,5	13,5
Kommunal konsumtion	38 310	1,5	3,0	11,0	15,5
Kommunal investering	9 320	-11,0	-5,0	-2,5	5,5
Totalt kommunerna	47 630	-1,5	1,0	8,0	13,5
Socialförsäkringssektorns konsumtion	830	12,0	6,0	17,5	18,5
Summa offentlig sektor	71 860	-0,5	1,5	9,0	13,5
Summa offentlig konsumtion	59 810	2,0	3,0	11,0	15,0
Summa offentlig investering	12 050	-10,0	-4,5	-1,0	6,5

Anm. 1 Sektoravgränsningarna överensstämmer med de som tillämpas i tabell 1—3.

Anm. 2 Procenttalen är avrundade till jämna halva resp. hela procent.

Källor: Finansdepartementet och konjunkturinstitutet.

I syfte att ge en samlad bild av den offentliga sektorns inverkan på inkomstbildningen i ekonomin presenteras i tabell 5 uppgifter för inkomsterna och utgifterna i den konsoliderade offentliga sektorn. Konsolideringen innebär att alla transaktioner mellan de tre delsektorerna staten, kommunerna och socialförsäkringssektorn har eliminerats; tabellen uttrycker sålunda transaktionerna mellan den offentliga sektorn som helhet och den övriga delen av ekonomin. Som kompletterande information har i tabellen också införts den över statsbudgeten finansierade utlåningen.

Såväl inkomsterna som utgifterna kommer enligt våra beräkningar att öka mycket kraftigt 1974, med $17,5\%$ resp. $21,5\%$. Till inte oväsentlig del förklaras de höga ökningstalen av den nyinförda skattebeläggningen av sjukpenning m. fl. socialförsäkringsförmåner. Såväl det offentligas skatteinkomster som transfereringar till hushåll påverkas starkt av denna omläggning. Transfereringarna till hushållen, som beräknas öka med ca 34% , påverkas därutöver av den långa rad reformer som trätt i kraft 1974, både vad gäller direkta inkomstöverföringar och socialförsäkringsförmåner. Reformerna på socialförsäkringsområdet var dock förknippade med vissa avgiftshöjningar, vilket återspeglas i den beräknade, starka ökningen av socialförsäkringsavgifterna (20%).

Tabell 8: 5 Den konsoliderade offentliga sektorns inkomster och utgifter 1972—1974

Löpande priser

		Milj. kr.			Förändring, %	
		1972	1973	1974	1972— 1973	1973— 1974
1	Inkomster	104 464	112 410	132 270	7,5	17,5
1.1	Skatter	69 301	73 620	86 850	6,0	18,0
1.2	Socialförsäkringsavgifter	17 381	18 590	22 290	7,0	20,0
1.3	Övriga inkomster	17 782	20 200	23 130	13,5	14,5
2	Utgifter	96 496	105 250	128 000	9,0	21,5
2.1	Transfereringar	37 634	41 790	56 030	11,0	34,0
2.1.1	Till hushåll	28 522	32 140	42 990	12,5	34,0
2.1.2	Till företag	3 608	3 530	5 600	—2,0	58,5
2.1.3	Till internationell verksamhet	759	980	1 280	29,0	31,0
2.1.4	Ofördelat	4 745	5 140	6 160	8,5	20,0
2.3	Konsumtion	46 740	51 990	59 800	11,0	15,0
2.4	Realinvestering	11 449	11 310	12 050	—1,0	6,5
2.5	Korrigeringspost m. m.	673	160	120	.	.
3	Finansiellt sparande	7 968	7 160	4 270	.	.
4	Över statsbudgeten finansierad utlåning m. m.	4 348	3 500	4 300		
4.1	Lånefonden för bostadsbyggande	2 689	2 680	3 020		
4.2	Övrigt	1 659	820	1 280		

Anm. 1 Procenttalen är avrundade till jämna halva resp. hela procent.

Anm. 2 Korrigeringspost m. m. innefattar korrigeringsposten i tabell 1 samt kommunernas nettoköp av mark och fastigheter.

Källa: Finansdepartementet.

Även för övriga transfereringsutgifter förväntas mycket kraftiga uppgångar 1974. Särskilt anmärkningsvärd är ökningen av transfereringar till företag, som beräknats till nära 2,1 miljarder kr. Ökningen kan till större delen hänföras till de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område. Härtill kommer starka ökningar av kapitaltransfereringarna till de statliga affäswerken.

Den beräknade ökningen av den offentliga konsumtionen 1974 kan också betecknas som starkare än normalt räknat i löpande priser, ca 15 %. Investeringarna — som endast svarar för en mindre del av de totala utgifterna — väntas däremot öka med endast ca 6,5 %.

Utgifterna inom den konsoliderade offentliga sektorn består till ca 40 % av transfereringar och till nära 50 % av konsumtion. De osedvanligt starka ökningarna av dessa utgifter, framför allt av transfereringarna, kommer därför att i hög grad prägla utvecklingen av den offentliga ekonomin 1974. Det finansiella sparande som framkommer i beräkningarna för den konsoliderade offentliga sektorn innebär en försvagning med inte mindre än 2,9 miljarder kr. jämfört med 1973. Dock är

det finansiella sparandet fortfarande starkt positiv 1974 — ca 4,3 miljarder kr. — med de sektoravgränsningar som här har använts.

Ett positivt — eller negativt — finansiellt sparande av en viss storlek säger dock i och för sig ingenting om "effekterna" av den ekonomiska politiken. Dessa effekter måste alltid definieras utifrån en jämförelsenorm, som exempelvis kan utgöras av situationen under det närmast föregående året. Det är således *förändringarna* i det finansiella sparandet — eller snarare förändringar i olika delposter som konstituerar det finansiella sparandet — som är av intresse i detta sammanhang.

Förändringar i de poster vars netto bildar det finansiella sparandet, har, som tidigare påpekats, effekter på inkomsterna och därmed på efterfrågan inom den privata delen av ekonomin. Genom det finansiella sparandets betydelse för läget på kreditmarknaden och förutsättningarna för kreditpolitiken kan emellertid förändringar i det finansiella sparandet dessutom få andra effekter för den privata sektorn. I den mån ökningsar av det statliga utgiftsöverskottet tillåts verka likviditetsskapande kan således en expansion underlättas för de delar av den privata efterfrågan som är beroende av kreditmarknaden som finansieringskälla.

I detta sammanhang bör även erinras om den av staten bedrivna utlåningsverksamheten, vilken i detta kapitel har behandlats fristående från statens realekonomiska utgifter. Denna uppdelning är väsentlig då det gäller den statliga verksamhetens inflytande på inkomstbildningen. Situationen på kreditmarknaden påverkas däremot på i princip samma sätt av en utlåningsökning som av en försämring av det offentliga finansiella sparandet. Uppgifter om den statliga utlåningen har därför införts som kompletterande information i tabell 5. Därvid framgår att den samlade offentliga sektorns finansiella sparande under 1974 inte beräknas uppgå till större belopp än vad som svarar mot den statliga utlåningen. Detta innebär en mycket kraftig omsvängning från 1973, då det finansiella sparandet inom den konsoliderade offentliga sektorn med inemot 3,7 miljarder kr. översteg utlåningen över statsbudgeten.

De samband som råder mellan den offentliga verksamhetens inverkan på kreditmarknaden och den reala ekonomin är emellertid mycket komplexa. Det finansiella "utrymmet" på kreditmarknaden är nämligen ytterst flexibelt; en ökning i utlåningen kan medföra en nära nog lika stor ökning i inlåningen, vilken — vid härför avpassad penningpolitik från riksbankens sida — kan bilda basen för en ny utlåningsökning. Att tillgången på finansiella resurser ändå kan utgöra en restriktion för den ekonomiska politiken sammanhänger bl. a. med att knappheten på långfristigt kapital lägger vissa restriktioner på statsskuldspolitiken. De möjligheter att finansiera ett statligt budgetunderskott som finns utanför kapitalmarknaden medför — vid oförändrad kreditpolitik — en ökad likviditet i banksystemet, med i vissa lägen icke önskvärda konsekvenser i valutapolitiskt och konjunkturpolitiskt hänseende.

Att bestämma de *totala* effekter på ekonomin, inkl. effekterna via kreditmarknaden, som följer av förändringar i det offentliga inkomster och utgifter torde i själva verket inte låta sig göras även om finansieringsförhållandenas inflytande på den reala ekonomin vore bättre känt. Anledningen härtill är att förändringarna i den offentliga sektorns finansiella sparande måste ses i samband med alla de andra förändringar som samtidigt äger rum på kreditmarknaden, antingen dessa sker automatiskt eller är en följd av medveten politik eller är helt oberoende av den offentliga sektorns agerande. Vid analyser av den ekonomiska politiken måste man därför, av såväl metodologiska som principiella skäl, skilja mellan finanspolitik å ena sidan och kreditpolitik — inkl. statsskuldspolitik — å den andra.

Kreditpolitiken, som utgör en väsentlig del av den ekonomiska politiken, analyseras inte i detta sammanhang. De finanspolitiska effekterna, som följer av att förändringarna i den offentliga sektorns inkomster och utgifter påverkar efterfrågan på olika varor och tjänster, skall däremot i det följande belysas med hjälp av en enkel analysmodell.

8.6 Beräkning av finanspolitiska effekter

Metodik

Under de senaste åren har i nationalbudgetarbetet använts en förenklad modell som avser att sammanfatta de finanspolitiska effekterna inte bara av statsbudgetens förändringar, utan även av förändringar i en total offentlig sektor innefattande staten, kommunerna, bostadsinvesteringarna, socialförsäkringssystemet och investeringsfonderna, vilka tillsammans utgör basen för finanspolitiken i vidaste bemärkelse. Den principiella och tekniska beskrivningen av tillvägagångssättet vid dessa modellberäkningar har alltsedan 1969 utförligt relaterats i ett flertal nationalbudgeter.

I denna nationalbudget görs ett försök till en något mindre schematisk beräkning av de finanspolitiska effekterna. Till grund för beräkningen ligger en formaliserad modell som beskriver den offentliga sektorns påverkan på samhällsekonomin.¹ På samma sätt som i den tidigare modellen är det förändringarna jämfört med föregående år i konsumtion, investeringar, skatter och transfereringar hos de olika sektorer som ingår i den totala offentliga sektorn, som utgör analysens utgångspunkt. Liksom tidigare tas i kalkylerna endast hänsyn till de effekter av den offentliga sektorns verksamhet som kommer till uttryck under prognosåret. Kvarstående effekter av den offentliga sektorns verksamhet under föregående år beaktas inte heller.

¹ Modellen är statisk och liknar i sina huvuddrag den som redovisats av Bent Hansen i *Fiscal Policy in Seven Countries 1955–1965* (OECD).

Den största skillnaden gentemot den äldre modellen är att ett försök nu görs att ta en viss hänsyn till att förändringar i olika typer av konsumtion, investeringar, transfereringar och skatter har olika effekter på samhällsekonomin. En annan skillnad är att effekterna på samhällsekonomin i den tidigare modellen mättes i termer av effekten på den totala efterfrågan i ekonomin, medan de nu i stället mäts i termer av effekten på bruttonationalprodukten. I den tidigare modellen antogs att såväl hushåll som näringsliv ökar sin efterfrågan vid inkomstökningar. Av den totala effekt på ekonomin som uppkommer vid förändringar i den offentliga sektorns verksamhet antogs ca 80 % komma till uttryck under prognosåret. Den nya modellen har i dessa avseenden fått en något annorlunda utformning. För det första har de marginella konsumtionsbenägenheter hos hushållen som ingår i kalkylen den karaktären att de endast avser den konsumtionsökning som kommer till uttryck under prognosåret. För det andra har antagits att den ökning i företagens driftöverskott som blir följden av den ökande aktiviteten i ekonomin inte leder till någon nämnvärt ökad efterfrågan under prognosåret. Skälet härför är att våra kunskaper om sambandet mellan förändringar i driftöverskottet och samma års investeringar är så osäkra, att det ansetts bättre att inte bygga in någon kvantitativ precisering av denna effekt. Som en konsekvens av dessa förändringar har inte någon generell nedjustering av den beräknade effekten — motsvarande den nedjustering till 80 % av totaleffekten som gjorts i den äldre modellen — varit nödvändig.

Till grund för effektberäkningarna ligger bedömningar dels av importbenägenheten för olika användningskomponenter, dels av hushållens konsumtionsbenägenhet för olika inkomstslag. Det aktuella konjunkturläget påverkar i stor utsträckning storleken på främst de marginella importbenägenheterna. För 1974 har det ansetts rimligt att räkna med en marginell importbenägenhet för privat konsumtion på 0,35. Importbenägenheten för övriga användningskomponenter har uppskattats till andra och — med undantag för lager — lägre tal. Hushållens marginella konsumtionsbenägenhet har uppskattats till 0,7. Det har emellertid ansetts befogat att räkna med en lägre marginell konsumtionsbenägenhet (0,6) för inkomster som härrör från tillfälliga transfereringar och en något högre för inkomster från permanenta transfereringar (0,8). Vid dessa bedömningar erhålls ur modellen följande värden för de viktigaste av de s. k. multiplikatorerna, vilka visar hur stor den totala effekten på bruttonationalprodukten (i milj. kr.) blir vid förändringar i olika användningskomponenter, skatter och transfereringar (på 1 milj. kr.).

Byggnadsinvesteringar	1,5
Maskininvesteringar	1,2
Offentliga löner	1,7

Övrig offentlig konsumtion	1,4
Transfereringar till hushåll	0,9
Skatter på hushållens faktorinkomster	-0,8

Tillfälliga transfereringar och skatter på dessa har lägre multiplikatorer (0,7 resp. -0,7).

Ytterligare några omständigheter av betydelse för beräkningsresultaten bör anföras. En förändring jämfört med den tidigare metodiken är att vi här bortser från vissa rent kalkylerade delar av offentlig konsumtion som inte kan anses medföra några reala effekter på den övriga ekonomin. Hit hör offentliga avskrivningar och tillräknade pensionsavgifter. Vidare har deflateringsmetodiken förändrats på så sätt att konsumentprisindex, i stället för som tidigare BNP-deflatorn, använts vid beräkningen av effekterna på den privata sektorn. De direkta efterfrågeeffekterna beräknas däremot, nu liksom tidigare, utifrån konsumtions- och investeringsuppgifter i 1968 års priser, dvs. deflateringen sker med hänsyn till innehållet i den direkta efterfrågan.

Vidare gäller att de sektoravgränsningar som tillämpas i beräkningarna något skiljer sig från redovisningen tidigare i detta kapitel. Investeringarna i statliga affärsverk samt i statliga och kommunala aktiebolag och stiftelser betraktas nämligen här som ingående i den offentliga sektorns utgifter. Dessutom har bostadsbyggandet införts som en särskild offentlig delsektor. Allt detta är i överensstämmelse med sektoravgränsningen i den tidigare använda modellen; den enda skillnaden ligger däri att investeringsfonderna, som tidigare medräknats tillsammans med socialförsäkringssystemet, inte ingår i de här presenterade beräkningarna.

Resultaten av beräkningarna redovisas i tabell 6. Med hänsyn till att de vid beräkningen använda värdena på framför allt importbenägenheterna kan förväntas vara beroende av det rådande konjunkturläget — ett förhållande till vilket hänsyn kommer att tas i det följande utvecklingsarbetet — presenteras resultat endast för de båda åren 1973 och 1974. Samma import- och konsumtionsbenägenheter har därvid använts för de båda åren.

Såväl själva beräkningsmetodiken som de uppskattningar av konsumtions- och importbenägenheter som använts här kan bli föremål för förnyade överväganden. Detta innebär att även de här redovisade resultaten är preliminära och att de kan bli föremål för revisioner.

Resultat

Resultaten av de modellberäkningar som utförts enligt den ovan beskrivna metodiken redovisas i tabell 6. Effekterna har därvid uttryckts som procent av bruttonationalprodukten i fasta priser. Som framgår av tabellen var den totala offentliga sektorns finanspolitiska inverkan klart positiv såväl 1973 som 1974. Staten synes under båda åren vara den

Tabell 8: 6 Finanspolitiska effekter 1973 och 1974
 Procent av bruttonationalprodukten i fasta priser

	1973	1974
Staten	0,8	1,2
därav direkt efterfrågan	0,0	0,3
Kommunerna	-0,1	0,5
därav direkt efterfrågan	-0,2	0,2
Socialförsäkringssystemet	0,2	0,2
Bostadsbyggandet	-0,1	-0,9
Totalt	0,8	1,0

Källa: Finansdepartementet.

mest expansiva delsektorn, medan kommunernas inverkan svänger från svagt negativ 1973 till måttligt positiv 1974. Socialförsäkringssystemet synes ha en svagt positiv inverkan båda åren, medan bostadsbyggandets negativa effekt starkt ökar 1974.

Den relativt starka, expansiva effekt som härrör från staten kan, som framgår av tabell 6, inte förklaras av statens direkta efterfrågan, vilken båda åren var förhållandevis neutral. Förklaringen ligger i stället i ökningarna av de statliga transfereringsutgifterna, vilka i sista hand verkar stimulerande på den privata sektorns köpkraft. En betydande del av dessa transfereringar är avsedda för andra offentliga delsektorer, vilket i beräkningarna för dessa registreras som en negativ effekt av samma storlek. Multiplikatorn för transfereringar mellan de offentliga delsektorerna har satts till 0,8 resp. -0,8, vilket är detsamma som för skatteinkomsterna. Den positiva effekt som uppkommer genom att den via t. ex. en statlig skatteökning indragna köpkraften har en lägre negativ multiplikator än den positiva multiplikator som gäller för de slutliga offentliga utgifterna kommer därmed att i sin helhet tillskrivas den delsektor som i sista hand spenderar medlen.

För kommunerna kan den negativa effekten 1973 i sin helhet återföras på de starkt minskande investeringarna i byggnader och anläggningar. Den direkta efterfrågeeffekten var i själva verket starkare negativ än totaleffekten, vilket framför allt sammanhänger med att kommunernas stagnerande skatteinkomster fick en klart stimulerande effekt 1973. Den positiva effekten 1974 förklaras främst av de ökande konsumtionsutgifterna samt av ökningen i arbetsgivaravgifterna till socialförsäkringen, vilka här registrerats som transfereringsutgifter.

De positiva effekter som, enligt tabell 6, utgår från socialförsäkringssektorn kan förefalla överraskande med tanke på den fonduppbyggnad som sker i socialförsäkringssystemet. Förklaringen ligger emellertid i att fonduppbyggnaden både 1973 och 1974 procentuellt sett var svagare än prisuppgången, sådan denna mäts genom konsumentprisindex. Realt sett kan fondtillväxten således sägas minska under dessa år. Här-

till kommer att inkomstökningarna för sektorn har en negativ multiplikator som är något mindre än de positiva multiplikatorer som tillämpas för större delen av utgiftsförändringarna. Detsamma gäller givetvis för övriga offentliga delsektorer — med undantag för bostadssektorn för vilken inga inkomster har registrerats — och är en följd av den här använda något mer verklighetstroga beräkningsmodellen.

9 Kreditmarknaden

Den påtagliga oron på den internationella valutamarknaden 1973 och den strama kreditpolitiken i de flesta industriländerna berörde detta år i ringa utsträckning den svenska betalningsbalansen. Sålunda tycks inte 1973 års avsevärda överskott i bytesbalansen på närmare 5 miljarder kr. ha reducerats av något kapitalutflöde. Då ökningen av bankernas utlandsställning uppgick till 5,6 miljarder kr. förefaller i stället kapitalbalansen och restposten tillsammans ha svarat för ett valutainflöde på närmare 700 milj. kr. Till denna positiva utveckling av kapitalrörelserna 1973 torde i hög grad den gynnsamma betalningsbalansutvecklingen de båda föregående åren ha bidragit, liksom möjligen även förväntningar om att den svenska kronan snarare skulle upp- än nedskrivas.

Tabell 9: 1 Penningmarknaden 1971–1973

Nettobelopp, milj. kr.

	1971	1972	1973
<i>Påverkande faktorer</i>			
Total valutareserv	1 208	2 251	3 884
Statens kassamässiga utgiftsöverskott	2 636	6 345	6 150
Statens upplåning utanför bankerna (—) ¹	—590	—2 748	—4 730
Allmänhetens innehav av sedlar och mynt (—) ¹	—1 374	—1 258	—1 170
Företagens investeringsfonder i riksbanken (—) ¹	203	4	—193
Övrigt	—670	—817	—872
Summa (1+2)	1 413	3 777	3 069
<i>Affärsbankernas likvida tillgångar</i>			
Kassa	909	516	—401
Skattkamarväxlar	165	910	305
Statsobligationer	1 261	533	3 522
Valuta	—233	—4	—41
Summa (1)	2 102	1 955	3 385
Bostadsobligationer	221	83	1 768
Summa likvida tillgångar	2 323	2 038	5 153
<i>Andra bankers likvida tillgångar</i>			
Kassa	575	433	500
Skattkamarväxlar	—1 567	1 068	—1 110
Statsobligationer	303	321	294
Summa (2)	—689	1 822	—316
Bostadsobligationer	1 046	1 842	1 175
Summa likvida tillgångar	357	3 664	859

¹ Tecknet (—) innebär att förändringarna i posten i fråga erhållit omvänt tecken, dvs. minustecken vid en ökning och plustecken vid en minskning.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tack vare den svenska betalningsbalansens resistens mot de yttre påfrestningarna 1973 kunde den inhemska kreditpolitiken även under detta år vara anpassad till det rådande arbetsmarknadsläget. Utformningen av kreditpolitiken 1973 blev sålunda fortsatt lätt. Denna inriktning av kreditpolitiken kunde motiveras av en lugnare konjunkturutveckling i andra länder och av den uppkomna oljekrisen.

Trots den lätta inriktningen av kreditpolitiken 1973 skedde finansieringen av statens budgetunderskott på ett sådant sätt att effekten härav på penningmarknaden blev mindre expansiv än under 1972. Som framgår av tabell 1 var statens utgiftsöverskott obetydligt lägre 1973 än 1972. Samtidigt uppgick dess upplåning på marknaden utanför bankerna 1973 till ett ca 2 miljarder kr. högre belopp än 1972, vilket hade motsvarande likviditetsindragande effekt på banksystemet. Denna statsskuldspolitik fördes för att i viss mån neutralisera det från utrikesbetalningarna uppkomna kraftiga likviditetstillskottet 1973. Sammanlagt ledde utvecklingen av i huvudsak valutareserven, statsskuldpolitiken samt allmänhetens sedel innehav till att de likvida tillgångarna inom hela banksystemet jämfört med 1972 steg med ett något mindre men alltså högt belopp nämligen 3,1 miljarder kr. under 1973 mot 3,8 miljarder kr. 1972. I affärsbankerna ökade emellertid de likvida tillgångarna förhållandevis kraftigt 1973 eller med 3,4 miljarder kr. mot närmare 2 miljarder kr. 1972. Medan affärsbankernas fordringar på riksbanken, staten och utlandet sålunda ökade i avsevärt snabbare takt 1973 än 1972 förbyttes motsvarande tillskott för "andra banker" på 1,8 miljarder kr. 1972 till en avtappning på 300 milj. kr. 1973. Denna markerade omsvängning skedde parallellt med en i stort sett oförändrad ökningstakt i "andra bankers" statsobligationsinnehav och hänförde sig särskilt till förändringen i postbankens skattkammarväxelinnehav som skiftade starkt från 1972 till 1973. Som framgår av tabell 1 valde affärsbankerna under 1973 jämfört med 1972 att i väsentligt ökad utsträckning göra placeringar i statsobligationer. Till en del torde dessa ha kommit till stånd genom en omplacering av nettofordran på riksgäldskontoret. Denna placeringspolitik vittnar om att affärsbankerna uppfattat sitt likviditetsläge som högt.

I bankernas likvida tillgångar i vid mening inräknas även deras förvärv av hypoteksobligationer. Enligt tabell 1 ökade dessa placeringar i affärsbankerna med närmare 1,8 miljarder kr. Starkt bidragande till denna kraftiga ökning var en överenskommelse i juni 1973 mellan den statliga delegationen för bostadsfinansiering och Svenska bankföreningen syftande till att lösa den slutliga finansieringen av bostäder. Bakgrunden till överenskommelsen var en anhopning av oavlyftade byggnadskrediter till följd av en otillräcklig efterfrågan på bostadsobligationer. Denna obenägenhet att placera i långa obligationer bottnade sannolikt i förväntningar om en anpassning av Sveriges låga räntenivå till den

på de internationella marknaderna rådande högre nivån. Enligt ovan nämnda överenskommelse fastställdes, att affärsbankerna under 1973 skulle bidra med 2,5 miljarder kr. till finansieringen av färdiga fastigheter. Dessa banker skulle dels öka sitt nettoinnehav av bostadsobligationer, dvs. obligationer emitterade av stadshypotekskassan och kreditaktiebolag för bostadsfinansiering med 1,5 miljarder kr. Dessutom skulle de omvandla utestående bostadsbyggnadskrediter till s. k. mellankrediter varav högst 1 miljard kr. fick inräknas i de likvida tillgångarna vid beräkning av likviditetskvoterna. Mellankrediterna skulle ha rörlig ränta och följa bostadsinstitutens räntesatser för nya fastighetslån. Överenskommelsen uppfylldes. Liknande överenskommelser träffades med sparbankerna och allmänna pensionsfonden varvid beloppet för ökning av nettoinnehav av bostadsobligationer fastställdes till 800 resp. 4 000 milj. kr. Även dessa överenskommelser uppfylldes. Som framgår av tabell 1 uppgick nettoförvärven av bostadsobligationer för affärsbankerna inkl. Sparbankernas bank och Jordbrukets bank under 1973 till 1 768 milj. kr. Samtidigt lades byggnadskrediter om till mellankrediter med 1 024 milj. kr.

Tabell 9: 2 Kreditmarknaden 1972 och 1973

Nettobelopp, milj. kr.

Långgivare	Läntagare				
	Staten	Kommuner	Bostäder	Näringsliv	Summa
1972					
Riksbanken	-183	6	—	3	-174
Affärsbankerna	1 949	125	1 946	4 053	8 073
Andra banker	1 831	673	2 685	1 330	6 519
Enskilda försäkringsinrättningar	460	291	1 401	1 092	3 244
Offentliga försäkringsinrättningar ¹	1 936	766	2 676	2 797	8 175
Allmänheten ²	352	39	18	745	1 154
Summa	6 345	1 900	8 726	10 020	26 991
1973					
Riksbanken	-1 538	5	—	22	-1 511
Affärsbankerna	3 252	286	2 411	5 262	11 211
Andra banker	-294	125	3 334	2 044	5 209
Enskilda försäkringsinrättningar	832	147	1 699	1 370	4 048
Offentliga försäkringsinrättningar ¹	1 868	686	3 598	3 130	9 282
Allmänheten ²	2 030	88	-254	128	1 992
Summa	6 150	1 337	10 788	11 956	30 231

¹ Exkl. återlån samt exkl. förvärv av utländska obligationer och bankers förlagsbevis.

² Inkl. investeringsbankens kortfristiga placeringar.

Källa: Riksbanken.

Då affärsbankernas förvärv av bostadsobligationer och utlåning i form av mellankrediter i stor utsträckning ägde rum i slutet av året steg också deras likviditetskvot från november till december.

Den goda tillgången på likvida medel i banksystemet under 1973 innebar att bankernas utlåningskapacitet var stor detta år. Bankerna ökade också sin nettoutlåning till allmänheten för andra ändamål än bostäder i snabbare takt 1973 än 1972. De totala kreditströmmarna på kreditmarknaden kom likväl att stiga i en avsakande takt 1973 eller med 3,2 miljarder kr. mot 5,7 miljarder kr. 1972 (tabell 2). Den lägre ökningstakten i den totala kreditgivningen på marknaden 1973 kan nästan uteslutande hänföras till den tidigare nämnda omsvängningen i postbankens skattkamarväxelinnehav. På låntagarsidan skedde en ökad kredittagning av näringslivet och bostadssektorn med ca 2 miljarder kr. vardera medan staten och kommunerna tog i anspråk en mindre kreditvolym 1973 än 1972. Den expansiva kreditpolitiken bidrog även till en fortsatt tillväxt av den totala likviditeten i samhällsekonomin. Mätt som förändringen i penningmängden ökade sålunda likviditeten totalt med 17,5 miljarder kr. 1973 mot 14,1 miljarder kr. 1972 (tabell 3).

Tabell 9: 3 Penningmängden 1971—1973

Milj. kr.

	1971	1972	1973
Penningmängden hos allmänheten, flöde	10 334	14 056	17 525
Tillskott genom:			
Valutareserven, förändring	1 208	2 251	3 884
Statens utgiftsoverskott	2 636	6 345	6 150
därav: finansierat utanför bankerna (—) ¹	—590	—2 748	—4 730
Bankernas utlåning till allmänheten	5 668	9 082	10 486 ²
Bankernas nettoförvärv av hypoteksobligationer	1 267	1 925	2 943
Diverse	145	—2 799	—1 208

¹ Tecknet (—) innebär att förändringarna i posten i fråga har erhållit omvänt tecken.

² Därav mellankrediter 1 024 milj. kr.

Källa: Konjunkturinstitutet.

9.1 Kreditinstitutens utlåning

Som framgått av det föregående expanderade *affärsbankernas* kreditgivning 1973 i en något snabbare takt än året innan. Sålunda uppgick deras totala kreditgivning till 11,2 miljarder kr. 1973 mot 5,2 och 8,1 miljarder kr. under 1971 resp. 1972. En viss omsvängning i deras kreditgivningsmönster ägde rum under 1973. Jämfört med 1972 ökade nämligen kreditgivningen till bostadssektorn i lägre takt och kreditgivningen till staten och näringslivet tillsammans i ungefär motsvarande högre takt.

Tabell 9: 4 Affärsbankernas kreditgivning till bostadssektorn 1971—1973

Flöde, milj. kr.

	Bostadsbyggnadskrediter			Mellan- krediter	Obliga- tioner	Total kre- ditgivning
	Utbetalda	Avlyft	För- ändring			
1971	6 691	6 292	399	—	197	596
1972	6 404	4 532	1 872	—	74	1 946
1973	7 380	7 578	—198	1 024	1 585	2 411

Källa: Konjunkturinstitutet.

Under 1973 lämnade affärsbankerna bostadsbyggnadskrediter för 7,4 miljarder kr. (tabell 4). Till följd av bostadsinstitutens växande obligationsemissioner från 6,3 miljarder kr. 1972 till 9,1 miljarder kr. 1973 samt överenskommelsen om mellankrediter kom avlyften av affärsbankernas stock av utestående bostadsbyggnadskrediter att överstiga de under året utbetalda bostadsbyggnadskrediterna med ca 200 milj. kr. Under 1972 hade stocken av dessa krediter vuxit med ca 1,9 miljarder kr.

Affärsbankernas kreditgivning till staten ökade med 1,3 miljarder kr. En stark omsvängning bland finansobjekten ägde rum. Samtidigt som affärsbankernas nettoinnehav av skattkammarväxlar minskade med närmare 300 milj. kr. 1973 mot en ökning på närmare 1,5 miljarder kr. 1972 växte nämligen deras nettoförvärv av statsobligationer med 2,7 miljarder kr. mer 1973 än 1972.

Tabell 2 visar en nedgång under 1973 med 1,3 miljarder kr. i kreditgivningen från *andra banker*. Härtill bidrog omplaceringen av statskulden från riksbanken och andra banker till affärsbankerna och marknaden utanför banksystemet. Sålunda minskade andra bankers kreditgivning till staten med 2,1 miljarder kr. under 1973. Däremot expanderade deras bostadskreditgivning från 2 685 milj. kr. 1972 till 3 334 milj. kr. 1973. Av den totala ökningen bestod nästan allt eller 544 milj. kr. av bostadsbyggnadskrediter.

Kreditgivningen från *enskilda försäkringsinrättningar* växte med ca 800 milj. kr. under 1973. Härvid skedde en ökning på ca 300 milj. kr. till vardera av sektorerna staten, bostäder och näringslivet, medan kreditgivning till kommunerna minskade med ca 150 milj. kr.

För helåret 1973 uppgick *allmänna pensionsfondens* kapitaltillväxt till ca 10 miljarder kr., vilket innebar en ökning med 440 milj. kr. Samtidigt växte fondens kreditgivning med drygt 1 miljard kr. Denna stora differens mellan fondökning och kreditgivning förklaras av att fondens återbetalningar på tidigare tagna banklån var väsentligt lägre 1973 än 1972. I det närmaste hela ökningen i fondens kreditgivning kom bostadssektorn tillgodo, vilket får ses som ett resultat av den överenskommelse om bostadsfinansieringen, som träffades i mitten av 1973.

9.2 Den sektorvisa upplåningen

Statens budgetunderskott var av ungefär samma storleksordning 1973 som 1972, dvs. drygt 6 miljarder kr. Såsom tidigare framhållits lades däremot statsskuldspolitiken om i åtstramande syfte. Sålunda minskade statens upplåning i bankerna med ca 2 miljarder kr. samtidigt som dess upplåning utanför banksystemet ökade i motsvarande utsträckning. Denna utveckling skedde parallellt med att statens upplåning i affärsbankerna växte med 1,3 miljarder kr. Staten drog således i högre grad 1973 än 1972 ned främst sin skattkammarväxelskuld till riksbanken och postbanken.

Tabell 9: 5 Utvecklingen av statens finansobjekt 1972 och 1973

Nettobelopp, milj. kr.

	1972	1973
Skattkammarväxlar och korttidslån	1 779	—3 412
Kortfristiga obligationer	2 025	3 989
Långfristiga obligationer	2 537	3 962
Bankernas direkta lån	189	374
Diverse	—185	1 237
Summa	6 345	6 150

Källa: Riksbanken.

Syftet med denna statsskuldspolitik var dels att motverka valutainflödes likviditetspåspädande effekt på den totala penningmarknaden, dels att binda affärsbankernas överskottsmedel. Statens korta skuld i form av skattkammarväxlar och korttidslån minskade sålunda med 3,4 miljarder kr. 1973 mot en ökning på 1,8 miljarder kr. 1972 (tabell 5). Samtidigt ökade dess obligationsskuld med 3,4 miljarder kr. mer 1973 än 1972, varav 2 miljarder hänförde sig till kortfristiga obligationslån.

Tabell 9: 6 Kommunernas upplåning, utlåning, förändring av likvida tillgångar samt finansiella sparande 1972 och 1973

Milj. kr.

	1972	1973
Likviditetsförändring	2 085	2 374
Utlåning	505	309
Upplåning, totalt	2 486	1 925
på kreditmarknaden	1 950	1 527
utanför kreditmarknaden	536	398
Finansiellt sparande	104	758

Källa: Statistiska centralbyrån.

Kommunernas totala upplåning minskade 1973 med 560 milj. kr., varav 420 milj. kr. utgjordes av upplåning på kreditmarknaden. Samtidigt var deras finansiella sparande enligt kreditmarknadsstatistiken 650 milj. kr. större 1973 än 1972. Denna utveckling i kombination med en något lägre utlåning 1973 än 1972 innebar att kommunernas likvida tillgångar kom att fortsätta att öka något mer 1973 än 1972 (tabell 6).

Bostadsinvesteringarna minskade i volym 1973 med 3,8 %. I värde innebar emellertid detta en ökning på ca 700 milj. kr. Samtidigt torde nettoutbetalningarna av de statliga bostadslånen ha varit något lägre 1973 jämfört med 1972 (tabell 7), medan däremot bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden synes ha ökat med ca 2 miljarder kr. Sektorns sammanlagda nettoupplåning torde därmed ha stigit med ca 1,8 miljarder kr., vilket är drygt 1 miljard kr. mer jämfört med bostadsinvesteringarnas samtidiga ökning. En mycket nära överensstämmelse hade av olika skäl inte varit någonting självklart. Uppgifterna i tabell 7 avser nettoplaceringen och inkluderar förutom finansiering av bostadsbyggandet även lån mot säkerhet i äldre fastigheter.

Tabell 9: 7 Bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden samt statliga bostadslån 1972 och 1973

Nettobelopp, milj. kr.

	1972	1973
Obligationer	4 940	7 280
Direkta lån i affärsbankerna	1 872	826
därav: bostadsbyggnadskrediter	1 872	—198
mellankrediter	—	1 024
Bostadslån hos andra kreditinstitut	1 914	2 682
Summa	8 726	10 788
Statliga bostadslån	1 580	1 347

Källor: Riksbanken och bostadsstyrelsen.

Som framgår av tabell 7 ökade bostadssektorns nettoupplåning på obligationsmarknaden från 4,9 miljarder kr. 1972 till 7,3 miljarder 1973. Denna kraftiga ökning var en följd av de tidigare omtalade överenskomsterna om den slutliga finansieringen. Under 1973 avlyftes sålunda totalt bostadsbyggnadskrediter för 11,6 miljarder kr. (tabell 8).

Trots att affärsbankernas stock av oavlyftade bostadsbyggnadskrediter sjönk 1973 kom den att öka för samtliga berörda institut med drygt 600 milj. kr. Den största ökningen ägde rum i sparbankerna, vars stock av sådana krediter växte med 440 milj. kr., i huvudsak placerade i småhus.

Tabell 9: 8 Avlyft av utestående bostadsbyggnadskrediter 1973

Nettobelopp, milj. kr.

	1973
<i>Avlyft</i>	
Affärsbanker	7 578
Andra banker	3 579
Bostadsinstitut	413
Summa	11 570
<i>Finansiering</i>	
Bankernas egna omläggningar av bostadsbyggnadskrediter till slutliga bostadslån	292
Bostadsinstitutens utlåning till bostadsfastigheter	8 278
Mellankrediter	1 024
Statliga lån till bostadsfastigheter	1 830
Diverse	146
Summa	11 570

Källa: Konjunkturinstitutet.

Näringslivets investeringar i byggnader och maskiner ökade med 2,2 % i volym 1973. Motsvarande värdemässiga ökning uppgick till 2,2 miljarder kr. Samtidigt var dess lagerinvesteringar i löpande priser betydligt mer negativa 1973 än 1972. Under 1973 ägde således en lagerförtäring på närmare 3 miljarder kr. rum mot ca 150 milj. kr. 1972. Detta innebar, att näringslivets totala investeringsutgifter minskade med drygt en halv miljard kr. detta år. Parallellt härmed torde företagens vinstläge har förbättrats avsevärt, vilket tillsammans med nedgången i de totala investeringsutgifterna torde ha medfört en kraftig förbättring av näringslivets finansiella sparande.

Tabell 9: 9 Näringslivets upplåning på kreditmarknaden 1972 och 1973

Nettobelopp, milj. kr.

	1972	1973
Obligationer och förlagslån	2 132	2 273
Aktier	879	537
Upplåning hos affärsbankerna	3 965	4 980
Upplåning hos andra kreditinstitut	3 044	4 166
Summa	10 020	11 956

Källa: Riksbanken.

Trots näringslivets kraftiga förbättring av sitt finansiella sparande 1973 tycks denna sektor ha fortsatt att öka sin reguljära upplåning i accelererande takt. Sålunda uppgick sektorns upplåning på kreditmarknaden till närmare 12 miljarder kr. 1973 mot 8,7 och 10 miljarder kr.

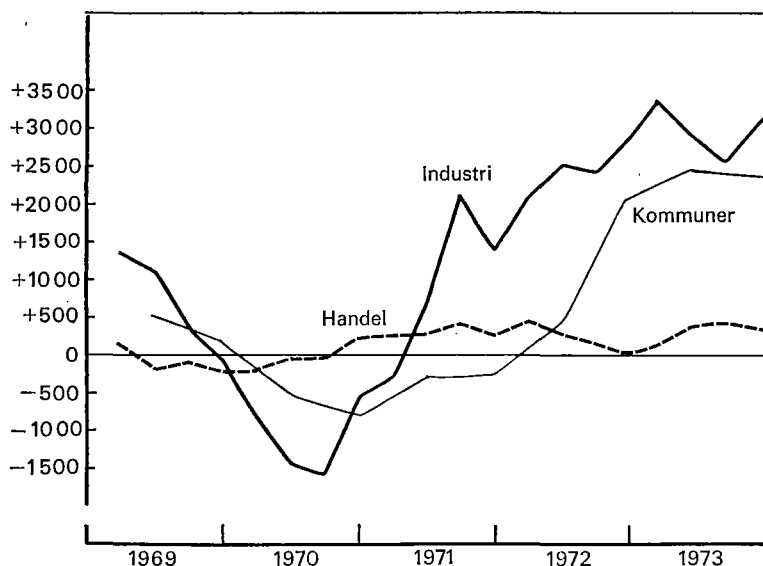
1971 resp. 1972. Näringslivets nettouplåning ökade kraftigt i samtliga kreditinstitut 1973 (tabell 9). Denna utveckling har dock inte kommit till uttryck i Svenska bankföreningens statistik över affärsbankernas utestående krediter hos vissa sektorer. Enligt denna sjönk i stället affärsbankernas utlåning till industrin och privatpersoner under 12-månadersperioden t. o. m. 9 november 1973. Deras utlåning till handeln ökade visserligen under denna period men i lägre takt än under den närmast föregående 12-månadersperioden. Företagens kapitalanskaffning förefaller emellertid ha växt påtagligt under senare delen av 1973.

Som följd av det lätta kreditmarknadsläget både 1972 och 1973 torde näringslivets inhemska upplåning utanför kreditmarknaden ha varit förhållandevis obetydlig 1973. En indikation härpå ger bankernas garantiförbindelser. Dessa ökade ungefär lika mycket 1973 som 1972. Näringslivets upplåning utomlands, som kommer till uttryck i betalningsbalansens privata kapitaltransaktioner samt restposten minskade med en halv miljard kr. 1973.

Denna nedgång framstår dock som tämligen obetydlig jämfört med den kraftiga förbättring som samtidigt inträffat för näringslivets finan-

Diagram 9:1 Industrins, handelns och kommunernas likviditetsutveckling 1969—1973

12-månadersflöde, milj. kr.

Anm. Med likvida medel avses för kommunerna kassa-, bank- och postgirotillgodohavanden, för industrin och handeln dessutom kortfristiga penningplaceringar och icke-utnyttjad checkräkningskredit. Uppgifterna avser industriföretag med fler än 200 anställda och handelsföretag med fler än 100 anställda.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

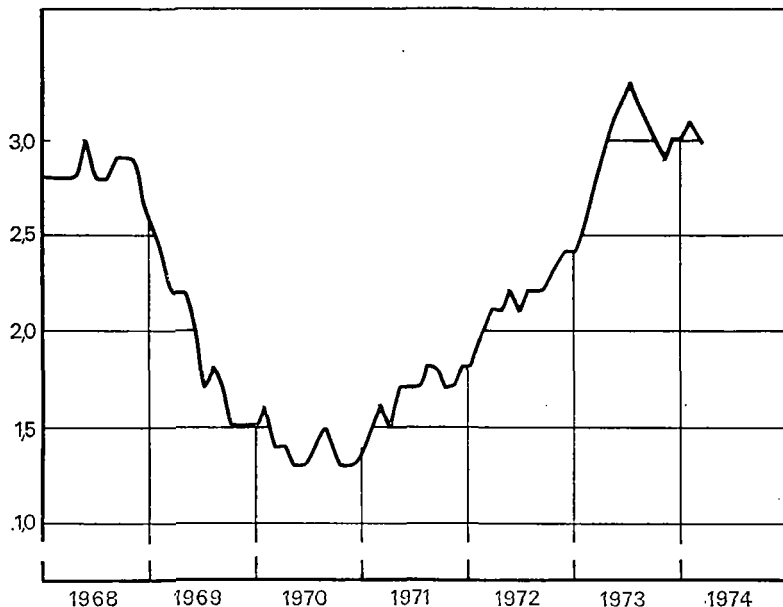
siella sparande samt den ökning som skett av den reguljära upplåningen. En icke oväsentlig likviditetsuppbyggnad har således kunnat genomföras 1973. Som även framgår av diagram 1 byggde både industrin och bankerna upp sina likvida tillgångar snabbare 1973 än 1972.

9.3 Utblick mot 1974

Under 1973 medverkade utfallet av de utrikes betalningarna till en avsevärd tillväxt av likviditeten i samhällsekonomin. 1974 väntas däremot utrikestransaktionerna upphöra att utöva en sådan inverkan. I stället har man att räkna med möjligheten av en motsatt effekt i och med att bytesbalansen förutses kasta om från ett överskott om knappt 5 miljarder kr. 1973 till ett underskott om ca 1,6 miljarder kr. 1974. Det bedöms vidare som sannolikt att den försvagning av bytesbalanserna i flertalet västeuropeiska länder och däribland Sverige, vilken aktualiseras i samband med oljeprisernas kraftiga stegring, kan bli bestående åtminstone in på 1975.

Kreditpolitiken i Sverige kommer under sådana förhållanden att jämfört med 1973 i vissa hänseenden ställas inför annorlunda uppgifter 1974. Det gäller inte längre i samma utsträckning att anpassa kreditgivningens storlek och inriktning med hänsyn enbart till den interna balansen. Problemställningen blir i stället i ökad grad hur man skall

Diagram 9: 2 Valutarenservan uttryckt i antal månaders import 1968—1974
Importtalen utgörs av 12-månaders glidande genomsnitt

Källa: Konjunkturinstitutet.

kunna samtidigt hålla ett lämpligt kreditmarknadsläge inom landet och utöva en sådan inverkan på kapitalrörelserna till och från landet att man kan räkna med en godtagbar utveckling av valutarenserv, dvs. vår internationella likviditet. I vilken grad kreditpolitiken kan komma att behöva styras med hänsyn till behovet av att kunna påverka kapitalrörelserna är dock ännu oviss.

Under nuvarande omständigheter förefaller det inte meningsfullt att i en preciserad kalkyl söka ange hur kreditbehoven kommer att kunna prioriteras och tillgodoses. Vissa uppskattningar kan väl däremot göras rörande de kreditanspråk, som kan komma att anmäla sig utan att därmed åsyftas någon prognos rörande den faktiska kreditgivningen. Dessa spörsmål skall närmare beröras i det följande. Dessförinnan finns emellertid anledning att i korthet relatera innebörden av de kreditpolitiska åtgärder som vidtagits i början av april 1974. Under de båda sista veckorna i mars 1974 avtappades riksbankens reserv av utländska valutor med ca 1,8 miljarder kr. Detta föranledde riksbanken att fr. o. m. den 3 april 1974 höja diskontot från 5 % till 6 % samt att fr. o. m. den 5 april 1974 höja kassakvoten från 1 % till 5 %. Diskontohöjningen liksom kassakvotshöjningen syftade till att minska differensen mellan räntenivån i utlandet och räntenivån i Sverige, särskilt vad gällde korta placeringar. Kassakvotshöjningen innebär att bankerna måste hålla 5 % av sin inlåning på checkräkning i riksbanken. På dessa medel uppbär bankerna 6 % ränta, dvs. samma ränta som bankerna får betala för upplåning i riksbanken till en volym svarande mot 75 % av deras egna fonder. Bankerna kan härigenom utan ränteförlust täcka in nästan hela kassakvotshöjningen. De drivs emellertid genom denna höjning in i straffräntezonen; för upplåning överstigande 75 % av en banks egna fonder tar nämligen riksbanken 8 % i diskonto, och som en följd härav kan räntesatserna på penningmarknaden stiga till ett motsvarande högre läge med återverkningar på penningströmmarna mellan utlandet och Sverige. I och med att bankerna parallellt med insättning av medel i riksbanken får uppta lån i denna bank utgör dessa insättningar inte något kassamässigt hinder för bankerna att expandera sin utlåning. I samband med diskontohöjningen uppmanades dock bankerna att dämpa ökningstakten i sin utlåning.

Statens budgetunderskott 1974 uppskattas till ca 11 miljarder kr., vilket skulle innebära en ökning av det kassamässiga underskottet med drygt 4,5 miljarder kr. jämfört med 1973. Även om bostadssektorns finansieringsbehov beräknas avta med över en halv miljard kr. förefaller det sålunda som om det sammanlagda upplåningsbehovet för staten och bostadssektorn skulle stiga med ca 4 miljarder kr. Utbudet från försäkringssektorn, i vilken AP-fonderna inräknas, kan samtidigt väntas stiga väsentligt mindre eller med ca 1,5 miljarder kr. Detta tyder på att en

större del än hittills av de nämnda sektorernas kreditbehov skulle behöva täckas på kreditmarknaden i övrigt.

Det är svårare att säga något bestämt om utvecklingen av kommunernas, näringslivets och hushållens upplåning på den svenska kreditmarknaden. Det kommunala finansieringsbehovet torde bli tämligen oförändrat. 1973 synes en nettoupplåning på ca 2 miljarder kr. ha möjliggjort en likviditetsökning på ca 2,4 miljarder kr. Näringslivets (inkl. hushållens) upplåning på marknaden uppgick 1973 till ca 12 miljarder kr., varav drygt 7 miljarder kr. i bankerna. Häremot svarade emellertid en betydande ökning av de likvida tillgångarna. Under 1974 beräknas näringslivets fasta investeringar öka med 4 miljarder kr. Konjunkturinstitutets prognoser för lagerinvesteringarna pekar på ett omslag från en lagerminskning på 2,8 miljarder kr. till en lageruppyggnad på knappt 2,5 miljarder kr. Näringslivets investeringsutveckling tyder således på ett ökat medelsbehov på inemot 9,5 miljarder kr.

Beräkningar av detta slag ger emellertid bara en allmän bakgrund för en uppskattning av den inhemska kreditexpansion som är konsistent med de givna prognoserna. Hos både kommunerna och näringslivet har en mycket betydande likviditetsökning ägt rum under de senaste åren och det förefaller möjligt att en minskning kan komma att ske av de likvida tillgångarna. Det är även möjligt, och det var ett uttalat syfte med de kreditpolitiska åtgärderna i början av april, att näringslivet finansierar sig utomlands i större utsträckning än under 1973. Slutligen har man även att räkna med de förändringar av självfinansieringsmöjligheterna som förefaller troliga.

BIHANG

Delprognoser och arbetsfördelning rörande nationalbudget 1974

Av inledningen framgår vilka kapitel och avsnitt som sammanställts inom finansdepartementets ekonomiska avdelning (EA) resp. konjunkturinstitutet (KI). Nedan redovisas detta i tablåform. Härutöver framgår EA:s och KI:s bedömningar av utvecklingen inom olika delsektorer.

Sektor	Avsnittet utformat inom	Prognos, %	
		EA	KI
Privat konsumtion	KI	4,5	4,5
Offentlig konsumtion	EA	3	—
Bruttoinvesteringar	KI	0	0
Lagerinvesteringar	KI	500 ¹	1 500 ¹
Export av varor och tjänster	KI	6,5	6,5
Import av varor och tjänster	KI	8	9,5
Bruttonationalprodukt	EA	4,5	5
Internationell bedömning	EA		
Produktion inom gruvor, mineralbrott, tillverkningsindustri och skogsbruk	KI		
Övrig produktion	EA		
Arbetsmarknad	EA		
Priser	KI		
Kreditmarknad	KI		
Sammanfattande översikt	EA		

¹ Milj. kr. i 1968 års priser.

Innehåll

1	<i>Sammanfattande översikt</i>	2
1.1	Den ekonomiska utvecklingen under 1973	2
1.2	Utvecklingen inom olika områden 1974	6
1.3	Sammanfattande bedömning för 1974	13
2	<i>Det internationella läget</i>	20
2.1	Sammanfattande översikt	20
2.2	Länderöversikter	31
3	<i>Utrikeshandeln</i>	49
3.1	Exporten	49
3.2	Importen	64
3.3	Bytes- och betalningsbalansen	69
4	<i>Produktionen</i>	74
4.1	Sammanfattning av industriproduktionens utveckling	74
4.2	Gruvor och mineralbrott samt tillverkningsindustri	74
4.3	Skogsbruket	89
4.4	Övriga näringsgrenar och den totala produktionen	90
5	<i>Arbetsmarknaden</i>	93
5.1	Läget på arbetsmarknaden under 1973 och början av 1974	93
5.2	Arbetsmarknaden 1974	104
6	<i>De enskilda konsumenternas ekonomi</i>	108
6.1	De disponibla inkomsterna	109
6.2	Konsumentpriserna	114
6.3	Den privata konsumtionen	117
7	<i>Investeringarna</i>	121
7.1	Sammanfattning av investeringsprognosen för 1974	121
7.2	Investeringsutvecklingen inom olika områden	125
7.3	Lagerinvesteringar	139
8	<i>Den offentliga verksamheten</i>	142
8.1	Allmänt	142
8.2	Staten	143
8.3	Kommunerna	148
8.4	Socialförsäkringssektorn	152

Bil. 1 Nationalbudget: 1974	177
8.5 Den konsoliderade offentliga sektorn	154
8.6 Beräkning av finanspolitiska effekter	158
9 Kreditmarknaden	163
9.1 Kreditinstitutens utlåning	166
9.2 Den sektorvisa upplåningen	168
9.3 Utblick mot 1974	172
<i>Bihang</i>	
Delprognoser och arbetsfördelning	175

Tabellförteckning

1: 1 Produktionsutvecklingen 1972—1973	3
2 Försörjningsbalans 1973—1974	18
3 Bytesbalans 1972—1974	19
2: 1 Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder och länderområden 1972—1974	20
2 Konsumentpriser 1962—1973	21
3 Timförtjänsten för industriarbetare 1962—1973	22
3: 1 Sveriges export av färdigvaror (exkl. fartyg) till OECD-området 1971—1974	50
2 Sveriges export av färdigvaror (exkl. fartyg) 1968—1974	53
3 Prisutvecklingen för färdigvaror 1960—1974	54
4 Exportutvecklingen för olika varugrupper 1972—1974	59
5 Importutvecklingen för olika varugrupper 1972—1974	66
6 Bytes- och betalningsbalans 1970—1974	72
4: 1 Industriproduktionens utveckling 1971—1974	75
2 Försörjningsbalans för sågade och hyvlade trävaror 1972—1974	76
3 Försörjningsbalans för järn och stål 1972—1974	81
4 Försörjningsbalans för verkstadsprodukter, exkl. fartyg 1972—1974	84
5 Försörjningsbalans för övriga industriprodukter 1972—1974	88
6 Försörjningsbalans för rundvirke 1972—1974	90
5: 1 Sysselsättningen inom olika näringsgrenar 1971—1973	99
2 Vid arbetsförmedlingarna registrerad arbetslöshet januari—april 1974	101
3 Arbetslösheten enligt arbetskraftsundersökningarna januari—mars 1973 och 1974	103
6: 1 De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1972—1974	110
2 Inkomstöverföringar till hushåll 1972—1974	111
3 Hushållens direkta skatter och avgifter 1970—1974	112
4 Hushållens nettobehållning av de inkomstöverföringar som reformeras 1974	113
5 Konsumentprisindex december 1972—december 1973	114
6 Konsumentprisförändringar 1972—1974 uppdelade på komponenter	115
7 Hushållens konsumtionsutveckling 1963—1973	119

Bil. 1 Nationalbudget 1974

179

7: 1 Bruttoinvesteringarnas utveckling 1969—1973 samt prognos för 1974	122
2 Bruttoinvesteringarnas utveckling 1969—1973 samt prognos för 1974 för privat, statlig och kommunal sektor	123
3 Lägenheter i påbörjade och inflyttningsfärdiga bostadsbyggen 1968—1974	127
4 Antal lägenheter för vilka preliminära beslut om bostadslån till ombyggnad meddelats 1968—1973	128
5 Preliminärt verkställda investeringar 1973 resp. planerade investeringar 1974 enligt investeringsenkät i februari 1974	130
6 Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1965—1974	131
7 Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar, halvårsvis, 1965—1974	133
8 Planerade och faktiska förändringar av de borgerliga primärkommunernas och landstingens investeringar 1965—1974	138
9 Lagervolymförändringar totalt och efter näringsgrenar 1970—1974	141
8: 1 Statens inkomster och utgifter 1972—1974	146
2 Kommunernas inkomster och utgifter 1972—1974	150
3 Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1972—1974	153
4 Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar 1972—1974	155
5 Den konsoliderade offentliga sektorns inkomster och utgifter 1972—1974	156
6 Finanspolitiska effekter 1973 och 1974	161
9: 1 Penningmarknaden 1971—1973	163
2 Kreditmarknaden 1972 och 1973	165
3 Penningmängden 1971—1973	166
4 Affärsbankernas kreditgivning till bostadssektorn 1971—1973	167
5 Utvecklingen av statens finansobjekt 1972 och 1973	168
6 Kommunernas upplåning, utlåning, förändring av likvida tillgångar samt finansiella sparande 1972 och 1973	168
7 Bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden samt statliga bostadslån 1972 och 1973	169
8 Avlyft av utestående bostadsbyggnadskrediter 1973	170
9 Näringslivets upplåning på kreditmarknaden 1972 och 1973	170

Diagramförteckning

2: 1 Bruttonationalprodukten i olika länder och länderområden 1964—1973	24
3: 1 Exportutvecklingen, totalt och för vissa varugrupper 1967—1974	61
5: 1 Antal obesatta platser vid månadens mitt 1970—mars 1974	96
2 Antal registrerade arbetslösa och antal obesatta platser vid månadens mitt 1970—april 1974	100
6: 1 Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1960—1974	117
2 Privat konsumtion fördelad på varugrupper. Hushållssparande 1963—1973	118
7: 1 Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på sektorer 1965—1974	124
2 Andel outhyrda lägenheter 3 månader efter färdigställandet 1968—1973	126
3 Medianbyggnadstid i antal månader för påbörjade lägenheter 1969—1974	128
4 Investeringar i bostäder och inom egentlig industri 1968—1974	131
5 Investeringar inom egentlig industri, totalt och uppdelat på branscher 1967—1974	132
6 Totala industrins lagervolymförändringar 1963—1973	140
9: 1 Industrins, handelns och kommunernas likviditetsutveckling 1969—1973	171
2 Valutareserven uttryckt i antal månaders import 1968—1974	172

Långtidsbudget för perioden 1974/75—1978/79

LÅNGTIDSBUDGET FÖR PERIODEN 1974/75—1978/79

1 Inledning

1.1 Långtidsbudgetens syfte och allmänna uppläggning

Långtidsbudgetens syfte är att kartlägga de statsfinansiella konsekvenserna på längre sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. Den utarbetas årligen inom finansdepartementets budgetavdelning och redovisas för riksdagen som en bilaga till den reviderade finansplanen.

På *utgiftssidan* utgör långtidsbudgeten en kalkyl över omfattningen av de finansiella och reala resurser som krävs för att av statsmakterna uppställda målsättningar skall kunna uppfyllas och gjorda åtaganden infrias. På *inkomstsidan* förutsätts gällande skatteregler bestå. Dessa har sedan applicerats på en antagen utveckling av skatteunderlagets tillväxt.

Inga försök görs att förutse vilka nya beslut som kan komma att fattas under perioden eller effekterna härav. Långtidsbudgeten är sålunda varken en plan eller ett program för den önskvärda utvecklingen eller en prognos för den mest sannolika utvecklingen. Långtidsbudgetens syfte är att ange de inteckningar i det framtida resursutrymmet som gjorts genom redan fattade beslut. Mot denna bakgrund kan förslag om nya aktiviteter bedömas och omprövningar av redan gällande program aktualiseras.

1.2 Principerna för utgiftsbedömningarna

De beräkningar av den framtida utgiftsutvecklingen som redovisas i det följande syftar endast till att ange *konsekvenserna* av redan fattade beslut. Beroende på beslutets eller åtagandets karaktär och utformning kan dessa konsekvensberäkningar komma att läggas upp på olika sätt. Följande typfall avser att belysa hur beräkningarna utformats i några olika situationer.

1. I vissa fall har statsmakterna *beloppsmässigt kvantifierat* en utgiftsnorm. Detta gäller i allmänhet utgifter av transfereringskaraktär. De sålunda kvantifierade programmen kan vara av olika slag:

a) För vissa aktiviteter föreligger målsättningar som gäller t. v. och som inte innefattar standardhöjningar. Detta gäller t. ex. de allmänna

barnbidragen som utgår med fastställt belopp för alla barn under 16 år. Här kommer den beräknade anslagsutvecklingen att helt styras av antagandena om befolkningsutvecklingen.

b) För vissa verksamheter innefattar den kvantifierade målsättningen även *standardhöjningar* under hela eller en del av den tid som omfattas av långtidsbudgeten. Vid beräkningarna har hänsyn tagits till detta genom att utgifterna successivt höjts i enlighet med det beslutade åtagandet. Ett exempel härpå är anslaget till folkpensioner där utgifterna för den årliga standardstegringen i form av pensionstillskott medtagits i kalkylerna.

c) Slutligen finns på några områden *tidsbegränsade* program. I dessa fall har i allmänhet utgifterna antagits falla bort i och med att programmet upphör. Exempel på detta är programmet för bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin, vilket löper ut budgetåret 1974/75. Några utgifter för detta ändamål under åren därefter har därför inte lagts in i långtidsbudgeten.

I den mån det är klart orealistiskt att räkna med att anslagen kommer att falla bort efter programperiodens slut underskattas givetvis omfattningen av de framtida resursanspråken. I en del fall har statsmakterna även låtit förstå att tidsbegränsade program avses bli förlängda i en eller annan form utan att formella beslut ännu fattats härom. Utgifterna för program av denna karaktär förutsätts ligga kvar på oförändrad nivå. Likaså har i fråga om vissa avtal vilka löper ut under långtidsbudgetperioden men som avses bli förnyade, schablonmässigt antagits oförändrad anslagsnivå. Detta gäller t. ex. avtalen med landstingskommunerna avseende mentalsjukvården.

2. I andra fall har statsmakterna *kvantifierat målen* men inte preciserat de finansiella konsekvenserna härav. Sådana kvantifieringar återfinns exempelvis på den spärrade utbildningens område. I dessa fall har i långtidsbudgeten tagits upp de resurser som beräknats nödvändiga för att uppnå de fastställda målen. Eftersom beräkningarna avser de erforderliga resursinsatserna utgår de från vissa antaganden om rationalisering och produktivitetsutveckling.

3. I de fall statsmakterna fattat principbeslut eller gjort principuttalanden i viss fråga utan att ställning ännu tagits till närmare regler eller tidpunkten för ikraftträdandet, m. m. har utgifter för detta inte medräknats i långtidsbudgeten. Detta gäller t. ex. riksdagens principuttalande i fjol beträffande ytterligare reformer på pensionsområdet.

4. För de flesta anslag *saknas* av statsmakterna *kvantifierade mål* för den framtida verksamheten. I dessa fall har konsekvensbedömningen gjorts från andra och i allmänhet mera skönsmässiga utgångspunkter.

a) En i vissa fall användbar metod är att utgå från oförändrad kvalitet på den statliga tjänsteproduktionen så som den upplevs av konsumenterna. Detta innebär att produktionen får anpassas till förändringar

i efterfrågan. Vid beräkningen av insatsen av resurser måste emellertid hänsyn tas till produktivitetsutvecklingen, som i allmänhet måste förutsättas vara sådan att en över tiden oförändrad efterfrågan kan tillgodoses med successivt minskade resursinsatser. Denna metod är i princip den som används för bl. a. flera myndighetsanslag, dvs. utgifter för löner och omkostnader. Det bör dock understrykas att stora svårigheter föreligger att rätt bedöma efterfråge- och produktivitetsutvecklingen. Antagandena måste göras mycket schablonartade.

b) För de statliga verksamhetsgrenar som förekommer på statsbudgetens utgiftssida i huvudsak som *investering*, bl. a. kommunikationsverken och vägbyggandet, föreligger särskilda svårigheter att avgöra vilken anslagsutveckling som på längre sikt krävs för att anpassa produktionen till förändringar i efterfrågan. Detta sammanhänger främst med svårigheterna att precisera sambandet mellan investeringar och efterfrågan. Principen i beräkningarna har här varit att investeringarna antagits öka i takt med efterfrågan sedan hänsyn tagits till en förväntad produktivitetsutveckling. För de närmast framförliggande åren domineras dock investeringsverksamheten ofta av genomförandet av redan fattade investeringsbeslut.

c) Inom vissa områden saknas kontinuerlig investeringsverksamhet av större omfattning. Däremot aktualiseras punktvis vissa större projekt utan att dessa i och för sig innebär höjd målsättning för verksamheten. Som exempel kan nämnas uppförandet av förvaltningsbyggnader i samband med omlokalisering av statlig verksamhet. I den mån en utbyggnad inte följer av fastlagda program har en allmän skälighetsbedömning fått göras.

1.3 Beräkningsunderlag

Långtidsbudgeten omfattar endast i statsbudgeten ingående utgifter och inkomster. Härav följer att affärsverkens driftutgifter och andra utgifter för de statliga bolagen än tillskott av kapital inte ingår i beräkningarna. Detsamma gäller en stor del av socialförsäkringssystemet, bl. a. AP-fondens utgifter och inkomster.

Grundvalen för långtidsbudgeten utgörs av långtidsbedömningar som utförts av myndigheterna. Den slutliga bedömningen av anslagsutvecklingen har gjorts inom finansdepartementets budgetavdelning efter samråd med vederbörande fackdepartement.

Vid en diskussion av den statliga utgiftsutvecklingen under de framförliggande budgetåren är det naturligt att göra jämförelser med utvecklingen under tidigare år. Sådana jämförelser kan visa bl. a. i vilken mån nya tendenser i den totala utgiftsutvecklingen eller i utvecklingen på skilda delområden gör sig gällande.

Som jämförelsematerial kommer i det följande att användas statistiken

över budgetutfallen för budgetåren 1968/69—1972/73. För budgetåret 1973/74 föreligger slutredovisning först hösten 1974. Detta budgetår har därför inte tagits med i kalkylerna.

Beräkningarna av den framtida utgiftsutvecklingen utgår från anslagsbeloppen för budgetåret 1974/75 enligt 1974 års reviderade finansplan. Två olika beräkningar har utförts, dels en i fasta priser och löner, dels en i löpande priser och löner. I tabellerna 4 och 5 i avsnitt 3 redovisas de totala utgifternas utveckling enligt dessa beräkningar. I samma avsnitt finns också utgifterna i fasta priser fördelade på ändamålsgrupper.

För att uppnå jämförbarhet med den redovisade framtida utgiftsutvecklingen är det nödvändigt att även den historiska perioden avspeglar utgiftsförändringar i fasta priser. Omräkningen av utgifterna från löpande priser till fasta priser har gjorts med hjälp av olika indexserier. För vissa utgiftsgrupper finns direkt användbara indextal. Detta gäller t. ex. de kvantitativt viktiga direkta inkomstöverföringarna. Dessa har omräknats efter konsumentprisindex. För andra grupper saknas direkt tillämpbara indexserier. Detta gäller t. ex. de anslag som innehåller omkostnader. För dessa komponenter har använts konsumentprisindex sedan denna rensats från varugrupper som inte är relevanta för den statliga konsumtionen.

Den angivna metodiken för volymberäkning innebär således att för de utgiftsgrupper som består av transfereringar och finansiella transaktioner (utlåning) anges den nytta i reala termer som resursöverföringen representerar för mottagaren. För de utgifter som innebär statlig konsumtion eller investering anger volymberäkningarna statens efterfrågan på reala resurser.

2 Samhällsekonomisk bakgrund

2.1 Inledning

Den offentliga sektorns konsumtions- och investeringsutgifter tar i dag i anspråk ca 1/3 av de totala ekonomiska resurserna. Sedan ett flertal år tillbaka har den kommunala sektorns resursanspråk vuxit snabbare än statens. Numera är de kommunala konsumtions- och investeringsutgifterna nästan dubbelt så stora som statens. En växande del av det offentligas intäkter tas vidare i anspråk för inkomstöverföringar (transfereringar) till andra sektorer i samhällsekonomin, då i första hand till hushållssektorn. De reala resursanspråken kommer i dessa fall inte att ställas direkt från de offentliga sektorerna utan från de mottagande sektorerna i form av t. ex. resursanspråk för privat konsumtion. Detta förhållande kan illustreras av att det offentligas samlade inkomster år 1972 uppgick till 43 % av bruttonationalprodukten (BNP) medan den offent-

liga efterfrågan på varor och tjänster samma år utgjorde 28 %. Skillnaden utgjordes av de direkta inkomstöverföringarna till andra sektorer.

Den statliga budgetplaneringens uppgift är bl. a. att ge underlag för en avvägning mellan olika sektorer i enlighet med den ekonomiska politikens allmänna målsättningar. Den offentliga sektorns efterfrågan på varor och tjänster och övrig påverkan på samhällsekonomin måste utvecklas på ett sådant sätt att balans mellan totala anspråk och tillgängliga resurser upprätthålls. Genom att redovisa vilken resursmängd som är in-tecknad av redan fattade beslut om statliga utgifter utgör långtidsbudgeten ett hjälpmedel för en sådan avvägning.

Ett annat underlag för den statliga ekonomiska politiken utgör långtidsutredningarna. I dessa utredningar konfronteras — mot bakgrund av bl. a. olika beslutsenheters planer och förväntningar — de totala resursanspråken med uppskattningar av det framtida resursutrymmet och alternativa allokeringsmönster diskuteras. I bilaga 3 till 1973 års reviderade finansplan redogjordes för huvudresultaten av en avstämning och framskrivning av 1970 års långtidsutredning. Genom denna kom tidsperspektivet att utsträckas t. o. m. året 1977.

Den kraftigt förhöjda prisnivån på oljeprodukter som inträffat under vinterhalvåret 1973—74 har infört en ny faktor i den ekonomiska utvecklingen. Enbart den direkta effekten av den stegrade oljeprisnivån kan beräknas till ett par procent på konsumentpriserna. Förändringen i de relativa priserna kommer sannolikt — om de blir bestående — att få återverkningar på såväl konsumtionsmönstret som på produktionsfördelningen.

Det är emellertid ännu för tidigt att ha någon bestämd uppfattning i frågan om dessa förhållanden kommer att medföra att den utvecklingsbild som tecknades i avstämningen och framskrivningen av 1970 års långtidsutredning behöver revideras. I avvaktan på ett ställnings-tagande här till och med betonande av de reservationer som kan följa av de tidigare berörda omständigheterna återges i huvuddrag de bedömningar som redovisades i den under våren 1973 publicerade avstämningen och framskrivningen.

2.2 Resursutveckling och produktionstillväxt

Enligt de bedömningar som redovisades i avstämningen och framskrivningen av 1970 års långtidsutredning väntas under åren 1972—1977 arbetskraftsutbudet i timmar öka med 0,1 % per år. Antalet personer i arbetskraften beräknas öka med 0,5 % per år fram till år 1977. Av denna ökning väntas 2/5 härröra från befolkningsförändringar och drygt 3/5 från ökad förvärvsfrekvens. Det ökande antalet personer i arbetskraften skulle huvudsakligen komma till stånd genom en ökning av kvinnornas förvärvsfrekvens. Även bland kvinnor med barn under 7

år beräknas talen fortsätta att stiga, men i något avtagande takt. För männens del förutses en viss, fortsatt nedgång.

I såväl 1970 års utredning som i avstämningen och framskrivningen framstod frågan om produktivitsutvecklingen som svårbedömd. Sett över hela konjunkturcykler har tidigare en betydande stabilitet i produktivitsförändringarna varit rådande. Genomgående är också att försvagningar i produktivitetstillväxten under år med svaga konjunkturer senare tagits igen då konjunkturer vänt uppåt. Mot denna bakgrund och med beaktande av den allmänna svårigheten att bedöma denna faktors utveckling kunde det vara motiverat att inte låta den låga ökningstakten 1970—1971 föranleda någon revidering av den bedömning som redovisats i 1970 års utredning.

Trots detta stannade man i den under våren 1973 redovisade avstämningen för att revidera ner produktivitsförutsättningen något i förhållande till den som redovisades år 1970. För perioden 1972—1977 beräknades denna till 4,3 % per år. Detta kan ses som en markering av olika mer eller mindre vaga antydningar om ökade restriktioner för snabba produktivitsstegringar.

Med dessa antaganden om den fortsatta produktivitsutvecklingen och om arbetskraftens utveckling skulle kapacitetstillväxten i vår ekonomi för perioden 1972—1977 kunna beräknas till 4,4 % per år.

I den följande tabell redovisas den faktiska utvecklingen åren 1965—1975 samt bedömningarna enligt 1970 års långtidsutredning (LU 70) och enligt den år 1973 presenterade avstämningen.

Arbetskraftsvolym och produktivitsutveckling
Genomsnitt per år, procent

	1965—1970	1970—1975 enl. LU 70	1972—1977 enl. av- stämningen
Antal arbetstimmar	-0,6	-0,8	0,1
Produktion per arbetstimme	4,7	4,9	4,3
Bruttonationalprodukt (från produktionssidan)	4,1	4,1	4,4

2.3 Resursfördelningen

Med utgångspunkt i de i föregående avsnitt beräknade kapacitetstalen görs i långtidsutredningen bedömningar av hur efterfrågan kan komma att fördela sig på olika användningsområden. I LU 70 redovisades olika alternativ för produktionsökningens fördelning på olika användningsområden. En viktig utgångspunkt för dessa alternativa överväganden var en beräkning av de resurskrav som måste tillgodoses för att balans i de utrikes betalningarna skulle kunna uppnås under perioden 1970—1975. Enligt utredningens huvudkalkyl, som innebar att balansen skulle vara återställd år 1975, krävdes att ca 10 % av den årliga produktions-

ökningen direkt togs i anspråk för att förbättra utrikesbalansen. Därutöver krävdes en relativt betydande investeringsaktivitet inom industrin för att den fortsatta exportutvecklingen skulle komma till stånd.

Utvecklingen åren 1970—1972 innebar en mycket markerad förstärkning av handelsbalansen. Medan exportvolymen dessa två år steg med 4,4 % per år minskade importvolymen med 1 %. För andra poster i bytesbalansen var utvecklingen annorlunda. Så t. ex. fortsatte tjänstebalansen att försvagas främst på grund av turismens utveckling. Ökningen av u-landsbiståndet ställde också ökade krav på betalningsbalansen. Trots detta förbättrades totalsiffran i bytesbalansen för varor och tjänster under de två åren med 3 500 milj. kr. Omsvängningen i de utrikes betalningsförhållandena kunde i viss utsträckning hänföras till det ändrade konjunkturläget. Huruvida omsvängningen var så stark att balans i betalningarna skulle föreligga vid en "normal" konjunktur bedömdes dock i samband med avstämningen som osäkert. En preciserad positionsbestämning var då inte möjlig men mot bakgrund av den speciella konjunktursituationen som rått under åren 1971 och 1972 kunde man inte utesluta att vi 1972 ännu inte fullt ut skulle ha nått upp till ett långsiktigt balansläge.

En fullföljning av bytesbalansmålsättningen i 1970 års långtidsutredning skulle enligt bedömningarna under våren 1973 kräva en tillväxt av den totala exporten med 7,1 % om året under perioden 1972—1977. Den rena varuexporten förutsattes därvid stiga med 7,7 % om året.

I fråga om den framtida utvecklingen av importen — liksom även av exporten — var det inte möjligt att exakt beräkna de effekter som skulle följa av det ingångna handelsavtalet med de europeiska gemenskaperna. Sänkningen av tullarna gentemot EG-länderna kunde efter hand förväntas resultera i en höjd importbenägenhet. De gjorda beräkningarna visade på en ökning av importen med 7,3 % per år under perioden 1972—1977.

Tabell 1

Försörjningsbalansens utveckling 1970—1977

Förändring i volym, procent per år

	1965—1970	1970—1975 enl. LU 70	1972—1977 enl. av- stämningen
Privat konsumtion	3,1	3,3	4,4
Offentlig konsumtion	5,8	4,5	4,0
Statlig	2,0	3,5	3,5
Bruttoinvesteringar	3,8	3,5	2,5
Statliga	-0,3	3,5	1,7
Export av varor och tjänster	8,6	7,3	7,1
Import av varor och tjänster	7,9	6,2	7,3
Bruttonationalprodukt (från användningssidan)	4,0	3,8	4,2

Utvecklingen under år 1973 kom att ytterligare befästa intrycket av en förstärkt extern balans för den svenska ekonomin. Hur denna situation kommer att utveckla sig under de närmast följande åren är som inledningsvis berördes bl. a. beroende av den fortsatta utvecklingen beträffande råvarupriserna och då särskilt oljepriserna.

Den i 1970 års utredning förutsedda försvagningen av bostadsinvesteringarna bekräftades vid de förnyade beräkningarna. För offentlig sektor samt för byggnadssektorn medförde avstämningen en viss nedräkning av investeringsplanerna jämfört med LU 70, vilket även var fallet med industrins investeringar. För de totala bruttoinvesteringarna beräknades en ökning med 2,5 % per år 1972—1977.

För offentlig konsumtion gjordes en viss nedrevidering i avstämningen jämfört med kalkylen i 1970 års utredning. För perioden 1972—1977 beräknades ökningen till 4,0 % per år. Nedrevideringen — som gjorts i belysning av ett nytt planmaterial — var mest påtaglig i fråga om högre utbildning samt hälso- och sjukvård.

Ett av de mest frapperande inslagen i avstämningen var det ökade utrymme för privat konsumtion som framkom ur kalkylerna. För perioden 1972—1977 angavs detta till 4,4 % per år. Hur utvecklingen rörande privat konsumtion skall bedömas hänger dock ytterst samman med hur pass fasta de i kalkylerna intagna planerna och beräkningarna för andra användningsområden verkligen är. Varje ökning av efterfrågan inom dessa områden innebär med den kalkylmetodik som används inom långtidsutredningarna en motsvarande minskning av utrymmet för privat konsumtion. Samma effekt uppstår i den mån gjorda förutsättningar rörande hushållens sparkvot ändras.

3 Utgiftsutvecklingen

I detta avsnitt redovisas statsutgifternas utveckling under långtidsbudgetperioden. Redovisningen omfattar de totala utgifterna över statsbudgeten. Dessa redovisas grupperade efter ändamål. De elva största ändamålsgrupperna, vilka tillsammans svarar för i runt tal 90 % av utgifterna under budgetåret 1974/75, särredovisas. En redovisning av de totala utgifternas utveckling lämnas i tabell 4. Beräkningarna redovisas i fasta priser och utgår från de utgifter för budgetåret 1974/75 som redovisas i den reviderade finansplanen. För vissa anslag som är direkt knutna till prisindex redovisas också utgifternas utveckling i löpande priser. Till grund för dessa beräkningar ligger ett antagande om att priserna skall stiga med 3 % om året fr. o. m. kalenderåret 1975. En redovisning av de totala utgifternas utveckling i löpande priser lämnas i tabell 5.

3.1 Folkpensioner, sjukförsäkring m. m.

Ändamålsgruppen domineras av utgifterna för folkpensioneringen och statens bidrag till sjukförsäkringen. Med undantag för vissa administrationskostnader, som är statlig konsumtion, utgörs hela ändamålsgruppen av transfereringar till hushållen.

Utgifterna för *folkpensionerna* har under perioden 1968/69—1972/73 stigit med i genomsnitt ca 6 % per år räknat i fasta priser. Ökningen beror dels på att antalet pensionärer stigit under denna tid, dels på att standardförbättringar genomförts. Antalet folkpensionärer uppgick i början av år 1974 till ca 1 550 000 varav ca 1 040 000 ålderspensionärer.

Riksdagen fattade år 1969 beslut om ett nytt system för standardhöjning av folkpensionerna under åren 1969—1978. Enligt detta system utgår s. k. pensionstillskott till de folkpensionärer som inte uppbär ATP eller har låg ATP. Pensionstillskottet utgjorde under budgetåret 1969/70 3 % av basbeloppet och ökar därefter med 3 procentenheter årligen enligt 1969 års riksdagsbeslut för att vid tioårsperiodens slut utgöra 30 % av basbeloppet. Den 1 juli 1974 uppgår pensionstillskottet till 18 % av basbeloppet. Inkl. pensionstillskott kommer folkpensionen år 1978 enligt nuvarande regler för ensamstående pensionär att utgöra 120 % av basbeloppet och för makar 200 % av basbeloppet. Motsvarande andelar var den 1 juli 1968 90 % resp. 140 %.

Riksdagen gjorde år 1973 ett principuttalande om bl. a. en lagstadgad sänkning av den allmänna pensionsåldern. Pensionsålderskommittén har i februari i år presenterat förslag om en reformering av nuvarande pensionssystem. Förslagen innebär bl. a. en höjning av folkpensionens grundnivå, förbättrade pensionstillskott samt en sänkning av den allmänna pensionsåldern till 65 år. I avvaktan på att förslag föreläggs innevarande års riksdag har i denna ändamålsgrupp inga medel beräknats för dessa reformer.

Antalet personer med förtidspension har ökat kraftigt de senaste åren. Ökningen beror till stor del på de ändrade regler som trädde i kraft år 1970 och som innebar förbättrade möjligheter för äldre förvärvsarbete med tungt eller pressande arbete att få pension före 67 års ålder. Möjligheterna att få sådan förtidspension har sedan dess utökats ytterligare för äldre förvärvsarbete som blir utförsäkrade från arbetslöshetsförsäkringen och inte kan få nytt arbete. Detsamma gäller för den som uppburit omställningsbidrag eller i framtiden kontant arbetsmarknadsstöd under en viss tid.

Antalet förtidspensionärer har antagits fortsätta att öka något under långtidsbudgetperioden. Förändringar i befolkningens ålderssammansättning beräknas vidare komma att öka antalet ålderspensionärer med genomsnitt 23 000 årligen. Eftersom allt fler pensionärer får ATP beräknas emellertid antalet ålderspensionärer med pensionstillskott, som nu uppgår till ca 760 000, komma att minska med ca 23 000 per år.

Beräkningen av folkpensionsanslaget i *fasta priser* under perioden har gjorts med utgångspunkt i beräknade basbelopp under år 1974. Beräkningarna omfattar därefter endast sådana utgiftshöjningar som följer av ett ökat antal folkpensionärer och de lagstadgade förändringarna av pensionstillskotten.

I fasta priser ökar utgifterna för folkpensioneringen med ca 680 milj. kr. budgetåret 1975/76. Däri ingår ca 280 milj. kr. som följer av tidigare basbeloppshöjningar. Effekterna på utgifterna av det ökade antalet pensionärer och av pensionstillskottens höjning framgår av nedanstående tablå (milj. kr.).

	Utgiftsförändring till			
	1975/76	1976/77	1977/78	1978/79
Ökat antal pensionärer	+230	+180	+170	+160
Höjda pensionstillskott	+170	+140	+110	+ 85
<i>Summa</i>	+400	+320	+280	+245

Kompensationen för prisstegringar följer utvecklingen av basbeloppet vilket i sin tur följer förändringarna i konsumentprisindex. Folkpensionens årsbelopp var den 1 juli 1967 4 931 kr. för ensamstående och 7 696 kr. för makar. Motsvarande belopp inkl. pensionstillskott var den 1 juli 1973 7 980 kr. resp. 12 920 kr. och uppgår f. n. till 8 925 kr. för ensamstående och 14 450 kr. för makar.

Folkpensioner, sjukförsäkring m. m.
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69 — 1972/73	Anslag 1974/75	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1974/75 — 1975/76	Genomsnittlig procentuell förändring 1974/75 — 1978/79
			1975/76	1976/77	1977/78	1978/79		
<i>Totala utgifter därav</i>	+6,3	15 881	+816	+456	+421	+416	+5,1	+3,1
<i>folkpensioneringen</i>	+6,1	12 470	+680	+320	+280	+245	+5,4	+2,9
<i>sjukförsäkringen</i>	+8,9	3 307	+135	+135	+140	+170	+4,1	+4,1

Med en antagen prisstegring om 3 % årligen fr. o. m. år 1975 skulle utvecklingen av folkpensionsanslaget i *löpande priser* bli följande (milj. kr.).

Genomsnitt- lig procentuell förändring 1968/69— 1972/73	Anslag 1974/75	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1974/75— 1975/76	Genomsnitt- lig procentuell förändring 1974/75— 1978/79
		1975/76	1976/77	1977/78	1978/79		
+12,8	12 470	+1 092	+770	+730	+695	+8,8	+6,0

Vid sidan av statens utbetalningar av folkpensioner utgår till pensionärerna stora belopp i form av dels ATP, dels kommunala bostadstillägg. Under budgetåret 1974/75 beräknades de sammanlagda ATP-beloppen uppgå till ca 4,3 miljarder kr. och de kommunala bostadstilläggen till ca 1,3 miljarder kr.

Riksdagen fattade under år 1973 beslut om ett flertal socialförsäkringsreformer. Inom den allmänna sjukförsäkringen höjdes sjukpenningen kraftigt fr. o. m. den 1 januari 1974 och blev samtidigt beskattad och pensionsgrundande för ATP. Ersättningen till den försäkrade vid sjukdom utgår med 90 % av den ersättningsgrundande inkomsten upp till 7½ basbelopp (f. n. drygt 60 000 kr.). Sjukpenningen är genom de nya reglerna jämförbar med sjuklön från arbetsgivaren. Vidare omvandlades moderskapsförsäkringen vid samma tidpunkt till en föräldraförsäkring. Samtidigt infördes rätt till sjukpenning vid vård av sjukt barn. Statens utgifter för föräldraförsäkringen redovisas under ändamålsgruppen stöd till barnfamiljer.

Inom den allmänna sjukförsäkringens ram infördes vidare en allmän tandvårdsförsäkring som ger ersättning med i regel 50 % av tandvårdskostnaderna för alla personer över 19 års ålder. I ett inledningsskede gäller detta även åldersgruppen 17—19 år. För bl. a. förebyggande åtgärder och behandling med vissa proteser ersätter försäkringen 75 % av taxebeloppet. För yngre personer har landstingens ansvar att lämna avgiftsfri tandvård lagfästs. Försäkringen gäller både för folktandvårdens vuxentandvård och för de privatpraktiserande tandläkare som anslutits till försäkringen. I proposition till årets riksdag föreslås nya regler för sjukförsäkringen vid privatläkarvård fr. o. m. den 1 januari 1975.

Nya och förenklade finansieringsregler gäller fr. o. m. år 1974 för hela den obligatoriska sjukförsäkringen. Dessa innebär att statsbidrag utgår med en tredjedel av sjukförsäkringens totala kostnader. Arbetsgivaravgifter täcker ca 40 % och egenavgifter återstående drygt 25 % av de sammanlagda kostnaderna. Arbetsgivaravgiften till sjukförsäkringen höjdes från 3,2 % till 3,8 % den 1 januari 1974. En mindre höjning av de försäkrades egna avgifter har också varit nödvändig.

Anslagsberäkningen för hela långtidsbudgetperioden utgår från de bestämmelser, taxor och statsbidragsregler som gäller fr. o. m. ingången av år 1974. Till följd av förändringar i folkmängden och förskjutningar

i åldersstrukturen beräknas sjukförsäkringsutgifterna öka under samtliga år av perioden. Vid beräkningarna har dock förutsatts att sjukfrekvensen inom resp. åldersgrupp blir oförändrad.

3.2 Utbildning och forskning

Denna ändamålsgrupp omfattar de statliga utgifterna för utbildningsväsendet och för den civila forskning som bedrivs av staten eller med statligt stöd. Ändamålsgruppen omfattar bl. a. grundskolan, gymnasiala skolor, högre utbildning och forskning samt studiesociala ändamål. Till högre utbildning och forskning har förts bl. a. anslagen till universitet och högskolor, undervisningssjukhusen samt de statliga forskningsråden och styrelsen för teknisk utveckling. I denna undergrupp ingår även de statliga utgifterna för forsknings- och utvecklingsverksamhet på atomenergiområdet. Studiesociala ändamål omfattar det statliga studiestödet till samtliga kategorier av studerande.

Ökningen under perioden 1968/69—1972/73 av de statliga utgifterna för vissa av de här aktuella ändamålen återspeglar den intensiva reformverksamhet som ägt rum. Av följande tablå framgår att utgifterna under långtidsbudgetperioden beräknas öka i en väsentligt lägre takt, vilket bl. a. är ett uttryck för att huvuddelen av de utbildningspolitiska reformer som beslutades under 1960-talet nu är genomförda. Inom bl. a. vuxenutbildningssektorn pågår dock ett omfattande utredningsarbete och inom universitetssektorn bereds f. n. 1968 års utbildningsutrednings avlämnade betänkanden. De kostnadsmässiga konsekvenserna av sådana utredningar har inte beaktats i denna ändamålsgrupp.

Utgiftsutvecklingen för *grundskolans* del styrs i betydande utsträckning av befolkningsutvecklingen. Elevantalet i grundskolan beräknas läsåret 1974/75 uppgå till ca 1 021 000. Antalet elever stiger successivt under långtidsbudgetperioden och beräknas läsåret 1978/79 ha ökat till ca 1 040 000. Ökningen är mest markant på mellanstadiet under den första delen av perioden och på högstadiet under periodens senare del. Antalet elever på lågstadiet beräknas minska under hela perioden. Bchovet av lärare beräknas öka med ca 500 om året.

Anslagsutvecklingen styrs förutom av elevutvecklingen även av klassstorlekarna. På låg- och högstadierna ligger klasstorlekarna väl i nivå med de beräkningar som låg till grund för 1962 års grundskolebeslut, medan de på mellanstadiet fortfarande ligger under denna nivå. Anslagsutvecklingen påverkas dessutom av det särskilda systemet för utbetalningar av statsbidrag till kommunerna.

I enlighet med beslut av 1968 års riksdag ersattes fr. o. m. läsåret 1971/72 gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan med en ny skolform, *gymnasieskolan*. Samtidigt infördes tvååriga yrkesinriktade linjer med en bredare inriktning än förutvarande yrkesutbildning.

Läsåret 1974/75 beräknas antalet intagningsplatser i den direkt grundskoleanknutna delen av gymnasieskolan motsvara 95 % av årskullen 16-åringar. Andelen elever som omedelbart efter grundskolan fortsätter till gymnasieskolan är dock lägre. Antalet sökande till de tvååriga yrkesinriktade linjerna har ökat. Däremot har intresset framför allt för de tvååriga sociala och tekniska linjerna minskat.

Den snabba utbyggnaden av skolväsendet under 1960-talet ledde till ett stort behov av nya lärare. Den tidigare bristen på lärare är nu till stor del hävd och antalet intagningsplatser för bl. a. klasslärare och ämneslärare har under flera budgetår successivt dragits ned. Detta innebär att resursbehovet för dessa lärarutbildningar väntas minska under långtidsbudgetperioden. De ytterligare förändringar som kan komma att aktualiseras har ej beaktats i detta sammanhang.

Reformeringen av *vuxenutbildningen* år 1967 innebär en kraftig förstärkning av resurserna för såväl utbildningen i studieförbundens regi som de kommunala skolorna för vuxna och de riksrekryterande statliga vuxenskolorna i Norrköping och Härnösand. I olika propositioner har under de senaste åren lagts fram förslag om nya betydelsefulla steg i utbyggnaden av vuxenutbildningen. Det statliga stödet har förbättrats i olika avseenden. Utgifterna för vuxenutbildning antas härigenom öka under hela långtidsbudgetperioden.

Beräkningen av anslagsutvecklingen inom undergruppen *högre utbildning* utgår i vad avser universiteten och högskolorna i huvudsak från den beräknade närvaron vid de fria resp. de spärrade fakulteterna. För långtidsbudgetperioden har förutsatts att närvaron vid de fria fakulteterna i stort sett kommer att ligga kvar på den nivå som prognostiserats för budgetåret 1974/75. Medelsbehovet för de spärrade fakulteterna har beräknats med utgångspunkt i de beslutade förändringarna i intagningskapaciteten. Sammantaget innebär detta att kostnaderna för den högre utbildningen fortsätter att stiga under perioden, framför allt till följd av ett ökat antal studerande på de medicinska, odontologiska och tekniska utbildningsvägarna. Byggnadsverksamheten för den högre utbildningen har varit intensiv under senare år. Väsentliga lokalbehov har tillgodosetts och en successiv dämpning av byggnadsverksamheten bedöms nu som rimlig.

Det statliga stödet till *forskning och utveckling* sker dels genom de statliga forskningsråden, styrelsen för teknisk utveckling, AB Atomenergi m. fl., dels genom universiteten och högskolorna. Ökningen av anslagen till direkta forsknings- och utvecklingsändamål har under de senaste åren varit betydande och för långtidsbudgetperioden förutses en fortsatt ökning. Ett fortsatt deltagande i det europeiska forskningssamarbetet, bl. a. inom europeiska rymdforskningsorganisationen (ESRO) och europeiska kärnforskningsorganisationen (CERN), har förutsatts vid anslagsberäkningarna.

Utbildning och forskning
(Milj. kr., fasta priser)

	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1968/69— 1972/73	Anslag 1974/75	Anslagsförändring till				Procen- tuell för- ändring 1974/75— 1975/76	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1974/75— 1978/79
			1975/ 76	1976/ 77	1977/ 78	1978/ 79		
<i>Totala utgifter</i>	+1,7	11 222	+329	+34	+50	+64	+ 2,9	+1,0
därav								
grundskolan	+4,3	4 540	— 18	+43	+42	+47	— 0,4	+0,6
gymnasiala skolor	+3,2	1 821	— 2	—11	— 2	— 1	— 0,1	—0,2
högre utbildning och forskning	+6,7	3 121	+ 34	+12	+26	+34	+ 1,1	+0,8
studiesociala ändamål m. m.	—6,4	1 041	+313	—27	—32	—31	+30,1	+4,9

Anslagen till *studiesociala ändamål* omfattar såväl bidrag som återbetalningspliktiga studiemedel till studerande. Fr. o. m. budgetåret 1973/74 har alla elever över 20 år i gymnasieskolan, den kommunala och statliga vuxenutbildningen samt folkhögskolan överförs från studie-
hjälpssystemet till studiemedelssystemet. Studiekredit till elever under 20 år i dessa skolformer utgår från samma tidpunkt i form av återbetalningspliktiga studiemedel.

Antalet studiemedelstagare har bedömts i stort sett oförändrat under långtidsbudgetperioden. Samtidigt väntas återbetalningarna av studiemedel och studielån stiga successivt under perioden, vilket totalt beräknas innebära anslagsminskningar under de tre sista åren i perioden. Hänsyn har därvid tagits till de nya regler för återbetalning av studiemedel som påverkar återbetalningarnas storlek fr. o. m. kalenderåret 1975. I förändringssiffran för budgetåret 1975/76 för studiesociala ändamål i tablån förklaras 260 milj. kr. av att motsvarande belopp beräknas utgöra förbrukning av reservationsmedel budgetåret 1974/75.

3.3 Totalförsvar

Utgifterna inom ändamålsgruppen totalförsvar avser till helt övervägande del det militära försvaret. Därutöver ingår civilförsvaret, det ekonomiska försvaret samt övriga delar av totalförsvaret. Utgifterna för totalförsvarsändamål uppgår budgetåret 1974/75 till drygt 10 % av de beräknade totala statsutgifterna. Dess andel av de sammanlagda statliga konsumtions- och investeringsutgifterna är däremot avsevärt högre och uppgår till drygt 30 %.

Genom 1972 års försvarsbeslut har statsmakterna mot bakgrund av en säkerhetspolitisk bedömning tagit ståndpunkt till inriktningen av det militära försvaret, civilförsvaret, det ekonomiska försvaret samt i övrigt totalförsvaret.

Beträffande det *militära försvaret* har fastslagits att resurserna skall användas på sådant sätt att en framtida styrketillväxt underlättas även om detta medför en lägre operativ styrka under de närmaste åren än vad som annars vore möjligt. Försvaret skall bygga på den allmänna värnpliktens grund. För att begränsa kostnaderna för de värnpliktigas utbildning har grundutbildningen försöksvis förkortats något. Om valet står mellan olika vapensystem skall hellre anskaffas ett större antal tekniskt mindre kvalificerade vapensystem än ett fåtal kvalificerade. Fjärrstridsförbanden, vilka bl. a. innehåller attackflyg och ubåtar, ges på sikt en lägre prioritet än andra system.

I syfte att inom den givna ramen skapa så stort utrymme som möjligt för materielanskaffning och utbildning, som ger direkt effekt i krigsorganisationen, har överbefälhavaren fått i uppdrag minska antalet anställda inom försvaret med 3 900 fram till september 1979.

För budgetåret 1972/73 bestämdes genom försvarsbeslutet år 1972 en utgiftsram grundad på ett s. k. basbelopp om 6 470 milj. kr. uttryckt i prisläget februari 1971. För budgetåret 1974/75 har i statsverkspropositionen föreslagits militära försvarsutgifter om 8 191 milj. kr. Härav utgörs 970 milj. kr. av priskompensation enligt nettoprisindex. Basbeloppet är, bortsett från tekniska justeringar, oförändrat i förhållande till försvarsbeslutet.

Enligt det nya planeringssystemet skall riksdagen inte besluta om en flerårig utgiftsram. Planeringen för de närmaste fem åren måste dock ske med utgångspunkt i en viss planeringsram. Denna planeringsram har i statsverkspropositionen bestämts utgå horisontellt från det nämnda basbeloppet. Härtill kommer kompensation för prisstegringar enligt nettoprisindex.

För att belysa utvecklingen av de militära försvarsutgifterna även i löpande priser har beräkningar gjorts på grundval av de prisantaganden som tillämpas vid beräkningar i långtidsbudgeten i övrigt (tabell 2).

Planeringsramen uttryckt i löpande priser medger att ca 2 250 milj. kr. årligen kan användas för materielanskaffning. Till de större anskaffningsprogrammen hör infanterikanonvagnar, terrängbilar och luftvärnsrobotar för armén, ubåtar, patrullbåtar och kustartilleribatterier för marinen samt fortsatt anskaffning av attackversionen av flygplanet Viggen och utveckling av jaktversionen av Viggen för flygvapnet.

Beträffande *civilförsvaret* innebär försvarsbeslutet att planeringen bl. a. skall utgå från att befolkningen kan komma att beröras av biverkningar vid anfall mot militära mål i samband med en invasion eller vid markstrid varvid i första hand konventionella stridsmedel används. Liksom i fråga om det militära försvaret bör civilförsvarsåtgärderna ges långsiktig inriktning. Vissa begränsningar i den operativa styrkan kan godtas under de närmaste åren. Exempel härpå är att manskapsutbildningen något begränsas. Regeringen har nyligen i proposition till riks-

Totalförsvaret

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73	Anslag 1974/75	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1974/75—1975/76	Genomsnittlig procentuell förändring 1974/75—1978/79
			1975/76	1976/77	1977/78	1978/79		
<i>Totala utgifter</i>	+ 1,6	8 840	+ 9	+ 1	+ 368	+ 24	+ 0,1	+ 1,1
därav								
militärt försvar	+ 1,3	8 191	+ 38	0	0	0	+ 0,5	+ 0,1
civilförsvaret	+ 0,5	154	- 4	0	0	0	- 2,6	- 0,7
ekonomiskt försvar	+ 13,0	237	- 33	- 12	+ 362	+ 21	- 13,9	+ 24,8

dagen föreslagit att civilförsvarets utbildnings- och övningssystem förändras samt att planeringen inriktas mot centraliserad utbildnings- och förrådsverksamhet.

För budgetåret 1972/73 bestämdes genom försvarsbeslutet 1972 en utgiftsram grundad på ett s. k. basbelopp om 118 milj. kr., uttryckt i prisläget februari 1971. I statsverkspropositionen har för budgetåret 1974/75 föreslagits utgifter för civilförsvaret om 153,8 milj. kr. Härav utgörs 18 milj. kr. av priskompensation enligt nettoprisindex. Basbeloppet är oförändrat i förhållande till försvarsbeslutet. Planeringen de närmaste fem åren bör enligt statsverkspropositionen 1974 utgå horisontellt från det nämnda basbeloppet. Härtill kommer kompensation för prisstegringar enligt nettoprisindex. Denna planeringsram medger bl. a. att skyddsmasker kan anskaffas fortlöpande. Det bör observeras att planeringsramen endast avser de civilförsvarsåtgärder som finansieras över fjärde huvudtiteln. Andra åtgärder såsom byggande av normal-skyddsrum, verksskydd och kommunernas utgifter för skyddsrum m. m. finansieras på annat sätt. Dessa kostnader, som bärs direkt av enskilda och kommuner, har under senare år varit ungefär lika stora som de som belastar statsbudgeten.

Det *ekonomiska försvaret* omfattar beredskapsåtgärder inom bl. a. industriproduktionen, livsmedelsförsörjningen, energiförsörjningen och kommunikationerna. För att skydda samhället mot skadeverkningar som beror på avbrott i oljetillförseln sker en betydande beredskapslagring av oljeprodukter. Investeringskostnaderna för beredskapslagring av olja och bensen under perioden 1970—76 beräknas till 760 milj. kr. varav staten bidrar med ca 80 milj. kr. Under perioden 1975/76—1978/79 kommer beredskapslagringen att utökas med en statlig lagring av 3 milj. m³ råolja. Utgifterna härför kommer, som framgår av ovanstående tabell, att till övervägande del falla på budgetåret 1977/78. Under samma period har medel beräknats för en beslutad utökad statlig lagring av gasol och flygdrivmedel till en kostnad av ca 44 milj. kr.

Tabell 2. Utveckling av de militära försvarsutgifterna 1974/75—1978/79 i löpande priser (Milj. kr.)

	1974/75	1975/76	1976/77	1977/78	1978/79
Militära försvarsutgifter varav priskompensation	8 191 (970)	8 652 (1 393)	8 924 (1 665)	9 196 (1 937)	9 477 (2 218)
Förändring från föregående budgetår		+ 461	-1 272	-1 272	+281

För att en tillfredsställande beredskap beträffande försörjningen med beklädnadsvaror skall kunna upprätthållas beviljas ränte- och amorteringsfria avskrivningslån till investeringar inom teko-, sko- och garveriindustrierna. En ram av 55 milj. kr. för detta ändamål har beslutats utöver redan anvisade 55 milj. kr.

Övrigt totalförsvar omfattar åtgärder inom en rad skilda funktioner. Aktiviteterna inom hälso- och sjukvården, polisverksamheten och det psykologiska försvaret förutsätts fortlöpa på ungefär oförändrad nivå. Verksamheten inom övrigt totalförsvar bygger i krig och krigssituationer i stor utsträckning på den bas som det fredstida samhället utgör. Behovet av beredskapsåtgärder blir därför beroende av samhällets utveckling i övrigt.

3.4 Kommunikationer och energiförsörjning

Denna ändamålsgrupp omfattar huvudsakligen utgifterna för vägväsendet, kommunikationsverken — dvs. postverket, televerket, statens järnvägar, luftfartsverket och sjöfartsverket — vissa investeringsutgifter för Sveriges Radio samt vattenfallsverket.

I tabeln anges den anslagsutveckling som förutses för långtidsbudgetperioden. Dessa anslagsbelopp avser att jämte tidigare behållningar täcka den förutsedda medelsförbrukningen och därutöver ge en marginal om ca 10 % för att möjliggöra ökade investeringsramar om det skulle påkallas av konjunkturmässiga eller andra skäl. Beloppen i det följande avser den beräknade medelsförbrukningen.

Vid bedömningen av den framtida utvecklingen har hänsyn i första hand tagits till den väntade efterfrågeutvecklingen. Som nämnts i avsnitt 1.2 föreligger vissa svårigheter att avgöra vilken investeringsutveckling som krävs för att anpassa produktionen till efterfrågan. För att få en praktiskt användbar beräkningsmetod har investeringarna, efter reduktion med väntad produktivitetsstegring, förändrats i takt med den beräknade efterfrågeökningen. Vidare har vissa beslutade program och engångsprojekt beaktats. Som exempel kan nämnas uppförandet av en ny utrikesterminal på Arlanda flygplats samt anläggandet av en ny flygplats i göteborgsregionen.

Inom *vägväsendet* beräknas trafikvolymen öka i långsammare takt än vad som varit fallet under 1960-talet. Det även vid en oförändrad nivå på vägbyggnadsanslagen snabbt stigande vägkapitalet kräver emellertid en viss uppräknings av driftanslagen för att det ökade underhållsbehovet skall kunna tillgodoses. Målsättningen för vägbyggandet innefattar bl. a. ökad satsning på kollektiv trafik samt miljöförbättrande och trafiksäkerhetshöjande åtgärder.

Televerkets investeringar omfattar dels telenätet, dels rundradioanläggningar för distribution av radio- och TV-programmen. Medelsförbrukningen för dessa ändamål beräknas uppgå till ca 825 milj. kr. under budgetåret 1974/75, varav ca 39 milj. kr. för rundradioanläggningar. Investeringarna i telenätet har bedömts mot bakgrund av den väntade teletrafikutvecklingen.

Medelsförbrukningen för *statens järnvägars* investeringar beräknas uppgå till drygt 420 milj. kr. under budgetåret 1974/75. Investeringarna har räknats upp med hänsyn till den förväntade trafik- och produktivitetsexpansionen.

Utvecklingen av *luftfartsverkets* investeringar domineras av ett fåtal stora objekt. Medel har beräknats för färdigställandet av en ny utrikes-terminal på Arlanda flygplats och en ny flygplats i göteborgsregionen. Övriga investeringsbehov har bedömts mot bakgrund av den förväntade trafikutvecklingen.

Medelsbehovet för *postverkets* investeringar har beräknats med utgångspunkt i att den totala postvolymen kommer att ligga på i stort sett oförändrad nivå under perioden. Särskild hänsyn har tagits till vissa större pågående byggnadsprojekt, bl. a. färdigställandet av ett bangårdsposthus i Malmö och en ny etapp av postgirohuset i Stockholm.

I fråga om *sjöfarten* förutses under den framförliggande perioden en fortsatt rationalisering av lots- och fyrväsendet. Under budgetåret 1974/75 beräknas en ny statsisbrytare av större och maskinstarkare typ att komma i operativ verksamhet. Ytterligare en eller möjligen två sådana isbrytare kommer att levereras under långtidsbudgetperioden. Vid medelsberäkningen har hänsyn tagits till de drift- och kapitalkostnader som följer av den utökade isbrytarflottan.

Anslaget till *vattenfallsverket* beräknas under perioden bibehållas på en hög nivå. Ett intensivt utrednings- och planeringsarbete pågår f. n. på energiområdet i syfte att ta fram underlag för utformningen av ett långsiktigt energipolitiskt handlingsprogram. I avvaktan på resultaten av detta arbete har liksom tidigare antagits en efterfrågeökning på elektrisk kraft med drygt 8 % per år under 1970-talet. Produktionen har hittills i huvudsak varit baserad på vattenkraftstillgångar. Den väntade starka ökningen av efterfrågan på elkraft kommer emellertid i ökad utsträckning att täckas genom de beslutade utbyggnaderna av framför allt kärnkraftverk.

Kommunikationer och energiförsörjning
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69 – 1972/73	Anslag 1974/75	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1974/75 – 1975/76	Genomsnittlig procentuell förändring 1974/75 – 1978/79
			1975/76	1976/77	1977/78	1978/79		
<i>Totala utgifter därav</i>	+ 1,5	6 765	– 251	+ 9	– 43	– 1	– 3,7	– 1,1
ordinarie väganslag, trafiksäkerhet m.m.	– 0,6	2 662	+ 17	+ 11	+ 18	+ 25	+ 0,7	+ 0,9
kommunikationsverken	– 1,1	2 203	– 134	– 29	– 83	– 28	– 6,1	– 3,3
energiförsörjning	+ 20,9	1 489	– 30	+ 38	+ 24	± 0	– 2,0	+ 0,5

Under perioden fram till 1978/79 skall enligt riksdagens beslut tre aggregat vid Ringhals sättas i drift. Riksdagen har även beslutat om ett fjärde aggregat i Ringhals som beräknas tas i bruk 1979/80. Av de två beslutade aggregaten i Forsmark beräknas det första komma att tas i drift under budgetåret 1978/79. Endast en del av vattenfallsverkets investeringsutgifter för det senare projektet har inräknats eftersom huvuddelen av investeringsutgiften beräknas kunna finansieras via upplåning.

3.5 Stöd till barnfamiljer

Utgifterna under denna ändamålsgrupp avser huvudsakligen inkomstöverföringar till hushållen i form av allmänna barnbidrag, föräldrapenning och bostadstillägg för barnfamiljer. Statsbidrag till kommunernas barnomsorg utgör en växande del av ändamålsgruppen. Vidare ingår statens utgifter för bidragsförskott (utgifterna för underhållsbidrag till barn för vilka ersättning inte kan tas ut av den underhållsskyldige) och den del av statens bidrag till social hemhjälp som avser hjälp till barnfamiljer.

Utgiftsutvecklingen för *barnbidragen* bestäms av bidragsnivån och befolkningsutvecklingen. Barnbidragsbeloppet höjdes den 1 januari 1974 från 1 320 kr. till 1 500 kr. per barn och år. Barnbidraget utgår f. n. till omkring 1 miljon barnfamiljer med ca 1,8 miljoner barn. Antalet barn i bidragsberättigad ålder beräknas komma att stiga under hela den aktuella perioden.

Den tidigare moderskapsförsäkringen omvandlades fr. o. m. den 1 januari 1974 till en *föräldraförsäkring*. Genom införandet av en föräldrapenning med en garantinivå på 25 kr./dag under sex månader i anslutning till barns födelse har de grupper som haft det svagaste försäkringskyddet i detta avseende fått en kraftig förbättring. Föräldrapenningen

Stöd till barnfamiljer m. m.
(Milj. kr., fasta priser)

	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1968/69 — 1972/73	Anslag 1974/75	Anslagsförändring till				Procen- tuell för- ändring 1974/75 — 1975/76	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1974/75 — 1978/79
			1975/ 76	1976/ 77	1977/ 78	1978/ 79		
<i>Totala utgifter</i>	+8,7	5 195	+197	+138	+118	+113	+3,8	+2,6
därav allmänna barn- bidrag	+4,1	2 720	+ 10	+ 15	+ 15	+ 10	+0,4	+0,5

utgår till den av föräldrarna — modern eller fadern — som stannar hemma och vårdar barnet. För den som har sjukpenning över garanti-nivån — detta gäller de flesta — utgår föräldrapenning med samma be-lopp som sjukpenningen. Fr. o. m. den 1 januari 1975 förlängs föräldra-försäkringens ersättningstid från sex till sju månader.

De statliga och statskommunala *bostadstilläggen* till barnfamiljer ut-går till ca en halv miljon familjer med omkring en miljon barn. De statskommunala bostadstilläggen omfattar fr. o. m. den 1 januari 1974 även låginkomsttagare utan barn. De utgifter som denna reform med-för har i långtidsbudgeten förts till ändamålsgruppen bostäder.

De barn vars föräldrar lever åtskilda är genom *bidragsförskotten* ga-ranterade ett särskilt ekonomiskt grundskydd. Bidragsförskottens års-belopp höjdes den 1 januari 1971 från 30 till 40 % av basbeloppet, samtidigt som den övre åldersgränsen höjdes från 16 till 18 år. Kom-munerna erhåller statsbidrag med 75 % av nettokostnaderna för varje kalenderår i efterskott.

Barnomsorgen blir av allt större betydelse när det gäller samhällets service till barnfamiljerna. Under en följd av år har statens bidrag till anordnande och drift av barnstugor höjts kraftigt. Som en följd härav har antalet platser i daghem och fritidshem ökat och uppgick år 1973 till 70 000. Anordningsbidraget utgår temporärt för tiden 15 oktober 1973—31 december 1974 med fördubblat belopp, eller med 12 000 kr. per plats. Driftbidraget till daghem och fritidshem höjs fr. o. m. 1 juli 1974 till 6 500 kr. resp. 3 250 kr. per plats och år. Mot bakgrund av kommunernas uppgifter om den planerade utbyggnaden och med hän-syn till den ökade statliga bidragsgivningen kan ca 25 000 nya platser i daghem och fritidshem beräknas bli påbörjade under innevarande och nästa budgetår.

Allmän förskola för 6-åringar införs under år 1975. Statsbidragen till denna verksamhet beräknas till ca 50 milj. kr. per år.

Den 1 januari 1969 infördes statsbidrag till kommunala familjedag-hem. Under år 1974 beräknas antalet platser uppgå till drygt 50 000.

Statsbidragen till kommunala familjedaghem höjdes för år 1974 temporärt från 35 % till 50 %. Frågor rörande statsbidragets konstruktion fr. o. m. kalenderåret 1975 har av regeringen hänskjutits till den kommunalekonomiska utredningen. Resultatet av utredningens överväganden skall redovisas i sådan tid att regeringens förslag i frågan kan föreläggas 1974 års riksdag. Eventuella effekter av utredningens förslag har här inte beaktats.

3.6 Arbetsmarknad och regionalpolitik

Sedan 1960-talets början har utgifterna för arbetsmarknads- och regionalpolitiken ökat mycket kraftigt. Under de senaste fem budgetåren har utgifterna i fasta priser inom denna ändamålsgrupp stigit med i genomsnitt ca 12 % per år. De snabbt växande anslagen är ett uttryck för en höjning av ambitionsnivån, men hänför sig också till ökade insatser till följd av den höga takten i näringslivets strukturomvandling. Det kan i detta sammanhang nämnas att arbetsmarknadsverket hittills under 1970-talet tillförts sammanlagt 470 tjänster för handläggande personal. Till detta kommer ytterligare 250 tjänster som numera tillförts verket för budgetåret 1974/75 efter beslut av 1974 års riksdag.

Det är sannolikt att en ökad ambitionsnivå beträffande arbetsmarknadspolitiken kommer att innebära att denna politik liksom hittills under 1970-talet alltmer kommer att inriktas direkt på de grupper av arbetstagare som har de största problemen. För att uppfylla målet om en jämnare fördelning av sysselsättningsmöjligheterna mellan olika regioner och branscher krävs även i framtiden betydande insatser såväl i fråga om åtgärder som syftar till ökad yrkesmässig och geografisk rörlighet som i fråga om regionalpolitiskt stöd i de delar av landet som har svårt att uppnå en tillfredsställande sysselsättningsnivå. Långtidsbedömningarna för denna ändamålsgrupp inkluderar inte kostnader för eventuella stabiliseringspolitiskt motiverade insatser.

Vad angår de *rörlighetsfrämjande* åtgärderna förutsätts en fortsatt utbyggnad. Antalet personer i utbildning antas öka med ca 5 000 per år under perioden. Fr. o. m. den 1 juli 1974 höjs utbildningsbidragen med 40 kr. per månad.

De sysselsättningsskapande åtgärderna i form av *beredskapsarbeten* har beräknats få en i huvudsak oförändrad omfattning jämfört med rikstatsförslaget för budgetåret 1974/75. Omfattningen av bidragsgivningen till halvskyddad sysselsättning beräknas öka under hela femårsperioden.

Från 1973/74 till 1974/75 sker en kraftig uppräknings av anslagen till kontant stöd vid arbetslöshet. Detta beror främst på att ett nytt kontant arbetsmarknadsstöd infördes från den 1 januari 1974 för personer som inte är arbetslöshetsförsäkrade samt att statsbidragen till de erkända arbetslöshetskassorna ökar till följd av generösare ersättningsregler och av

Arbetsmarknad och regionalpolitik
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69 – 1972/73	Anslag 1974/75	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1974/75 – 1975/76	Genomsnittlig procentuell förändring 1974/75 – 1978/79
			1975/76	1976/77	1977/78	1978/79		
<i>Totala utgifter därav</i>	+12,2	4 620	+156	+63	+105	+61	+3,4	+2,0
<i>arbetskydd</i>	+15,5	67	+ 4	+ 1	+ 1	+ 1	+6,0	+2,4

att dagpenningen gjorts skattepliktig. Under de nästföljande budgetåren beräknas dessa anslag fortsätta att öka till följd av ett växande antal medlemmar i de erkända arbetslöshetskassorna.

I fråga om *regional utveckling* beslutade 1973 års riksdag om en femårig ram på 2 500 milj. kr. för regionalpolitiskt stöd. Det femåriga regionalpolitiska programmet upphör budgetåret 1977/78, men verksamheten har i långtidsbudgeten antagits ligga kvar på oförändrad nivå även budgetåret 1978/79.

I ändamålsgruppen ingår slutligen kostnader för *arbetskydd*. Under senare delen av 1960-talet och början av 1970-talet har utgifterna för detta ändamål ökat starkt. De nya lagreglerna om arbetskyddet som 1973 års riksdag beslutat om innebär att skyddsorganisationen på arbetsplatserna får betydligt ökade befogenheter. Nya regler har fastställts för att bredda skyddsombudens uppgifter och stärka deras ställning och handlingsmöjligheter.

Betydande ändringar har genomförts i fråga om arbetskyddsstyrelsens organisation och dess resurser när det gäller att utarbeta nödvändiga anvisningar. Yrkesinspektionen har omorganiserats varvid antalet distrikt ökat från 11 till 19 st. Vidare är en arbetsmedicinsk filial under uppbyggnad i Umeå, vilket kommer att kräva personalförstärkningar.

3.7 Skattebidrag till kommuner

I denna ändamålsgrupp ingår skatteutjämningsbidrag, skattebortfallsbidrag i anledning av 1970 års skattereform samt särskilt bidrag till kommunerna i samband med den skatteomläggning som trädde i kraft den 1 januari 1973.

Skatteutjämningsbidragen, som utgör större delen av bidragen, syftar huvudsakligen till att stödja kommuner, landstingskommuner och kyrkliga kommuner med svag skattekraft. Enligt de ändrade bidragsbestämmelser som beslutades vid 1973 års riksdag och som gäller fr. o. m. år 1974 utgår bidrag till kommuner och landstingskommuner för att tillförsäkra dessa ett visst skatteunderlag som relateras till medelskatte-

kraften i landet. Skattekraftsgarantin varierar med det geografiska läget. De kyrkliga kommunerna får samma skatteutjämningsbidrag som år 1973 med en årlig femprocentig uppräknings av föregående års bidragsbelopp.

Till kommunerna utgår i särskilda fall ytterligare skatteutjämningsbidrag bl. a. i form av övergångsbidrag i samband med kommunsammanslagningar. Vidare utgår övergångskompensation till sådana kommuner och landstingskommuner som till följd av de nya bestämmelserna skulle ha fått sänkt bidrag år 1974 jämfört med bidraget för år 1973.

Sammantaget svarar skatteutjämningsbidragen för en betydande del av kommunernas samlade inkomster. Skatteutjämningsbidragen betyder mest för Gotland och norrlandslänen. De lägsta bidragen per invånare får storstadslänen.

Anslagsbehovet påverkas främst av skatteunderlaget och utdebiteringen. Utvecklingen av dessa faktorer har medfört en kraftig ökning av statens utgifter för skatteutjämningsbidrag under de senaste åren. Härutöver medförde övergången till de nya bidragsbestämmelserna den 1 januari 1974 ett ökat utgiftsbehov om ca 370 milj. kr. Till grund för beräkningen av skatteutjämningsbidragen under långtidsbudgetperioden ligger samma antaganden rörande inkomstutvecklingen som för långtidsbudgeten i övrigt.

Skattebortfallsbidragen är avsedda att kompensera kommunerna för det inkomstbortfall som uppstår till följd av 1970 års skattereform. Detta bortfall har beräknats till 1 250 milj. kr. för år 1971. Bidragsgivningen minskar herefter i takt med att den skattekraft som kommunerna förlorade i anledning av 1970 års skattereform återvinns genom att skatteunderlaget per inkomsttagare ökar. Till grund för beräkningarna ligger samma antaganden om lönesummeutveckling och medelutdebitering som för skatteutjämningsbidragen.

Det *särskilda bidraget* till kommunerna utgår med 122 milj. kr. per år. Bidraget ger kommuner och landsting kompensation för den skatteomläggning som trädde i kraft den 1 januari 1973.

Skattebidrag till kommuner
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73	Anslag 1974/75	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1974/75—1975/76	Genomsnittlig procentuell förändring 1974/75—1978/79
			1975/76	1976/77	1977/78	1978/79		
<i>Totala utgifter därav</i>	+7,8	3 959	+66	+69	+80	+83	+1,7	+1,8
skatteutjämningsbidrag	+1,1	2 650	+100	+65	+78	+83	+3,8	+2,9

3.8 Bostäder

Denna ändamålsgrupp domineras av anslaget till lånefonden för bostadsbyggande, som för budgetåret 1974/75 föreslagits uppgå till drygt 3 miljarder kr. Bland övriga anslag märks lånefonden för kommunala markförvärv samt bostadstillägg för låginkomsttagare.

Under år 1974 kommer det långsiktiga bostadsbyggnadsprogram på en miljon färdigställda lägenheter perioden 1965—1974 som riksdagen uttalat sig för att fullföljas. Bostadsbyggandets omfattning och inriktning för tiden därefter ingår som en del av de frågor som tills helt nyligen varit föremål för utredning. I avvaktan på den samlade översyn av bostadspolitiken som kommer att ske på grundval av boendeutredningens, bostadsfinansieringsutredningens och bostadsskattekommitténs förslag har här räknats med samma omfattning, inriktning och finansieringsformer för bostadsbyggandet som i den reviderade finansplanen.

Huvuddelen av det statliga kreditstödet till bostadsändamål från bostadslånefonden är f. n. uppbyggd på det s. k. paritetslånesystemet. Systemet omfattar hus som påbörjats efter den 1 januari 1968 och innebär att betalningen av ränta och amortering på det statliga lånet skall omfördelas i tiden enligt särskilda regler. Avsikten är att kapitalkostnaderna och därmed hyreskostnaderna i hus av äldre årgång skall stå i paritet med kapitalkostnaderna för nybyggda hus. Denna omfördelning sker med hjälp av en av riksdagen fastställd basannuitet och paritetstal som årligen fastställs av regeringen. Lånesystemets framtida utformning ingår bland de frågor som utretts av bostadsfinansieringsutredningen.

De senare årens mycket höga bostadsbyggande har i förening med en dämpning av efterfrågan lett till en ökning av antalet outhyrda lägenheter på flera orter i landet. Det är bl. a. mot denna bakgrund svårt att på längre sikt bedöma utvecklingen av nyproduktionen av bostäder. Antalet nyproducerade, statsbelånade lägenheter som ryms inom de av statsmakterna angivna ramarna för bostadsbyggandet uppgår till 75 000 såväl för innevarande år som för åren 1975 och 1976. I långtidsbudgeten har samma antagande om nyproduktionens omfattning fått gälla även för de återstående åren under perioden.

Nedgången i nyproduktionen frigör resurser som möjliggör en ökad ombyggnads- och förbättringsverksamhet. 1973 års riksdag antog förslag om ökat kreditstöd till saneringsverksamheten och en utvidgning av beslutsramen för detta ändamål. I statsverkspropositionen 1974 föreslås ökat stöd till upprustning av kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse.

Bostäder

(Milj. kr., fasta priser)

Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73	Anslag 1974/75	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1974/75—1975/76	Genomsnittlig procentuell förändring 1974/75—1978/79
		1975/76	1976/77	1977/78	1978/79		
+11,9	3 532	+55	+250	+180	+205	+1,6	-4,6

Vidare antas beräkningsmässigt att den nuvarande räntenivån består och att paritetstals- och låneunderlagsnivån i enlighet med antagandet om fasta priser inte påverkas av byggnadskostnadernas utveckling under perioden.

I långtidsbudgeten beräknas vid dessa antaganden anslagsbehovet öka med i genomsnitt 4,6 % per år under perioden 1974/75—1978/79. En inte oväsentlig del av anslagsbehovet beror på den skuldökning på paritetsslånen som följer av de här gjorda förutsättningarna om fasta priser — och därmed oförändrade byggnadskostnader och paritetstal och av att systemet förutsatts i oförändrad form tillämpas under hela perioden. Förändringssiffran för budgetåret 1975/76 har i tablån angivits till 55 milj. kr. Härutöver förutses en reservationsmedelsförbrukning detta budgetår om 115 milj. kr.

3.9 Hälso-, sjuk- och socialvård

Denna ändamålsgrupp omfattar utgifter för statliga och statsunderstödda vårdområden. Den största posten utgörs av statsbidrag till den psykiatriska sjukvården.

Överenskommelser om ändrade bidragsregler för den *psykiatriska sjukvården* och regler för finansieringen av vissa provinsialläkares pensionering godkändes av riksdagen år 1972. Driftbidragen är emellertid fastställda endast för åren 1972 och 1973. Eftersom parterna ännu inte träffat slutlig överenskommelse om driftbidragen för tiden fr. o. m. år 1974 har driftbidragen i fasta priser schablonmässigt tagits upp med samma belopp som för budgetåret 1973/74. Kostnaderna för avlösning av statens pensionsåligganden beträffande provinsialläkare och läkare inom mentalsjukvården kan däremot överblickas för alla de nu aktuella budgetåren.

De statliga utgifterna för *kroppssjukvård och allmän hälsovård* avser en rad myndigheter på detta område, statliga sjukhus, statsbidrag till olika former av hälso- och sjukvård samt en viss del av kostnaderna för de kommunala undervisningssjukhusen. Beräkningarna av statens utgifter för sjukhus har skett med utgångspunkt i nuvarande grunder för samarbetet med övriga finansiärer. Vidareutbildningen av läkare beräknas bli ytterligare utbyggd under långtidsbudgetperioden.

Hälso-, sjuk- och socialvård (Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73	Anslag 1974/75	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1974/75—1975/76	Genomsnittlig procentuell förändring 1974/75—1978/79
			1975/76	1976/77	1977/78	1978/79		
<i>Totala utgifter därav</i>	+3,2	3 144	— 1	+34	+42	+35	—	+0,9
psykiatrisk sjukvård m.m.	+3,8	1 540	— 4	—11	—	—	—0,3	—0,3
kroppssjukvård och allmän hälsovård	+5,6	459	+14	+ 6	+ 9	—	+3,1	+1,5

Nykterhetsvårdens utveckling kännetecknas av att de frivilliga och öppna vårdformerna ökat kraftigt under senare år medan antalet tvångsintagningar minskat. En fortsatt jourverksamhet och vård i enskilt hem för unga narkotikamissbrukare i de kommunala nykterhetsnämndernas regi förutsätts under långtidsbudgetperioden.

Anslagen till *ungdomsvården* avser främst de statliga ungdomsvårds-skolorna. Under de senaste åren har kommunernas egna vårdresurser byggts ut så att de i större utsträckning än tidigare erbjuder ett alternativ till vård i ungdomsvårdsskola. Samtidigt har förstärkningen av ungdomsvårdsskolornas resurser alltmera inriktats på en utbyggnad av den öppna vården utanför skolorna. Under långtidsbudgetperioden förutses inte någon expansion av den institutionella vården vid ungdomsvårdsskolorna.

Den öppna *åldringsvården* har fått allt större betydelse. Bl. a. har den sociala hemhjälpen, som främst är inriktad på äldre, handikappade och barnfamiljer, expanderat mycket kraftigt. Ungefär 340 000 äldre och handikappade beräknas få social hemhjälp år 1974. Under detta år utgår ett förhöjt statsbidrag till social hemhjälp med 50 % av kostnaderna. I tilläggsdirektiv har kommunalekonomiska utredningen fått i uppdrag att med förtur behandla frågorna om storlek och utformning av detta statsbidrag för tiden efter år 1974. Några eventuella effekter av utredningens förslag har här inte beaktats. Vid beräkningen av utgifterna för budgetåren 1975/76—1978/79 har antagits att antalet ålderspensionärer fortsätter att öka.

Samhällets *åtgärder för handikappade* spänner över en rad områden. Den större delen av utgifterna — t. ex. förtidspensioner och invaliditetsersättningar inom folkpensioneringen — redovisas under andra ändamålsgrupper. Här redovisas utgifterna för bidrag till särskolor, till tekniska hjälpmedel, m. m.

Organisationen av hjälpmedelsverksamheten har setts över och nya regler tillämpas fr. o. m. år 1973.

3.10 Rättsväsende

Till ändamålsgruppen hör polisväsendet, åklagarväsendet, domstolar-na, kriminalvården samt exekutionsväsendet.

Över hälften av utgifterna för rättsväsendet hänför sig till *polisväsen-det* som också svarar för ca 60 % av personalen. Antalet anställda inom polisen har under perioden 1970/71—1973/74 ökat med i genomsnitt ca 470 personer per år. Enligt de bedömningar av kriminalitetens utveckling som gjorts av den s. k. kriminalitetsprognosgruppen väntas antalet till polisens kännedom komna brottsbalksbrott för flertalet brottstyper komma att öka under långtidsbudgetperioden. Jämfört med tidigare beräkningar har dock den förutsedda ökningstakten dämpats. Den förväntade ökningen av biltrafiken medför vidare i viss utsträckning ett ökat övervakningsarbete för polisens del. Mot bl. a. denna bakgrund förutses vissa resursökningar under perioden. Den ökade arbetsbelastningen bör dock liksom hittills i huvudsak mötas av rationaliseringar. I beräkningen har hänsyn tagits till riksdagens beslut med anledning av brottskommissionens förslag avseende budgetåret 1975/76.

Investeringar i nya polishus har beräknats minska under perioden medan statens inlösen av i kommunal regi uppförda polishus väntas fortgå i oförändrad takt. Det nya polishuset i kvarteret Kronoberg i Stockholm färdigställs under första halvåret 1975, vilket innebär att medelsbehovet minskar kraftigt under budgetåret 1975/76.

Domstolsväsendet svarar för ca 15 % av antalet sysselsatta inom sektorn. För långtidsbudgetperioden har resurser beräknats för tillkomsten av ett domstolsverk fr. o. m. budgetåret 1975/76. Vissa smärre personalökningar för verksamheten i övrigt förutses.

Kriminalvården svarar för ca 15 % av antalet sysselsatta inom rättsväsendet. Resursberäkningen för långtidsbudgetperioden har skett i enlighet med den plan för reformering av kriminalvårdens organisation och verksamhet som redovisades i 1973 års statsverksproposition. Pla-

Rättsväsende

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73	Anslag 1974/75	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1974/75—1975/76	Genomsnittlig procentuell förändring 1974/75—1978/79
			1975/76	1976/77	1977/78	1978/79		
<i>Totala utgifter därav</i>	+7,5	3 026	-40	-3	+8	+6	-1,3	-0,3
polisväsendet	+9,6	1 680	-46	-7	+1	+3	-2,7	-0,7
domstolar m. m.	+11,4	500	+16	+2	+4	+5	+3,2	+1,3
kriminalvård	+9,4	494	-15	+2	+3	-4	-3,0	-0,7
exekutionsväsendet	+9,3	161	--	--	--	--	±0	±0

nen innebär bl. a. en ny regional indelning, ett nytt anstaltssystem och en väsentligt ökad satsning på frivård. Den del av programmet som belastar driftbudgeten skall genomföras under en femårsperiod med början år 1974 medan erforderliga investeringar sprids över en längre period.

3.11 Internationellt utvecklingsbistånd m. m.

Denna utgiftsgrupp innefattar anslagen till internationellt utvecklingssamarbete, bidrag till internationella organisationer och anslag till andra internationella ändamål. Anslagsgruppen domineras av utgifterna för utvecklingssamarbetet.

Tabell 3. Utvecklingen av anslagen för utvecklingsbistånd 1974/75 – 1978/79 i löpande priser (Milj. kr.)

	1974/75	1975/76	1976/77	1977/78	1978/79
Utvecklingsbistånd	2 100	2 712	2 902	3 105	3 323
Förändring från föregående budgetår	+537	+612	+190	+203	+217

Enligt den proposition som låg till grund för riksdagens beslut år 1968 om den fortsatta utbyggnaden av utvecklingsbiståndet skulle enprocentmålet kunna uppnås under budgetåret 1974/75 om anslagen för detta ändamål uppräknades med 25 % årligen. Det har emellertid visat sig att de 25-procentiga anslagsuppräknningar som tillämpats sedan 1968 års beslut inte räcker till för att föra upp anslagen till en nivå motsvarande 1 % av bruttonationalprodukten under budgetåret 1974/75. I statsverkspropositionen 1974 föreslås en 35 % ökning av biståndsanslagen till budgetåret 1974/75.

I årets långtidsbudget förutsätts att enprocentmålet uppnås budgetåret 1975/76. Härefter beräknas biståndsanslagen öka i samma takt som den förväntade ökningen i bruttonationalprodukten, dvs. med ca 7 % per år i löpande priser.

I tabell 3 presenteras utvecklingen av biståndsanslagen i löpande priser.

Utvecklingsbistånd m. m. (Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69 – 1972/73	Anslag 1974/75	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1974/75 – 1975/76	Genomsnittlig procentuell förändring 1974/75 – 1978/79
			1975/76	1976/77	1977/78	1978/79		
Totala utgifter därav	+20,8	2 229	+306	+98	+102	+101	+13,7	+6,2
utvecklingsbistånd	+21,8	2 100	+312	+96	+100	+104	+14,9	+6,7

Enligt riksdagens beslut om utvecklingssamarbetet skall anslagen räknas netto med avdrag för ett eventuellt återflöde från u-länderna i form av räntor och amorteringar. Hänsyn härtill har emellertid inte tagits i beräkningarna då de aktuella beloppen är förhållandevis små och ytterst osäkra. De kan till en del även komma att efterskänkas i samband med skuldkonsolideringar på det internationella planet.

3.12 Övrigt

Under denna rubrik har sammanförts utgifter som inte kunnat hänföras till någon av de tidigare behandlade ändamålsgrupperna. Här återfinns bl. a. anslag för att främja utvecklingen inom näringslivet, miljö-
vård, kyrkliga och kulturella ändamål, idrotts- och fritidsverksamhet, central och regional förvaltning samt statsskuldräntor. Vidare har här beaktats förändringar i reservationsmedelsbehållningar och utnyttjande av rörliga krediter.

Inom gruppen *näringsars främjande* utgör stödet till jordbruksnäringen den tillsammans med industristödet största utgiftsposten. Anslaget prisreglerande åtgärder på jordbrukets område har antagits ligga kvar på den i den reviderade finansplanen upptagna nivån. Den beräknade utgiftsminskningen under långtidsbudgetperioden förklaras bl. a. av att stödprogrammen för vissa industribranscher löper ut.

Regeringen har under våren 1974 föreslagit att ett nytt stålverk — Stålverk 80 — byggs i Luleå. Finansieringen härav kommer delvis att ske över budgeten i form av aktieteckning och lån motsvarande lokaliseringslån. De antaganden om den tidsmässiga förläggningen av dessa senare betalningar som här gjorts förklarar en väsentlig del av utgiftsutvecklingen för hela ändamålsgruppen under loppet av långtidsbudgetperioden.

Anslagen till *miljövård* domineras av bidragen till kommuner och industri för investeringar i reningsanläggningar. I takt med att projekten färdigställs väntas dock utbetalningarna till kommunerna minska kraftigt under perioden. För industrins del beräknas det nuvarande stödet upphöra vid utgången av budgetåret 1974/75. Stödet till idrotten som ingår i denna ändamålsgrupp väntas däremot uppvisa en viss ökning.

Utgiftsgruppen *central förvaltning* omfattar anslag till bl. a. statsdepartementen utom försvarsdepartementet, riksdagen och dess verk samt vissa centrala ämbetsverk. Den beräknade utgiftsökningen vid periodens mitt förklaras bl. a. av anslag för kostnader i anledning av allmänna val.

Posten *statsskuldräntor* bestäms av förändringarna i statsskulden samt av räntenivån för den statliga upplåningen. För perioden antas en i stort sett oförändrad räntenivå. Det upplåningsbehov som följer av de i långtidsbudgeten gjorda beräkningarna av statens inkomster och ut-

Övrigt

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73	Anslag 1974/75	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1974/75—1975/76	Genomsnittlig procentuell förändring 1974/75—1978/79
			1975/76	1976/77	1977/78	1978/79		
<i>Totala utgifter</i>	+ 4,1	13 171	+379	+430	+317	-477	+ 2,9	+1,2
därav								
näringsfrämjande	- 1,4	3 202	- 23	- 28	- 7	+ 1	- 1,4	-0,5
miljövård	+26,0	385	- 49	- 13	- 4	- 4	-12,8	-4,9
central förvaltning	+ 9,3	806	+ 14	+ 20	- 19	- 5	+ 1,7	+0,3
statsskuldräntor	+ 7,8	3 475	+700	+190	+260	+230	+21,1	+9,1

gifter medför en markant ökning av de statliga ränteutgifterna.

Till gruppen förs även utgifter för byggandet av statliga förvaltningsbyggnader. Under perioden beräknas utgifterna härför ligga på en hög nivå, bl. a. för att finansiera lokaler vid omlokalisering av myndigheter.

3.13 Totala utgifter

I tabell 4 sammanfattas utgiftsutvecklingen för samtliga utgiftsgrupper som behandlats i det föregående. Enligt de redovisade beräkningarna skulle utgifterna i fasta priser under den framförliggande fyraårsperioden öka med i genomsnitt 1,8 % per år att jämföra med en ökning på 4,8 % per år under perioden 1968/69—1972/73. Den lägre ökningstakten åren framöver förklaras framför allt av att beräkningarna har beaktat endast sådana utgiftskrav som följer av redan gjorda åtaganden. Ökningstalen under den gångna perioden avser däremot faktiskt verkställda utgifter. Eftersom bedömningen av utgiftsutvecklingen blir allt mer osäker under långtidsbudgetperiodens lopp är det av särskilt intresse att jämföra den beräknade förändringen till budgetåret 1975/76 med den genomsnittliga årliga ökningen 1968/69—1972/73. Vid en sådan jämförelse framgår att utgiftsökningen till budgetåret 1975/76 till följd av redan fattade beslut beräknas till 2,5 %, dvs. lägre än den genomsnittliga ökningen under jämförelseperioden, men ca en procentenhet mer än för långtidsbudgetperioden som helhet. Tillväxten av statsutgifterna visar till följd av beräkningsmetodiken i allmänhet en fallande tendens. Under budgetåret 1977/78 bryts dock denna trend på grund av kraftigt ökade utgifter för beredskapslagring av råolja.

I absoluta tal förutses en speciellt kraftig ökning budgetåret 1975/76 för ändamålsgruppen folkpensioner m. m., vilket bl. a. sammanhänger med tillväxten av antalet pensionärer samt ökade pensionstillskott. Utvecklingsbiståndet beräknas öka med ca 300 milj. kr. i fasta priser, vilket innebär att det s. k. enprocentmålet uppnås detta budgetår. Anslagen till gruppen utbildning och forskning växer med ca 330 milj. kr. Härav kan dock 260 milj. kr. hänföras till effekterna av en reservationsmedelsförbrukning på studiemedelsfonden under budgetåret 1974/75. Bland övriga stora utgiftsposter kan nämnas stödet till barnfamiljer och den s. k. övrigposten. Utvecklingen av den senare utgiftsgruppen präglas i stor utsträckning av de ökade kostnaderna för den statliga upplåningen.

Tillsammans svarar de fem här nämnda utgiftsområdena för så gott som hela utgiftsökningen under budgetåret 1975/76.

Enligt de principer som gäller för beräkningen av långtidsbudgeten skall hänsyn endast tas till de framtida konsekvenserna av redan tagna beslut och gjorda åtaganden. Som tidigare framhölls har denna princip gällt även för de här redovisade beräkningarna. Det bör dock framhållas att ett flertal kostnadsmässigt tunga reformer redan aviserats

Tabell 4. Utgiftsutvecklingen 1974/75—1978/79 i fasta priser (milj. kr.)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73	Anslag 1974/75	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1974/75—1975/76	Genomsnittlig procentuell förändring 1974/75—1978/79
			1975/76	1976/77	1977/78	1978/79		
Folkpensioner, sjukförsäkring m. m.	+ 6,3	15 881	+ 816	+ 456	+ 421	+ 416	+ 5,1	+ 3,1
Utbildning och forskning	+ 1,7	11 222	+ 329	+ 34	+ 50	+ 64	+ 2,9	+ 1,0
Totalförsvaret	+ 1,6	8 840	+ 9	+ 1	+ 368	+ 24	+ 0,1	+ 1,1
Kommunikationer och energiförsörjning	+ 1,5	6 765	— 251	+ 9	— 43	— 1	— 3,7	— 1,1
Stöd till barnfamiljer	+ 8,7	5 195	+ 197	+ 138	+ 118	+ 113	+ 3,8	+ 2,6
Arbetsmarknad och lokaliseringspolitik	+ 12,2	4 620	+ 156	+ 63	+ 105	+ 61	+ 3,4	+ 2,0
Skattebidrag till kommuner	+ 7,8	3 959	+ 66	+ 69	+ 80	+ 83	+ 1,7	+ 1,8
Bostäder	+ 11,9	3 532	+ 55	+ 250	+ 180	+ 205	+ 1,6	+ 4,6
Hälsa-, sjuk- och socialvård	+ 3,2	3 144	— 1	+ 34	+ 42	+ 35	—	+ 0,9
Rätts- och polisväsende	+ 7,5	3 026	— 40	— 3	+ 8	+ 6	— 1,3	— 0,3
Internationellt utvecklingsbistånd	+ 20,8	2 229	+ 306	+ 98	+ 102	+ 101	+ 13,7	+ 6,2
Övrigt	+ 4,1	13 171	+ 379	+ 430	+ 317	— 477	+ 2,9	+ 1,2
Totalt	+ 4,8	81 584	+ 2 021	+ 1 579	+ 1 748	+ 630	+ 2,5	+ 1,8

Tabell 5. Utgiftsutvecklingen 1974/75—1978/79 i löpande priser (milj. kr.)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73	Anslag 1974/75	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1974/75—1975/76	Genomsnittlig procentuell förändring 1974/75—1978/79
			1975/76	1976/77	1977/78	1978/79		
Totala utgifter i fasta priser	+ 4,8	81 584	+ 2 021	+ 1 579	+ 1 748	÷ 630	+2,5	+1,8
<i>Tillkommande utgifter</i>								
Löncökningar	—	—	+ 1 520	+ 1 210	+ 1 290	+ 1 360	—	—
Försvaret	—	—	÷ 423	+ 272	+ 272	÷ 281	—	—
Folkpensioner och sjukförsäkring	—	—	+ 542	+ 580	+ 580	+ 610	—	—
Utvecklingsbistånd	—	—	+ 300	÷ 91	÷ 102	÷ 113	—	—
Omkostnader m. m.	—	—	÷ 390	+ 460	+ 450	÷ 450	—	—
Oförutsedda utgifter	—	—	+ 600	—	—	—	—	—
<i>Summa löne- och pris effekter</i>	—	—	+ 3 775	+ 2 613	+ 2 694	+ 2 814	—	—
Totala utgifter i löpande priser	+11,8	81 584	+5 796	+4 192	+4 442	+3 444	+7,1	+5,1

utan att dessa kunnat beaktas i beräkningarna till följd av att beredningsarbetet med dessa inte varit avslutat vid tidpunkten för långtidsbudgetens färdigställande. Hit hör exempelvis de förändringar i pensionssystemet som föranleds av pensionsålderskommitténs förslag. Hit hör vidare den skatteomläggning som förbereds till inkomståret 1975 samt olika reformer på bostadsområdet. Visserligen beräknas dessa reformer till stora delar finansieras genom ökade intäkter och således inte fullt ut påverka budgetens saldo. De kan likväl komma att övergångsvis påverka saldot i höjande riktning och på sikt få en betydande effekt på ökningstalen för berörda ändamålsgrupper i tabell 4.

Utgiftsberäkningarna för budgetåret 1974/75 är identiska med de anslagsberäkningar som redovisas i den reviderade finansplanen. För perioden fr. o. m. budgetåret 1975/76 redovisas två olika kalkyler. Den ena beräkningen utförs i fasta priser (tabell 4) och den andra i löpande priser (tabell 5). Vid den senare har förutsatts en prisstegring fr. o. m. kalenderåret 1975 om 3 % årligen. Denna förutsättning medför helt naturligt högre takt i utgiftsstegringarna än fastprisalternativet, framför allt där utgifternas storlek är direkt knuten till prisindex. Detta gäller t. ex. försvarsutgifterna och folkpensionerna. Stigande priser medför också omkostnadsökningar m. m. i den statliga verksamheten. Vidare har i alternativet med löpande priser förutsatts att utgifterna för löner åt statsanställda och personal i statsunderstödd verksamhet i stort kom-

mer att utvecklas enligt antagandena om förändringar i totalproduktion och priser.

Slutligen har för budgetåren fr. o. m. 1975/76 lagts in oförutsedda utgifter med 600 milj. kr. per år. De återspeglar i grova drag de genomsnittliga utgiftsökningar som med bortseende från konjunkturberingade insatser erfarenhetsmässigt brukar belasta statsbudgeten i form av tilläggsstater. Det bör observeras att denna korrektionspost inte avser några beräknade utgifter för reformverksamhet.

Efter omräkning till löpande priser fås för långtidsbudgetperioden en genomsnittlig ökning av de totala statsutgifterna om ca 5 % per år att jämföra med knappt 12 % per år för perioden 1968/69—1972/73. För periodens första år, dvs. budgetåret 1975/76, beräknas utgifterna stiga med ca 7 %. Att den förutsedda utgiftsökningen fram till 1978/79 ligger på en påtagligt lägre nivå än under jämförelseperioden förklaras utöver själva långtidsbudgettekniken även av den gjorda förutsättningen om den framtida prisstegringen vilken ligger på en genomsnittligen lägre stegringstakt än den som observerats för senare år.

4 Statsutgifternas realekonomiska utveckling

4.1 Inledning

Tidigare har redovisats en bedömning av statsutgifternas utveckling fördelade på olika ändamål. För en samhällsekonomisk analys av utgiftsutvecklingen krävs en uppdelning av statsutgifterna i realekonomiska termer.

Vid en analys av den statliga utgiftsutvecklingen i dessa termer är det i första hand av intresse att skilja mellan å ena sidan sådana utgifter som innebär att staten direkt efterfrågar produktionsresurser i form av varor och tjänster och å andra sidan sådana utgifter som påverkar den samhällsekonomiska utvecklingen indirekt genom sina effekter på de disponibla inkomsterna inom andra sektorer av ekonomin.

Den redovisning av långtidsbudgeten i realekonomiska kategorier som lämnas i det följande bygger i huvudsak på det inom nationalräkenskaperna tillämpade SNA-systemet (System of National Accounts). Dock räknas här affärsverkens investeringar som en direkt statlig investering.

De statliga konsumtions- och investeringsutgifterna anger statens direkta efterfrågan på reala resurser. Som konsumtionsutgifter betraktas utgifter för statlig produktion av tjänster inom t. ex. undervisningssektorn, rättsväsendet och försvaret. Av konsumtionsutgifterna består ca 60 % av löner och pensionskostnader. Återstoden är omkostnader i den löpande verksamheten, hyror, försvarets materielinköp samt reparationer och underhåll.

I princip skiljer sig inte det investeringsbegrepp som används i be-

räkningarna för den statliga sektorn från det som används för den privata sektorn. Som statliga investeringar betraktas här utgifter för byggnader och anläggningar samt materielinköp för civila ändamål. Till skillnad mot vad som följer vid en strikt tillämpning av SNA-systemet räknas dock som nyss nämnts även affärsverkens investeringar som en direkt statlig investering.

Det bör understrykas att avgränsningen mellan konsumtion och investering från vissa synpunkter kan te sig missvisande. Det kan sålunda hävdas att delar av konsumtionsutgifterna för t. ex. utbildning och forskning utgör produktiva investeringar i lika hög grad som exempelvis inköp av maskiner.

Den del av statens utgifter som endast indirekt påverkar samhälls ekonomin indelas i transfereringar och finansiella transaktioner.

Transfereringarna indelas i undergrupper med utgångspunkt i olika mottagare av inkomstöverföringen. Den dominerande gruppen är transfereringar till hushållen. I denna grupp ingår de från fördelningssynpunkt viktiga utgifterna för folkpensioner, bostadstillägg, barnbidrag, m. m. Som transfereringar räknas också statens bidrag till kommuner, företag och organisationer samt utgifter för utvecklingsbistånd och för statsskuldräntor.

Till gruppen finansiella transaktioner hänförs utgifter för utlåning, aktieteckning, markinköp, m. m. Denna utgiftskategori kan närmast uppfattas som en del av kreditmarknaden.

4.2 Konsumtions- och investeringsutgifter

I tabell 6 har statens utgifter för konsumtion och investeringar redovisats tillsammans med transfereringar till kommuner för motsvarande ändamål. Denna redovisningsmetod har valts för att i möjligaste mån eliminera effekterna av förändringar i huvudmannaskap mellan staten och kommunerna. Därtill kommer att effekterna på den totala efterfrågan kan sägas vara i stort sett desamma, oavsett om staten svarar för verksamheten eller kommunerna driver den med statsbidrag.

Dessa utgifter för konsumtion och investeringar, vilka representerar statens och den statsunderstödda verksamhetens direkta efterfrågan på varor och tjänster, utgör knappt 50 % av de totala statsutgifterna. Utgifterna beräknas stiga med 0,6 % per år under långtidsbudgetperioden, vilket är en avsevärt lägre ökningstakt än för jämförelseperioden 1968/69—1972/73. Detta beror framför allt på att utgifterna under den förflutna perioden inbegriper reformer medan beräkningarna för perioden framåt enbart avser konsekvenserna av redan fattade beslut.

Konsumtionsutgifternas ökningstakt dämpas påtagligt under långtidsbudgetperioden. Driftbidragen till kommunerna ökar något snabbare än den statliga konsumtionen men betydligt svagare än under jämförel-

Tabell 6. Konsumtions- och investeringsutgifternas utveckling (Milj. kr., fasta priser)

	Genom- snittlig procent- uell för- ändring 1968/69— 1972/73	Anslag 1974/75 Ny ber.	Procentuell förändring till				Genom- snittlig procent- uell för- ändring 1974/75— 1978/79
			1975/76	1976/77	1977/78	1978/79	
<i>Konsumtionsutgifter</i>	+5,2	30 575	+1,3	+0,9	+0,8	+0,8	+0,9
Statliga	+4,4	21 145	+1,1	+0,3	+0,4	+0,3	+0,4
Driftbidrag till kommuner	+7,1	9 430	+1,4	+2,0	+1,7	+1,7	+1,8
<i>Investeringsutgifter</i>	+1,7	7 751	-4,9	-0,2	+3,9	-0,7	-0,5
Statliga	+1,0	6 387	-5,2	+0,4	+4,9	-0,7	-0,2
Investeringsbidrag till kommuner	+4,2	1 364	-3,6	-3,0	-0,9	-0,6	-2,0
<i>Summa konsumtions- och investeringsutgifter</i>	+4,4	38 326	+0,2	+0,6	+1,4	+0,5	+0,6

seperioden. Det något ojämna utvecklingsmönstret har bl. a. sin förklaring i utvecklingen av bidragen till driften av grundskolan.

Investeringarna visar en svag nedgång sett över hela perioden. Detta torde i första hand sammanhånga med att investeringsutvecklingen mer än konsumtionsutvecklingen påverkas av långtidsbudgetens karaktär av konsekvensprognos. Den tillfälliga uppgången av de statliga investeringarna budgetåret 1977/78 förklaras av beredskapslagringen av oljeprodukter. I investeringsberäkningarna ligger antaganden om de statliga byggkostnaderna för omlokalisering av den statliga verksamheten. Den avtagande trenden för investeringsbidragen till kommunerna beror framför allt på utvecklingen av bidragen till kommunala avloppsreningsverk.

För periodens första år, dvs. budgetåret 1975/76, förutses konsumtionen växa snabbare än under de påföljande åren, vilket torde förklaras av bindningar till föregående års utgiftsbeslut. För investeringarna är bilden den motsatta med en förutsedd real minskning av de statliga investeringarna under detta år om ca 350 milj. kr., eller ca 5 %. Därefter väntas minskningarna bli av mindre omfattning. Sammanlagt innebär detta att den slutliga efterfrågan enligt långtidsbudgetens konsekvensprognos förutses vara tämligen oförändrad mellan budgetåren 1974/75 och 1975/76 för att under de påföljande åren öka något.

Denna utvecklingsprofil avviker något från den som man i vanliga fall brukar erhålla i långtidsbudgeten. Man har tidigare i allmänhet erhållit en profil som inneburit en kraftigare ökning i den slutliga efterfrågan under det första året, dvs. i detta fall år 1975/76. Att detta inte varit fallet denna gång sammanhänger främst med utvecklingen på investeringsområdet, vilken i sin tur i väsentlig utsträckning kan förklaras

av de tidigareläggningar som i konjunkturstimulerande syfte skett under senare år.

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att jämföra ovanstående beräkningar med dem som presenterats i avsnitt 2. Enligt de samhälls-ekonomiska antaganden som där anges kan den statliga konsumtionen antas komma att stiga under perioden 1972—1977 med ca 3,5 % och de statliga investeringarna med ca 1,7 %. Skillnaden mellan dessa båda beräkningar kan i huvudsak förklaras med att de har olika underlag och syften. I de bakomliggande samhällsekonomiska övervägandena har viss hänsyn tagits till det resursbehov som olika nya åtaganden kommer att medföra medan långtidsbudgeten, som nämnts, endast avser att ange det resursbehov som krävs för redan fattade beslut.

4.3 Övriga realgrupper

Utvecklingen av transfereringar och finansiella transaktioner m. m. framgår av tabell 7. Dessa utgiftskategorier beräknas visa en snabbare tillväxttakt än konsumtions- och investeringsutgifterna, något som har varit ett genomgående drag även under den historiska jämförelseperioden. Sammantaget beräknas transfereringarna öka med i genomsnitt drygt 3 % per år. Bidragande till den snabba ökningen är bl. a. den förutsatta utvecklingen av utvecklingsbiståndet.

Transfereringarna till hushållen beräknas växa med i genomsnitt 2,6 % per år. Folkpensionerna som beloppsmässigt dominerar denna realgrupp, ökar med knappt 3 % per år. I samma takt väntas de statliga bidragen till hushållen via socialförsäkringssystemet växa. Utöver folkpensioner ingår i denna utgiftsgrupp bidragen till sjukförsäkringen och det kontanta stödet vid arbetslöshet. Gruppen "övriga transfere- ringar" i tabell 7 beräknas öka tämligen kraftigt. Häri ingår bl. a. ränte-

Tabell 7. Utvecklingen av transfereringar m. m. (Milj. kr., fasta priser)

	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1968/69— 1972/73	Anslag 1974/75	Procentuell förändring till				Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1974/75— 1978/79
			1975/76	1976/77	1977/78	1978/79	
<i>Transfereringar</i>	+ 7,4	37 094	+ 5,5	+2,3	+2,5	+2,4	+3,2
Till hushållen (inkl. social- försäkringar)	+ 7,1	23 171	+ 4,2	+2,2	+2,1	+2,0	+2,6
Internationella	+20,8	1 872	+13,9	+3,9	+3,9	+3,7	+6,3
Skattebidrag till kommuner m. m.	+ 7,8	3 959	+ 1,7	+1,7	+2,0	+2,0	+1,8
Övrigt	+ 8,2	8 092	+10,1	+2,5	+3,7	+3,7	+5,0
<i>Finansiella transaktioner</i>	— 5,6	6 164	+ 2,1	+8,3	+3,9	—7,7	+1,5

utgifterna för den statliga upplåningen liksom transfereringar till statliga och privata företag.

I posten finansiella transaktioner ingår förutom den statliga utlåningen till bostadsbyggande, studiesociala ändamål m. m. även förändringarna i reservationsmedelsförbrukningen och de rörliga krediterna. För långtidsbudgeten förutses för hela utgiftsposten en tämligen begränsad uppgång om 1,5 % om året men elimineras inflytandet från de gjorda förutsättningarna om utvecklingen av de reserverade medlen och de rörliga krediterna erhåller man en ökning för återstoden om ca 5 % om året. Den beloppsmässigt mest expansiva komponenten utgör utlåningen till bostadsändamål. Även utlåningen av studiemedel beräknas uppvisa en fortsatt ökning under perioden.

5 Personalutvecklingen

Redovisningen avser personal inom statlig verksamhet samt inom det statsunderstödda kommunala skolväsendet. Redovisningen avser inte bara personal som avlönas från myndighetsanslag utan även anställda som avlönas t. ex. av forskningsråden och personal sysselsatt i uppdragsverksamhet. Statliga bolag ingår inte i redovisningen. AB Atomenergis personal har dock inräknats, eftersom bolagets utgifter i stort sett bestrids genom anslag över budgeten. De statliga affärsverken ingår inte i långtidsbudgetens personalkalkyl men redovisas separat i det följande. Personalredovisningen avser den personalorganisation som myndigheterna beräknas ha enligt anvisade anslag varför även vakanta tjänster ingår. Redovisningen sker i hela årstjänster. Det bör framhållas att statistiken har många svagheter, varför uppgifterna får betraktas som relativt osäkra.

5.1 Långtidsbudgetens personalkalkyl

Den personalutveckling som följer av redovisade utgiftsberäkningar framgår av tabell 8. En uppdelning har skett på de områden som personalmässigt väger tungt.

Med undantag för budgetåret 1975/76 är den för varje år beräknade personalökningen påtagligt lägre än ökningen till budgetåret 1974/75. Den totala personalökningen under hela långtidsbudgetperioden beräknas till ca 1 600. Liksom under tidigare period svarar personalen inom skolväsendet och vuxenutbildningen för huvuddelen av ökningen.

Inom *rättsväsendet* väntas betydande personalökningar under långtidsbudgetperioden. Ökningen avser främst polisväsendet och kriminalvården. Speciellt kraftiga ökningstal förutses för budgetåret 1975/76 till följd av gällande treårsprogram för polisväsendet.

Tabell 8. Personalutvecklingen 1970/71—1978/79

	Genomsnitt- lig föränd- ring 1970/71 —1973/74	Förändring 1973/74— 1974/75	Totalt 1974/75	Förändring till			
				1975/76	1976/77	1977/78	1978/79
Rättsväsende	+ 954	+543	33 054	+651	+226	+196	+140
Totalförsvaret	— 412	—518	47 530	—430	—496	—622	—325
Hälsö-, sjuk- och socialvård	+ 132	+ 99	7 097	+ 55	+ 12	+ 17	+ 8
Utbildning och forskning (exkl. skolväsendet och vuxenutbild- ningen)	+1 964	+153	26 653	— 48	+ 46	+ 79	+ 59
Arbetsmarknadspolitik	+ 580	+280	9 061	+100	+ 50	+ 50	+ 50
Kommunikationer och energiförsörjning	— 256	—556	13 326	—195	—176	— 74	— 10
Skolväsendet och vuxen- utbildningen	+2 639	+201	97 526	+542	+502	+541	+487
Övrigt	+1 465	+592	43 554	+ 70	+109	— 83	+ 46
<i>Summa</i>	+7 066	+794	277 801	+745	+273	+104	+455

Nedskärningen av personalbehovet inom *totalförsvaret* fortsätter under långtidsperioden. Personalstyrkan inom försvaret beräknas minska med 3 900 personer fram till september 1979.

Inom ändamålsgruppen *högre utbildning och forskning* väntas en förhållandevis obetydlig personalökning i jämförelse med tidigare år. Detta sammanhänger med gjorda antaganden rörande antalet närvarande studerande vid de fria fakulteterna. Minskningen av personalbehovet under budgetåret 1975/76 förklaras av en minskning av personalbehovet vid lärarhögskolorna.

Inom *kommunikationsväsendet* förutses fortsatta minskningar främst inom vägväsendet. Här inräknas som tidigare nämnts inte affärsverken. En viss personalminskning väntas vidare på grund av den fortsatta rationaliseringen inom lots- och fyrväsendet.

Liksom under tidigare perioder förutses personalökningar inom *skolväsendet och vuxenutbildningen*. Detta sammanhänger främst med det ökade elevantalet i grundskolan.

Som en följd av beräkningsmetodiken förutses, liksom vad gäller utgiftskalkylerna, personalökningarna under den framförliggande perioden ligga på en väsentligt lägre nivå än under jämförelseperioden. Det bör understrykas att långtidsbudgetens personalredovisning inte återspeglar den statliga sektorns totala efterfrågan på arbetskraft.

5.2 Affärsverken

Personalutvecklingen inom affärsverken framgår av tabell 9. Affärsverkens efterfrågan på personal väntas fortsätta att minska kraftigt. Utvecklingen under jämförelseperioden påverkas av arbetstidsförkortningen.

Tabell 9. Personalutvecklingen vid affärsverken 1970/71—1978/79

	Genomsnittlig förändring 1970/71—1973/74	Förändring 1973/74—1974/75	Totalt 1974/75	Förändring till			
				1975/76	1976/77	1977/78	1978/79
Postverket	+ 1 233	— 200	40 900	— 50	—	—	—
Televerket	+ 155	— 315	40 900	— 250	— 200	— 200	— 150
Statens järnvägar	— 1 938	— 1 415	39 485	— 1 400	— 1 500	— 1 600	— 1 600
Luftfartsverket	+ 154	+ 86	1 878	+ 104	— 76	+ 83	+ 56
Förenade fabriksverken	+ 278	— 320	8 051	— 300	— 100	— 100	— 100
Statens vattenfallsverk	+ 471	+ 250	10 455	+ 50	— 600	— 600	+ 150
Domänverket	— 400	— 465	5 440	— 416	— 415	— 405	— 395
Summa	— 47	— 2 379	147 109	— 2 262	— 2 739	— 2 822	— 2 039

Inom *postverket* bedrivs sedan flera år en omfattande rationaliseringsverksamhet, med bl. a. ökad användning av ADB. Någon personalökning förutses inte.

Även det minskade personalbehovet hos *televerket* och *statens järnvägar* beror i stor utsträckning på rationaliseringar. Den kraftiga nedgången i personalantalet hos SJ bör också ses mot bakgrund av den snabba tillväxten i pensionsavgångarna under senare delen av 1970-talet.

Den ökade efterfrågan på personal inom *luftfartsverket* motiveras bl. a. av behovet av driftpersonal vid nybyggda flygplatser.

För *statens vattenfallsverk* förutses en förhållandevis kraftig personalminskning, vilken bl. a. beror på en minskad utbyggnadstakt av vattenkraftverken.

6 Inkomstutvecklingen

Beräkningen av inkomstutvecklingen baseras på antagandet om oförändrade skatteregler under hela långtidsbudgetperioden. Av avgörande betydelse för statsinkomsternas förändringar blir härvid de antaganden som görs om skatteunderlagets (lönesummans) utveckling. För kalenderåren 1974 och 1975 beräknas i följande kalkyl, liksom i den reviderade finansplanen, den totala lönesumman komma att stiga med ca 12 % resp. ca 7 %. För åren efter 1975 antas lönesumman öka med 7 % per år. Detta antagande baseras på en beräknad tillväxt av den totala produktionen med 4 % och en årlig prisstegring med 3 %. Den antagna tillväxten av lönesumman ligger till grund för beräkningarna av inkomstskatt och mervärdesskatt. Övriga statsinkomster har i flertalet fall framskrivits med hjälp av andra metoder. De beräknade förändringarna i statsinkomsterna under angivna förutsättningar framgår av tabell 10. Enligt kalkylen kommer statsinkomsternas tillväxt att minska från 10,7 % per år under perioden 1968/69—1972/73 till 8,4 % per år under perioden 1974/75—1978/79.

Tabell 10. Statsinkomsternas utveckling 1974/75—1978/79 i löpande priser

	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73	1974/75	Förändring till				Genomsnittlig procentuell förändring 1974/75—1978/79
			1975/76	1976/77	1977/78	1978/79	
Inkomstskatt	+ 6,7	29 800	+2 800	+2 800	+4 900	+5 200	+11,2
Mervärdeskatt	+17,1	14 030	+2 350	+1 700	+1 200	+1 400	+10,2
Allmän arbetsgivaravgift	..	5 190	+ 635	+ 555	+ 350	+ 390	+ 8,2
Övr. inkomster	+ 7,7	22 972	+1 052	+ 725	+ 685	+ 698	+ 3,3
<i>Summa</i>	+10,7	71 992	+6 837	+5 780	+7 135	+7 688	+ 8,4

Av stor betydelse för statsinkomsternas utveckling är förändringarna under inkomstskattetiteln. Inkomsterna på denna titel bestäms av nettot mellan statens bruttouppbörd av främst preliminär A- och B-skatt samt inbetalningar av kvarstående skatt och fyllnadsbetalningar å ena sidan och utbetalningar av kommunalskattemedel och överskjutande skatt å den andra. Som framgår av tabell 10 beräknas nettot på inkomstskattetiteln växa betydligt snabbare under perioden 1974/75—1978/79 än under perioden 1968/69—1972/73. I huvudsak finns det två förklaringar till detta. För det första reducerades inflödet av inkomstskatt under den historiska perioden kraftigt av de två statliga skatteomläggningarna 1971 resp. 1973. Sammantaget innebar de två skatteomläggningarna en skattesänkning per helår räknat om ca 5 miljarder kr. För det andra påverkas under långtidsbudgetperioden inkomstskattens tillväxt i uppdragande riktning av kvarvarande effekter från omläggningen till beskattade förmåner vid sjukdom, arbetslöshet m. m. Dessa båda faktorer motväger effekterna av den lägre tillväxten av skatteunderlaget som kalkylmässigt antagits komma att gälla under långtidsbudgetperioden.

Beräkningarna i tabell 10 bygger som nämnts på nu gällande skattesystem. Den omläggning av skattesystemet som aviserats till inkomståret 1975 har sålunda i avvaktan på proposition i ämnet inte kunnat beaktas. Förslagen från 1972 års skatteutredning innebär en sänkning av de direkta skatterna, vilken finansieras genom en höjning av företagens sjukförsäkringsavgifter och av allmänna arbetsgivaravgiften.

Mervärdeskatten är beroende av ökningen av konsumtionen av mervärdeskattepliktiga varor, vilken i sin tur sammanhänger med bl. a. stegringen av den totala lönesumman. Med hänsyn till bl. a. den statliga skatteskalans progressivitet förutses den totala köpkraften, och därmed inkomster från mervärdeskatten, öka i något långsammare takt än hushållens nominella inkomster. Inkomsterna från den allmänna arbetsgivaravgiften beräknas öka med drygt 8 %.

Bland större inkomster under övriga inkomster kan noteras att skatten på sprit och vin trendmässigt förutses öka med drygt 100 milj. kr. per år och automobilskattemedlen med ca 150 milj. kr. per år. Inkomsterna från statens kapitalfonder beräknas öka med drygt 150 milj. kr. per år varav bostadslånefonden svarar för huvudparten.

7 Sammanfattning

Som inledningsvis framhölls är syftet med långtidsbudgeten att ange konsekvenserna för den statliga budgetutvecklingen under den framför-liggande fyraårsperioden av de beslut statsmakterna redan fattat och de åtaganden som gjorts för framtiden. Långtidsbudgeten utgör på utgifts-sidan en beräkning av de resurser som krävs för att den statliga och statsunderstödda verksamheten skall kunna bedrivas i enlighet med dessa beslut och åtaganden. Beräkningarna av statsinkomsternas utveckling utgår från nu gällande skatteregler samt från vissa antaganden om skatteunderlagets tillväxt. Långtidsbudgeten innefattar alltså inga försök att förutse beslut som statsmakterna kan komma att fatta under perioden. Den får därför inte uppfattas som en prognos över stats-budgetens sannolika förändringar. Däremot kan långtidsbudgeten genom att ange de in-teckningar i resursutrymmet som redan gjorts utgöra en del av statsmakternas beslutsunderlag. På grundval av långtidsbudgeten kan en bedömning göras av utrymmet för nya aktiviteter, behovet av omprövning av existerande program och eventuella krav på inkomstför-stärkningar.

Beräkningarna utgår från anslagsbeloppen enligt kompletteringspro-positionen för budgetåret 1974/75 och omfattar perioden t. o. m. bud-getåret 1978/79. Analysen genomförs i såväl reala som finansiella ter-mer.

7.1 Inkomstutvecklingen

Kalkylerna för statsinkomsternas utveckling baseras på antaganden om skatteunderlagets, dvs. i första hand den totala lönesummans, till-växt. Dessa antaganden är för åren 1974 och 1975 desamma som an-vänds i den reviderade finansplanen, dvs. 12 % resp. 7 % ökning. För åren därefter utgår beräkningarna från ett antagande om en årlig ök-ning av lönesumman med 7 %. Med dessa utgångspunkter och under förutsättning av oförändrade skatteregler under hela långtidsbudget-perioden beräknas statsinkomsterna i löpande priser stiga med i genom-snitt 8,4 % per år att jämföra med 10,7 % per år under jämförelse-perioden.

Den statliga inkomstskatten är av väsentlig betydelse för de samlade statsinkomsternas utveckling. Inkomstskatten beräknas växa med drygt 11 % under långtidsbudgetperioden att jämföra med knappt 7 % under perioden 1968/69—1972/73. Den trots lägre lönesummeantaganden starkare tillväxten av inkomstskatterna förklaras i första hand av de två sänkningarna 1971 resp. 1973 av den statliga direkta skatten. I beräkningarna har ingen hänsyn tagits till den omläggning av skattesystemet som aviserats till inkomståret 1975. Mervärdeskatten är beroende av ökningen av konsumtionen av mervärdeskattepliktiga varor vilken i sin tur sammanhänger med bl. a. stegringen av den totala lönesumman. Mervärdeskatteinkomsterna beräknas växa med ca 10 % under perioden 1974/75—1978/79. Tillsammans förutses inkomstskatteliteln och mervärdeskatten svara för drygt 80 % av de totala statsinkomsternas ökning.

Helt allmänt måste framhållas att osäkerheten om det för skatteutvecklingen styrande inkomstantagandet och om de övriga förutsättningar som gjorts medför att man inte får dra alltför bestämda slutsatser om den här redovisade inkomstutvecklingen.

7.2 Realekonomisk utveckling

Vid en analys av den utgiftsutveckling som erhålles i långtidsbudgeten är det av intresse att studera på vilka olika sätt som de statliga utgifterna kommer att ställa anspråk på samhällets reala resurser. De statliga konsumtions- och investeringsutgifterna innebär nämligen en direkt efterfrågan på dessa resurser medan effekten av transfereringarna blir indirekt genom den påverkan detta utövar på de mottagande sektorernas disponibla inkomster.

Utgifterna för konsumtion och investeringar, inkl. bidragen till kommunerna för dessa ändamål, ökade i fasta priser med 4,4 % per år under perioden 1968/69—1972/73 medan den årliga ökningen under långtidsbudgetperioden begränsas till 0,6 %. För såväl den förflutna som den framförliggande perioden utgör driftbidragen till kommunal konsumtion den mest expansiva komponenten.

Enligt kalkylerna skulle ökningstakten för de totala konsumtionsutgifterna sjunka från 5,2 % per år under jämförelseperioden till 0,9 % per år under långtidsbudgetperioden. För periodens första år, dvs. 1975/76, förutses en konsumtionsökning om 1,3 %, vilket framstår som en naturlig följd av att bindningarna till tidigare utgiftsbeslut är starkare för budgetperiodens första år. För investeringsutgifterna noteras ett omslag från en ökning under jämförelseperioden om 1,7 % per år till en minskning om 0,5 % per år. Det bör i detta sammanhang observeras att en negativ investeringsutveckling i första hand torde förklaras av den beräkningsteknik som används i långtidsbudgeten. För budget-

året 1975/76 förutses minskningen bli speciellt stor, eller ca 5 %, vilket bl. a. sammanhänger med de tidigareläggningar som i sysselsättningspolitiskt syfte företagits under de senaste åren.

Utgifterna för de statliga transfereringarna väntas växa betydligt snabbare än den statliga slutliga efterfrågan på varor och tjänster. Detta gäller i synnerhet periodens första år och sammanhänger bl. a. med ökningen av utvecklingsbiståndet och av transfereringarna till hushållen.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att de utgiftsbindningar som långtidsbudgeten redovisar i första hand avser inkomstöverföringar från den offentliga sektorn till andra sektorer, dvs. sådana utgifter som har en indirekt effekt på ekonomin via dessa andra sektors utgiftsbenägenhet. Detta förhållande accentueras om man även betraktar bidragen till kommunerna som inkomstöverföringar. Däremot är bindningarna till utgiftsökningar klart lägre i fråga om den statliga sektorns egen efterfrågan på varor och tjänster.

7.3 Utgiftsutvecklingen

I löpande priser har de totala statsutgifterna ökat med i genomsnitt inemot 12 % om året under perioden 1968/69—1972/73. I fasta priser har ökningen varit nära 5 % per år. Enligt de beräkningar som redovisats i det tidigare avsnittet 3 blir utgifternas stegringstakt lägre under de kommande budgetåren. Den genomsnittliga tillväxten beräknas till ca 5 % i löpande priser och ca 2 % i fasta priser. En sådan lägre utgifts-expansion är emellertid en ganska naturlig följd av de förutsättningar som gäller för långtidsbudgetarbetet. Med den utgångspunkt som gäller för kalkylerna, nämligen att endast effekterna av redan fattade beslut skall beaktas, blir följden att utgifterna för tidsbegränsade program som utlöper under perioden faller bort och att resursinsatserna i övrigt begränsas till vad som krävs för att infria och vidmakthålla gjorda åtaganden. Hänsyn har däremot inte tagits till eventuella kommande beslut av statsmakterna. Den utgiftsutveckling som faktiskt kommer till stånd avviker därför normalt från långtidsbudgetens beräkningar, såväl inom olika delområden som för de totala utgifterna. Särskilt för de senare åren i perioden understiger långtidsbudgetarnas utgiftsberäkningar regelmässigt den faktiska utvecklingen.

Det relativt sett mest expansiva utgiftsområdet under såväl den förflutna som den kommande perioden är biståndet till utvecklingsländerna. Även utgiftsområdena folkpensioner, sjukförsäkring m. m., bostäder och stöd till barnfamiljer uppvisar till följd av gjorda åtaganden betydande automatiska utgiftsökningar under den kommande perioden. För ändamålsgruppen folkpensioner, sjukförsäkring, m. m. förklaras ökningstalen dessutom av ökade bidrag till sjukförsäkringen. Även ränteutgifterna för den statliga upplåningen kommer att växa snabbare än

Tabell 11.. Budgetsaldots utveckling 1973/74—1975/76

(Milj. kr., löpande priser)

	1973/74	1974/75	1975/76	Förändring från föregående budgetår till			
				1974/75		1975/76	
				Milj. kr.	%	Milj. kr.	%
Inkomster	62 976	71 992	78 829	9 016	+14,3	6 837	+9,5
Utgifter	71 888	81 584	87 380	9 696	+13,5	5 796	+7,1
Budgetsaldo	— 8 912	— 9 592	— 8 551	— 680		+ 1 041	

den genomsnittliga utgiftsökningen. Tillsammans svarar de nu nämnda fem utgiftsområdena för drygt 85 % av utgiftsökningen under långtidsbudgetperioden.

De nu föreliggande beräkningarna har presenterat en utvecklingsbild för perioden 1974/75—1978/79 som i fråga om inkomst- och utgiftsförändringar i sina huvuddrag överensstämmer med utvecklingen i de närmast föregående årens långtidsbudgetar. På utgiftssidan innebär denna bild att redan ett infriande av tidigare åtaganden kommer att ställa anspråk på fortsatt ökade statsutgifter under hela den aktuella perioden. Till följd av beräkningstekniken kommer däremot själva ökningstakten i utgiftsutvecklingen att nedgå under perioden, samtidigt som tillväxten i statsinkomster blir relativt konstant, vilket medför en successiv förstärkning av budgetsaldot. Den nu föreliggande förstärkningen är av ungefär samma storlek som under föregående år.

I två betydelsefulla avseenden skiljer sig dock de nu presenterade beräkningarna från utvecklingen enligt de närmast föregående långtidsbudgetarna. För det första präglas utgångsåret 1974/75 av ett väsentligt större utgiftsoverskott än under tidigare år och för det andra synes i högre grad än tidigare stora resurskrävande reformer ha aviserats utan att de statsfinansiella effekterna härav kunnat beaktas i långtidsbudgeten.

Jämfört med beräkningarna för ett år sedan är utgångsårets budgetunderskott denna gång ca 4 miljarder kr. större. Enligt tabell 11 kan underskottet för 1974/75 nu beräknas uppgå till 9,6 miljarder kr. Denna höga nivå kan främst sättas i samband med den ambitiösa sysselsättnings- och konjunkturpolitik som förts under senare år. Som framgår av den följande tabell har de statliga budgetunderskotten härigenom kommit upp på en i förhållande till hela bruttonationalprodukten (BNP) mycket hög nivå.

Det statliga budgetunderskottet i procent av BNP i löpande priser

1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74 (prel.)	1974/75 (beräknat)
0,2	0,3	1,3	2,2	1,8	2,4	1,5	1,9	3,0	3,8	3,7

Erfarenheterna från de tidigare långtidsbudgetarna har givit vid handen att man i allmänhet för detta första år i långtidsbudgeten brukar kunna göra en relativt säker bedömning av de resursanspråk som följer av redan gjorda åtaganden. Som tidigare framhållits synes förutsättningarna i detta avseende vara något annorlunda i år.

I högre grad än tidigare förestår vissa större reformer som inte kunnat medtagas i kalkylerna eftersom de ännu inte fått sin slutgiltiga utformning. Regeringen har således aviserat sin avsikt att lägga fram propositioner med utgångspunkt i pensionsålderskommitténs och skatteutredningens förslag. Skulle dessa reformer genomföras enligt utredningsmajoriteternas förslag — som inkluderar höjning av olika arbetsgivaravgifter med 3,9 % år 1975 och 1,65 % år 1976 — leder detta till en tillfällig försvagning av budgetsaldot. Vidare har inga medel beräknats för reformer på bostadsområdet samtidigt som kompensationen för mervärdeskatten på bostäder beräkningstekniskt antagits upphöra med utgången av år 1975. Statsbidragsbestämmelserna rörande den sociala hemhjälpen och de kommunala familjedaghemmen fr. o. m. 1975 övervägs av den kommunalekonomiska utredningen med sikte på att förslag skall kunna föreläggas årets höstriksdag. Härjämte kan nämnas föreliggande eller väntade förslag bl. a. inom utbildningens område. Sammantaget har statsmakterna i mer eller mindre preciserade former gjort åtaganden som påverkar budgetsaldot 1975/76 i negativ riktning mot en nivå som ligger inte oväsentligt över den som framgår av långtidsbudgeten.

Riksrevisionsverkets approxi- mativa beräkning av budget- utfallet för 1973/74

Bilaga 3

RIKSREVISIONSVERKET

1974-03-28

Till KONUNGEN

Beräkning över utfallet av statens budget för budgetåret 1973/74

Enligt instruktion får riksrevisionsverket (RRV) härmed lämna beräkning över utfallet av statens budget för budgetåret 1973/74.

I beräkningarna ingår de av riksdagen beviljade anslagen på tilläggsstat I till riksstaten för 1973/74 samt begärda anslag på tilläggsstat II och III (1974: 2, 7, 8, 21, 25, 69 och 85). Sammanlagt uppgår de medräknade anslagen på tilläggsstaterna till 3 601 milj. kr.

Beräkningarna grundar sig i huvudsak på månatliga prognos- och utfallsuppgifter från större myndigheter. Inkomstittlarna har beräknats i samband med RRV:s reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1974/75 varvid vissa titlar beräknats av RRV medan andra i första hand beräknats av de myndigheter som redovisar inkomsterna.

Totalbudgetens inkomster beräknas nu till 62 980 milj. kr., vilket är 1 543 milj. kr. mer än beräkningen i riksstaten. Utgifterna beräknas bli 72 198 milj. kr., dvs. 1 404 milj. kr. mer än beräkningen i riksstat plus tilläggsstater. Totalbudgetens underskott kommer enligt den här framlagda beräkningen att bli 9 218 milj. kr.

Totalbudgeten för budgetåret 1973/74 (milj. kr.)

	Riksstat (inkl till- läggsstater)	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall och riksstat (inkl till- läggsstater)
INKOMSTER			
A Skatter, avgifter m m	55 906	57 058	+1 152
B Inkomster av statens kapitalfonder	3 542	3 902	+360
C Beräknad övrig finansiering	1 989	2 019	+30
Summa	61 437	62 980	+1 543
UTGIFTER			
Förslags- och obetecknade anslag	52 531	54 424	+1 893
Reservationsanslag	9 430	8 663	-767
Investeringsanslag	8 684	8 715	+31
Rörliga krediter (+ = ökad disposition, - = minskad disposition)	+150	+396	+246
Summa	70 794	72 198	+1 404
TOTALBUDGETENS SALDO (inkomster-utgifter)	-9 357	9 218	-139

I bilaga 1 redovisas totalbudgetens inkomster och utgifter fördelade på huvudtitlar. Utfallet av driftbudgetens inkomster framgår av bilaga 2. Beräknade merutgifter och besparingar på förslags- och obetecknade anslag anges i bilaga 3. Bilaga 4 och 5 visar förändringar i reservationerna för reservationsanslag respektive investeringsanslag. Beräknad förändring i disposition av rörliga krediter redovisas i bilaga 6.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit avdelningschefen

Sanell, revisionsdirektören Cederblad, varjämte förste revisorn Hansson varit föredragande.

Underdånigst

G RUNE BERGGREN

Jörgen Hansson

Totalbudgeten för budgetåret 1973/74 (milj kr)

Inkomster

	Riksstat	Beräknat utfall	Differens be- räknat utfall och riksstat
A Skatter, avgifter, m m			
I. Skatter	53 918	54 989	+1 071
II. Uppbörd i statens verksamhet	1 266	1 325	+59
III. Diverse inkomster	722	745	+23
Summa	55 906	57 058	+1 152
B Inkomster av statens kapitalfonder			
I. Statens affärsverksfonder	821	1 120	+299
II. Riksbanksfonden	200	250	+50
III. Statens allmänna fastighetsfond	314	314	—
IV. Försvarets fastighetsfond	125	125	—
V. Statens utlåningsfonder	1 746	1 753	+7
VI. Fonden för låneunderstöd	75	62	-13
VII. Fonden för statens aktier	26	47	+21
VIII. Fonden för beredskapslagring	79	79	—
IX. Statens pensionsfonder	93	94	+1
X. Diverse kapitalfonder	62	56	-6
Summa	3 542	3 902	+360
C Beräknad övrig finansiering			
I. Avskrivning och övriga kapitalmedel inom kapitalfonderna			
Statens affärsverksfonder	1 633	1 664	+31
Övriga kapitalfonder	327	326	-1
II. Övrig kapitalåterbetalning	29	29	—
Summa	1 989	2 019	+30
Summa	61 437	62 980	+1 543
Underskott	9 357	9 218	-139
Summa	70 794	72 198	+1 404

Utgifter

	Riksstat (inkl till- läggsstater)	Beräknat utfall	Differens be- räknat utfall och riksstat (inkl tilläggs- stater)
A Utgiftsanslag			
I. Kungl hov- och slottsstaterna	10	11	+1
II. Justitiedepartementet	2 762	2 897	+135
III. Utrikesdepartementet	1 814	1 652	-162
IV. Försvarsdepartementet	7 634	7 935	+301
V. Socialdepartementet	21 728	22 257	+529
VI. Kommunikationsdepartementet	5 160	5 164	+4
VII. Finansdepartementet	5 140	5 112	-28
VIII. Utbildningsdepartementet	10 226	10 652	+426
IX. Jordbruksdepartementet	1 432	2 305	+873
X. Handelsdepartementet	302	293	-9
XI. Inrikesdepartementet	7 983	7 782	-201
XII. Civildepartementet	1 069	1 094	+25
XIII. Industridepartementet	1 907	1 911	+4
XIV. Oförutsedda utgifter	1	1	-
XV. Riksdagen och dess verk m m	101	101	-
XVI. Underskott på riksgäldsfonden	2 575	2 635	+60
Summa	69 844	71 802	+1 958
B Beräknad övrig medelsförbrukning			
I. Minskning av anslagsbehållningar	800	-	-800
II. Ökad disposition av rörliga krediter	150	+396	+246
Summa	950	+396	-554
Summa	70 794	72 198	+1 404

Beräkning rörande utfallet av driftbudgetens inkomstsida under budgetåret 1973/74

	Riksstat	Beräknat utfall	Merinkomst(+) Brist (—)
	Milj kr		
A Skatter, avgifter m m			
I. Skatter:			
1 Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse:			
a Skatt på inkomst och förmögenhet m m, <i>bevillning</i>	21 300	22 700	+1 400
b Kupongskatt, <i>bevillning</i>	20	25	+5
c Utskiiftningsskatt och ersättnings-skatt, <i>bevillning</i>	2	1	—1
d Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	12	12	—
e Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i>	3	3	—
f Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	280	280	—
g Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i>	135	140	+5
h Stämpelskatt och stämpelavgift, <i>bevillning</i>	344	377	+33
2 Automobilskattemedel:			
a Fordonsskatt, <i>bevillning</i>	140	275	+135
b Bensin- och bränsleskatt, <i>bevillning</i>	2 052	2 010	—42
c Vägtrafikskatt, <i>bevillning</i>	1 500	1 380	—120
3 Allmän arbetsgivaravgift, <i>bevillning</i>	4 715	4 600	—115
4 Tullar och acciser:			
a Tullmedel, <i>bevillning</i>	880	1 000	+120
b Mervärdesskatt, <i>bevillning</i>	14 150	13 650	—500
c Särskilda varuskatter, <i>bevillning</i>	436	400	—36
d Omsättningsskatt på motorfordon, <i>bevillning</i>	610	586	—24
e Tobaksskatt, <i>bevillning</i>	1 817	1 832	+15
f Rusdrycksförsäljningsmedel av parti-handelsbolag, <i>bevillning</i>	40	29	—11
g Rusdrycksförsäljningsmedel av detalj-handelsbolag, <i>bevillning</i>	51	56	+5
h Skatt på sprit, <i>bevillning</i>	2 200	2 425	+225
i Skatt på vin, <i>bevillning</i>	390	390	—
j Skatt på malt- och läskedrycker, <i>bevillning</i>	649	689	+40
k Energiskatt, <i>bevillning</i>	1 255	1 220	—35
l Särskild skatt på motorbränslen, <i>bevillning</i>	770	710	—60
m Särskild vägtrafikskatt, <i>bevillning</i>	25	60	+35
n Skatt på annonser och reklam, <i>bevillning</i>	92	84	—8
o Skatt på spel, <i>bevillning</i>	50	55	+5
Säger för skatter	53 918	54 989	+1 071
II. Uppbörd i statens verksamhet:			
1 Expeditionssavgifter	120	104	—16
2 Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m m	76	76	—
8 Inkomster vid karolinska sjukhuset	192	273	+81
15 Körkortssavgifter	40	37	—3
16 Avgifter för registrering av motor-fordon	50	53	+3

	Riksstat	Beräknat utfall	Merinkomst(+) Brist (-)
	Milj kr		
18 Fyravgifter	84	86	+2
19 Lotsavgifter	23	25	+2
25 Pensionsmedel m m	239	263	+24
26 Inkomst av myntning m m	46	23	-23
30 Ersättning för kilometerräknarapparat	37	36	-1
45 Inkomster vid patent- och registrerings- väsendet	44	42	-2
48 Restavgifter	62	55	-7
Övriga	253	252	-1
Säger för uppbörd i statens verksamhet	1 266	1 325	+59
III. Diverse inkomster:			
1 Bötesmedel	87	93	+6
2 Totalisatormedel	90	90	-
3 Tipsmedel	287	295	+8
4 Lotterimedel	189	182	-7
5 Övriga diverse inkomster	69	85	+16
Säger för diverse inkomster	722	745	+23
Säger för skatter, avgifter, m m	55 906	57 058	+1 152
B Inkomster av statens kapitalfonder			
I Statens affärsverksfonder:			
1 Postverket	69	64	-5
2 Televerket	158	344	+186
3 Statens järnvägar	15	130	+115
4 Luftfartsverket	26	28	+2
5 Förenade fabriksverken	1	1	-
6 Statens vattenfallsverk	530	530	-
7 Domänverket	23	23	-
Säger för statens affärsverksfonder	821	1 120	+299
II. Riksbanksfonden	200	250	+50
III. Statens allmänna fastighetsfond	314	314	-
IV. Försvarets fastighetsfond	125	125	-
V. Statens utlåningsfonder	1 746	1 753	+7
VI. Fonden för låneunderstöd	75	62	-13
VII. Fonden för statens aktier	26	47	+21
VIII. Fonden för beredskapslagring	79	79	-
IX. Statens pensionsfonder	93	94	+1
X. Diverse kapitalfonder:			
1 Fonden för kreditgivning till utlandet	3	3	-
2 Övriga diverse kapitalfonder	59	53	-6
Säger för diverse kapitalfonder	62	56	-6
Säger för inkomster av statens kapitalfonder	3 542	3 902	+360
Summa	59 448	60 961	+1 513

Beräknade merutgifter och besparingar på förslags- och obetecknade anslag under budgetåret 1973/74

			Riksstat (inkl tilläggs- stater)	Beräknat utfall	Merutgift (+) Besparing (-)
II	B	6 Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader, f	1 219	1 180	-39
II	B	9 Polisenheter med särskild budget, f	0	80	+80
II	F	2 Fångvårdsanstalterna, f	319	327	+8
II	F	9 Kriminalvårdsenheter med särskild budget, f	0	42	+42
IV	A	5 Reglering av prisstegringar för det militära försvaret, f	525	0	-525
IV	A	6 Reglering av prisstegringar för civil- försvaret, f	10	0	-10
IV	B	1 Arméförband: Ledning och förbands- verksamhet, f	1 731	1 891	+160
IV	B	2 Arméförband: Materielanskaffning, f	537	623	+86
IV	C	1 Marinförband: Ledning och förbands- verksamhet, f	534	603	+69
IV	C	2 Marinförband: Materielanskaffning, f	364	411	+47
IV	D	1 Flygförband: Ledning och förbandsverk- samhet, f	961	1 082	+121
IV	D	2 Flygförband: Materielanskaffning, f	880	974	+94
IV	D	4 Flygförband: Forskning och utveckling, f	392	438	+46
IV	E	5 Militärömrådesstaber m m, f	121	131	+10
IV	F	4 Försvarets materielverk, f	245	266	+21
IV	F	5 Försvarets forskningsanstalt, f	111	122	+11
IV	G	1 Civilförsvär, f	122	143	+21
V	B	4 Folkpensioner, f	10 560	10 985	+425
V	B	4a Särskilt pensionärstillägg till folkpensioner, f	350	368	+18
V	B	4b Extra pensionstillägg, f	360	372	+12
V	B	6 Bidrag till sjukförsäkringen, f	2 220	2 210	-10
V	C	1 Allmänna barnbidrag, f	2 555	2 521	-34
V	C	3 Bostadstillägg m m, f	995	975	-20
V	C	4 Ersättning för bidragsförskott, f	194	234	+40
V	D	3 Bidrag till driften av barnstugor, f	303	270	-33
V	D	4 Bidrag till kommunala familjedaghem, f	82	96	+14
V	G	1 Karolinska sjukhuset: Driftkostnader, f	378	403	+25
V	G	6 Bidrag till kommunala undervisnings- sjukhus, f	190	200	+10
V	K	3 Bidrag till vissa hjälpmedel för handikappade, f	120	145	+25
VI	F	3 Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser, f	176	200	+24
VII	D	2 Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m m, f	2 335	2 310	-25
VII	D	3 Skattebortfallsbidrag till kommuner m fl, f	1 200	1 235	+35
VIII	D	8 Bidrag till driften av grundskolor, f	4 011	4 060	+49
VIII	D	15 Bidrag till driften av gymnasie- skolor, f	1 382	1 420	+38
VIII	D	16 Bidrag till viss vårddyrkesutbildning, f	35	51	+16
VIII	D	32 Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m m, f	174	216	+42
VIII	G	5 Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna, f	165	130	-35
VIII	H	2 Studiebidrag, f	544	586	+42

				Riksstat (inkl tilläggs- stater)	Beräknat utfall	Merutgift (+) Besparing (-)
IX	C	3	Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, f	96	765	+669
IX	H	12	Bidrag till kommunala avloppsreningsverk m m, f	255	368	+113
XI	B	1	Arbetsmarknadsservice, f	1 246	1 281	+35
XI	B	3	Stöd till lageruppbyggnad, f	50	30	-20
XI	B	5	Kontant stöd vid arbetslöshet, f	680	485	-195
XI	D	1	Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet, f	189	249	+60
XI	E	5	Viss bostadsförbättringsverksamhet m m, f	150	120	-30
XII	B	1	Länsstyrelserna, f	613	638	+25
			Underskott på riksgäldsfonden	2 575	2 635	+60
			Övriga	10 278	10 553	+275
Summa				52 531	54 424	+1 893

Bilaga 4

Beräknade reservationsmedelsförändringar under budgetåret 1973/74

			Reservation 1973-07-01	Reservation 1974-06-30	Ökning (+) Minskning (-)	
III	C	1	Bidrag till internationella biståndsprogram	379	493	+114
III	C	2	Bilateralt utvecklingssamarbete	672	729	+57
V	D	2	Bidrag till anordnande av barnstugor	29	11	-18
V	D	7	Särskilda insatser för barnvänlig boendemiljö m m	—	20	+20
VI	B	2	Drift av statliga vägar	517	578	+61
VI	B	3	Byggande av statliga vägar	410	443	+33
VI	B	5	Bidrag till byggande av kommunala vägar och gator	188	176	-12
IX	H	1	Bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin	374	303	-71
XI	B	2	Sysselsättningskapande åtgärder för arbetslösa	384	344	-40
XI	B	4	Särskilda åtgärder för arbetslösa Vissa energisparande åtgärder	227	244	+17
				—	228	+228
XIII	E	1	Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling	60	74	+14
			Övriga	619	533	-86
			Summa	3 859	4 176	+317

Bilaga 5

Beräknade förändringar av outnyttjat belopp på investeringsanslag under budgetåret 1973/74

	Reservation 1973-07-01	Reservation 1974-06-30	Ökning (+) Minskning (-)
Statens affärsverksfonder	233	246	+ 13
Statens allmänna fastighetsfond	170	135	- 35
Försvarets fastighetsfond	30	22	- 8
Statens utlåningsfonder	1 207	942	- 265
Därav:			
Studiemedelsfonden	(352)	147	- 205
Lånefonden för bostadsbyggande	(705)	585	- 120
Fonden för låneunderstöd	410	324	- 86
Fonden för förlag till statsverket	28	27	- 1
Fonden för beredskapslagring	81	82	+ 1
Diverse kapitalfonder	96	94	- 2
Summa	2 256	1 875	- 381

Bilaga 6

Beräknad disposition av rörliga krediter

Myndighet/aktiebolag	Utestående belopp 1973-06-30	Beräknat utestående belopp 1974-06-30	Beräknad förändring 1973/74
Televerket	110	40	- 70
Vattenfallsverket	167	245	+ 78
Domänenverket	107	67	- 40
Luftfartsverket	11	20	+ 9
Statens jordbruksnämnd:			
Prisreglering av sockernärningen	40	40	—
Prisreglering på jordbruksområdet	—	120	+ 120
Svensk kötthandel	1	—	- 1
Statl myndigheter med uppdagsverksamhet	15	15	—
Kungl. Maj:t	¹ —	265	+ 265
	² —	35	+ 35
Summa	451	847	+ 396

¹ att disponeras vid krig, krigsfara eller annan omständighet av synnerligen vikt för rikets försvarsberedskap

² att disponeras till clearing för oljeprodukter

Riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för budgetåret 1974/75

RIKSREVISIONSVERKET

1974-03-29

Till KONUNGEN

Reviderad inkomstberäkning för budgetåret 1974/75

Enligt den för riksrevisionsverket (RRV) gällande instruktionen åligger det ämbetsverket att varje år till Kungl. Maj:t avlämna förslag till reviderad beräkning av statsverkets inkomster för nästkommande bud-

getår, avsedd som underlag för propositionen om komplettering av rikstatsförslaget. För fullgörande av detta uppdrag har RRV från vederbörande myndigheter infordrat nya beräkningar av inkomsterna under budgetåret 1974/75 på de större inkomstitlarna samt vissa speciellt konjunkturkänsliga inkomstitlar. Hänsyn har inte kunnat tas till en eventuell skattereform, med anledning av betänkande från 1972 års skatteutredning.

Utvecklingen av skatteunderlaget för fysiska personer

Läget på arbetsmarknaden under 1973 kännetecknades av en måttlig efterfrågan på arbetskraft. Sysselsättningsläget var i stort sett oförändrat jämfört från föregående år. Detta bidrog till att den s. k. löneglidningen svarade för endast drygt tre procentenheter av den totala löneökningen mellan 1972 och 1973. De avtalsenliga höjningarna svarade för drygt 5,5 procentenheter. Totalt beräknas de anställdas lönesumma ha ökat med något över 8 procent jämfört med 1972. I det inkomstbegrepp som utgör utgångspunkten för RRVs beräkningar, nämligen inkomst av tjänst, ingår även pensioner. Dessa beräknas ha ökat i väsentligt snabbare takt än lönerna. Inkomst av tjänst beräknas således ha ökat med mellan 8,5 och 9 procent mellan 1972 och 1973.

För 1974 förutses löneökningarna totalt sett bli något större än under 1973. Avtalshöjningarna beräknas svara för ca 7 procentenheter och löneglidningen antas uppgå till 3,5 procentenheter. Dessutom beräknas sysselsättningen öka något, vilket skulle innebära att lönesummeökningen väntas uppgå till totalt 11 procent mellan 1973 och 1974. Detta innebär att inkomstantagandet för 1974 från RRVs decemberberäkning har uppjusterats med ca 2 procentenheter. Inkomst av tjänst beräknas liksom mellan de närmast föregående åren öka något snabbare än lönerna eller med mellan 11,5 och 12 procent. Dessutom kommer i detta inkomstbegrepp fr. o. m. 1974 att ingå vissa skattepliktiga förmåner vid sjukdom, arbetslöshet m. m. Dessa beräknas öka hela skatteunderlaget med ytterligare knappt 7 procentenheter.

Med hänsyn till att några centrala löneavtal för 1975 inte föreligger har verket inte funnit anledning att frångå det schablonantagande om 7 % i inkomstökning från 1974 till 1975 som låg till grund för beräkningarna i december 1973.

För inkomster av övriga förvärvskällor har i föreliggande beräkningar antagits samma utveckling som i december.

Utvecklingen av skatteunderlaget för svenska aktiebolag m. fl.

RRV har under mars månad upprepat den enkät till ett urval svenska aktiebolag, sparbanker och försäkringsinstitut, som verket företog i no-

vember 1973. I enkäten tillfrågades 1 750 bolag om sina taxerade inkomster för verksamhetsåren 1972 och 1973. Förutom om den till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten, tillfrågades bolagen om storleken av den till kommunal inkomstskatt taxerade inkomsten, garantibelopp för fastighet, totalt och utnyttjat särskilt investeringsavdrag samt forsknings- och utvecklingsavdrag.

Enligt enkäten beräknas den statligt taxerade inkomsten öka med ca 10 % mellan verksamhetsåren 1972 och 1973. Detta överensstämmer med de beräkningar som riksrevisionsverket gjorde med ledning av höstens enkät.

Företagen tillfrågades dels om *totalt* särskilt investeringsavdrag, dels om *utnyttjat* särskilt investeringsavdrag vid taxeringarna 1973 och 1974. Den ej utnyttjade delen kan via statligt förlustavdrag komma att utnyttjas vid framtida taxeringar.

Enligt enkäten uppgick det totala särskilda investeringsavdraget till ungefär 2 000 milj. kr. för verksamhetsåret 1972. Därav kunde nära 1 150 milj. kr. utnyttjas. För verksamhetsåret 1973 uppskattar bolagen storleken av det totala särskilda investeringsavdraget till knappt 2 300 milj. kr. Utnyttjade avdrag beräknas till omkring 1 370 milj. kr. detta år.

Minskningen av den statliga bolagsskatten på grund av det utnyttjade särskilda investeringsavdraget kan beräknas till 458 milj. kr. för 1972 och 548 milj. kr. 1973. Kalkylen gäller under förutsättning att företagens beteende i övrigt inte påverkas (*Ceteris paribus*). Det särskilda investeringsavdraget branschvis framgår av nedanstående sammanställning.

Bolagen beräknar att för verksamhetsåret 1973 yrka avdrag för forsknings- och utvecklingskostnader med ca 160 milj. kr. varav 130 milj. kr. beräknas utnyttjas.

Eftersom en stor del av investeringsavdragen kommer att utnyttjas som förlustavdrag vid kommande taxeringar är det svårt att förutsäga ökningstakten i bolagens taxerade inkomster för åren 1974 och framåt. Ytterligare en komplikation vid beräkningen av bolagens taxerade inkomster efter 1973 är svårigheten att bedöma bolagens förändringar i lagerreserver under de år det särskilda investeringsavdraget varit i kraft. Man kan i många fall antaga att upplösning av lagerreserver har gjorts för att skapa möjligheter att utnyttja det särskilda investeringsavdraget i nuläget. Detta kan medföra att bolagen under kommande år har större möjligheter till lagernedskrivningar.

RRV bedömer att bolagens taxerade inkomster för verksamhetsåret 1973 kommer att ligga 10 % över 1972 års. För de två följande verksamhetsåren har antagits att bolagens taxerade inkomster ökar med 15 % respektive 10 %.

Totalt och utnyttjat särskilt investeringsavdrag för verksamhetsåren 1972 och 1973

	Totalt inv avdr 1972 milj kr	Utnyttjat inv avdr 1972 milj kr	Minskad bolags- skatt p g a inv avdr 1972 (%) (Ceteris paribus)	Totalt inv avdr 1973 milj kr	Utnyttjat inv avdr 1973 milj kr	Minskad bolags- skatt p g a inv avdr 1973 (%) (Ceteris paribus)
1. Jord- och skogsbruk	15	10	28	29	14	27
2. Kol- och malmgruvor	54	47	79	72	66	61
3. Livsmedels-, dryckesvaru- och tobaksindustri	34	31	17	86	75	43
4. Textil-, beklädnads- och lädervaruindustri	34	25	30	61	30	35
5. Trävaru-, massa-, pappers- och pappersvaruindustri, grafisk industri	231	137	40	268	196	40
6. Kemisk industri, petroleum- och plastindustri m m	97	64	51	114	65	39
7. Jord- och stenvaruindustri	22	21	39	73	34	53
8. Järn-, stål- och metallverk	187	80	73	359	88	49
9. Verkstadsvaruindustri	271	247	23	428	348	31
10. Annan tillverknings- industri	2	2	12	5	1	10
11. Byggnadsindustri	88	38	44	110	54	61
12. Parti- och detaljhandel, restaurang och hotell	120	101	12	252	127	15
13. Bank- och försäkringsverk- samhet, fastighetsförvaltn	63	61	7	118	112	13
14. Samfärdsel	719	213	75	241	106	24
15. Övriga	71	70	41	61	54	36
Totalt	2 008	1 146	27	2 276	1 369	28

Driftbudgetens inkomster

I nedanstående tabell upptas de inkomstitlar för vilka RRV nu vill förordna någon förändring jämfört med statsverkspropositionen. I tabellen visas för budgetåret 1974/75 det belopp som upptogs i statsverkspropositionen, det belopp som RRV nu förordar samt förändringen jämfört med statsverkspropositionen. Utöver de i tabellen nämnda titlarna har, dock utan att någon förändring föreslås, nya beräkningar gjorts för följande inkomstitlar: Arvsskatt och gåvoskatt, Lotterivinstskatt, Stämpelskatt och stämpelavgift, Allmän arbetsgivaravgift, Tobaksskatt, Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, D:o av detaljhandelsbolag, Särskild skatt på motorbränslen, Fyravgifter, Lotsavgifter, Inkomst av myntning m. m., Bötesmedel, Inkomster av statens kapitalfonder beträffande Förenade fabriksverkens fond, Statens vattenfallsverks fond samt Domänverkets fond.

Inkomsttitel	Enligt statsverkspropositionen tkr	Enligt RRVs reviderade beräkning tkr	Ökning (+) Minskning (-)
<i>Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt socialförsäkringsavgifter</i>	28 991 200	30 093 200	+1 102 000
därav Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m m	28 100 000	29 200 000	+1 100 000
Kupongskatt	24 000	26 000	+2 000
<i>Automobilskattemedel</i>	3 668 000	3 545 000	-123 000
därav Bensin- och bränsleskatt	1 900 000	1 800 000	-100 000
Vägförbrukningsskatt	1 768 000	1 745 000	-23 000
<i>Tullar och acciser</i>	25 541 000	23 957 000	-1 584 000
därav Tullmedel	995 000	1 090 000	+95 000
Mervärdesskatt	15 550 000	13 885 000	-1 665 000
Särskilda varuskatter	426 000	406 000	-20 000
Omsättningsskatt på motorfordon	651 000	616 000	-35 000
Skatt på sprit	2 425 000	2 525 000	+100 000
Skatt på vin	440 000	430 000	-10 000
Skatt på malt- och läskedrycker	665 000	695 000	+30 000
Energiskatt	2 024 000	1 945 000	-79 000
Skatt på annonser och reklam	85 000	90 000	+5 000
Skatt på spel	65 000	60 000	-5 000
<i>Uppbörd i statens verksamhet</i>	1 218 432	1 321 372	+102 940
därav Expeditionsavgifter	116 780	107 700	-9 080
Inkomster vid Karolinska sjukhuset	206 000	216 320	+10 320
Pensionsmedel m m	190 000	293 000	+103 000
Inkomster vid patent- och registreringsväsendet	46 000	44 700	-1 300
<i>Diverse inkomster</i>	773 000	751 000	-22 000
därav Totalisatormedel	90 000	95 000	+5 000
Tipsmedel	317 000	295 000	-22 000
Lotterimedel	186 000	181 000	-5 000
<i>Inkomster av statens kapitalfonder</i>	4 021 906	4 075 906	+54 000
därav Postverkets fond	31 500	8 900	-22 600
Televerkets fond	170 000	195 000	+25 000
Statens järnvägars fond	25 000	50 000	+25 000
Luftfartsverkets fond	27 100	18 700	-8 400
Riksbanksfonden	200 000	250 000	+50 000
Lånefonden för bostadsbyggande	1 880 000	1 865 000	-15 000
Summa driftbudgetens inkomster	69 403 538	68 933 478	-470 060

I anslutning till tabellen vill RRV göra följande kommentarer beträffande de olika inkomsttitlarna.

A Skatter, avgifter m. m.

I Skatter

För att revidera beräkningarna under denna rubrik har RRV infordrat nya beräkningar av inkomsterna på vissa titlar för budgetåret 1974/75 från generaltullstyrelsen, riksskatteverket (RSV), riksförsäkringsverket (RFV) och sjöfartsverket.

Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m.
Över denna titel redovisas utöver uppbörden av de statsskatter och avgifter, som slutligt skall redovisas på titeln, även kommunalskatter och vissa avgifter som uppbärs i samband med den allmänna skatteuppbörden. I statsverkspropositionen uppfördes de behållna inkomsterna på titeln för budgetåret 1974/75 med 29 100 milj. kr. i enlighet med RRVs förslag.

RRV har i sin förnyade beräkning liksom i decemberberäkningen utnyttjat resultatet av verkets egen datainsamling på urvalsbasis av taxeringsstatistiskt material. Denna datainsamling har genomförts sedan 1968 och avser fysiska personers inkomster och avdrag. Under januari och februari 1974 har RRV dessutom kompletterat det taxeringsstatistiska materialet med uppgifter om utbetald sjukersättning m. m. från de allmänna försäkringskassorna. Dessa uppgifter har använts som underlag för att beräkna effekterna av att vissa förmåner vid sjukdom och arbetslöshet m. m. har blivit skattepliktiga fr. o. m. inkomståret 1974.

Samtidigt med beräkningen av titeln skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. för nästkommande budgetår har RRV bedömt utfallet för innevarande budgetår. Dessa beräkningar sammanfattas i följande sammanställning varvid RRVs beräkningar i december 1973 har medtagits som jämförelse (milj. kr.):

	1973/74 december- beräkning	ny beräkning	1974/75 december- beräkning	ny be- räkning
<i>Inkomster</i>				
Prel A-skatt under terminerna	44 250	44 320	50 020	51 180
Prel B-skatt under terminerna	6 270	6 340	7 180	7 250
Fyllnadsbetalning av preliminär skatt	3 000	3 000	3 100	2 900
Kvarstående skatt	1 790	1 790	1 860	1 900
Socialförsäkringsavgifter från direktde- biterande arbetsgivare m m	5 650	5 780	8 740	8 960
Tillkommande skatt, sjömansskatt, restantier m m	1 250	1 250	1 350	1 350
Summa inkomster	62 210	62 480	72 250	73 540
<i>Utgifter</i>				
Kommunalskattemedel	27 980	27 980	31 090	31 090
Överskjutande skatt	4 640	4 640	4 100	4 100
Övriga restitutioner	300	300	300	300
Utbetalningar till allmänna försäkrings- kassorna m m	6 110	6 310	7 900	8 120
Utbetalningar till allmänna pensions- fonden	420	420	430	430
Omföringar	160	160	310	310
Summa utgifter	39 610	39 810	44 130	44 350
<i>Inkomster utöver utgifter</i>	22 600	22 670	28 120	29 190
<i>Avrundade belopp</i>	22 600	22 700	28 100	29 200

Beträffande innebörden av de olika posterna i ovanstående sammanställning hänvisas till RRVs decemberberäkning. De ovan nämnda förändringarna av inkomstunderlagets utveckling har bidragit till att de preliminära A-skatterna i den nu gjorda genomgången förutses bli 70 milj. kr. högre än i decemberberäkningen. Preliminärskatteinflödet är i huvudsak känt t. o. m. januariterminen. RFV har företagit en uppräkningsav avgiftsunderlaget för direktdebiterade arbetsgivaravgifter till socialförsäkringen som i stort sett motsvaras av lika stora utgiftsökningar för försäkringskassorna. Sammantaget har nettot på titeln uppjusterats med 70 milj. kr. från decemberberäkningen.

Den högre inkomstökning som förväntas för 1974 jämfört med i decemberberäkningen har föranlett en uppjustering med ca 1,2 miljarder kr. av preliminärskatterna för budgetåret 1974/75. Även den statligt påförda skatten för inkomståret 1974 har uppjusterats till följd av detta. Den undersökning av skatteeffekten på beskattade förmåner vid sjukdom som utförts av RRV har emellertid givit vid handen att skatten på dessa inkomster kan förväntas bli något lägre jämfört med i tidigare beräkningar. Nedjusteringen påverkar både preliminärskatteinbetalningarna och i ännu högre grad den slutligt påförda skatten för inkomståret 1974. Därmed påverkas även bl. a. inbetalningen av fyllnadsskatt 1975 i neddragande riktning.

I decemberberäkningen antogs de svenska aktiebolagens inkomster öka med 25 % mellan 1973 och 1974. Som framgått ovan har antagandet nu justerats ned till 15 % vilket fått till följd att främst bolagens fyllnadsinbetalningar våren 1975 har justerats ned.

Den kommunala medelutdebiteringen i riket för 1975 förutses nu liksom i decemberberäkningen bli 24,25 kr. vilket är 0,23 kr. högre än utfallet för 1974.

Med anledning av att ersättningstiden för föräldraförsäkringen enligt årets statsverksproposition föreslås bli förlängd från sex till sju månader har RFV räknat upp de förskottsutbetalningar till försäkringskassorna som utbetalas över titeln. RFV har dessutom vid beräkningen av de direktdebiterade arbetsgivaravgifterna gjort vissa uppjusteringar av avgiftsunderlaget samt tagit hänsyn till höjningen av byggnadsforskningsavgiften från 0,5 % till 0,6 %. Nettoförändringarna på inkomstiteln av dessa uppjusteringar blir emellertid mycket små.

De avsättningar till respektive återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, som enligt den nu framlagda beräkningen bör verkställas under budgetåren 1973/74 och 1974/75 framgår av följande sammanställning i vilken som jämförelse medtagits motsvarande belopp vid RRVs decemberberäkning (milj. kr.):

	1973/74 december- beräkning	ny beräk- ning	1974/75 december- beräkning	ny beräk- ning
Avsättning	4 750	5 000	5 850	5 650
Återföring	3 100	3 100	4 000	4 075
Nettoavsättning	1 650	1 900	1 850	1 575

Med starkt understrykande av de osäkerhetsmoment som föreligger i frågor om inkomstantaganden, kommunal utdebitering m. m., uppskattar RRV de behållna inkomsterna på titeln skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. för budgetåret 1973/74 till 22 700 milj. kr. och föreslår att titeln i riksstaten för budgetåret 1974/75 uppförs med 29 200 milj. kr.

Kupongskatt. RSV har i skrivelse till RRV den 8 mars 1974 höjt det i statsverkspropositionen angivna beloppet med 2 milj. kr.

Bensin- och brännoljeskatt. I sin reviderade inkomstberäkning räknar RSV med att det kraftigt ökade bensinpriset kommer att medföra något mindre förbrukning än som tidigare antagits. Nedgången i bensinförbrukningen väntas minska inkomsterna på titeln med 100 milj. kr.

Vägförbrukningsskatt. Nyregistreringen av personbilar under år 1973 uppgick till drygt 225 000 st., vilket är ca 10 000 lägre än vad som antagits tidigare. Under år 1974 väntas nyregistreringen av personbilar minska ytterligare. Antalet avställningar har dessutom ökat markant. Nettoökningen av släpvagnar under år 1973 uppgick till ca 16 000 st. I övrigt föreligger ännu inte några nya data som påverkar beräkningen. Ovannämnda förändringar motiverar en nedjustering av inkomsterna på titeln till 1 745 milj. kr. för budgetåret 1974/75.

Tullmedel. Generaltullstyrelsens nya beräkning grundar sig på konjunkturinstitutets bedömning av konjunkturläget från januari 1974. På grund av höjda importvärden och ändrade importandelar väntas uppbörden av tullmedel för budgetåret 1974/75 stiga med 95 milj. kr. till 1 090 milj. kr.

Mervärdesskatt. Sedan inkomstberäkningen hösten 1973 kommer följande ändrade förutsättningar att påverka mervärdesskattens storlek.

1. Med verkan fr. o. m. 1974 års början har antagits ett system med kompensation för mervärdesskatt på bostadsbyggande. Kompensationen utgår för nybyggnad och ombyggnad av en- och flerfamiljshus avsedda som stadigvarande bostad. Detta gäller bostadsobjekt som färdigställs under 1974 samt sådana som påbörjas under detta år och som slut-

förs under 1974 eller 1975. Kompensation utgår efter ansökan. Det är ägaren till huset vid den tidpunkt, då ansökan tidigast kan göras, som är berättigad till kompensation. Om den som då äger huset träffat skriftligt avtal om försäljning av huset till bestämt pris, är det i stället köparen som är berättigad till kompensation (FiU 1974: 1, rskr 41).

2. Med verkan från 1 april 1974 till 15 september 1974 sänks temporärt mervärdeskatten från 15 till 12 % av gällande beskattningsvärde (FiU 1974: 1, rskr 41, SFS 1974: 89).

3. Nya löneavtal har träffats på arbetsmarknaden. Riksrevisionsverket har vid den reviderade beräkningen av mervärdeskatt för budgetåren 1973/74 och 1974/75 tagit hänsyn till dessa förändringar.

Grundmaterialet har vid beräkningarna varit nettoinflödet per 2-månaders period för budgetåret 1972/73. Ökningen i konsumtionen av mervärdeskattepliktiga varor och tjänster har antagits bli 8,7 % för 1973 och 12,7 % för 1974. För 1975 har schablonmässigt antagits en ökning med 7 %. Effekten av mervärdeskattesänkningen 1 april—15 september berör budgetåret 1973/74 under endast en uppbördsperiod (maj—juni) och minskar statens inkomster med ca 150 milj. kr. och för budgetåret 1974/75 med ca 1 000 milj. kr. Kompensationen för mervärdeskatten på bostadsbyggande beräknas minska statsinkomsterna för 1973/74 med 200 milj. kr. och med 800 milj. kr. för 1974/75. Totalt minskar statens inkomster med ca 350 milj. kr. budgetåret 1973/74 och med ca 1 650 milj. kr. för budgetåret 1974/75 i förhållande till de beräkningar som gjordes under hösten 1973.

I nedanstående tabell redovisas resultaten av beräkningarna i milj. kr.:

Månad för skatteinflöde	Utfall 1972/73	Beräknat 1973/74	Beräknat 1974/75
juli—aug	2 289	2 456	2 101
sept—okt	1 845	2 084	1 717
nov—dec	1 993	2 115	2 133
jan—febr	2 896	2 910	3 364
mars—april	1 847	2 015	2 056
maj—juni	2 112	1 940	2 374
Restantier	119	130	140
Summa	13 101	13 650	13 885

¹ Utfallssiffror

Särskilda varuskatter. Till särskilda varuskatter hör bl. a. avgift på vissa dryckesförpackningar. I sin nya beräkning anför RSV att den ökning av dryckesvolymen, som i fortsättningen kan väntas, motverkas av övergång från engångsglas till returglas samt från mindre till större förpackningar. RSV räknar därför inte med någon ökning av skatteintäkten under de två närmaste budgetåren. För budgetåret 1974/75 bör inkomsterna på titeln nedräknas med 20 milj. kr.

Omsättningsskatt på motorfordon. Nyregistreringen av personbilar under åren 1974 och 1975 väntas minska jämfört med vad som tidigare antagits. RSV beräknar inkomsterna på titeln till 610 milj. kr. för budgetåret 1974/75. Generaltullstyrelsens tidigare beräkning är oförändrad.

Skatt på sprit. RSV anför i sin skrivelse att efterfrågan på sprit för närvarande synes vara i stigande. För fortsättningen synes det realistiskt att räkna med en årlig ökning av inkomsterna om 4 %. För budgetåret 1974/75 innebär detta en uppjustering av inkomsterna med 100 milj. kr.

Skatt på vin. RSVs nya beräkning innebär en minskning med 10 milj. kr. jämfört med statsverkspropositionen.

Skatt på malt- och läskedrycker. I sin nya beräkning antar RSV att inkomsterna på titeln för RSVs del kommer att uppgå till 650 milj. kr. Generaltullstyrelsen har inte funnit anledning att frånga sin tidigare beräkning.

Energiskatt. Nedgången i förbrukningen av bensin och eldningsolja väntas minska inkomsterna på titeln med nära 80 milj. kr. under budgetåret 1974/75.

Skatt på annonser och reklam m. m. RSV har i sin nya beräkning uppjusterat inkomsterna på titeln med 5 milj. kr.

Skatt på spel. I den nya beräkningen har RSV sänkt inkomsterna på titeln med 5 milj. kr.

II Uppbörd i statens verksamhet

Expeditionsavgifter. Vid inkomstberäkningen hösten 1973 beräknade RSV redovisa 115 milj. kr. i expeditionsavgifter. Med hänsyn till de låga utfallen de senaste månaderna beräknar nu RSV redovisa 105 milj. kr. i expeditionsavgifter under 1974/75.

Fr. o. m. 1974/75 kommer patent- och registreringsverket inte att redovisa några expeditionsavgifter. Fr. o. m. 1974/75 kommer expeditionsavgifterna på bolagssidan (registreringsbevis för aktiebolag) att användas för finansiering av kostnaderna för den utökade uppdragsverksamheten.

Redovisade expeditionsavgifter hos resp. myndighet under 1973/74 och 1974/75 framgår av nedanstående tablå (tkr).

	1973/74	1974/75
Riksskatteverket	100 000	105 000
Patent- och registreringsverket	1 600	—
Rättshjälpsnämnderna	1 700	2 500
Svea hovrätt	100	100
Statens vägverk	100	100
Totalt	103 500	107 700

Inkomster vid karolinska sjukhuset. I statsverkspropositionen uppfördes denna titel med 206 milj. kr. Karolinska sjukhusets direktion beräknar nu inkomsterna under 1974/75 till 216 320 000 kr. Inkomstökningen är i allt väsentligt en följd av att Stockholms läns landstings avgifter till sjukhuset för sluten vård beräknas öka.

Pensionsmedel m. m. I statsverkspropositionen uppfördes överskottet på denna titel med 234 milj. kr. Vid beräkning av titelns olika poster har uppgiften hämtats från RFV och SPV. Posterna lönekostnadspålägg och personalpensionsförmåner har uppjusterats från decemberberäkningen med hänsyn till utfallet av det preliminära löneavtalet för 1974. Nettot på titeln har därmed ökat till 263 milj. kr. för innevarande budgetår och till 293 milj. kr. för budgetåret 1974/75. De olika posterna framgår av nedanstående tablå.

Pensionsmedel (milj. kr.)

	1973/74 Riksstat	December- beräkning	Ny beräk- ning	1974/75 December- beräkning	Ny beräk- ning
<i>Program 1</i>					
Inkomster¹					
1 Lönekostnadspålägg	2 100	2 180	2 195	2 610	2 670
2 Personalsjukpenningar m m	160	159	159	243	243
Summa kronor	2 260	2 339	2 354	2 853	2 913
Utgifter¹					
1 Arbetsgivaravgifter till den allmänna tilläggspensioneringen	720	765	757	833	850
2 Arbetsgivaravgifter till den allmänna sjukförsäkringen	240	248	245	317	323
3 Allmän arbetsgivaravgift	320	322	319	347	354
4 Lönegarantiavgift	1	1	1	1	1
5 Vissa yrkesskadeförsäkringar m m	8	8	8	8	8
6 Ersättning från grupplivförsäkring	—	—	—	5	50
7 Arbetarskyddsavgift	—	—	—	8	8
8 Arbetslöshetsförsäkring	—	—	—	33	33
9 Socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen	—	—	—	275	280
10 Avsättningar till framtida kompletteringspensioner	971	995	1 024	1 026	1 006
Summa kronor	2 260	2 339	2 354	2 853	2 913

Pensionsmedel (milj. kr.)

	1973/74 Riksstat	December- beräkning	Ny beräk- ning	1974/75 December- beräkning	Ny beräk- ning
<i>Program 2</i>					
<i>Inkomster¹</i>					
1 Lönekostnadspålägg	1 127	1 075	1 083	1 161	1 178
2 Personalsjukpenningar m m	3	1	1	2	2
Summa kronor	1 130	1 076	1 084	1 163	1 180
<i>Utgifter¹</i>					
1 Arbetsgivaravgifter till den allmänna tilläggs pensioneringen	5	5	5	7	7
2 Arbetsgivaravgifter till den allmänna sjukförsäkringen	1	2	2	3	3
3 Allmän arbetsgivaravgift	1	3	3	3	3
4 Lönegarantiavgift	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
5 Vissa yrkesskadeförsäkringar m m	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
6 Ersättning från grupplivförsäkring	—	—	—	0,5	0,5
7 Arbeterskyddsavgift	—	—	—	0,5	0,5
8 Arbetslöshetsförsäkring	—	—	—	0,5	0,5
9 Socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen	—	—	—	3	3
10 Avsättningar till framtida kompletteringspensioner	1 122	1 065	1 073	1 145	1 162
Summa kronor	1 130	1 076	1 084	1 163	1 180
<i>Program 3</i>					
<i>Inkomster¹</i>					
1 Avsättningar till framtida kompletteringspensioner	2 093	2 060	2 097	2 171	2 168
2 Vissa pensionsavgifter	13	14	14	15	15
Summa kronor	2 106	2 074	2 111	2 186	2 183
<i>Utgifter¹</i>					
1 Personalpensionsförmåner	1 867	1 840	1 848	1 996	1 890
2 Överskott	239	234	263	190	293
Summa kronor	2 106	2 074	2 111	2 186	2 183

¹ Utöver angivna belopp redovisas över denna titel vissa personalpensionsförmåner med samma belopp på både inkomst- och utgiftssidan.

Inkomster vid patent- och registreringsverket. Vid inkomstberäkningen hösten 1973 beräknade patent- och registreringsverket inkomsterna på titeln till 42,6 milj. kr. under 1974/75. I statsverkspropositionen uppfördes titeln med 46,0 milj. kr. Patent- och registreringsverket beräknar nu inkomsterna till 44,7 milj. kr. Patent- och registreringsverket motiverar sin uppräknig av inkomsterna med de avgiftshöjningar som genomförts enligt SFS 1973: 906, 907 inom programmen Patentärenden och Varumärkes- och mönsterärenden.

Patent- och registreringsverket har i denna beräkning tagit hänsyn till konsekvenserna av den i 1974 års statsverksproposition meddelade utökningen av verkets uppdragsverksamhet. Tryckningsavgifter och avgifter för publikationsförsäljning på patentsidan samt expeditonsav-

gifter på bolagssidan får fr. o. m. 1974/75 användas till att finansiera kostnaderna för den utökade uppdragsverksamheten.

III *Diverse inkomster*

Totalisatormedel. Inkomsterna på denna titel beräknas sedan den 1 januari 1974 av riksskatteverket, som i sin nya kalkyl beräknar att inkomsterna blir 5 milj. kr. större jämfört med statsverkspropositionen.

Tipsmedel. I statsverkspropositionen uppfördes titeln med 317 milj. kr. I sin reviderade beräkning uppskattar AB Tipstjänst inkomsterna till 295 milj. kr.

Lotterimedel. Svenska Penninglotteriet AB räknar ned sina inkomster med 5 milj. kr. jämfört med statsverkspropositionen för budgetåret 1974/75. Minskningen föranleds av ett begärt bidrag på 6,5 milj. kr. för flyttningen till Visby.

B Inkomster av statens kapitalfonder

Postverket. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 31,5 milj. kr. I skrivelse den 7 mars 1974 har poststyrelsen bl. a. anfört följande:

"Postverket har som bekant hos Kungl. Maj:t hemställt om inrättande av en portoutjämningsfond. I framställningen har bl. a. föreslagits att saldot mellan överavkastningen för budgetåret 1972/73 (110 milj. kr.) och det av staten täckta underskottet för budgetåret 1971/72 (60,8 milj. kr.), dvs. 49,2 milj. kr., bör tillföras portoutjämningsfonden genom anslag över statens driftbudget för 1974/75. Dessutom bör eventuell överavkastning för innevarande budgetår tillföras fonden. Beräkningarna utgår från förutsättningen att framställningen får bifall. Nästa allmänna portohöjning beräknas därmed kunna uppskjutas till budgetåret 1975/76.

Trafikökningen i allmänna poströrelsen, mätt i fasta portointäkter, ökade med 5 % under andra halvåret 1973. I jämförelse med tidigare beräkning har dock den beräknade portovolymutvecklingen under första halvåret 1974 och under nästa budgetår försiktigtvis nedräknats med 1 procentenhet. Samtidigt har en viss nedräkning skett av beräknad personalvolymutveckling. För budgetåren 1973/74 och 1974/75 förutses därmed nu en portovolymökning med i genomsnitt 4 resp. 3 %. Med hänsyn till bl. a. den väntade trafikutvecklingen beräknas lönekostnaderna volymmässigt öka med 1/2 % per budgetår. Under 1974/75 torde dock i realiteten ingen personalvolymökning ske, eftersom ca 150 anställda kommer att föras över till den nybildade PK-banken. Prismässigt har personalkostnaderna uppräknats med hänsyn till effekten av beslutade och kommande löneavtal och till effekten av höjda arbetsgivaravgifter år 1974. Sakkostnaderna har liksom tidigare prismässigt anpassats till beräknad löneutveckling men företer volymmässigt en oregelbunden utveckling på grund av engångsutgifter och betalnings-

förskjutningar i samband med större investeringar. I beräkningarna har i övrigt hänsyn nu tagits till effekten av beslutade avgiftshöjningar inom giroförhållanden under år 1974.

Hur tillkomsten av PK-banken har påverkat beräkningarna för budgetåret 1974/75 framgår av särskild kommentar i bilaga 1.

För budgetåret 1973/74 har det beräknade rörelseresultatet förbättrats jämfört med föregående beräkning, bl. a. till följd av engångsintäkter i samband med bensinransoneringen och till följd av att vissa större investeringskostnader för postkassamaskinprojektet senarelagts. Resultatförbättringen väntas göra det möjligt för Postverket att kostnadsföra upplupen semesterskuld. Dessutom beräknas 22 milj. kr. kunna avsättas 1973/74 till den begärda portoutjämningsfonden.

Efter nämnda avsättningar förutses budgetåret 1973/74 ge ett överskott som motsvarar normal avkastning, dvs. sammanlagt 19,6 milj. kr. inkl. ränta på Postbankens statsverkslån (6,0 milj. kr.).

Även för budgetåret 1974/75 har överskottet anpassats till normalt förräntningskrav och beräknats till 25,8 milj. kr. Sistnämnda belopp inkluderar normal förräntning på de bankfastigheter, som i samband med PK-bankens bildande överförs till allmänna poströrelsen. För att det angivna avkastningskravet för 1974/75 skall kunna uppfyllas har förutsatts att 66,6 milj. kr. tas i anspråk av den föreslagna portoutjämningsfonden, varav 49,2 milj. kr. via anslag över statens driftbudget i enlighet med Postverkets tidigare nämnda framställning.

Postverket räknar med en inleverans med 47,4 milj. kr. 1973/74 och med 23,0 milj. kr. för budgetåret 1974/75. RRV har korrigerat dessa beräkningar till 64,1 milj. kr. för budgetåret 1973/74 och 8,9 milj. kr. budgetåret 1974/75. Anledningen är att Postverkets föreslagna portoutjämningsfond ej bifallits (FiU 1973: 29, rskr 263).

Televerket. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 170 milj. kr. I den reviderade inkomstberäkningen den 12 mars 1974 har televerket uppskattat inleveranserna av överskott under nästkommande budgetår till 195 milj. kr. Televerket anför i sin skrivelse:

”Den reviderade inkomstberäkningen har skett på samma sätt som vid inkomstberäkningen hösten 1973. Televerkets beräknade intäkter, driftkostnader och överskott för ifrågavarande budgetår framgår av bifogad sammanställning med kommentarer. Sammanställningen omfattar även av Kungl. Maj:t fastställda driftstater för budgetåren 1972/73 och 1973/74 samt utfall för budgetåret 1972/73. Beräkningarna bygger på budgeterade (realistiska) intäkter och kostnader under den aktuella perioden. Inga taxeändringar har inkalkylerats.”

Statens järnvägar. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 25 milj. kr. Statens järnvägar har i skrivelse till RRV daterad den 15 mars 1974 beräknat inleveranserna till 50 milj. kr. I skrivelse anför statens järnvägar följande:

”För belysning av utvecklingen har SJ i skrivelse till riksrevisionsverket 1973-12-04 översänt verksamhetsberättelsen för 1972/73, anslagsframställningen för 1973/74 samt en tioårsplan för investeringsbehovet. Den information som lämnades i detta material är fortfarande

aktuell, bortsett från att SJ i skrivelse till kommunikationsdepartementet 1974-02-18 reviderat vissa anslagsposter. Som komplement till det tidigare översända materialet bifogas sistnämnda skrivelse.

Trafikintäkterna, som bl. a. bygger på konjunkturinstitutets senaste bedömning av den ekonomiska utvecklingen i samhället, har liksom i höstprognosen grundats på taxenivån per 1974-01-01. Nya informationer om trafikutvecklingen har föranlett justeringar av vissa intäktsbelopp.

I prognosen för 1974/75 har räknats med att ersättning kommer att erhållas för de ekonomiska belastningar som redovisats i SJ skrivelse till kommunikationsdepartementet 1974-02-18.

Personalkostnaderna har beräknats enligt det nya löneavtalet för 1974 samt en antagen lönestegring om 12 % 1975. Sakkostnaderna har bedömts komma att öka med 8 % mellan 1973/74 och 1974/75.

Med angivna förutsättningar har intäkter, kostnader och resultat för budgetåren 1973/74 och 1974/75 uppskattats till i bifogade tablå angivna belopp. Inleveranserna skulle vid angivna överskott komma att uppgå till 130 milj. kr. för 1973/74 och 50 milj. kr. för 1974/75."

Luftfartsverket. I statsverkspropositionen uppfördes denna titel med 27,1 milj. kr. I luftfartsverkets skrivelse till RRV den 10 mars 1974 beräknas inlevererade överskottsmedel uppgå till 18,7 milj. kr. I sin skrivelse anför luftfartsverket följande:

"Mot bakgrund av rådande bränslesituation har inskränkningar i trafikprogrammen genomförts. Denna nedgång i antalet landningar har jämt en lägre ökningstakt än vad som förutsatts i driftstaten för 1973/74 vad gäller antalet utrikespassagerare beräknats medföra att intäkterna blir 7 milj. kr. lägre än de i driftstaten.

Som grund för intäktsberäkningen för 1974/75 har trafikvolymen uttryckt i antal landningar beräknats öka med ca 3 % och i antal passagerare med ca 7 %.

Verket har genom skrivelse 1974-03-05 till Kungl. Maj:t begärt att fr. o. m. 1974-05-01 få införa s. k. en route-avgifter. Om förslaget bifalls beräknas intäkterna härav till ca 3 milj. kr. för innevarande budgetår och till ca 15 milj. kr. för 1974/75.

Som grund för kostnadsbedömningen för 1974/75 gäller följande:

Personalkostnaderna har antagits öka med 8 % beroende på avtalsenliga löneökningar, med ca 1 % till följd av volymökningar på trafikledningssidan och med ca 5 % beroende på ökade sociala kostnader.

Hänsyn har inte tagits till eventuella konsekvenser av den beslutade samordningen av den civila och militära flyktrafikledningen. De organisatoriska konsekvenserna härav utreds f. n. av luftfartsverksutredningen, som tillsatts av Kungl. Maj:t enligt prop. 1973: 27.

Sakkostnaderna har till följd av prisstegringar antagits öka med 8 %.

Vid beräkningen för 1974/75 av kostnaderna för ersättning till kommunerna har förutsatts att räntedelen av det kommunala bidraget till investeringarna i Arlanda nya utrikesområde och i Göteborg-Landvetter flygplats får aktiveras. Detta har medgivits beträffande förräntningen av det statliga kapitalet. Den kommunala räntedelen har för 1974/75 beräknats till 5,4 milj. kr.

Under de angivna förutsättningarna beräknas överskottet för 1973/74 bli 18,1 milj. kr. och för 1974/75 18,7 milj. kr.

Överskottskraven har beräknats efter 7 % på i medeltal disponerat statskapital. De på så sätt framräknade förräntningskraven utgör 25,5 resp. 27,1 milj. kr.

Grundat på nuvarande bedömning av läget beräknas den bristande förräntningen sålunda uppgå till 7,4 milj. kr. för innevarande budgetår och till 8,4 milj. kr. för 1974/75."

Förenade fabriksverken. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 0,5 milj. kr. I sin reviderade beräkning den 7 mars 1974 har förenade fabriksverken uppskattat inleveransen av överskott under nästkommande budgetår till samma belopp. Förenade fabriksverken anför i sin skrivelse:

"Beräkningarna för 1974/75 bygger på 1974/75 års priser.

Resultatet för 1973/74 beräknas bli bättre än under 1972/73. Bedömningen är gjord på grundval av resultatet efter första halvåret 1973/74. Den gynnsamma resultatutvecklingen väntas bestå även under 1974/75. 1974/75 års resultat har baserats på en s. k. preliminär resultatbudget som nyligen framtagits och som nu ingår i FFV budgetsysteem.

Antal anställda förväntas sjunka något under 1973/74 och 1974/75 på grund av rationaliseringsinsatser.

Investeringarna minskar från att 1972/73 ha varit 34,8 milj. kr. till 31,0 resp. 27,1 milj. kr. 1973/74 resp. 1974/75. Utbyggnaden av tvätteriverksamheten är i stort genomförd. Återhållsamhet iakttages beträffande nya investeringsobjekt i väntan på 1972 års FFV-utredning."

Statens vattenfallsverk. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 570 milj. kr. Statens vattenfallsverk har i skrivelse till RRV den 8 mars 1974 inte funnit anledning att ändra denna siffra. I skrivelsen anför statens vattenfallsverk bl. a. följande:

"1973/74

De förutsättningar som gällde för den fastställda driftstaten beträffande prisnivå, kraftförsäljningsvolym, drift- och vattenförhållanden, oljepriser etc. kan sägas ha i stort sett helt förändrats. Hösten präglades av att en ovanligt kylig väderlek inträdde redan under oktober som följdes av ovanligt stark kyla fram till mitten av december. Samtidigt minskade tillrinningen i de kraftproducerande älvarna till rekordlåga värden. Under efterföljande tid har emellertid utvecklingen blivit gynnsam med såväl mildväder som tillfredsställande tillrinning. En ytterligare komplikation har varit de störningar i bränsleförsörjningen, vars bakgrund är alltför väl känd för att här behöva relateras, samtidigt som oljepriserna slagit alla tidigare rekord.

Utvecklingen har medfört en avsevärd påverkan på ett flertal av de poster som ingår i den fastställda driftstaten."

Rörelseintäkter

Vad gäller nettoegenbelastningen beräknas denna nu sjunka med 1 600 GWh till 36 600 GWh. Indextillägget på kraftavgifterna baserades på konsumentprisindex 290. Den verkliga utvecklingen motiverar en höj-

ning till 300, vilket innebär ökade indextillägg vad gäller engrosförsäljningen av elkraft. Genom de kraftigt stegrade oljepriserna utlöstes också bränsleklausulen i 1973 års högspänningstariffer och medförde tillsammans med motsvarande bränsletillägg i äldre tariffer väsentligt ökade bränsletillägg. Nettoeffekten av de relaterade förändringarna innebär en beräknad ökning av intäkterna för den fasta kraftförsäljningen med 100 milj. kr.

Försäljningen av tillfällig kraft har ökats från beräknat ca 1 300 GWh till ca 4 000 GWh — i huvudsak ökad export till Finland — och beräknas nu ge ytterligare 170 milj. kr. i intäkter.

Sammantaget beräknas rörelseintäkterna öka med 270 milj. kr. till 2 050 milj. kr.

Rörelsekostnader

Drift- och underhållskostnaderna för anläggningar, planerings- och projekteringskostnader liksom administrationskostnader påverkas under första halvåret 1974 av de ökade lönekostnaderna och förväntade prisökningar i övrigt. Kostnadsökningarna beräknas till 27,8 milj. kr.

Kostnaderna för inköpt kraft baserades i driftstaten på ett oljepris motsvarande 10 kr/Gcal. De stegrade kostnaderna har medfört en betydande uppräknings av dessa poster. Samtidigt har en volymmässig uppräknings av inköpskvantiteten för tillfällig kraft skett från ca 3 900 GWh till ca 4 900 GWh. De ökade oljepriserna har också påverkat de fasta kraftköpen. Sammantaget beräknas kostnadsökningen till 170,1 milj. kr.

Kostnaderna för bränsle har trots lägre produktion ökat med 70,8 milj. kr. beroende på väsentligt högre oljepriser än vad som förutsattes vid driftstatens upprättande.

Sammantaget för samtliga rörelsekostnader innebär detta en ökning gentemot driftstaten med 268,7 milj. kr. till 1 045 milj. kr.

Finansiella intäkter och kostnader

Ny beräkning av de finansiella kostnaderna medför en justering av utgiftsräntorna, varigenom posten ökar med 2,3 milj. kr. till totalt 15 milj. kr.

Skatter och avskrivningar

Högre taxeringsvärden och ökade kommunalskattesatser medför en uppräknings av garantiskatten med 2 milj. kr. till 27 milj. kr.

Avskrivningarna har med beaktande av kända kostnadsökningar som påverkar nuanskaffningskostnaden uppräknats med 11 milj. kr. Det nya avskrivningsbeloppet 436 milj. kr. överensstämmer med det som redovisades i Vattenfalls anslagsskrivelse i augusti 1973.

Resultterande beräkning

Sammantaget innebär de nya beräkningarna att rörelseintäkterna ökats med 270 milj. kr. till 2 050 milj. kr. Rörelsekostnaderna har samtidigt uppräknats med 269 milj. kr. till 1 045 milj. kr. och de finansiella kostnaderna med 2 milj. kr. till 15 milj. kr. Skatterna ökar med 2 milj. kr. och avskrivningarna med 11 milj. kr. Överskottet för förräntning av det beräknade i medeltal disponerade kapitalet skulle därefter uppgå till 546 milj. kr. motsvarande en förräntning med ca 7 %.

1974/75

Beräkningen av 1974/75 års intäkter och kostnader försvåras i hög grad av de förhållanden som för närvarande råder och som redovisats i samband med beräkningarna i föregående avsnitt avseende innevarande budgetår. Osäkerheten om oljeprisets utveckling liksom avsaknaden av kännedom om den inverkan som restriktioner och besparingskampanjer kan få på kraftförsäljningens volymmässiga ökning gör att beräkningarna nu naturligen blir mycket osäkra och att verkligt utfall kan komma att avvika i betydande grad.

De förutsättningar som efterföljande beräkningar bygger på har därför måst utgå från oförändrad prognos vad gäller belastningsutveckling m. m. Beräkningarna baseras på konsumentprisindex 328 och på ett oljepris motsvarande ca 30 kr/Gcal.

Rörelseintäkterna beräknas uppgå till 2 480 milj. kr. eller 575 milj. kr. mer än vad som angavs i Vattenfalls anslagsskrivelse i augusti 1973. *Rörelsekostnaderna* har samtidigt ökats med 536 milj. kr., huvudsakligen beroende på högre oljepriser, beräknade löne- och kostnadsstegringar.

Avskrivningarna har med beaktande av beräknade ökning av nyanskaffningskostnaderna ökats med 20 milj. kr. till totalt 530 milj. kr.

De finansiella kostnaderna har uppräknats med 14 milj. kr. beroende på fortsatt utnyttjning av rörlig kredit hos riksgäldskontoret. I anslagsstaten förutsattes viss ändring av finansieringen ske medelst investeringsanslag. Skatterna har uppräknats med 4 milj. kr. av samma skäl som åberopats för 1973/74.

Den nya beräkningen resulterar i en obetydlig ökning av anslagsskrivelsens *nettoöverskott* med 1 milj. kr. till 614 milj. kr. Överskottet motsvarar en förräntning med 7 % på beräknat i medeltal disponerat statskapital.

I bilagan har angivits de beräknade inkomsterna på investeringsstatens inkomstpost "Avskrivningsmedel inom fonden" och "Övriga kapitalmedel".

Inleverans av överskottsmedel understiger de bokförda överskotten med 16 resp. 44 milj. kr. enligt nedan.

	Beräknat bokfört överskott	Beräknad inleverans
1973/74	546	530
1974/75	614	570

Domänverket. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 23 milj. kr. I sin reviderade beräkning den 26 mars 1974 har domänverket uppskattat inleveransen av överskott under nästkommande budgetår till samma belopp. Domänverket anför i sin skrivelse bl. a. följande:

”Verksamheten under 1973 har givit ett bättre resultat än vad tidigare prognoser visat. En viss omläggning av faktureringen förenad med lagerminskning har även bidragit till ett redovisningsmässigt förbättrat resultat.

Årsvinsten för 1973 beräknas nu till omkring 85 milj. kr. Slutgiltigt ställningstagande till vissa bokslutsdispositioner har ännu icke skett.

Under 1974 förväntas en gynnsam utveckling ifråga om avsättningen av verkets produkter. Trots stigande kostnadssida torde årsvinsten för 1974 komma att uppgå till omkring 120 milj. kr.

Försäljningsläget förväntas försämrats under 1975 och årsvinsten för detta år väntas bli endast 60 milj. kr.

Investeringsvolymen avseende maskiner, vägar och byggnader beräknas omfatta omkring 50 milj. kr. årligen.

Antalet anställda var 1973 6 025 och väntas minska med ca 400 årligen under de närmaste åren.”

Riksbanksfonden. Ifrågavarande inkomsttitel var i statsverkspropositionen uppförd med 200 milj. kr. I en från riksbanken till RRV den 28 februari avlåten skrivelse har bankofullmäktige beräknat inkomster till 50 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Kapitalbudgetens inkomster

Avskrivningsmedel inom fonden

Avskrivningsmedel inom fonden (årsavskrivningar) används för finansiering till viss del av investeringarna på kapitalbudgeten. I statsverkspropositionen uppfördes dessa inkomster för budgetåret 1974/75 med sammanlagt 1 885 milj. kr., varav 1 663 milj. kr. avsåg affärsverksfonderna.

RRV har inhämtat uppgifter om avskrivningsmedlens utveckling för olika fonder av större betydelse. I nedanstående sammanställning ges uppgifter om dessa avskrivningsmedels storlek dels för budgetåret 1974/75 enligt statsverkspropositionen, dels enligt en reviderad beräkning i mars 1974 (milj. kr.).

Fond

	Enligt 1974 års statsverks- proposition	Enligt reviderad inkomstberäkning mars 1974
Postverket	19,7	19,7
Televerket	827,2	817,9
Statens järnvägar	275,0	275,0
Luftfartsverket	20,4	20,4
Förenade fabriksverken	21,3	21,3
Statens vattenfallsverk	500,0	520,0
Statens vägverks förrådsfond	58,8	59,6

RRV förordar att kapitalbudgetens inkomster för budgetåret 1974/75 upptas till 2 096 593 000 kr. vilket är 11 500 000 kr. mer än i statsverkspropositionen.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit avdelningschefen Sanell, byrådirektörerna Dalmo och Nilsson och förste revisorerna Apelblat och Hansson varjämte revisionsdirektören Cederblad varit föredragande.

Underdånigst

G RUNE BERGGREN

/Carl Olof Cederblad

Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1974/75

Bil. 5 Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten

Bilaga 5

Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1974/75

A Skatter, avgifter, m. m.

I Skatter:

1 Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt socialförsäkringsavgifter:			
a Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m., <i>bevillning</i>	29 800 000 000		
b Kupongskatt, <i>bevillning</i>	26 000 000		
c Utskiftningsskatt och ersättningsskatt, <i>bevillning</i>	1 000 000		
d Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	11 700 000		
e Bevilningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i>	3 000 000		
f Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	300 000 000		
g Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i>	145 000 000		
h Stämpelskatt och stämpelavgift, <i>bevillning</i>	406 500 000	30 693 200 000	
2 Automobilskattemedel:			
a Bensin- och brännoljeskatt, <i>bevillning</i>	1 800 000 000		
b Vägtrafikskatt, <i>bevillning</i>	1 745 000 000	3 545 000 000	
3 Allmän arbetsgivaravgift, <i>bevillning</i>		5 190 000 000	
4 Tullar och acciser:			
a Tullmedel, <i>bevillning</i>	1 090 000 000		
b Mervärdeskatt, <i>bevillning</i>	14 030 000 000		
c Särskilda varuskatter, <i>bevillning</i>	406 000 000		
d Omsättningsskatt på motorfordon, <i>bevillning</i>	616 000 000		
e Tobaksskatt, <i>bevillning</i>	1 847 000 000		
f Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevillning</i>	35 000 000		
g Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevillning</i>	51 000 000		
h Skatt på sprit, <i>bevillning</i>	2 805 000 000		
i Skatt på vin, <i>bevillning</i>	430 000 000		
j Skatt på malt- och läskedrycker, <i>bevillning</i>	695 000 000		
k Energiskatt, <i>bevillning</i>	1 945 000 000		
l Särskild skatt på motorbränslen, <i>bevillning</i>	1 000 000		
m Oljelagringsavgift, <i>bevillning</i>	115 000 000		
n Särskild vägtrafikskatt, <i>bevillning</i>	166 000 000		
o Skatt på annonser och reklam, <i>bevillning</i>	90 000 000		
p Skatt på spel, <i>bevillning</i>	60 000 000	24 382 000 000	63 810 200 000

II Uppbörd i statens verksamhet:

1 Expeditionsavgifter	107 700 000
2 Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.	75 300 000
3 Vattendomstolsavgifter	1 000 000
4 Inkomster vid kriminalvården	2 600 000
5 Bidrag till riks försäkringsverket och försäkringsrådet	16 200 000

6 Inkomster vid den statliga läkemedelskontrollen	8 975 000	
7 Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	1 713 000	
8 Inkomster vid karolinska sjukhuset	216 320 000	
9 Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	250 000	
10 Inkomster under anslaget kostnader för viss utbildning av handikappade	70 000	
11 Inkomster vid arbetarskyddsstyrelsen	1 825 000	
12 Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	29 700 000	
13 Inkomster vid statens vägverk, att tillföras automobilskattemedlen	2 000 000	
14 Inkomster vid statens trafiksäkerhetsverk, att tillföras automobilskattemedlen	23 500 000	
15 Körkortsavgifter	44 350 000	
16 Avgifter för registrering av motorfordon	54 500 000	
17 Försäljning av sjökort	2 430 000	
18 Fyravgifter	89 000 000	
19 Lotsavgifter	25 000 000	
20 Skeppsmättningsavgifter	1 800 000	
21 Fartygsinspektionsavgifter m. m.	3 770 000	
22 Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	20 100 000	
23 Inkomster vid statens geotekniska institut	4 000 000	
24 Ersättning för visst värderingsförfarande	40 000	
25 Pensionsmedel m. m.	293 000 000	
26 Inkomst av myntning m. m.	50 000 000	
27 Bidrag till bankinspektionen	5 970 000	
28 Bidrag för revision av sparbankerna	920 000	
29 Bidrag till försäkringsinspektionen	3 575 000	
30 Ersättning för kilometerräknarapparat	1 000	
31 Avgifter för granskning av biograffilm	275 000	
32 Inkomster vid riksantikvarieämbetet	4 890 000	
33 Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	510 000	
34 Inkomster vid statens maskinprovningar	800 000	
35 Inkomster vid lantbruksnämnderna	4 000 000	
36 Inkomster vid statens jordbruksnämnd	1 300 000	
37 Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	6 400 000	
38 Avgifter för växtskyddsinspektion m. m.	2 445 000	
39 Inkomster vid statens lantbrukskemiska laboratorium	1 500 000	
40 Avgifter vid köttbesiktning	8 300 000	
41 Inkomster vid statens livsmedelsverk	1 150 000	
42 Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	4 800 000	
43 Avgifter för statskontroll av krigsmaterielltillverkningen	196 000	
44 Inkomster av statens gruvegendom	33 000 000	
45 Inkomster vid patent- och registreringsväsendet	44 700 000	
46 Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	3 460 000	
47 Exekutionsavgifter	17 100 000	
48 Restavgifter	55 200 000	
49 Inkomster vid statens planverk	2 000 000	
50 Inkomst av justering och ädelmetallkontroll	7 900 000	
51 Ersättning för vissa komplementkostnader vid vissa myndigheter m. m.	35 837 000	1 321 372 000
III Diverse inkomster:		
1 Bötesmedel	95 000 000	
2 Totalisatormedel	95 000 000	
3 Tipsmedel	295 000 000	
4 Lotterimedel	181 000 000	
5 Övriga diverse inkomster	85 000 000	751 000 000
		65 882 572 000

B Inkomster av statens kapitalfonder**I Statens affärsverksfonder:**

1 Postverket	3 400 000	
2 Televerket	159 300 000	
3 Statens järnvägar	35 000 000	
4 Luftfartsverket	18 700 000	
5 Förenade fabriksverken	500 000	
6 Statens vattenfallsverk	570 000 000	
7 Domänverket	23 000 000	809 900 000

II Riksbanksfonden

250 000 000

III Statens allmänna fastighetsfond:

1 Slottsbyggnadernas delfond	1 000	
2 Kriminalvårdsstyrelsens "	8 893 000	
3 Beskickningsfastigheternas "	8 795 000	
4 Karolinska sjukhusets "	40 359 000	
5 Akademiska sjukhusets "	9 379 000	
6 Byggnadsstyrelsens "	364 839 000	
7 Generaltullstyrelsens "	239 000	432 505 000

IV Försvarets fastighetsfond

129 417 000

V Statens utlåningsfonder:

1 Utrikesförvaltningens lånefond	115 000	
2 Biståndsförvaltningens lånefond	45 000	
3 Statens bosättningslånefond	10 000 000	
4 Vattenkraftslånefonden	260 000	
5 Luftfartslånefonden	2 700 000	
6 Statens lånefond för den mindre skeppsfarten	2 200 000	
7 Statens lånefond för universitetsstudier	500 000	
8 Studiemedelsfonden	35 000 000	
9 Lånefonden för studentkårlokaler	250 000	
10 Jordbrukets lagerhusfond	50 000	
11 Jordbrukets maskinlånefond	150 000	
12 Fonden för supplementär jordbrukskredit	1 000	
13 Kraftledningslånefonden	55 000	
14 Egnahemslånefonden	800 000	
15 Statens avdikningslånefond	1 600 000	
16 Fiskerilånefonden	1 900 000	
17 Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.	75 000	
18 Skogsväglånefonden	35 000	
19 Statens hantverks- och industrilånefond	20 000 000	
20 Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	750 000	
21 Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden	1 000	
22 Lånefonden för bostadsbyggande	1 865 000 000	
23 Lånefonden för inventarier i vissa specialbostäder	2 400 000	
24 Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin	761 000	
25 Lånefonden för kommunala markförvärv	17 600 000	
26 Lånefonden för allmänna samlingslokaler	2 500 000	
27 Övriga utlåningsfonder	109 000	1 964 857 000

VI Fonden för låneunderstöd:

1 Kammarkollegiets delfond	16 000 000	
2 Arbetsmarknadsstyrelsens "	54 000 000	
3 Bostadsstyrelsens "	350 000	
4 Riksbankens "	20 000	
5 Riksgäldskontorets "	890 000	71 260 000

VII	Fonden för statens aktier		111 115 000
VIII	Fonden för beredskapslagring		79 250 000
IX	Statens pensionsfonder:		
	1 Folkpensioneringsfonden	71 000 000	
	2 Civila tjänstepensionsfonden	2 150 000	
	3 Militära tjänstepensionsfonden	275 000	
	4 Allmänna familjepensionsfonden	6 800 000	
	5 Statens pensionsanstalts pensionsfond	15 300 000	
	6 Pensionsfonden för vissa riksdagens verk	45 000	95 570 000
X	Diverse kapitalfonder:		
	1 Fonden för kreditgivning till utlandet	2 715 000	
	2 Övriga diverse kapitalfonder	66 467 000	69 182 000
			4 013 056 000
	Summa kr.		69 895 628 000

Specifikation av anslags- förändringar i förhållande till statsverkspropositionen för budgetåret 1974/75

Bil. 6. Anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen

Bilaga 6

Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen för budgetåret 1974/75

1 000-tal kronor

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring Ökning (+) Minsk- ning (—)	
		Proposi- tionens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp		
DRIFTBUDGETEN					
A. Egentliga statsutgifter					
II. Justitiedepartementet					
Centralnämnden för fastighetsdata, förslagsanslag	13 790	48	15 000	+	1 210
Summa	13 790		15 000	+	1 210
V. Socialdepartementet					
Information om vissa abortförebyggande åtgärder m. m., reservationsanslag	—	70	4 000	+	4 000
Summa			4 000	+	4 000
VII. Finansdepartementet					
Förberedelser för folk- och bostadsräkning 1975, förslagsanslag	—	67	4 650	÷	4 650
Produktionsbidrag för dagstidningar, förslagsanslag	67 000	74	97 000	+	30 000
Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m., förslagsanslag	1	120	1 420 000	+1	419 999
Summa	67 001		1 521 650	+1	454 649
VIII. Utbildningsdepartementet					
Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m., förslags- anslag	14 228	rskr 63	14 538	÷	310
Vissa åtgärder inom kulturområdet, förslagsanslag	232 611	28	1324 694	÷	1 099
Kulturminnesvard och museer m. m., förslagsanslag	73 901				
Vissa folkbildningsåtgärder m. m., förslagsanslag	17 083				
Bidrag till hemgårdsrörelsen	275	rskr 65	289	+	14
Bidrag till driften av grundskolor m. m., förslagsanslag	4 260 000	rskr 91	4 260 200	÷	200
Summa	4 598 098		4 599 721	÷	1 623

¹ Dessa tre i statsverkspropositionen 1974 upptagna anslag utgår. De medel som enl. prop. 1974: 28 tilldelas kultursektorn har fördelats på 30 anslag under litt. B.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring Ökning (+) Minsk- ning (—)	
		Proposi- tionens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp		
IX. Jordbruksdepartementet					
Kommittéer m. m., <i>reservationsanslag</i>	4 900	46	8 700	+	3 800
Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, <i>förslagsanslag</i>	700 000	rskr 41, 98, prop. 122	2 125 000	+	1 425 000
Åtgärder för intensifierad skogsvård i norra Sverige, m. m., <i>förslagsanslag</i>	110 100	61	40 100	+	30 000
Forskning rörande tillvaratagande av skogsavfall m. m., <i>reservationsanslag</i>	—	61	2 000	+	2 000
Statens naturvårdsverk, <i>förslagsanslag</i>	25 984	46	29 638	+	3 654
Miljövårdsforskning, <i>reservationsanslag</i>	20 560	46	23 645	+	3 085
Vissa kostnader för vård och förnygring av boskog m. m., <i>reservationsanslag</i>	—	73	500	+	500
Summa	761 544		2 229 583	+	1 468 039
X. Handelsdepartementet					
Nordiska ministerrädssekretariatet, <i>förslagsanslag</i>	1 145	91	6 188	+	5 043
Exportfrämjande åtgärder för metallmanufaktur- industri, <i>reservationsanslag</i>	—	63	700	+	700
Konsumentverket: Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	14 774	rskr 62	15 154	+	380
Summa	15 919		22 042	+	6 123
XI. Arbetsmarknadsdepartementet					
Arbetsmarknadsservice, <i>förslagsanslag</i>	1 467 794	rskr 68	1 472 794	+	5 000
Summa	1 467 794		1 472 794	+	5 000
XIII. Industridepartementet					
Statens industriverk:					
Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	8 200	47	13 374	+	5 174
Utredningar m. m., <i>reservationsanslag</i>	2 200	47	2 730	+	530
Bidrag till kursverksamhet m. m., <i>reservationsanslag</i>	8 900	47	11 260	+	2 360
Utrustning, <i>reservationsanslag</i>	500	47	200	—	300
Företags- och branschfrämjande åtgärder, <i>reservationsanslag</i>	14 100	47	16 250	+	2 150
Främjande av hemslöjden, <i>reservationsanslag</i>	1 110	rskr 81	1 218	+	108
Sveriges geologiska undersökning:					
Geologisk kartering samt information och dokumentation, <i>reservationsanslag</i>	14 012	60	14 445	+	433
Uppdragsverksamhet, <i>förslagsanslag</i>	600	60	1	—	599
Prospektering m. m., <i>reservationsanslag</i>	21 900	60	28 029	+	6 129
Utrustning, <i>reservationsanslag</i>	730	60	2 420	+	1 690
Summa	72 252		89 927	+	17 675

¹ Avser anslaget Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.

² Avser anslagen Sveriges geologiska undersökning: Förvaltningskostnader resp. Kartarbeten m. m.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag eller beslut	Anslags- belopp	Förändring Ökning (+) Minsk- ning (—)	
		Proposi- tionens eller skrivelsens nummer			
<i>XIV. Kommundepartementet</i>					
Kronofogdemyndigheterna, <i>förslagsanslag</i>	154 007	19	160 807	+	6 800
Summa	154 007		160 807	+	6 800
<i>XVI. Riksdagen och dess verk m. m.</i>					
Riksdagens revisorer och deras kansli, <i>förslagsanslag</i>	1 980	rskr 33	2 030	+	50
Summa	1 980		2 030	+	50
Summa förändringar av egentliga statsutgifter					+ 2 965 169
B. Utgifter för statens kapitalfonder					
Underskott på riksgäldsfonden	3 175 000	—	3 475 000	+	300 000
Avskrivningar av nya kapitalinvesteringar	1 017 513	54	1 022 513	+	5 000
Summa förändringar av utgifter för statens kapitalfonder					+ 305 000
Summa förändringar på driftbudgeten					+ 3 270 169
KAPITALBUDGETEN					
I. Statens affärsverksfonder					
Statens järnvägar Järnvägar m.m.	422 800	rskr 72	452 800	+	30 000
Summa utgiftsförändringar under statens affärsverksfonder					+ 30 000
VI. Fonden för statens aktier					
Industridepartementet:					
Teckning av aktier i Svenska utvecklings- aktiebolaget	—	54	30 000	+	30 000
Teckning av aktier i Statsföretag AB	—	64	175 000	+	175 000
Summa utgiftsförändringar under fonden för statens aktier					+ 205 000
Summa förändringar på kapitalbudgeten					+ 235 000

Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1974/75

Förslag till investeringsplan för budgetåret 1974/75

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	52 098 000	
B. Televerkets fond	49 000 000	
C. Statens järnvägars fond	144 000 000	
D. Luftfartsverkets fond	146 798 000	
E. Fabriksverkens fond	—7 901 000	
F. Statens vattenfallsverks fond	949 999 000	
G. Domänverkets fond	8 501 000	1 342 495 000
II. Statens allmänna fastighetsfond		380 241 000
III. Försvarets fastighetsfond		48 530 000
IV. Statens utlåningsfonder		3 319 475 000
V. Fonden för låneunderstöd		214 364 000
VI. Fonden för statens aktier		220 000 000
VII. Fonden för förslag till statsverket		25 040 000
VIII. Fonden för beredskapslagring		46 000 000
IX. Diverse kapitalfonder:		
Statens vägverks förrädsfond	—4 501 000	
Sjöfartsverkets fond	46 541 000	
Fonden för Södertälje kanalverk	8 700 000	
Statens datamaskinfond	11 401 000	
Jordfonden	1 000	
Förrädsfonden för ekonomiskt försvar	—1 062 000	61 080 000
Summa		5 657 225 000
<i>Avgår kapitalåterbetalning:</i>		
Avsättning till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster	1 000 000	
Övrig kapitalåterbetalning	26 724 000	27 724 000
Summa		5 629 501 000

FÖRSLAG TILL

INVESTERINGSSTATER FÖR BUDGETÅRET 1974/75

I. Statens affärsverksfonder

A. Postverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	71 800 000
från riksstaten	1 000		
inom fonden	19 700 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande	52 098 000		
	<u>71 800 000</u>		<u>71 800 000</u>

B. Televerkets fond

Avskrivningsmedel: Tele-		Investeringsanslag:	
anläggningar m. m.		Teleanläggningar m. m.	833 800 000
från riksstaten	6 000 000	Televisions- och	
inom fonden	777 800 000	ljudradioanläggningar	40 100 000
Avskrivningsmedel: Tele-			
visions- och			
ljudradioanläggningar			
inom fonden	40 100 000		
Övriga kapitalmedel:			
Teleanläggningar m. m.	1 000 000		
Investeringsbemyndigande:			
Teleanläggningar m. m.	49 000 000		
	<u>873 900 000</u>		<u>873 900 000</u>

C. Statens järnvägars fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	452 800 000
från riksstaten	25 800 000		
inom fonden	275 000 000		
Övriga kapitalmedel	8 000 000		
Investeringsbemyndigande	144 000 000		
	<u>452 800 000</u>		<u>452 800 000</u>

D. Luftfartsverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	167 200 000
från riksstaten	1 000		
inom fonden	20 400 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande	146 798 000		
	<u>167 200 000</u>		<u>167 200 000</u>

E. Fabriksverkens fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	13 400 000
från riksstaten	1 000		
inom fonden	21 300 000		
Investeringsbemyndigande	<u>—7 901 000</u>		
	13 400 000		13 400 000

F. Statens vattenfallsverks fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	1 480 000 000
från riksstaten	1 000		
inom fonden	520 000 000		
Övriga kapitalmedel	10 000 000		
Investeringsbemyndigande	<u>949 999 000</u>		
	1 480 000 000		1 480 000 000

G. Domänverkets fond

Investeringsbemyndigande	8 501 000	Summa investeringsanslag	8 501 000
<i>Summa investeringsbemyndi-</i>			
<i>ganden för statens affärs-</i>			
<i>verksfonder</i>	1 342 495 000		

II. Statens allmänna fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	693 081 000
från riksstaten	244 493 000		
inom fonden	58 346 000		
Övriga kapitalmedel	10 001 000		
Investeringsbemyndigande	<u>380 241 000</u>		
	693 081 000		693 081 000

III. Försvarets fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	272 711 000
från riksstaten	177 741 000		
inom fonden	29 440 000		
Övriga kapitalmedel	17 000 000		
Investeringsbemyndigande	<u>48 530 000</u>		
	272 711 000		272 711 000

IV. Statens utlåningsfonder**Utrikesförvaltningens lånefond**

Investeringsbemyndigande	300 000	Investeringsanslag	300 000
--------------------------	---------	--------------------	---------

Biståndsförvaltningens lånefond

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

Statens bosättningslånefond

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten

Investeringsbemyndigande	8 000 000	Investeringsanslag	8 000 000
--------------------------	-----------	--------------------	-----------

Studiemedelsfonden

Avskrivningsmedel från riksstaten	447 000 000	Investeringsanslag	447 000 000
--------------------------------------	-------------	--------------------	-------------

Lånefonden för studentkårlokaler

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

Fiskerilånefonden

Avskrivningsmedel från riksstaten	405 000	Investeringsanslag	1 000 000
Investeringsbemyndigande	595 000		
	<u>1 000 000</u>		<u>1 000 000</u>

Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.

Avskrivningsmedel från riksstaten	325 000	Investeringsanslag	700 000
Investeringsbemyndigande	375 000		
	<u>700 000</u>		<u>700 000</u>

Statens fiskredskapslånefond

Investeringsbemyndigande	200 000	Investeringsanslag	200 000
--------------------------	---------	--------------------	---------

Statens hantverks- och industrilånefond

Investeringsbemyndigande	30 000 000	Investeringsanslag	30 000 000
--------------------------	------------	--------------------	------------

Lånefonden för bostadsbyggande

Investeringsbemyndigande	3 155 000 000	Investeringsanslag	3 155 000 000
--------------------------	---------------	--------------------	---------------

Lånefonden för inventarier i vissa specialbostäder

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

Lånefonden för kommunala markförvärv

Investeringsbemyndigande	125 000 000	Investeringsanslag	125 000 000
--------------------------	-------------	--------------------	-------------

Lånefonden för allmänna samlingslokaler

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

*Summa investeringsbemyndi-
ganden för statens
utlåningsfonder*

3 319 475 000

V. Fonden för låneunderstöd

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	332 067 000
från riksstaten	46 543 000		
Övriga kapitalmedel	71 160 000		
Investeringsbemyndigande	214 364 000		
	<u>332 067 000</u>		<u>332 067 000</u>

VI. Fonden för statens aktier

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	225 000 000
från riksstaten	5 000 000		
Investeringsbemyndigande	220 000 000		
	<u>225 000 000</u>		<u>225 000 000</u>

VII. Fonden för förlag till statsverket

Övriga kapitalmedel	55 000 000	Summa investeringsanslag	80 040 000
Investeringsbemyndigande	25 040 000		
	<u>80 040 000</u>		<u>80 040 000</u>

VIII. Fonden för beredskapslagring

Investeringsbemyndigande	46 000 000	Investeringsanslag	46 000 000
--------------------------	------------	--------------------	------------

IX. Diverse kapitalfonder**A. Statens vägverks förrådsfond**

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	55 800 000
från riksstaten	1 000		
inom fonden	59 600 000		
Övriga kapitalmedel	700 000		
Investeringsbemyndigande	—4 501 000		
	<u>55 800 000</u>		<u>55 800 000</u>

B. Sjöfartsverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	69 200 000
från riksstaten	1 000		
inom fonden	22 608 000		
Övriga kapitalmedel	50 000		
Investeringsbemyndigande	46 541 000		
	<u>69 200 000</u>		<u>69 200 000</u>

C. Fonden för Södertälje kanalverk

Investeringsbemyndigande	8 700 000	Investeringsanslag	8 700 000
--------------------------	-----------	--------------------	-----------

D. Statens datamaskinfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	63 001 000
inom fonden	51 600 000		
Investeringsbemyndigande	11 401 000		
	<u>63 001 000</u>		<u>63 001 000</u>

E. Jordfonden

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

F. Förrådsfonden för ekonomiskt försvar

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	69 200 000
från riksstaten	69 200 000		
inom fonden	1 062 000		
Investeringsbemyndigande	— 1 062 000		
	<u>69 200 000</u>		<u>69 200 000</u>

*Summa investeringsbemyndiganden för
diverse kapitalfonder*

61 080 000

SUMMA INVESTERINGSSTATER

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	8 749 607 000
från riksstaten	1 022 513 000		
inom fonden	1 896 956 000		
Övriga kapitalmedel	172 913 000		
Investeringsbemyndigande	5 657 225 000		
	<u>8 749 607 000</u>		<u>8 749 607 000</u>

Förändringar i riksstatsförslaget för budgetåret 1974/75 sedan statsverkspropositionen

Prop. 1974: 100

Bil. 8 Förändringar i riksstatsförslaget

Bilaga 8

**FÖRÄNDRINGAR I RIKSSTATSFÖRSLAGET
FÖR BUDGETÅRET 1974/75 SEDAN
STATSVERKSPROPOSITIONEN**

Totalbudgeten för

Inkomster

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Skatter, avgifter, m. m.:</i>			
I. Skatter	63 390,2	+ 420,0	63 810,2
II. Uppbörd i statens verksamhet	1 218,4	+ 103,0	1 321,4
III. Diverse inkomster	773,0	-- 22,0	751,0
Summa	65 381,6	+ 501,0	65 882,6
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	847,1	-- 37,2	809,9
II. Riksbanksfonden	200,0	+ 50,0	250,0
III. Statens allmänna fastighetsfond	432,5	--	432,5
IV. Försvarets fastighetsfond	129,4	--	129,4
V. Statens utlåningsfonder	1 979,9	-- 15,0	1 964,9
VI. Fonden för låneunderstöd	71,3	--	71,3
VII. Fonden för statens aktier	111,1	--	111,1
VIII. Fonden för beredskapslagring	85,9	-- 6,6	79,3
IX. Statens pensionsfonder	95,6	--	95,6
X. Diverse kapitalfonder	69,2	--	69,2
Summa	4 021,9	-- 8,8	4 013,1
<i>C. Beräknad övrig finansiering:</i>			
I. Avskrivningar och övriga kapitalmedel inom kapitalfonderna:			
Statens affärsverksfonder	1 682,6	+ 10,7	1 693,3
Övriga kapitalfonder	375,8	+ 0,8	376,6
II. Övrig kapitalåterbetalning	26,7	--	26,7
Summa	2 085,1	+ 11,5	2 096,6
Summa	71 488,6	+ 503,7	71 992,3
Underskott	6 595,3	+ 2 996,5	9 591,8
Summa milj. kr.	78 083,9	+ 3 500,2	81 584,1

budgetåret 1974/75

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Utgiftsanslag:</i>			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	10,1	—	10,1
II. Justitiedepartementet	2 931,1	+ 1,2	2 932,3
III. Utrikesdepartementet	2 378,4	—	2 378,4
IV. Försvarsdepartementet	8 374,9	—	8 374,9
V. Socialdepartementet	23 420,3	+ 4,0	23 424,3
VI. Kommunikationsdepartementet	5 551,1	+ 30,0	5 581,1
VII. Finansdepartementet	5 279,6	+ 1 454,6	6 734,3
VIII. Utbildningsdepartementet	10 898,2	+ 1,6	10 899,8
IX. Jordbruksdepartementet	1 910,1	+ 1 468,0	3 378,1
X. Handelsdepartementet	386,9	+ 6,1	393,1
XI. Arbetsmarknadsdepartementet	4 551,6	+ 5,0	4 556,6
XII. Bostadsdepartementet	4 739,2	—	4 739,2
XIII. Industridepartementet	2 017,6	+ 222,7	2 240,3
XIV. Kommundepartementet	1 049,7	+ 6,8	1 056,5
XV. Oförutsedda utgifter	1,0	—	1,0
XVI. Riksdagen och dess verk	109,1	+ 0,1	109,2
XVII. Riksgäldsfonden	3 175,0	+ 300,0	3 475,0
Summa	76 783,9	+ 3 500,2	80 284,1
<i>B. Beräknad övrig medelsförbrukning:</i>			
I. Minskning av anslagsbehållningar	1 100,0	—	1 100,0
II. Ökad disposition av rörliga krediter	200,0	—	200,0
Summa	1 300,0	—	1 300,0
Summa milj. kr.	78 083,9	+ 3 500,2	81 584,1

Driftbudgeten för

Inkomster

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Skatter, avgifter, m. m.:</i>			
I. Skatter	63 390,2	+ 420,0	63 810,2
II. Uppbörd i statens verksamhet	1 218,4	+ 103,0	1 321,4
III. Diverse inkomster	773,0	— 22,0	751,0
Summa	65 381,6	+ 501,0	65 882,6
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	847,1	— 37,2	809,9
II. Riksbanksfonden	200,0	+ 50,0	250,0
III. Statens allmänna fastighetsfond	432,5	—	432,5
IV. Försvarets fastighetsfond	129,4	—	129,4
V. Statens utlåningsfonder	1 979,9	— 15,0	1 964,9
VI. Fonden för låneunderstöd	71,3	—	71,3
VII. Fonden för statens aktier	111,1	—	111,1
VIII. Fonden för beredskapslagring	85,9	— 6,6	79,3
IX. Statens pensionsfonder	95,6	—	95,6
X. Diverse kapitalfonder	69,2	—	69,2
Summa	4 021,9	— 8,8	4 013,1
 Summa inkomster på driftbudgeten	 69 403,5	 + 492,1	 69 895,6
 Summa milj. kr.	 69 403,5	 + 492,1	 69 895,6

budgetåret 1974/75

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Egentliga statsutgifter:</i>			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	10,1	—	10,1
II. Justitiedepartementet	2 751,4	+ 1,2	2 752,6
III. Utrikesdepartementet	2 366,1	—	2 366,1
IV. Försvarsdepartementet	8 091,3	—	8 091,3
V. Socialdepartementet	23 395,1	+ 4,0	23 399,1
VI. Kommunikationsdepartementet	3 898,8	—	3 898,8
VII. Finansdepartementet	4 961,0	+ 1 454,6	6 415,6
VIII. Utbildningsdepartementet	10 192,9	+ 1,6	10 194,5
IX. Jordbruksdepartementet	1 854,2	+ 1 468,0	3 322,2
X. Handelsdepartementet	234,2	+ 6,1	240,4
XI. Arbetsmarknadsdepartementet	4 256,6	+ 5,0	4 261,6
XII. Bostadsdepartementet	1 449,1	—	1 449,1
XIII. Industridepartementet	496,4	+ 17,7	514,1
XIV. Kommundepartementet	1 027,0	+ 6,8	1 033,8
XV. Oförutsedda utgifter	1,0	—	1,0
XVI. Riksdagen och dess verk	109,1	+ 0,1	109,2
Summa	65 094,3	+ 2 965,2	68 059,5
<i>B. Utgifter för statens kapitalfonder:</i>			
I. Riksgäldsfonden	3 175,0	+ 300,0	3 475,0
II. Avskrivningar av nya kapital- investeringar	1 017,5	+ 5,0	1 022,5
III. Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	1,0	—	1,0
Summa	4 193,5	+ 305,0	4 498,5
Summa utgifter på driftbudgeten	69 287,8	+ 3 270,2	72 558,0
<i>Beräknat underskott på statsregleringen:</i>			
Beräknat underskott på statsregleringen	1 734,3	+ 2 503,1	4 237,4
Avsättning till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel	1 850,0	— 275,0	1 575,0
Summa	115,7	— 2 778,1	— 2 662,4
Summa milj. kr.	69 403,5	+ 492,1	69 895,6

Kapitalbudgeten för

Inkomster

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
Lånemedel	5 411,0	+ 218,5	5 629,5

Summa milj. kr.	5 411,0	- 218,5	5 629,5
-----------------	---------	----------	---------

budgetåret 1974/75

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
I. Statens affärsverksfonder:			
Postverkets fond	52,1	—	52,1
Televerkets fond	39,7	+ 9,3	49,0
Statens järnvägars fond	114,0	+ 30,0	144,0
Luftfartsverkets fond	146,8	—	146,8
Fabriksverkens fond	-7,9	—	- 7,9
Statens vattenfallsverks fond	970,0	- 20,0	950,0
Domänverkets fond	8,5	—	8,5
II. Statens allmänna fastighetsfond	380,2	—	380,2
III. Försvarets fastighetsfond	48,5	—	48,5
IV. Statens utlåningsfonder	3 319,5	—	3 319,5
V. Fonden för låneunderstöd	214,4	—	214,4
VI. Fonden för statens aktier	20,0	+ 200,0	220,0
VII. Fonden för förslag till statsverket	25,0	—	25,0
VIII. Fonden för beredskapslagring	46,0	—	46,0
IX. Diverse kapitalfonder:			
Statens vägverks förrådsfond	-3,7	-0,8	- 4,5
Sjöfartsverkets fond	46,5	—	46,5
Fonden för Södertälje kanalverk	8,7	—	8,7
Statens datamaskinfond	11,4	—	11,4
Jordfonden	0,0	—	0,0
Förrådsfonden för ekonomiskt försvar	-1,1	—	- 1,1
Summa	5 438,7	+ 218,5	5 657,2
Avgår kapitalåterbetalning:			
Avsättning till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster	1,0	—	1,0
Övrig kapitalåterbetalning	26,7	—	26,7
Summa	27,7	—	27,7
Summa milj. kr.	5 411,0	+ 218,5	5 629,5

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning

Reviderad finansplan 1974	2
<i>Den internationella utvecklingen</i>	2
<i>Den ekonomiska utvecklingen under 1973</i>	7
<i>Den ekonomiska politiken 1974</i>	12
Inledning	12
Konjunkturutveckling och ekonomisk politik 1974	14
Försörjningsbalans och bytesbalans	25
Budgetpolitiken	28
<i>De statsfinansiella perspektiven på längre sikt</i>	30
<i>Avslutning</i>	36
 Särskilda frågor	 39
<i>Totalbudgetens utgiftsanslag budgetåren 1973/74 och 1974/75</i>	39
<i>Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1974/75</i>	40
<i>Beräkning av anslagsbehållningarnas utveckling</i>	41
<i>Beräkning av dispositionen av rörliga krediter</i>	42
<i>Totalbudgetens inkomster budgetåren 1973/74 och 1974/75 samt investeringsplan för budgetåret 1974/75</i>	42
<i>Beräkning av totalbudgeten för budgetåren 1973/74 och 1974/75</i>	47
 Hemställan	 47
Bilaga 1: Nationalbudget för år 1974	
Bilaga 2: Långtidsbudget för perioden 1974/75—1978/79	
Bilaga 3: Riksrevisionsverkets approximativa beräkning av budgetutfallet för 1973/74	
Bilaga 4: Riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för budgetåret 1974/75	
Bilaga 5: Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1974/75	
Bilaga 6: Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen för budgetåret 1974/75	
Bilaga 7: Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1974/75	
Bilaga 8: Förändringar i riksstatsförslaget för budgetåret 1974/75 sedan statsverkspropositionen	

